

**KÜRESEL KUZHEY VE KÜRESEL GÜNEY MEDYASINDA 13–24
HAZİRAN 2025 İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI RETORİĞİ: TRT WORLD, EL
CEZİRE, BBC VE CNN HABER BAŞLIKLARININ ELEŞTİREL SÖYLEM
ANALİZİ**

Doktora Tezi

Ali KAPTAN

Eskişehir 2026

**KÜRESEL KUZHEY VE KÜRESEL GÜNEY MEDYASINDA 13-24
HAZİRAN 2025 İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI RETORİĞİ: TRT WORLD, EL
CEZİRE, BBC VE CNN HABER BAŞLIKLARININ ELEŞTİREL SÖYLEM
ANALİZİ**

Ali KAPTAN

DOKTORA TEZİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı

Danışmanı: Profesör Doktor Murat ERCAN

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ocak 2026

Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Ali KAPTAN'ın "Küresel Kuzey ve Küresel Güney Medyasında 13–24 Haziran 2025 İran-İsrail Çatışması Retoriği: TRT World, El Cezire, BBC ve CNN Haber Başlıklarının Eleştirel Söylem Analizi" başlıklı tezi 25/12/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim/Ana Sanat dalında Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programında Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı Adı Soyadı		İmza
Üye (Danışman):	Prof. Dr. Murat ERCAN	
Üye :	Prof. Dr. Ali AYATA	
Üye :	Doç. Dr. Eser GEMİCİ	
Üye :	Doç. Dr. Ertuğrul GÖKÇEKUYU	
Üye :	Dr.Öğr.Üy. Burak KAYA	

Prof. Dr. Nafiz Öncü CAN

Anadolu Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

KÜRESEL KUZHEY VE KÜRESEL GÜNEY MEDYASINDA 13-24 HAZİRAN 2025 İRAN-İSRAİL ÇATIŞMASI RETORİĞİ: TRT WORLD, EL CEZİRE, BBC VE CNN HABER BAŞLIKLARININ ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ

Ali KAPTAN

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ocak 2026

Danışman: Profesör Doktor Murat ERCAN

Bu çalışma, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasında gerçekleşen İran-İsrail çatışmasının, Küresel Güney (TRT World, Al Jazeera) ve Küresel Kuzey (BBC, CNN) medya kuruluşları tarafından nasıl çerçevelendiğini Eleştirel Söylem Analizi (ESA) yöntemiyle incelemektedir. Sistematik örnekleme yoluyla seçilen ve söz konusu tarihlerde yayınlanan toplam 577 (N=577) başlıktan nihai örneklem 115 (N=115) haber başlığı, sözcükselleştirme, sentaktik yapı ve faillik kategorileri üzerinden analiz edilmiştir. Bulgular, TRT World ve Al Jazeera'nın söylemlerinde uluslararası hukuk, insani maliyet ve tarihsel bağlamın öne çıktığını; İsrail ve ABD'nin yoğun biçimde negatif öteki olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Buna karşılık BBC ve CNN, çatışmayı çoğunlukla teknik, stratejik ve dramatize edilmiş bir dille sunmakta; failin görünürlüğünü azaltan edilgen yapılar ve karşılıklılık metaforları sıkça kullanılmaktadır. Haberlere dijital erişim verileri, Küresel Kuzey medyasının dijital alanda belirgin bir hegemonik üstünlüğe sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çalışma, İran-İsrail çatışmasının medya söyleminde epistemik, kültürel ve jeopolitik ayrışmalar ürettiğini, medya kuruluşlarının kendi konumları doğrultusunda “biz-onlar” ayrımını yeniden inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Eleştirel söylem analizi, Epistemik hegemonya, Küresel
kuzey, Küresel güney, İran-İsrail çatışması

ABSTRACT

THE RHETORIC OF THE JUNE 13–24, 2025 IRAN-ISRAEL CONFLICT IN GLOBAL NORTH AND GLOBAL SOUTH MEDIA: A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF TRT WORLD, AL JAZEERA, BBC, AND CNN NEWS HEADLINES

Ali KAPTAN

Department of Political Science and International Relations

Graduate School of Anadolu University, January 2026

Supervisor: Professor Doctor Murat ERCAN

This study investigates how the Iran-Israel conflict, which took place between June 13-24, 2025, was framed by the media organizations of the Global South (TRT World, Al Jazeera) and the Global North (BBC, CNN), using the Critical Discourse Analysis (CDA) method.

A final sample of 115 news headlines (N=115) from a total of 577 headlines (N=577) published within the specified dates, and selected through systematic sampling, was analyzed across the categories of lexicalization, syntactic structure, and agency.

The findings demonstrate that the discourses of TRT World and Al Jazeera emphasized international law, human cost, and historical context, and showed that Israel and the US were largely positioned as negative others. In contrast, BBC and CNN mainly presented the conflict with a technical, strategic, and dramatized language, frequently utilizing structures that reduced agency and employing the reciprocity metaphor.

Data on digital access to the news revealed the hegemonic dominance of the Global North media in the digital sphere. Consequently, the study highlights that the Iran-Israel conflict generated epistemic, cultural, and geopolitical fault lines in the media discourse, and that media organizations re-established the "us-them" dichotomy according to their own positions. This analysis illuminates how media discourse shapes geopolitical perception, contributing to post-colonial media studies and laying the groundwork for the deconstruction of epistemic injustice in global public opinion.

Keywords: Critical discourse analysis, Epistemic hegemony, Global north, Global south, Iran-Israel conflict

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada Danışman olarak beni destekleyen Profesör Doktor Sayın Murat ERCAN başta olmak üzere şimdiye kadar eğitimime katkı sağlayan bütün Hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

23/01/2026

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ali KAPTAN

23/01/2026

ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında, yürütülmesinde, verilerin analizinde Etik Kurul İzni'ne gerek yoktur.

Ali KAPTAN

23/01/2026

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken ChatGPT, Gemini, DALL-E vb. üretken yapay zekâ programlarından destek almadığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Ali KAPTAN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER ve GÖRSELLER DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırma Problemi.....	5
1.2. Araştırmanın Önemi.....	6
1.3. Araştırmanın Varsayımları.....	6
1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	7
1.5. Araştırmanın Yöntemi	7
2. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE.....	12
2.1. Kitle İletişim Araştırmaları, Kuramları ve Yaklaşımları.....	12
2.1.1. Gündem Belirleme Kuramı	13
2.1.2. Sessizlik Sarmalı Kuramı.....	13
2.1.3. Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı.....	14
2.1.4. Propaganda Modeli	15
2.1.5. Yetiştirme-Bilinç Ekme Kuramı.....	16
2.2. Medyada Eleştirel Teori: Frankfurt Okulu	17
2.3. Louis Althusser: Devletin İdeolojik Aygıtları	18
2.4. Gramsci: Hegemonya	21
2.4.1. Kültürel Hegemonya	25
2.4.2. Epistemik Hegemonya.....	28

2.5. Kültürel İmparatorluk / Kültürel Emperyalizm Yaklaşımı	30
2.6. Edward Said: Oryantalizm	31
2.7. Neokolonyalizm	33
2.8. UNESCO Bünyesindeki Tartışmalar	34
2.8.1. MacBride Raporu	35
2.9. Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi ve Medya Erişiminde Güncel Durum...	39
2.10. Küresel Kuzey ve Küresel Güney Kavramları.....	43
2.11. Küresel Kuzey Medyası: BBC ve CNN.....	46
2.11.1. BBC.....	47
2.11.2. CNN.....	51
2.12. Küresel Güney Medyası: El Cezire ve TRT World	55
2.12.1. El Cezire	56
2.12.2. TRT World	60
2.13. BBC, CNN, El Cezire ve TRT World İnternet Haber Sitelerine Erişim Verilerinin Karşılaştırılması.....	63
2.14. Tarihsel Bağlam ve Krizin Olgusal Çerçevesi.....	65
2.14.1. İran-İsrail İlişkilerinin Yapısal Dönüşümü	65
2.14.1.1. 1979 Devrimi Öncesi ve Sonrası Kırılmalar	66
2.14.1.2. Vekalet Savaşları ve Bölgesel Nüfuz Mücadelesi	67
2.15. 13-24 Haziran 2025 Çatışmasının Anatomisi	68
2.15.1. Krizin Olgusal Çerçevesi: Çatışmanın Başlangıcı, Tırmanışı ve Sonuçları.....	69
2.15.2. Çatışmada Uluslararası Aktörlerin Pozisyonları	70
3. YÖNTEM	72
3.1. Araştırmanın Modeli	72
3.2. Evren ve Örneklem.....	72
3.3. Veri Toplama Süreci.....	74
3.4. Veri Analiz Teknikleri.....	74
3.5. Çalışmanın Sınırlılıkları.....	75
3.6. Geçerlilik ve Güvenilirlik.....	75
4. BULGULAR	76

4.1. TRT WORLD’de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi	76
4.2. El-Cezire’de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi	92
4.3. BBC News’de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi	109
4.4. CNN’de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi	121
5. TARTIŞMA VE SONUÇ	136
KAYNAKÇA	159
ÖZ GEÇMİŞ	

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 2.1 1977 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Gazete, Radyo ve Kitap Yayınlarına İlişkin İstatistikler	36
Tablo 2.2 Bin Kişiyeye Düşen Bazı Bilgi ve Eğlence Kapasitesi Verileri.....	37
Tablo 2.3 İncelenen Yayın Kuruluşlarının İnternet Sitelerinin Erişim Verileri.....	63
Tablo 2.4 İncelenen Yayın Kuruluşlarının İnternet Sitelerine Erişimde Bulunan Ülke Oranları	64
Tablo 4.1 TRT World Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi.....	77
Tablo 4.2 TRT World Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması	84
Tablo 4.3 TRT World Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı	88
Tablo 4.4 TRT World’te 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri	91
Tablo 4.5 El Cezire Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi.....	93
Tablo 4.6 El Cezire Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması	98
Tablo 4.7 El Cezire Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı	103
Tablo 4.8 El Cezire’de 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri	108
Tablo 4.9 BBC News Başlıklarının Mikro Düzey Analizi	110
Tablo 4.10 BBC News Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması	115
Tablo 4.11 <i>BBC News Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı</i>	118
Tablo 4.12 BBC News’te 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri	121
Tablo 4.13 CNN International Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi.....	122
Tablo 4.14 CNN International Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması	127
Tablo 4.15 CNN International Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı ...	130
Tablo 4.16 CNN International’da 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri.....	134

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 1974 Yılı Televizyon Yayını Vericileri Dağılımı	38
Şekil 2.2 1976 Yılı Televizyon Yayını Alıcıları Dağılımı	38
Şekil 4.1 TRT World’te 13-25 Haziran 2025’te En Çok Kullanılan Kelimeleri İçeren Kelime Bulutu.....	90
Şekil 4.2 El Cezire’de 13-25 Haziran 2025’te En Çok Kullanılan Kelimeleri İçeren Kelime Bulutu.....	107
Şekil 4.3 BBC News’te 13-25 Haziran 2025’te En Çok Kullanılan Kelimeleri İçeren Kelime Bulutu.....	120
Şekil 4.4 CNN International’da 13-25 Haziran 2025’te En Çok Kullanılan Kelimeleri İçeren Kelime Bulutu.....	133

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1 Küresel Kuzey (Mavi Renkli Kısım) ve Küresel Güney Ülkeleri (Kırmızı Renkli Kısım) Haritası	45
---	----

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
BBC	: The British Broadcasting Corporation
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CNN	: The Cable News Network
DİA	: Devletin İdeolojik Aygıtları
ESA	: Eleştirel Söylem Analizi
GSMA	: The GSM Association
IAEA	: International Atomic Energy Agency
IMF	: The International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
NWICO	: New World Information and Communication Order-Yeni Dünya Enformasyon ve İletişim Düzeni
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği-Sovyetler Birliği
S.	: Sayfası
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (İngilizce: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, kısaca UNESCO)

1. GİRİŞ

Küresel iletişim ortamı, 20. yüzyıldan bu yana hem teknolojik dönüşümlerle hem de güç ilişkilerindeki yeniden yapılanmalarla birlikte derin bir değişim geçirmiştir. Bu dönüşüm, uluslararası haber akışının yapısal eşitsizliklere dayalı hiyerarşik karakterini görünür kılmayı sürdürmektedir. İletişim araçları, yalnızca bilgi aktaran nötr kanallar değil, ideolojinin üretildiği, güç ilişkilerinin yeniden üretildiği ve toplumsal bilinç üzerinde hegemonik etkiler oluşturan yapılar olarak ele alınmalıdır (Althusser; Fairclough, 1989). McQuail'in (2005) medya kuramına getirdiği çerçeve de modern medyanın, toplumsal gerçekliği kuran söylemsel bir güç olduğunu vurgulamaktadır.

Bu tarihsel arka plan, çağdaş uluslararası haber akışının epistemik adaletsizlik üreten yönlerini görünür kılmaktadır. Nkrumah'ın (1965) neo-sömürgecilik kavramsallaştırması, siyasi bağımsızlığın bilgi üretimi üzerindeki tahakkümü ortadan kaldırmadığını ileri sürerken, Mignolo'nun (2011) modernliğin karanlık yüzüne ilişkin çözümlemesi, günümüzün bilgi düzenini hala Batı-merkezli kategoriler, temsil biçimleri ve normatif çerçevelerin belirlediğini göstermektedir. Bu epistemik düzen, Küresel Güney'in kendi söylemlerinin uluslararası dolaşımında marjinalleşmesine yol açarken, bilgi üretiminin meşruiyet merkezlerini de Küresel Kuzey'de sabitlemektedir (Dados & Connell, 2012; Çaykent, 2025). MacBride'in (1980) iletişimde Yeni Dünya Düzeni çağrısı, bu yapısal dengesizliklerin yarattığı iletişim adaletsizliğini gidermeye yönelik erken bir müdahale niteliği taşımakla birlikte, günümüz dijital medya ortamında söz konusu asimetrliler daha karmaşık biçimlerde yeniden üretilmektedir.

Medya, modern toplumların gerçekliği inşa etme ve ideolojik konumlanışları yeniden üretme süreçlerinde merkezi bir rol üstlenmektedir (Althusser, 1971; Berger ve Luckmann, 2016). Kitle iletişim araçları, bireylerin toplumsal normlara ve tartışma çerçevelerine dikkatini yönlendirerek, günlük karar alma süreçlerini kültürel bağlamda şekillendirmektedir. Gazeteler hükümet işleyişine sürekli bir perspektif sunarken, polisiye diziler suç ve yasa dışı davranışların sınırlarını, magazin dergileri ise çekicilik ve cinsiyet rollerine dair argümanları vurgular, ki bu unsurlar bireysel farklılıklar hariç toplumsal olarak yaygın ve kabul gören bir yapı arz etmektedir (Turow, 2009, s.26).

Medya, özellikle uluslararası çatışmalar bağlamında, haber söylemi ile yalnızca olayları aktarmakla kalmayıp, bu olayları belirli ideolojik çerçeveler içinde sunarak kamuoyunun algısını şekillendirmekte ve güç ilişkilerini pekiştirmektedir (Van Dijk, 2017).

13-24 Haziran 2025 tarihleri arasında yaşanan İran-İsrail çatışması, literatürde "On İki Gün Savaşı" (Twelve-Day War) olarak anılan bu doğrudan askeri karşılaşma, küresel medya düzenindeki asimetriyi ve ideolojik kutuplaşmayı somut bir şekilde ortaya koymuştur.

İsrail'in İran'ın nükleer tesislerine, balistik füze üslerine ve enerji altyapısına yönelik ani hava saldırılarıyla başlayan çatışma, İran'ın balistik füze ve insansız hava aracı misillemeleriyle tırmanmış, ABD'nin 22 Haziran'da İran nükleer tesislerine bombalama müdahalesiyle zirveye ulaşmış ve 24 Haziran'da ABD arabuluculuğunda ilan edilen ateşkesle sona ermiştir. Bu süreçte, İran tarafında yaklaşık 1.060 ölü, İsrail tarafında ise yaklaşık 30 ölü rapor edilmiştir (Loft, 2025).

Haber söylemi özelinde bakıldığında, medya kuruluşlarının çatışmaları çerçeveleme biçimleri, yalnızca olay aktarımı değil; aynı zamanda ideolojik bir konumlandırma işlevi görmektedir. Entman'ın (1993) çerçeveleme modelinde vurguladığı gibi, haber metinleri hangi unsurların öne çıkarılıp hangilerinin dışarıda bırakılacağına ilişkin seçici bir epistemik operasyon içermektedir. Galtung ve Ruge'nin (1965) dış haber değerlerine ilişkin çalışması da, uluslararası haberciliğin yapısal olarak belirli aktörleri görünür, diğerlerini ise görünmez kıldığını göstermektedir. Bu çerçevede Küresel Kuzey medyasının üstün dağıtım kapasitesi, dijital erişim üstünlüğü ve yaygın dil avantajı, epistemik hegemonyanın önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Buna karşılık Küresel Güney medyası, örneğin El Cezire'nin (Al Jazeera) uluslararası alanda sesini duyurma çabası (Figenschou, 2013), alternatif söylemler üretebilmekte ancak bu söylemlerin küresel dolaşımı yapısal engellerle sınırlanmaktadır.

Bu çalışma, küresel haber akışındaki söz konusu epistemik ve söylemsel eşitsizlikleri, 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışması örneği üzerinden analiz etmektedir. TRT World ve El Cezire gibi Küresel Güney medya kuruluşları ile BBC ve CNN gibi Küresel Kuzey medya kuruluşlarının aynı çatışmayı nasıl çerçevelediğini karşılaştırarak, uluslararası habercilikte ideolojik yapıların ve güç ilişkilerinin söylemsel düzeyde nasıl somutlaştığını incelemektedir. Haber başlıklarının sözcüksel tercihleri, fail görünürlüğü, edilgen yapılar, metafor kullanımı ve olayın normatif çerçevelenmesi gibi unsurlar Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi yaklaşımı temel alınarak incelenmiştir. Bu yöntem, haber söyleminin yalnızca metinsel düzeyde değil, sosyo-bilişsel bağlamda iktidar ilişkileriyle nasıl örüldüğünü görünür kılmayı mümkün kılmaktadır.

Bu çalışma, söz konusu çatışmanın medya temsillerini Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem analizi (ESA) yaklaşımı çerçevesinde, özellikle ideolojik kareleme (ideological square) stratejisi üzerinden incelemektedir. Analiz, yalnızca haber başlıklarına odaklanarak, Küresel Kuzey ile Küresel Güney medya kuruluşlarının retorik farklılıklarını karşılaştırmalı olarak ele almaktadır.

Çalışmanın ilk bölümü, araştırmayla ilgili temel hususları çerçevelerken, çalışmanın ikinci bölümü ise araştırmanın literatür kısmında teorik altyapısını kitle iletişim kuramları ve ideoloji eleştirisi geleneği bağlamında konumlandırmakta ve Küresel Kuzey ve Küresel Güney kavramlarına, incelenecek medya kuruluşlarıyla ilgili detaylı bilgilere ve sonunda da çalışmada ele alınan İran-İsrail 12 Gün Savaşı'nın öncesi ve uluslararası aktörlerin konumlarına değinmektedir.

Kitle iletişim kuramları, medyanın toplum üzerindeki etkisini açıklamakta uzun bir geçmişe sahiptir. Gündem Belirleme Kuramı, McCombs ile Shaw'ın (1972) öncülüğünde, medyanın hangi konuların kamuoyunda önemli addedileceğini belirlediğini vurgulamaktadır. Bu kuram, haber başlıklarının okuyucunun dikkatini yönlendirme gücünü açıklarken, çatışma dönemlerinde belirli aktörlerin mağduriyetini veya meşruiyetini öne çıkarmada kritik rol oynamaktadır. Benzer şekilde, Sessizlik Sarmalı Kuramı, Noelle-Neumann (1974) tarafından formüle edildiği haliyle, bireylerin çoğunluk görüşüne aykırı fikirlerini ifade etmekten kaçınmasını ve medyanın bu sarmalı pekiştirmesini ele almaktadır. Uluslararası çatışmalarda, dominant medya söylemleri azınlık görüşleri marjinalleştirerek epistemik ve ideolojik hegemonyayı güçlendirmektedir.

Katz, Blumler ve Gurevitch (1974) tarafından sistematize edilen Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı, izleyicinin medyayı aktif bir şekilde seçtiğini ve belirli doyumlar elde ettiğini savunmaktadır. Bu yaklaşım, Küresel Kuzey ve Güney okuyucularının farklı medya kaynaklarını tercih ederek kendi ideolojik konumlanışlarını pekiştirdiğini açıklamakta yararlıdır. Yetiştirme Kuramı (Cultivation Theory) ise Gerbner ve arkadaşlarının (1976) çalışmalarıyla, uzun vadeli medya maruziyetinin gerçeklik algısını şekillendirdiğini öne sürmektedir. Televizyon ve dijital haberlerin şiddet veya tehdit algısını abartması, İran-İsrail çatışmasında "varoluşsal tehdit" söylemlerini beslemiştir.

Frankfurt Okulu'nun eleştirel teorisi, Adorno ve Horkheimer'ın "Kültür Endüstrisi" kavramıyla, medyanın kapitalist ideolojiyi standartlaştırarak kitleleri pasifize ettiğini

vurgulamaktadır. Bu perspektif, Batı merkezli medya (CNN, BBC)nin çatışmayı İsrail'in "meşru müdafaa" çerçevesinde sunmasını aydınlatmaktadır. Chomsky ve Herman'ın Propaganda Modeli ise medyanın beş filtre (sahiplik, reklam, kaynak, flak, anti-komünizm/ideolojik düşman) üzerinden elit çıkarlarını koruduğunu savunmaktadır. 2025 çatışmasında, Küresel Kuzey medyasının İran'ı "nükleer tehdit" olarak çerçevelemesi bu modelle uyumludur.

Louis Althusser (1971) "Devletin İdeolojik Aygıtları" kavramıyla, medya, eğitim ve din gibi aygıtlar yoluyla devletin hakim ideolojiyi yeniden ürettiğini öne sürmektedir. Antonio Gramsci'nin (1971) hegemonya teorisi, rızaya dayalı hakimiyetin kültürel hegemonya üzerinden sağlandığını belirtmektedir. Küresel Kuzey medyası, Batı-merkezci hegemonyayı sürdürürken, Güney medyası karşı-hegemonya girişimlerinde bulunmaktadır. Bu bağlamda, ileriki kısımlarda ele alınan epistemik hegemonya ve kültürel hegemonya kavramları, bilgi üretiminin Batı merkezli olduğunu ve Doğu'yu "öteki"leştirdiğini vurgulamaktadır.

Edward Said'in (1978) Oryantalizm eleştirisi, Batı'nın Doğu'yu egzotik, geri ve tehditkar olarak inşa ettiğini ortaya koymaktadır. 2025 çatışmasında, Küresel Kuzey medyasınca İran'ın "rejim/terörist devlet" olarak temsil edilmesi bu mirası sürdürmektedir. Neokolonyalizm, Kwame Nkrumah'ın (1965) tanımıyla, sömürgecilik sonrası ekonomik ve kültürel hakimiyeti ifade etmektedir. Medya üzerinden sürdürülen bu hakimiyet, Küresel Güney'in sesini bastırmaktadır. MacBride Raporu (MacBride, 1980). Yeni Dünya Bilgi ve İletişim Düzeni (NWICO) talebiyle, Batı medya tekellerinin gelişmekte olan ülkeleri dezavantajlı kıldığını belgeleyerek, Küresel Kuzey-Güney ayrımının kökenlerini ve tek yönlü haber akışını aydınlatmıştır.

Bu teorik zemin, 2025 İran-İsrail çatışmasının medya temsillerini anlamada önemlidir. Çatışma, vekalet savaşlarından doğrudan karşılaşmaya evrilen İran-İsrail antagonizmasının zirvesi olup, IAEA'nın Mayıs 2025 raporunda İran'ın %60 zenginleştirilmiş uranyum stokunun dokuz nükleer başlık potansiyeline ulaştığı tespitini dayanak alan İsrail'in "Operation Rising Lion" kodlu saldırıları başlamış, İran'ın "Operation True Promise III" misillemeleriyle karşılık bulmuş, ABD'nin çatışmaya katılımı ise küresel boyut kazandırmış ve 12 Gün Savaşı olarak adlandırılmıştır (Geranmayeh, 2025).

1.1. Araştırma Problemi

Medya söylemi, jeopolitik çatışmaların algılanışını ve kamuoyunun ideolojik konumlanışını şekillendiren temel bir araçtır. 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışması gibi yüksek gerilimli olaylarda, Küresel Kuzey (BBC, CNN) ve Küresel Güney (TRT World, El Cezire) medya kuruluşlarının haber başlıklarında kullandığı retorik stratejiler, ideolojik kutuplaşmayı yeniden üretmekte ve çatışmanın meşruiyet söylemlerini farklılaştırabilmektedir. Mevcut literatürde, bu tür çatışmaların medya temsili genellikle tekil medya sistemleri üzerinden incelenmiş, Küresel Kuzey-Güney ayrımının özellikle ideolojik kareleme (Van Dijk, 1998) bağlamında karşılaştırmalı analizi ise sınırlı kalmıştır. Bu boşluk, çatışmanın küresel kamuoyunda nasıl farklı ideolojik çerçevelere oturtulduğunun sistematik bir şekilde anlaşılmasını engellemektedir. Bu çalışmanın temel problemi, 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışmasının, epistemik ve jeopolitik açıdan konumları farklı olan dört büyük medya kuruluşu (BBC, CNN, Al Jazeera, TRT World) tarafından nasıl söylemsel olarak inşa edildiğini ve bu inşanın küresel güç ilişkileriyle nasıl kesiştiğini açığa çıkarmaktır.

Küresel Kuzey medya kuruluşları (BBC, CNN), 2025 İran-İsrail çatışmasında İsrail'i "meşru müdafaa" pozisyonunda konumlandıran ideolojik kareleme stratejileriyle "Biz" (Batı/İsrail) olumlu, "Onlar" (İran) olumsuz yönlerini vurgularken, Küresel Güney medya kuruluşları (TRT World, El Cezire) tersine bir kareleme ile İran'ı "direniş" ekseninde meşrulaştırmış ve İsrail'i "saldırgan" olarak konumlandırmışlardır.

Araştırmanın temel sorusu şu şekilde formüle edilmiştir:

Küresel Kuzey ve Küresel Güney medya kuruluşları, 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışmasını haber başlıklarında hangi söylemsel stratejilerle temsil etmektedir ve bu stratejiler çatışmaya ilişkin ideolojik konumlanışları nasıl yeniden üretmektedir?

Alt Araştırma Soruları ise şunlardır:

1. BBC ve CNN haber başlıkları çatışmayı hangi çerçeveler, dilsel kalıplar ve ideolojik kareleme stratejileri ile aktarmaktadır?
2. TRT World ve El Cezire haber başlıklarında hangi karşı-hegemonik, alternatif veya Güney-merkezli söylemler öne çıkmaktadır?
3. Haber başlıklarında kullanılan fail kimdir ve fail hangi durumlarda gizlenmekte veya görünür kılınmaktadır?

4. “Biz” ve “Onlar” ayrımı medya kuruluşlarında nasıl inşa edilmektedir?
5. Çatışmanın temsilinde öne çıkan temalar, söylemsel kalıplar ve meşruiyet söylemleri medya sistemleri arasında nasıl farklılaşmaktadır?
6. Söylemsel farklılıklar, uluslararası güç ilişkileri ve epistemik hegemonya bağlamında nasıl açıklanabilir?

1.2. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, çeşitli açılardan literatüre özgün katkı sunmaktadır. Öncelikle, Küresel Kuzey-Küresel Güney karşılaştırmasını söylem analizi düzeyinde sistematik biçimde ele alan sınırlı sayıdaki çalışmadan biri olması bakımından önem taşımaktadır. Her ne kadar çatışma gazeteciliği ve uluslararası haber akışı üzerine geniş bir literatür bulunsa da, aynı çatışmanın farklı uluslararası medya kuruluşlarında söylemsel olarak nasıl yeniden üretildiğini karşılaştırmalı ve çok katmanlı bir modelle inceleyen araştırmalar oldukça azdır. Bu çalışma, Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi ve sosyo-bilişsel yaklaşımını birlikte kullanarak haber başlıklarının ideolojik işlevlerini hem mikro hem makro düzeyde bütüncül bir biçimde analiz etmektedir.

Ayrıca 2025 İran-İsrail çatışmasının, uluslararası sistemde güç dengelerinin yeniden şekillendiği bir dönemde yaşanmış olması, medya temsillerinin ideolojik yönelimlerini ortaya çıkarmayı özellikle anlamlı hale getirmektedir. Bu bağlamda çalışma, dönemin jeopolitik ruhunu anlamaya katkı sağlayan söylemsel farklılıkları görünür kılmaktadır. BBC-CNN ile TRT World-El Cezire (Al Jazeera) örnekleme ise günümüz medya düzeninde epistemik hegemonya ve karşı-hegemonya ilişkisinin en belirgin biçimde izlenebildiği temsil alanlarını oluşturduğu için, medya güç asimetrisinin güncel örnekler üzerinden incelenmesine imkan vermektedir.

Son olarak araştırma, medya okuryazarlığı, uluslararası çatışmaların haberleştirilmesi ve küresel güç ilişkileri üzerine yapılan akademik tartışmalara eleştirel kuramsal bir çerçeve sunarak, medyanın ideolojik işlevlerine dair daha derinlikli bir kavrayış geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

1.3. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma aşağıdaki temel varsayımlara dayanmaktadır:

- Medya söylemi nötr değildir. Her haber metni ideolojik, kültürel ve jeopolitik bir konumlanmanın ürünüdür (Fairclough, 1989; McQuail, 2005).

- Haber başlıkları, Van Dijk'ın belirttiği gibi, bir haber metninin makro yapısını oluşturur ve okuyucunun zihinsel modelini yönlendiren stratejik bir söylemsel unsurdur.
- Medya kuruluşlarının sahiplik yapısı, yayın politikası, ideolojik konumlanması ve jeopolitik bağılıkları, haber söylemini doğrudan etkilemektedir.
- Küresel Kuzey medya kuruluşları, uluslararası çatışmaları çoğunlukla Batı-merkezli, düzen koruyucu ve hegemonik bir söylemle çerçeveleme eğilimindedir.
- Küresel Güney medya kuruluşları, özellikle jeopolitik gerilimlerde, karşı-hegemonik bir söylem üretmek Batı merkezli haber akışına alternatif bir çerçeve sunma potansiyeline sahiptir.

1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırma, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasındaki çatışma dönemini kapsamaktadır. Analiz birimi yalnızca haber başlıklarıdır. Haber gövdesi, görseller, videolar, sosyal medya paylaşımları veya televizyon yayınları kapsam dışı bırakılmıştır. Bu sınırlılık, haber başlıklarının makro yapısal önemine dayanmakla birlikte, haber metnindeki daha ayrıntılı söylemsel unsurların kapsam dışında kaldığı anlamına gelmektedir.

Araştırma dört uluslararası medya kuruluşuyla sınırlıdır: BBC (İngiltere), CNN International (ABD), TRT World (Türkiye) ve El Cezire (Katar).

Dilsel karşılaştırmada tutarlılığı korumak amacıyla yalnızca İngilizce yayınlar analiz edilmiştir. BBC'nin bbc.com sitesi incelenmiş olup bbc.uk sitesi ise değerlendirmeye alınmamıştır. TRT World ve El Cezire'nin Türkçe/Arapça yayınları da kapsam dışıdır.

Verilerin sistematik örnekleme ile seçilmesi, temsil gücünü artırmakla birlikte evrenin tamamının analiz edilmesini mümkün kılmamıştır. Ayrıca van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizinin doğası gereği, yorumlamalar metinsel göstergelere dayanmakla sınırlıdır. Söylemin toplumsal etkileri veya izleyici anlamlandırmaları ayrı bir araştırma konusudur.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma nitel bir yaklaşıma dayanmakta ve van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi (ESA) metodundan yararlanmaktadır.

Eleştirel Söylem Analizi, toplumsal güç alanında ortaya çıkan gücün istismarını ve eşitsizliğinin toplumsal ve politik bağlamda metin ve söylem yoluyla nasıl hayata geçirildiğini, yeniden üretildiğini ve meşrulaştırıldığını inceleyen nitel ve yorumlayıcı bir

araştırma yöntemidir. Söz konusu araştırmalarda, eleştirel söylem analizi araştırmacıları toplumsal eşitsizliği anlamak, ortaya çıkarmak ve sonuç olarak ona meydan okumak isterler (Van Dijk, 2015).

Bir disiplin olarak gelişen söylem analizi sosyal psikolojiden iletişime siyasetten tarihe kadar pek çok disiplin ile ilgili çalışmalarda kullanılmaktadır. Bu bağlamda söylem çalışmaları söz konusu alanlar üzerinden bilişsel, toplumsal, siyasi, kültürel olarak örtük kodların ve gerçeğin ardındaki ideolojik anlamların açığa çıkarılmasında, önemli işlevler görmektedir (Van Dijk, 2019).

Söylem analizi kavramını literatürde ilk kez inceleyen ve kullanan kişi Harris olarak bilinmektedir. Harris, söylem düzeyinde bir dizi cümleyi, rastgele bir cümle yığınınından ayırıp onu tutarlı bir "metin" yapan şeyin ne olduğu üzerinde düşünmüş ve yapısal dilbilimin yöntemlerini kullanarak, cümleler arasındaki formel bağlantıları ve dilbilgisel "denklik sınıflarını" haritalayarak, bir metnin "cümle ötesi" yapısını ortaya çıkarabileceğine inanmıştır (Gür, 2013).

Bu durum esasında söylem analizi çalışmalarında kilometre niteliği taşıyan gelişmelerin önünün açmıştır. Çünkü söylem salt bir mesaj olmanın ötesinde ideolojik bir meşrulaştırma aracı olarak da işlev görmektedir. Bununla ilgili olarak eleştirel söylem analizinde belli başlı gelişmeler söz konusudur.

Harris'in çalışmaları her ne kadar söylem analizi çalışmalarını için önem taşısa da kayda değer önemli bir katkıyı Chomsky 1957'de yayımladığı Syntactic Structures isimli eseri ile gerçekleştirmiştir. Chomsky, dilbilimin odak noktasını Harris'in incelemek istediği "metin" ve "bağlam"dan uzaklaştırıp, ideal bir konuşmacının zihnindeki soyut, içsel dilbilgisine çevirmiştir. Chomsky (1957) söylem analizine katkısı ile söylem analizi çalışmaları farlı bir aşamaya evrilmiştir.

Noam Chomsky ve Edward S. Herman demokrasinin dördüncü gücü olarak konumlandırılan medyanın görüldüğü gibi kamusal çıkarı önceleyen tarafsız bir araç değil, gücü elinde bulunduran iktidar ve seçkinlerin gündeminde yer alan politikaların meşrulaştırılmasında bir rıza üretme aracı olarak kullandığını belirtmektedir. Bu durum esasında medyadaki yapısal ekonomi politiğin zorunlu bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Chomsky ve Herman, 2012).

Eleştirel söylem analizi konusunda bir diğer önemli figür de Foucault'dur. Foucault söylemi, sadece dilbilimsel bir ifade biçimi değil aynı zamanda bilgi ve iktidarın kurumsallaşması açısından öznel ve kavramları inşa eden bir öge olarak da ele almaktadır. Böylece dil ve söylem, üzerinden bilgi ve iktidar inşa edilebilen bir pratik olarak tanımlanır. Foucault bu türden analizleri farklı fenomenler üzerinden genişletmektedir. O, delilik, dil, biyoloji ve ekonomi gibi kavramların tarihsel akış içinde farklı anlamlara kavuşarak bilgi sistemlerinin (episteme) içinde nasıl kurulduğunu göstermektedir (Foucault, 2001).

1980'lerin sonuna gelindiğinde, alan "Eleştirel Dilbilim"den "Eleştirel Söylem Analizi"ne doğru evrilmiştir. Bu geçişteki en önemli figür ise Norman Fairclough'dur. Fairclough, "Language and Power" (Dil ve Güç) adlı eserinde, dilsel analizi sosyal teoriyle (özellikle Foucault ve Gramsci'nin fikirleriyle) birleştirerek eleştirel söylem analizinin teorik çerçevesini genişletmiştir. Fairclough'a göre dil kullanımı ve söylem, toplumdan bağımsız değildir. Dil, toplumsal yapılar tarafından şekillendirilir ama aynı zamanda o yapıları (örneğin sınıf farklarını, cinsiyet rollerini) yeniden üretmektedir (Fairclough, 1989).

Eleştirel Dilbilim alanında birbirinden bağımsız ve dağınık çalışmalarından, daha organize ve yöntemsel olarak tutarlı bir "Eleştirel Söylem Analizi" disiplinine geçiş, genel olarak 1990'ların başında gerçekleşmiştir. Bu sürecin miladı olarak nitelendirilecek olay ise, Ocak 1991'de Amsterdam Üniversitesi'nin desteğiyle düzenlenen küçük ama etkisi büyük olan bir sempozyuma dayanmaktadır. Bu toplantı, farklı ülkelerde ve farklı teorik geleneklerden gelen araştırmacıların bir araya gelerek benzer "eleştirel" hedeflerle ilk kez bir araya geldikleri zamanı ifade etmektedir (Catalano ve Waugh, 2020).

2000'lerden itibaren eleştirel söylem analizi, sadece yazılı metinler üzerinden uygulama değil aynı zamanda, görselleri ve tasarımları da inceleyen "Çok Yönlü Söylem Analizi"ne (Multimodal Discourse Analysis) doğru genişlemiştir. Kress ve Van Leeuwen bu alanda öncü çalışmalar yaparak, anlamın sadece dil ile değil, görsel öğelerle de nasıl kurulduğunu incelemiştir (Kress ve Van Leeuwen, 2001). Bu sayede eleştirel söylem analizinde yeni bir metodolojik zemin üzerinde günümüzde de kullanılan eleştirel söylem analizinin metodolojik temelleri atılmıştır.

Bu çalışmada Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi metodu kullanıldığından bu metod hakkında daha detaylı bilgi vermek gerekmektedir. Teun A. van Dijk'ın geliştirdiği

Eleştirel Söylem Analizi (ESA), söylemin toplumsal iktidar ilişkilerindeki kötüye kullanımını, eşitsizliklerin yeniden üretimini ve ideolojik meşrulaştırma süreçlerini çok disiplinli bir perspektiften inceleyen kapsamlı bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, yalnızca metin ya da konuşmadaki dilsel yapıları betimlemekle yetinmeyerek bu yapıları geniş toplumsal ve siyasal bağlamlarıyla ilişkilendirerek açıklamayı hedeflemektedir (Van Dijk, 2015).

Van Dijk’a göre ESA, dar anlamda bir “yöntem” olmaktan çok, eleştirel bir duruş ve bakış açısıdır. Bu yöntem söylem araştırmalarının hemen her alanında kendine yer bulabilir. Analizin temel odağı, dilsel pratiklerin toplumsal sorunlar ve siyasi meselelerle ayrılmaz bağını ortaya koymaktır. Söylem hiçbir zaman sosyal bağlamından soyutlanmış, yalıtık bir nesne olarak ele alınmaz (a.g.e.).

Van Dijk, söylemin hiyerarşik bir örgütlenmeye sahip olduğunu ve hem makro hem de mikro düzeylerde çözümlenmesi gerektiğini savunmaktadır (T. A. van Dijk, 1993). Makro düzeydeki analiz, metnin genel tematik yapısını, ana konularını ve bütüncül anlamını sorgulamaktadır. Burada asıl ilgi, metnin hangi büyük toplumsal eylemi (suçlama, savunma, meşrulaştırma, ikna vb.) gerçekleştirdiği ve bu eylemi taşıyan baskın tematik önermelerdir. Mikro düzey ise cümle altı ve cümle düzeyindeki dilbilgisel özelliklere odaklanır. Makro düzeyde tespit edilen ideolojik iletinin, dilin en ince ayrıntıları aracılığıyla nasıl kurulduğunu göstermektedir.

Van Dijk analizlerinde mikro düzeyde incelenen bir diğer önemli alanlar sözcük seçimi ve sözdizimidir. Sözcük seçimi, üslup ve yerel anlam yapılarının ideolojik işlevini ortaya koyar. Hakim grupların azınlıkları olumsuzlaştıracak (negativization) ya da kendi suçlarını gizleyecek belirsiz ifadeler (mitigation, concealment) tercih ettiği sıkça gözlemlenir (van Dijk, 2006). Sözdizimsel tercihler ise aktif/edilgen çatı, cümle sırası ve tematik konumlandırma gibi araçlarla aktörlerin sorumluluğunu ya vurgular ya da arka plana iter. Böylece iktidar ilişkileri dil düzeyinde yeniden üretilir (van Dijk, 1993).

Sözcük seçimi (lexicalization), kavramların, olayların ya da toplumsal grupların adlandırılmasında kullanılan kelime ve ifadelerin bilinçli tercihidir. Van Dijk, hiçbir sözcük seçiminin nötr olmadığını, her seçimin belirli bir ideolojik konumlanışı yansıttığını vurgulamaktadır (van Dijk, 1993). Bu bağlamda iki temel strateji öne çıkar: (a) “Biz” grubunu olumlu niteleyen sıfat ve isimlerle (kahraman, vatansever, akılcı vb.) “Onlar” grubunu ise olumsuz niteleyen ifadeler (terörist, yasadışı, tehdit edici vb.)

arasındaki sistematik karşıtlık, (b) kendi grubun olumsuz eylemlerini yumuşatan örtmece (euphemism) ile karşı grubun olumsuzluklarını abartan vurgu (hyperbole) teknikleri.

Sentaktik analiz de ESA'nın vazgeçilmez bir bileşenidir. Cümle yapılarının ideolojik mesajları kodlama ve vurgulama işlevine sahip olduğu kabul edilir. Özellikle edilgen çatı (passive voice) kullanımı, olumsuz eylemlerin failini belirsizleştirerek ya da önemsizleştirerek sorumluluğu gizleyebilmektedir ("Hata yapıldı" yerine "Biz hata yaptık" örneğinde olduğu gibi) (van Dijk, 1993).

Van Dijk'ın "ideolojik kare" (ideological square) olarak adlandırdığı strateji, "Biz/Onlar" kutuplaşmasını temel alan dört ana retorik hamleye dayanır (van Dijk, 2006; 2016):

1. Pozitif iç-grup (Biz) sunumu: Kendi grubunun olumlu nitelikleri, başarıları ve niyetleri sistematik olarak vurgulanır.
2. Negatif öteki-grup (Onlar) sunumu: Karşı grubun hataları, tehditleri ve olumsuz niyetleri abartılı bir şekilde öne çıkarılır.
3. Kendi grubunun olumsuzlukların hafifletilmesi: İç-grubun hataları ya görmezden gelinir ya da çeşitli gerekçelerle mazur gösterilir.
4. Karşı tarafın olumlu yönlerinin küçümsenmesi ya da gizlenmesi: Öteki-grubun başarıları ve olumlu niyetleri ya tamamen yok sayılır ya da önemsizleştirilir.

Bu dört hamle, ırkçılık gibi tahakküm ideolojilerinin söylemde tipik olarak izlediği yol haritasını oluşturur ve manipülatif söylemin en yaygın biçimlerini açıklamaktadır (van Dijk, 2006).

Sonuç olarak, Teun A. van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi, söylemin yalnızca dilsel değil, aynı zamanda derinlemesine toplumsal ve ideolojik bir pratik olduğunu gösterir. Makro ve mikro düzeylerin karşılıklı etkileşimi içinde iktidar, eşitsizlik ve tahakküm mekanizmalarının dilde nasıl somutlaştığını ve meşrulaştırıldığını sistemli bir şekilde açığa vurur.

2. KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

Literatür taraması, bilimsel araştırmanın temel taşlarından biri olarak, seçilen konuyla ilişkili mevcut bilgi birikimi ve öncü çalışmaları sistematik bir yaklaşımla gözden geçirerek sentezleme sürecini ifade etmektedir. Bu süreç, araştırmanın kavramsal çerçevesini güçlendirmek ve bilgi boşluklarını tespit etmek bakımından önemli bir rol oynamaktadır (Creswell, 2014). Araştırmacı, literatür taraması sayesinde, alanda hakim teorileri, metodolojik yaklaşımları ve empirik bulguları eleştirel bir süzgeçten geçirerek, kendi çalışmasının özgün katkısını belirleme imkanı bulmaktadır. Böylece, Neuman'ın (2014) vurguladığı gibi, mevcut bilgi birikimini değerlendirerek araştırma sorularını daha kesin ve anlamlı kılmak üzere zemin hazırlamaktadır. Benzer konular üzerindeki farklı perspektifleri karşılaştırarak, disiplinlerarası bağlantılar kurarak araştırmanın teorik derinliğini artırabilmektedir.

Bu bölümde kitle iletişim kuramları, ideoloji, hegemonya, Oryantalizm, Neokolonyalizm, Küresel Kuzey ve Küresel Güney kavramları ve medya kuruluşları, geçmişten günümüze küresel enformasyon akışına ilişkin uluslararası tartışmalar, İran-İsrail ilişkilerinin tarihçesi ve 12 Gün Savaşı'nda uluslararası aktörlerin konumları gibi bazı hususlar ele alınmakta ve araştırmaya kavramsal ve teorik çerçeve ile anlam derinliği kazandırılmaya çalışılmaktadır.

2.1. Kitle İletişim Araştırmaları, Kuramları ve Yaklaşımları

Bu başlık altında, kitle iletişim araştırmalarının kuramsal ve eleştirel yaklaşımları, medyanın kamuoyu oluşturma, ideoloji/anlam oluşturma ve ideolojinin yeniden üretimini sağlama, insanların medyayı neden kullandığını anlamak için bir teorik çerçeve olarak ele alacaktır. Kitle iletişim kuramları ve yaklaşımları medyanın epistemik hegemonya inşası ve yeniden üretimindeki konumunu ve etkilerini çözümlemek için çoklu perspektifler sunmaktadır.

Bu bölüm ayrıca, eleştirel düşünce yaklaşımlarını inceleyerek kitle iletişiminin ideolojik boyutlarını tartışmaktadır. Frankfurt Okulu'nun kültür endüstrisi ve popüler kültür eleştirisi (Adorno ve Horkheimer), Althusser'in devletin ideolojik aygıtları, Gramsci'nin hegemonya ve kültürel hegemonya kavramları medyanın neokolonyal ve Batı epistemik hegemonya dinamiklerini anlamada temel bir perspektif sağlamaktadır.

2.1.1. Gündem Belirleme Kuramı

Gündem Belirleme Kuramı, Maxwell McCombs ve Donald Shaw tarafından ortaya atılmış olup, medyanın hangi konulara vurgu yaptığı ve nasıl sunduğu yoluyla kamuoyunun hangi meseleleri önemli gördüğünü, etkilediğini savunmaktadır. McCombs ve Shaw (1972), 1968 ABD başkanlık seçimi üzerine yaptıkları çalışmada, medya kapsamındaki konuların öne çıkmasının, halkın bu konulara atfettiği önemle bağlantılı olduğunu gösterdiğini iddia edip medyanın, genellikle insanlara ne düşünceleri gerektiğini dikte etmede etkili olmayabildiğini, fakat hangi konular üzerinde düşünceleri gerektiğini belirlemede dikkat çekici bir başarı gösterdiğini ifade etmişlerdir (s. 177). *Public Opinion Quarterly*'de yayımlanan bu çalışma, kuramın ampirik temelini oluşturmaktadır.

Guo ve McCombs, (2011), ağ gündem belirleme kavramını geliştirerek medyanın, çeşitli nesneleri ya da nitelikleri birleştirerek, bu bütünü kamuoyunun zihninde belirgin (salience) hale getirebileceğini öne sürmüşlerdir.

2.1.2. Sessizlik Sarmalı Kuramı

Sessizlik Sarmalı Kuramı, Elisabeth Noelle-Neumann tarafından geliştirilmiş olup, bireylerin kamuoyunda baskın olarak algıladıkları görüşlere uyma eğiliminde olduğunu, aksi görüşleri ifade etmekten kaçınarak bir sessizlik sarmalı oluşturduğunu savunmaktadır. Noelle-Neumann (1974), kitle iletişim araçlarının, bireyin çevresi hakkında bilgi topladığı sistemin bir bileşeni olduğunu iddia etmektedir. O, kişisel çevresinin ötesindeki konular için, bir kişinin gerçekleri ve kamuoyunun genel eğilimlerini değerlendirmede neredeyse tamamen bu araçlara bağımlı olduğunu savunmaktadır. Birey, yayımlanan görüşlerin oluşturduğu baskıya genellikle tepki göstermektedir. Noelle-Neumann Sessizlik Sarmalı adı verilen sosyal-psikolojik mekanizmaya göre, kitle iletişim araçlarının, kamuoyunu şekillendiren bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Kitle iletişim araçlarının, insanların onaylayarak, sessiz kalarak ya da hızlıca tepki vererek yanıtladığı çevresel baskıyı ürettiğini ifade etmektedir (Noelle-Neumann, 1974, s.50-51). Tersine, görüşlerinin azınlıkta olduğunu düşünenler, sosyal dışlanma korkusuyla susmayı tercih etmekte, böylece baskın görüşler daha da güçlenmektedir. 1974'te yayımlanan bu çalışma, kamuoyu oluşumunda medyanın algıları şekillendirme gücünü vurgulamaktadır.

Hayes (2007), farklı bakış açıları ve perspektifleri dinleme ihtiyacının herkes tarafından değerli bulunduğunu, bir görüşün azınlıkta olduğu düşünüldüğünde, bireyin bu görüşü ifade etmeyi hafifletmesi veya tamamen susması için yoğun psikolojik baskının varlığını da tanıdığını belirtmektedir. Bir taraftan, yaygın olmayan fikirleri dile getirmemek, bu fikirlerin kamuoyunda aslında oldukça sık olmasına rağmen giderek bastırılmasına ve bir aşağı sarmal oluşturmaya yol açabildiğini, bunun ise kamu çıkarları açısından olumlu görülmesi güç bir durum olduğunu ifade etmektedir. Diğer taraftan, görüş farklılıklarını kendine saklamanın, toplumsal uyumu desteklediğini, bireyin ilişki kurduğu kişilerin olumlu tutumlarını koruduğunu ve bu kişiler tarafından olumsuz yargılanma riskini azalttığını öne sürmektedir (Hayes, 2007, s. 786).

2.1.3. Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı

Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı, medyanın insanlara olan etkileri yerine insanların medya ile ne yaptığı sorusuna odaklanmıştır. Bu yaklaşım, kitle iletişim araştırmalarında bireylerin medya içeriklerini nasıl seçtiği, kullandığı ve bu kullanımdan ne tür doyumlar elde ettiği üzerine odaklanan bir teorik çerçevedir. Bu yaklaşım, medyanın bireyler üzerindeki etkilerini inceleyen geleneksel yaklaşımlardan farklı olarak, izleyicilerin pasif alıcılar olmadığını, aksine aktif bir şekilde medya içeriklerini seçerek kendi ihtiyaçlarını karşıladığını savunmaktadır.

Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı, 1960-70'lerde, kitle iletişim araştırmalarının bireysel etkiler üzerine yoğunlaştığı dönemde ABD'de ortaya çıkmıştır. Özellikle radyo ve televizyonun yaygınlaşmasıyla, izleyicilerin medya ile ilişkilerini anlamaya yönelik çalışmalar artmıştır. Katz ve meslektaşlarının geliştirdiği bu model, medya seçim sürecini yedi aşamalı bir çerçevede açıklamaktadır: sosyal ve psikolojik ihtiyaçların ortaya çıkışı, bu ihtiyaçların medya beklentilerine dönüşmesi, farklı medya içeriklerine yönelim ve nihayetinde tatmin elde edilmesi gibi adımlar bu çerçeveyi oluşturmaktadır (Blumler ve Katz, 1975, s. 20; McQuail, 2005, s. 425).

Ayrıca, medya tüketiminin yalnızca içeriğe değil, kullanıcıların sosyal ve psikolojik bağamlarına da bağlı olduğu düşüncesi, yaklaşımın temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, bireyler medya aracılığıyla yalnızca bilgi edinmekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal etkileşim, kimlik oluşturma ve stresle başa çıkma gibi çok yönlü ihtiyaçlarını da karşılamaktadır (a.g.e, s. 424-425). Bireylerin medya kullanımını, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını tatmin etme amacı güden bilinçli bir süreç olarak ele almaktadır (Yaylagül,

2006, s. 62). Ancak, bu yaklaşım, toplumsal ve ideolojik bağlamları yeterince ele almamakla eleştirilmiştir (A.g.e., s. 198).

Yaylagül'ün (2006) kitabında, bu yaklaşımın, kitle iletişiminin bireysel düzeydeki etkilerini anlamada önemli bir dönüm noktası olduğu belirtilmekte, ancak eleştirel yaklaşımların aksine, medyanın ideolojik ve ekonomik işlevlerini göz ardı ettiği vurgulanmaktadır (s. 198). Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımı, medya izleyicisini pasif bir konumda olmaktan çıkarıp aktif bir şekilde konumlandırarak, medyanın toplumsal rollerini daha geniş bir perspektifte ele almayı sağlamıştır.

2.1.4. Propaganda Modeli

Edward S. Herman ve Noam Chomsky tarafından geliştirilen Propaganda Modeli, ilk olarak 1988 yılında yayımlanan eserinde ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Bu model, modern kitle iletişim araçlarının, demokratik toplumlarda bile egemen sınıfların çıkarlarını destekleyen ve meşrulaştıran bir rol oynadığını savunmaktadır. Medya içeriğinin, mülkiyet yapıları, finansal baskılar ve haber kaynaklarına bağımlılık gibi yapısal faktörler tarafından şekillendiğini öne süren model, bu dinamiklerin kamuoyunda rızanın sistematik bir şekilde oluşturulmasını sağladığını ifade etmektedir (Chomsky ve Herman, 2002, s. 2; s. 34-35).

Chomsky ve Herman'a göre kitle iletişim araçları, topluma mesaj ve sembol aktaran sistematik bir kanal işlevi görmektedir. Bu araçların temel görevleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve bireyleri egemen toplumsal yapının değer, inanç ve normlarıyla bütünleştirmektir. Zenginliğin yoğunlaştığı ve sınıf çelişkilerinin keskinleştiği toplumlarda bu işlev, sistematik propaganda olmaksızın sürdürülemez. Devlet tekelinin hakim olduğu rejimlerde medya üzerindeki denetim, resmi sansürle açıkça görünür kılınırken, özel mülkiyete dayalı ve sansürün biçimsel olarak bulunmadığı sistemlerde ise propaganda mekanizması çok daha incelikli ve görünmez biçimde işlemektedir. Bu ikinci durumda medya, rekabetçi görünüm sergileyerek, dönemsel olarak şirket ve devlet skandallarını ifşa edip ifade özgürlüğünün savunucusu rolünü agresifçe üstlenir. Ne var ki, bu eleştirilerin sınırları, kaynak dağılımındaki yapısal eşitsizlik ve bu eşitsizliğin hem medyaya erişim hem de içerik üretiminin ideolojik yönelimi üzerindeki belirleyici etkisi sistematik olarak görünmez kılınır ve kamuoyu gündeminde yer almaz (a.g.e., s.62-63).

Propaganda Modeli, haber üretim sürecini etkileyen beş temel “filtre”yi tanımlamaktadır:

1. medya kuruluşlarının mülkiyet yapısı,
2. reklamcılık gibi finansal çıkarlar,
3. haber kaynaklarına bağımlılık,
4. olumsuz tepkiler ve disiplin mekanizmaları (flak),
5. ideolojik düşman tanımları (a.g.e., s. 2).

Bu filtreler, hangi haberlerin öne çıkarılacağını, hangilerinin ise göz ardı edileceğini belirlemektedir. Örneğin, egemen sınıfların çıkarlarına ters düşen toplumsal hareketler genellikle medya gündeminde arka plana itilir ve “değersiz kurbanlar” olarak görülürken, egemen çıkarlara uygun anlatılar ön planda tutulmaktadır (a.g.e., s. 34-35).

Model, medyanın haber söyleminde “otoritenin sesi” olarak işlev gördüğünü ve hükümet ile kurumsal aktörlerin propagandalarını dolaylı yoldan desteklediğini vurgulamaktadır (a.g.e., s. 2). Bu açıdan medya, yalnızca bilgi aktaran bir araç olmaktan ziyade, ideolojik bir seçme ve filtreleme mekanizması olarak çalışmaktadır. Haber seçimindeki bu yapısal önyargılar, izleyicilerin yalnızca belirli bakış açılarıyla karşılaşmasına ve alternatif görüşlerin marjinalleşmesine yol açmaktadır. Böylece medya, toplumsal rızanın oluşturulmasında ve sürdürülmesinde kilit bir rol oynamaktadır (a.g.e., s. 2-3).

Özetle, Propaganda Modeli, demokratik toplumlarda medyanın, egemen sınıfların çıkarlarını destekleyen bir “rızanın imalatı” mekanizması olarak nasıl işlediğini açıklamaktadır. Medya, sahiplik yapıları ve finansal baskılar gibi kurumsal etkilerle, gönüllü veya yarı-gönüllü bir şekilde bu rolü üstlenmekte ve haberlerin ideolojik bir çerçevede sunulmasını sağlamaktadır (a.g.e., s. 34-35). Bu model, iktidarın epistemik hegemonyasının üretilip sürdürülmesinde ve izleyici/okuyucu algısının şekillendirilmesinde ne denli etkili bir araç olduğunu göstermektedir.

2.1.5. Yetiştirme-Bilinç Ekme Kuramı

George Gerbner (1919-2005), 1960’lı yılların sonlarında medya etkilerini kavramaya yönelik özgün bir kuramsal çerçeve geliştirmiştir. Bu çerçeveye “yetiştirme kuramı” (cultivation theory) adını vermiş ve temel amacı, kitle iletişim araçlarının baskın olduğu kültürel çevrede bireylerin yetiştirme ve yaşama süreçlerinin uzun vadeli sonuçlarını çözümlemek olmuştur. Gerbner’in analizlerinde televizyona özel bir ağırlık vermesinin nedeni, yirminci yüzyılın ortalarında, internet çağından önceki dönemde televizyonun,

radio, gazete, sinema ve diğer iletişim araçlarını geride bırakarak kültürel katılımı ve kamusal söylemi büyük ölçüde tekelleştirmiş olmasıdır. Bu yönden televizyon, bireylerin gerçeklik algısını şekillendiren başat anlatı kaynağı konumuna yükselmiştir (Morgan vd., 2014, s.480).

Gerbner'in araştırma paradigması, üç temel boyutu sistematik biçimde entegre eden bir yapı sergilemektedir. Bu paradigma birinci olarak, medya içeriğinin üretimini şekillendiren kurumsal süreçleri ve güç ilişkilerini; ikinci olarak, medya metinlerinde baskın ve tekrar eden imge kalıplarını; üçüncü olarak ise uzun süreli medya maruziyetinin izleyici kitlesinin dünya algısı, inanç sistemleri ve davranış örüntüleri üzerindeki etkilerini incelemek üzere tasarlanmıştır. Böylece yetiştirme kuramı, mesaj sistemi analizi, imge analizi ve yetiştirme analizi olmak üzere birbirini tamamlayan üç aşamalı bir metodoloji sunmaktadır (Gerbner, 1973).

Gerbner (1998), özellikle televizyon gibi kitle iletişim araçlarının, uzun süreli maruziyet yoluyla bireylerin tutumlarını, algılarını ve toplumsal tercihlerini şekillendirdiğini, bu sürecin “yetiştirme-cultivation” etkisiyle gerçekleştiğini öne sürmüştür (s. 180). Bilinç ekme olarak da adlandırılan bu süreçle birlikte popüler kültüre takılan toplum bireylerinin manipülasyon sonucu doğal kimliklerinden uzaklaşıp kendilerine aktarılan popüler kültür ürününü/bilgisinin birer kullanıcısı haline geldikleri görülmektedir. Kitle iletişim araçlarına maruz kalmanın yoğunlaşmasıyla davranış değişiklikleri de daha fazla görülmektedir. Bu kuramın önemli yönlerinden biri de kitle iletişim araçlarının ideoloji oluşturma konusundaki etkisine ilişkin somut verileri ortaya koyabilmesidir.

2.2. Medyada Eleştirel Teori: Frankfurt Okulu

Frankfurt Okulu, kitle iletişim araçlarının ideolojik rolünü eleştirel bir perspektiften incelemiştir. Alman toplumsal kuram geleneğinde “Frankfurt Okulu” ifadesi, 1923 yılında Frankfurt Üniversitesi bünyesinde Marksist yönelimli araştırmalar yürütmek üzere kurulan Institut für Sozialforschung (Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü) çevresinde biçimlenen entelektüel topluluğu ve bu topluluğun geliştirdiği özgün toplum kuramını tanımlamaktadır. Frankfurt Okulu'nun önde gelen üyeleri arasında şu isimler yer almaktadır: Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin, Herbert Marcuse ve Jürgen Habermas. 1930'lu yıllarda Max Horkheimer'in enstitü direktörlüğüne atanması ve onun öncü metinleriyle temelleri atılan Eleştirel Kuram, 1970'li yıllara değin Jürgen Habermas'ın katkılarıyla süreklilik kazanmıştır. Frankfurt Okulu, toplum ve

kültür kuramlarına eleştirel bir perspektiften yaklaşmakta olup temel paradigmasını “eleştirel kuram” olarak adlandırılan toplumsal düşünce tarzı oluşturmaktadır (Küçükcan, 2002, s.257).

Frankfurt Okulu’nun “birinci kuşak” olarak anılan üyelerinin büyük çoğunluğu Hitler rejiminden kaçarak Almanya’dan göç ederek ABD’ye sığınmış olup bu sürgün dönemi (özellikle 1940’lı yıllardaki Kaliforniya dönemi) Eleştirel Kuram’ın kültür endüstrisi eleştirilerinin ve Dialektik der Aufklärung gibi temel eserlerin ortaya çıktığı verimli ama aynı zamanda travmatik bir dönem olmuştur.

Frankfurt Okulu, iletişim çalışmalarına eleştirel ve disiplinlerarası bir yaklaşım getirerek politik ekonomi, metinsel çözümleme ile medyanın toplumsal ve ideolojik etkilerine yönelik analizleri ele almıştır.

Okul, ticari dinamiklerin hakim olduğu ve kültürün kitlesel üretimine dayalı endüstrileşme sürecini tanımlamak üzere “kültür endüstrisi” terimini geliştirmiştir. Horkheimer ve Adorno (1947), Kültür Endüstrisi kavramıyla, medyanın kitleleri standartlaştırılmış içeriklerle manipüle ettiğini ve eleştirel düşüncüyü zayıflatıldığını savunmaktadır (Adorno ve Horkheimer, 1947, s. 120). Bu kavram, medya ürünlerinin metalaşması, standartlaşması ve kitleselleşmesi özelliklerini vurgulamaktadır.

Frankfurt Okulu, kitle kültürü ve iletişim araçlarını, modern toplumlarda bireylerin toplumsallaşma süreçlerini şekillendiren ve siyasal gerçekliği inşa eden temel kurumlar olarak ele almaktadır. Bu kurumlar öncelikle kapitalist sisteme ideolojik meşruiyet sağlamak ve bireyleri hakim yaşam tarzına entegre etme işlevi görmektedir.

Frankfurt Okulu üyelerinden Habermas’ın analizi, medyanın siyasal süreçler ile gündelik yaşam pratikleri içindeki giderek derinleşen ağırlığını ve kurumsal aktörlerin, özellikle şirketlerin, kültürel alanı kendi çıkarları doğrultusunda araçsallaştırarak nasıl bir “sömürgeleştirme” sürecine tabi tuttuğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda medya, yaşam dünyasının iletişimsel yapısını bozmakta ve sistemsal mantıkların (para ve iktidar) kamusal alanın içine nüfuz etmesine zemin (Kellner, 2007, s.4).

2.3. Louis Althusser: Devletin İdeolojik Aygıtları

İdeoloji kavramı, epistemolojik düzlemde, düşüncelerin ve bilinçli fikirlerin hangi kaynaklardan ortaya çıktığını çözümlemeye yönelik bir “fikirler bilimi”ni (idea-oloji) ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır (Sucu, 2012, s.31). Heywood (2016), ideoloji

teriminin, ilk kez Fransız Devrimi döneminde Antoine Destutt de Tracy tarafından kullanıldığını belirtmektedir (s.25).

Marx'ın yaklaşımında ekonomik temelli bir süreç olarak değerlendirilen ideoloji, Gramsci'de hegemonya biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Althusser açısından ise ideoloji, yapı ile özne arasındaki ilişkide, yapının özne üzerindeki etkisini ifade etmektedir. Bu açıdan ideoloji, hem yarı maddi bir olgu niteliği taşır, hem de toplum içinde okul, kilise, sendika, dernek gibi “Devletin İdeolojik Aygıtları” üzerinden somutlaşarak işlerlik kazanmaktadır (McLellan, 2009, s.34).

Marx'ta ideoloji ekonomik bir zemine otururken, Gramsci bu kavramı hegemonya olgusu çerçevesinde yeniden tanımlamaktadır. Gramsci'ye göre hegemonya iki temel boyutta şekillenir: İlki, iktidarın kendisine tabi kesimler üzerinde kurduğu zorlayıcı güç; ikincisi ise bu kesimlerin iktidara yönelik rızasına dayanan bir kabullenıştır. Gramsci'nin temel iddiası, ideolojinin özünde yanıltıcı bir niteliğe sahip olduğudur. Bu nedenle ideoloji, onun düşüncesinde sürekli mücadelenin sürdüğü bir alan olarak görülmektedir. Gramsci'nin perspektifinde ideoloji sanat ve edebiyattan eğitim sistemine, kitle iletişim araçlarından günlük dile ve popüler kültüre uzanan geniş bir yelpazede etkisini göstermektedir (Kaptan, 2025, s.318).

Gramsci'ye göre siyasal toplum, egemenliği baskı mekanizmalarıyla tesis ederken, sivil toplum, hakimiyeti rıza üretimi üzerinden kurmaktadır (Gramsci, 1971, s.29). Rızanın inşasında belirleyici bir konuma sahip olan sivil toplum, bu işleyişi aydınlar aracılığıyla yürütür. Gramsci'nin “organik aydınlar” olarak nitelediği bu kesim, egemen sınıfın ideolojisi ile toplum arasında bir uzlaşma köprüsü işlevi görmektedir. Gazeteciler, öğretmenler, sendika temsilcileri, siyasi parti yöneticileri ve din adamları gibi çeşitli aktörler, ideolojinin taşıyıcıları olarak bu gruba dahil edilmektedir. Dolayısıyla egemen sınıfın ideolojisini üreten ve onu toplumun genel “dünya görüşü”ne dönüştürenler bu aydınlardır. Bu bakımdan sınıf egemenliğinin tesis edilmesi, ancak organik aydınların aracılığıyla mümkün hale gelmektedir (Çağlar, 1989, s.19). Bu nedenle Marx ve Engels ideolojiyi üstyapının bir aracı olarak daha çok baskı ve zor unsurlarıyla ilişkilendirirken, Gramsci aynı sürecin ağırlıklı biçimde rıza üretimi yoluyla sürdürüldüğünü vurgulamaktadır.

Louis Althusser'e göre ideolojinin aktarımında kullanılan aygıtlar yalnızca devlete ait olmak zorunda değildir. Devlet dışı kurumlar da bu işlevi üstlenebilir. Devlet, hem baskı

aygıtlarına hem de ideolojik aygıtlara sahiptir. Ancak bu iki kategori arasında keskin ve mutlak bir ayrım bulunmaz (Kazancı, 2002, s. 58).

Althusser'in 'İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları' adlı çalışmasında devlet, "Devlet İktidarı" ve "Devlet Aygıtı" olmak üzere iki boyutta ele alınır (Althusser, 2003, s.168-69). Aynı şekilde Devlet Aygıtı da kendi içinde iki kategoriye ayrılır: Devletin Baskı Aygıtı ve Devletin İdeolojik Aygıtları. Althusser'e göre Devletin İdeolojik Aygıtları aile, hukuk, siyaset, sendikalar, haberleşme araçları (basın, radyo, televizyon gibi) ve çeşitli kültürel alanlardan oluşan geniş bir kurumsal yapıyı kapsamaktadır.

Althusser'e göre (2003) Haberleşme ve kültürel DİA'lar (Devletin İdeolojik Aygıtları), televizyon, radyo ve basın gibi mecralar üzerinden toplumu gündelik milliyetçilik, liberalizm ya da şovenizm türü duygularla beslemektedir (s. 61). Kısacası tüm DİA'ların temel amacı, egemen ideolojiyi farklı araçlar aracılığıyla yurttaşlara benimsetmektir. Bu süreçte egemen ideolojiye yönelen her türlü itiraz ya da karşı çıkış, yine bu aygıtlar vasıtasıyla etkisizleştirilmekte ve bertaraf edilmektedir.

Kitle iletişim araçları, toplum üzerindeki güçlü etkileri ve geniş kitlelere ulaşabilme kapasiteleri sayesinde egemen ideolojilerin sürdürülmesi ve bu ideolojilerin toplum tarafından içselleştirilmesinde kritik bir role sahip kılınmaktadır (Devran, 2011, s. 9).

Althusser, devletin ideolojik aygıtlarının yanı sıra baskı aygıtlarına da sahip olduğunu belirtir ve bu aygıtların egemen ideolojiyi zor, baskı ve şiddet yoluyla tesis ettiğini vurgulamaktadır (2003, s.51-56). Egemen ideolojiyi doğrudan güç kullanarak hayata geçiren bu aygıtlara hükümet, idari yapı, hukuk sistemi, ordu, polis, mahkemeler ve hapishaneler örnek olarak gösterilebilmektedir. DİA'lar ile baskı aygıtları, işleyiş biçimleri bakımından birbirinden ayrılmaktadır. İdeolojik aygıtlar egemen ideolojinin toplumda kabul görmesini rıza üreterek sağlarken, baskı aygıtları ise şiddet ya da zor kullanımıyla bu ideolojinin uygulanmasına alan açmaktadır (Cemiloğlu, 2024, s.55).

Marx'tan aldığı yeniden üretim kavramını geliştiren Althusser, üretimin yalnızca maddi koşulların yeniden sağlanmasıyla sürdürülemeyeceğini, aynı zamanda üretim ilişkilerinin ve bunları destekleyen egemen ideolojinin de yeniden üretilmesi gerektiğini belirtmektedir (2003, s. 154 ve 159). Bu ideolojik yeniden üretim, toplumsal düzenin devamını mümkün kılmaktadır. Üretim ilişkilerinin bu şekilde yeniden üretilmesi ise büyük ölçüde kitle iletişim araçları gibi devletin ideolojik aygıtları üzerinden gerçekleşmektedir (Abdulahkimoğulları, 2019, s. 30).

2.4. Gramsci: Hegemonya

Antonio Gramsci (1891-1937), 20. yüzyılın önde gelen Marksist düşünürlerinden biri olarak, iktidarın sadece baskı mekanizmalarıyla değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik yollarla nasıl meşrulaştırıldığını analiz etmiştir. Gramsci'nin teorik çerçevesi, özellikle "kültürel hegemonya" kavramı üzerinden, egemen sınıfların toplumsal rızayı nasıl ürettiğini ve sürdürdüğünü açıklamaktadır (Artz ve Murphy, 2000, s.8).

Gramsci'nin düşünsel gelişimi, İtalya'nın Sardinya bölgesindeki yoksul kökenlerine ve Turin'deki işçi hareketlerine aktif katılımına dayanmaktadır. L'Ordine Nuovo gazetesindeki çalışmaları ve faşizmin yükselişine karşı verdiği mücadele, onun teorisini şekillendiren temel deneyimlerdir (A.g.e., s. 10). Hapishane yıllarında kaleme aldığı notlar, hegemonya, entelektüellerin rolü ve toplumsal dönüşüm stratejileri üzerine derinlemesine analizler içermektedir (A.g.e, s. 11).

Gramsci'nin analizinde hegemonya, egemen sınıfın değerlerinin toplumun geneli tarafından içselleştirilmesi sürecini ifade etmektedir. Bu süreçte medya, eğitim ve din gibi kurumlar, egemen ideolojinin yeniden üretilmesinde kritik bir rol oynamaktadır (A.g.e., s. 13).

Tarihsel blok kavramı, Gramsci'nin toplumsal güçler arasındaki ittifakları anlamak için kullandığı bir diğer anahtar kavramdır. Bu kavram, ekonomik, politik ve kültürel unsurların diyalektik birliğini vurgular ve hegemonyanın sürdürülebilirliği için bu unsurların uyumunu şart koşmaktadır (A.g.e., s. 18).

Hegemonyanın işleyişi ise üç temel koşula bağlıdır: maddi koşullar, politik koşullar ve kültürel koşullar. Maddi koşullar, egemen sınıfın tabi olan gruplara somut faydalar sunmasını gerektirir (A.g.e., s. 24). Politik koşullar, çeşitli toplumsal grupların çıkarlarını uzlaştıran bir programın varlığını zorunlu kılmaktadır (A.g.e., s. 26). Kültürel koşullar ise egemen ideolojinin gündelik pratiklere nüfuz ederek "sağduyu" haline gelmesini sağlamaktadır (A.g.e., s. 27).

Dil, Gramsci'nin analizinde ideolojik mücadelenin merkezi bir unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Dilin kullanımı, iktidar ilişkilerinin kodlandığı ve meşrulaştırıldığı bir alanı temsil etmektedir. Örneğin, tarihsel süreçte etnik kimliklere dair kullanılan dilin değişimi, toplumsal ilişkilerdeki dönüşümü yansıtmaktadır (A.g.e., s. 15).

Gramsci'nin kuramsal katkıları, iktidarın kültürel ve ideolojik boyutlarını anlamak için günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Robert W. Cox, Gramsci'nin hegemonya kavramını uluslararası ilişkiler boyutunda uygulamak için çaba vermiştir ve bu yönüyle neo-Gramscian görüşlere sahip olduğu belirtilmiştir. Cox, 1983 yılında yazdığı bir adlı makalesinde, hegemonyanın, sadece devletler arası bir üstünlük değil, küresel ekonomiye nüfuz eden bir üretim tarzı ve sosyal ilişkiler ağı olduğunu belirtip 19. yüzyılda İngiltere'nin serbest ticareti ve altın standardını dayattığı dönemin, hegemonik bir düzeni yansıttığı örneğini vermektedir (Cox ve Sinclair, 1996, s.136). Cox, hegemonik merkezlerin dışında kalan ülkelerin, bu düzeni "pasif devrim" yoluyla benimsediğini belirtip, İtalya'da faşizmin, eski güç yapılarını korurken modern kapitalist unsurları eklemlen bir pasif devrim örneği olduğunu ileri sürmektedir (A.g.e., s.129). Cox, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumların, hegemonik normları yayarak çevre ülkelerin seçkinlerini "dönüştürme" (trasformismo) yoluyla sisteme entegre ettiğini ve böylece karşıt-hegemonik fikirlerin emilmesini sağladıklarını savunmaktadır (A.g.e., s.130-140). Cox, mevcut uluslararası hegemonik düzene başkaldırının öncelikle ulusal düzeyde başlaması gerektiğini, Gramsci'nin görüşlerinden hareketle sivil toplumda alternatif kurumlar ve ideolojiler geliştirmenin gerektiğini ve hegemonik düzenin kriz dönemlerinde (1970'lerdeki durgunluk örneğindeki gibi) karşıt-hegemonik hareketler için alan açılabileceğini iddia etmektedir. Ancak Cox, bu hareketlerin başarısının ulusal düzeyde köklü bir siyasi örgütlenmeye bağlı olduğunu şart koşmaktadır (A.g.e. s.133-136).

Robert W. Cox 1987 yılında yayınlanan bir eserinde, Gramsci'nin hegemonya anlayışını, üretim ilişkileri, toplumsal sınıflar ve dünya düzeni arasındaki bağlantıları analiz etmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Cox, Gramsci'nin hegemonya kavramını uluslararası düzene uyarlayarak, Pax Britannica ve Pax Americana gibi dönemlerin hegemonik olduğunu belirtir; çünkü bu düzenler, sadece güçle değil, rıza ve ortak çıkarlar yoluyla sürdürülmüştür (Cox, 1987, s.7). Cox, Gramsci'nin "tarihsel blok" (historic bloc) kavramını benimseyerek bunu, hegemonyanın toplumsal temelini anlamak için kullanmaktadır. Tarihsel blok, "üretim ilişkileri, sınıflar ve devlet yapılarının birbiriyle bağlantılı olduğu ve belirli bir hegemonik düzeni desteklediği bir yapı" olarak tanımlanmaktadır (A.g.e., s. 6). Cox'a göre, devlet, tarihsel blokun bir parçasıdır ve sınıf yapısından bağımsız bir araç değildir; aksine, bu yapının sınırları içinde hareket etmektedir (s. 6). Örneğin, liberal devletin tarihsel bloku, 19. yüzyıl Britanya'sında

burjuvazinin hegemonyasını destekleyen bir yapı olarak işlemiştir. (A.g.e., s. 129). Cox, Gramsci'nin Fordizm analizine atıfta bulunur ve bunu hegemonik bir üretim biçimi olarak değerlendirmektedir. Cox, Fordizmin Pax Americana'nın temel taşlarından biri olduğunu ve bu düzenin çöküşünün (1970'ler ekonomik kriziyle) hegemonyanın zayıflamasına yol açtığını belirtmektedir (A.g.e., s. 345). Cox, hegemonyanın sabit olmadığını ve kriz dönemlerinde zayıflayabileceğini vurgulamaktadır. 1970'ler ekonomik krizi, neoliberal dünya düzeninin (Pax Americana) hegemonyasının çözülmeye başladığı bir eşik olarak görülmektedir (A.g.e., s. 270). Kitapta, "hegemonik düzenlerin çöküşü, karşı-hegemonik güçlerin ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır" denilmektedir (A.g.e., s. 394). Cox'un bu eserinin yayınlandığı 1987 yılında henüz uluslararası ilişkiler alanında medya çalışmaları merkezi bir yer edinmediğinden söz konusu kitabında medya ve kitle iletişim araçlarının rolüne doğrudan değinen ifadeler kullanılmadığı görülmektedir.

Gramsci, Hapishane Defterleri (Quaderni del Carcere) adlı eserinde birçok kez hegemonya kavramını kullanmaktadır. Bu eser, Gramsci'nin 1929-1935 yılları arasında faşist İtalya'da hapisteyken yazdığı notlardan oluşmakta ve hegemonyanın da, egemen sınıfın ideolojik aygıtlar (eğitim, din, medya vb.) yoluyla nasıl inşa edildiğini incelemektedir. Gramsci, hegemonya kavramını yalnızca siyasal iktidarın zor kullanılarak sürdürülmesi olarak değil, egemen sınıfın sivil toplumda rıza yoluyla kurduğu kültürel ve ideolojik önderlik biçimi olarak tanımlamaktadır. Gramsci'ye göre modern devlet, yalnızca bir baskı mekanizması değil; aynı zamanda fikirlerin, değerlerin ve inançların üretildiği bir kültürel alan olan sivil toplumu da kapsamaktadır. Bu açıdan devlet, "siyasal toplum + sivil toplum" olarak kavramsallaştırılır (Gramsci, 2011, s.243). Gramsci, hegemonya kavramını "iktidarın epistemolojik boyutu" olarak değerlendirir; bu da ideolojik üstünlüğün yalnızca pratik değil aynı zamanda kuramsal düzeyde de anlamlandırıldığını göstermektedir (A.g.e., s.217). Hegemonya, burada, egemen sınıfın kendi dünya görüşünü evrenselleştirerek, onu toplumun tüm kesimlerine doğal ve kaçınılmaz bir gerçeklik gibi sunması sürecidir. Bu süreç yalnızca fikirler düzeyinde değil, aynı zamanda kültürel kurumlar aracılığıyla işler: eğitim sistemi, din, medya, aile gibi kurumlar, rıza üretiminin ana zeminleridir (A.g.e., s.245). Gramsci, hegemonik iktidarın kalıcılığının yalnızca zor yoluyla değil, rıza aracılığıyla sağlandığını vurgulamaktadır. Bu anlamda, hegemonya "ahlaki ve entelektüel liderlik"tir ve yalnızca ekonomik ya da siyasal üstünlükle açıklanamaz. Egemen sınıf, diğer sınıfların çıkarlarını en azından kısmen temsil edebildiği ve onların taleplerine yanıt verebildiği ölçüde

hegemonik olur (A.g.e., s.246). Hegemonya kavramı, Gramsci'nin “organik aydın” fikriyle de ilişkilidir. Egemen sınıflar, kendi dünya görüşlerini yaymak ve pekiştirmek üzere organik aydınları kullanır. Bu aydınlar, yalnızca akademik üretim yapanlar değil; kültürel, dini, siyasi her alanda egemen ideolojiyi taşıyan aktörlerdir. Aydınların bu bağlamdaki işlevi, hegemonik yapının yeniden üretiminde merkezi önemdedir (A.g.e., s.251-253). Gramsci, hegemonya ile diktatörlük arasında önemli bir ayrım yapar: Hegemonya, rıza temelinde işleyen bir iktidar ilişkisi iken, diktatörlük zora dayalı egemenliğin adıdır. Modern kapitalist toplumda bu iki biçim genellikle iç içe geçmiştir, ancak baskının öne çıktığı yerde hegemonik liderliğin zayıfladığı da görülmektedir (A.g.e., s.256-257).

Gramsci, burjuva sınıfının, toplumu yalnızca baskı yoluyla değil, onun dünya görüşünü “doğal” ve “evrensel” olarak sunarak yönettiğini öne sürmektedir. Bu anlayış, hegemonik sınıfın kendi çıkarlarını toplumun geneli için “ortak çıkar” gibi sunarak rızaya dayalı bir liderlik kurmasını içermektedir. Gramsci, hegemonyayı devletin baskı aygıtlarıyla değil, sivil toplumun işleyişiyle temellendirmektedir. Ona göre modern devlet, yalnızca bir zor aygıtı değil; aynı zamanda fikirlerin ve değerlerin üretildiği bir sivil toplum yapısıdır. Buna göre, kültür, eğitim, din, medya ve entelektüeller hegemonik mücadelenin yürütüldüğü temel alanlardır. Gramsci'nin ifadesiyle, “her hegemonya, hem ikna hem de zor araçlarının belirli bir dengesine dayanmaktadır” (Gramsci, 2012-Cilt-2, s.53-54)

Gramsci'ye göre devlet yalnızca baskı araçlarından ibaret bir aygıt değil, aynı zamanda rızanın üretildiği kültürel bir alandır. Gramsci bunu açıkça şöyle tanımlar: “Devlet = siyasal toplum + sivil toplum, yani baskı zırhıyla korunan hegemonya”. Gramsci, hegemonya mücadelesini “pozisyon savaşı” olarak adlandırmaktadır. Bu, doğrudan bir çatışmadan ziyade sivil toplumdaki kurumsal ve ideolojik mevzilerin uzun vadeli işgaliyle yürütülen bir mücadeledir. Bu nedenle hegemonya, yalnızca egemen sınıfın çıkarlarını değil, aynı zamanda bu çıkarları “evrensel” ve “doğal” gösterecek biçimde bütün toplumsal yapıyı dönüştürmeyi hedeflemektedir (A.g.e., s.10-12). Gramsci'ye göre hegemonya, kültürel, ideolojik ve etik-siyasal süreçlerin birleşimiyle yürütülen bir iktidar biçimidir. Bu iktidar biçimi yalnızca mevcut düzenin sürdürülmesinde değil, alternatif bir düzenin inşasında da belirleyicidir. Bu nedenle hegemonya, hem egemen sınıfın hem de karşı hegemonik yapıların mücadele sahasıdır (Gramsci, 2012-cilt-3, s.10).

Gramsci, hegemonyanın yalnızca resmi devlet içinde değil, sivil toplumda, hatta devrimci hareketler arasında da var olabileceğini belirtmektedir (Gramsci, 2014, s.25). İktidarın dönüştürülmesi, ani devrimci sıçramalardan çok, sivil toplumun ideolojik yapılarında uzun soluklu bir mücadele gerektirmektedir (A.g.e., s.27-28).

Sonuç olarak Gramsci'ye göre hegemonya, kültürel, ideolojik ve etik-siyasal süreçlerin birleşimiyle yürütülen bir iktidar biçimidir. Bu iktidar biçimi yalnızca mevcut düzenin sürdürülmesinde değil, alternatif bir düzenin inşasında da belirleyicidir. Bu nedenle hegemonya, hem egemen sınıfın hem de karşı hegemonik yapıların mücadele sahasıdır.

2.4.1. Kültürel Hegemonya

Kültürel hegemonya kavramı Gramsci üzerinden çok kez tartışmalara konu edilmiş bir kavramdır. Kültürel hegemonya, egemen bir grubun veya sınıfın, kendi ideolojik üstünlüğünü ve dünya görüşünü, zorlayıcı güçten ziyade rıza yoluyla geniş kitlelere kabul ettirerek toplumsal egemenliği sağladığı bir süreçtir.

1985 yılında yayınlanan makalesindeki görüşlerinden hareketle T. J. Jackson Lears'a göre, bu kavram yalnızca Gramsci'nin devrimci stratejisinin bir parçası olarak değil, aynı zamanda fikirlerin toplumsal yapıları nasıl meşrulaştırdığını ve sürdürdüğünü açıklamak bakımından önemli bir kuramsal araç olarak değerlendirilmelidir (Lears, 1985, s.568). Hegemonya, fikirlerin egemenliğini yalnızca ideolojik manipülasyonla değil, halkın gündelik deneyimlerinden beslenen, karmaşık ve çoğu zaman çelişkili bilinç durumları aracılığıyla pekiştirmektedir.

Bu açıdan kültürel hegemonya, zor kullanmadan da hükmetmeyi mümkün kılmaktadır. Lears, Gramsci'nin izinden giderek egemenliğin çoğu zaman rıza yoluyla sağlandığını, bu rızanın ise insanların yalnızca bilinçli kabullerinden değil, aynı zamanda onların gündelik yaşamdaki deneyimlerinden türeyen ve bazen kendi içinde çelişkili olan değer sistemlerinden oluştuğunu belirtmektedir (A.g.e., s.569-570). Egemen sınıflar, semboller, kurumlar ve dil aracılığıyla bu rızayı inşa eder; ancak bu süreç her zaman bütünlüklü ve kusursuz değildir.

Lears, Gramsci'nin "çelişkili bilinç" kavramını merkeze alarak, bireylerin aynı anda hem egemen ideolojinin bir parçası olabileceğini hem de onunla çelişen pratik bir bilince sahip olabileceğini ifade etmektedir (A.g.e., s.570). Bu çelişki, bireylerin kimi zaman düzeni sorgulamalarına rağmen, sistemle olan bağlarını koparamamalarına neden olmaktadır.

Hegemonya tam da bu ikili bilinç halinden güç almaktadır. Bununla birlikte hegemonya, yalnızca bilinçleri şekillendirmekle kalmaz; aynı zamanda hangi fikirlerin kamusal alanda dile getirilebileceğini ve hangilerinin dışlanacağını da belirlemektedir. Lears’a göre dil ve söylem, egemenliğin sınırlarını çizer: Hangi düşüncelerin "makul", "sorumlu" ya da "meşru" olduğu, hegemonik kültür tarafından tanımlanmaktadır (A.g.e., s. 572). Bu açıdan bakıldığında medya, din, eğitim gibi sivil toplum kurumları, devletin doğrudan baskı uygulamasına gerek kalmadan hegemonik kültürün yeniden üretimini sağlamaktadır (A.g.e., s. 570-571).

Lears ayrıca, Gramsci’nin “tarihsel blok” kavramını açıklarken, hegemonik bir yapının yalnızca sınıfsal çıkar birliğiyle değil, aynı zamanda kültürel ve ideolojik ittifaklarla da biçimlendiğini vurgulamaktadır. Bu tarihsel bloklar, yalnızca egemen sınıfın çıkarlarını temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda kendi çıkarlarını toplumun genel çıkarı gibi sunma becerisine de sahiptir (A.g.e., s.571). Böylece hegemonya, yalnızca bir sınıfın diğerlerine tahakkümü değil, aynı zamanda toplumsal bütünlük yanılmasını sürdüren bir söylem üretimidir.

Hegemonik yapıların kapalı ya da açık biçimlerde işlemesi mümkündür. Lears, bazı tarihsel dönemlerde toplumsal karşı çıkışların daha görünür olabildiğini, bazı durumlarda ise egemen kültürün öylesine içselleştirildiğini ve bu yüzden bireylerin alternatif düşünceleri dile getirme dilinden bile yoksun bırakıldıklarını ifade etmektedir (A.g.e., s.574). Bu durum, özellikle çelişkili bilinç halinin yaygın olduğu toplumlarda daha belirgindir.

Lears’a göre kültürel hegemonya kavramı, tarihçinin yalnızca sınıf çatışmalarına değil, aynı zamanda sınıflar arası işbirliklerine, gönüllü kabullere ve sembolik meşruiyet biçimlerine de odaklanmasını sağlamaktadır. Egemenlik, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda kültürel alanda da yeniden kurulur ve sürdürülür. Bu durum, bireylerin yaşadıkları eşitsizlikleri sorgulamakta zorlanmalarını ve mevcut düzeni içselleştirmelerini açıklamada önemli hale gelmiştir (A.g.e., s. 572-573).

Sonuç olarak Lears’ın yorumladığı biçimiyle kültürel hegemonya, sadece fikirlerin dolaşımını değil, düşüncenin sınırlarını da belirleyen bir iktidar biçimidir. Görünürdeki rıza, çoğu zaman bastırılmış alternatiflerin, silikleştirilmiş deneyimlerin ve dile gelmemiş eleştirilerin varlığına işaret etmektedir. Bu nedenle hegemonya, yalnızca bir egemenlik

aracı değil, aynı zamanda düşünsel imkanların da sınırlayıcısı konumundadır (A.g.e., s. 574-575).

Kültürel hegemonya konusunda çalışmalar yapan bir başka akademisyen de Arnout van der Meer'dir. Van der Meer'in eseri, sömürge Endonezya'sında medyatik araçların sömürgeci Hollanda tarafından hegemonik işlevde kullanılmasına örnekleri barındırmaktadır. Van der Meer'e göre, Hollanda sömürge yönetimi, sömürgeci tahakkümünü yalnızca askeri güçle değil, "görünürlük" ve "temsil" üzerinden de tesis etmiştir. Sömürge otoritesinin sahnelendiği alanlar olan tren istasyonları, adliye salonları, resmi geçitler, panayırılar ve hatta giyim kuşam, kolonyal hiyerarşilerin meşrulaştırıldığı kamusal medya alanları olarak işlev görmüştür (van der Meer, 2020, s.6-7, s.16). Bu "günlük performanslar," halkın gözünde sömürgeci düzeni doğal ve değişmez gösterecek biçimde planlanmıştır.

Bu yönüyle medya, hem maddi hem sembolik düzeyde bir hegemonya inşa aracına dönüşmüştür. Kolonyal mimari yapılar, Batı modernliğini simgeleyen kıyafetler ve tüketim ürünleri, sömürgeci söylemin "medeniyet misyonu" ile uyumlu şekilde sunulmuştur. Fuarlar ve sergiler bu anlamda açık medya alanları olarak değerlendirilmiş; Hollanda modernliği, teknolojik ilerleme, elektrik, sinema ve batı tarzı tüketim kültürü ile özdeşleştirilmiştir (A.g.e., s.15-18, s.175-178).

Ancak medya alanı yalnızca hegemonik bir üretim zemini olmaktan ibaret değildir. Gramsci'nin "karşı-hegemonik mücadele" anlayışına uygun olarak, van der Meer'in vurguladığı gibi, Javalı alt sınıflar ve eğitilmiş gençler de bu medya araçlarını ters yüz etmiş; geleneksel davranış kalıplarını terk ederek, kıyafetlerini değiştirerek, dili dönüştürerek ve jestleri yeniden yorumlayarak kolonyal performansa direniş göstermişlerdir (A.g.e., s.11-13). Özellikle yerel basında çıkan yazılar ve sembolik direniş biçimleri (örneğin Batılı giysiler giyme veya resmi törenlerde geleneksel selamlaşmayı reddetme) medya üzerinden yürütülen hegemonik kodlara yönelik doğrudan karşı çıkışlar olarak okunabilmektedir (A.g.e., s.13, s.145-148).

Bu açıdan medya, Gramscian bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, sadece iktidarın diliyle konuşan bir aygıt değil, aynı zamanda halkın anlam üretiminde rol oynadığı mücadelecilik bir alandır. Hegemonik söylemler, medya yoluyla görünür hale getirildiği kadar, yine aynı medya araçları içinde yeniden yorumlanabilir ve sorgulanabilir. Van der Meer'in ortaya koyduğu üzere, özellikle 20. yüzyıl başında, modernleşme ile gelen medya formları

(gazete, fuar, kıyafet, mimari) yalnızca Hollanda tahakkümünü değil, Endonezyalıların kimlik mücadelesine de sahne olmuştur.

Badino ve Omedeo, Post-truth (gerçek ötesi) siyasetin yükselişiyle birlikte, medyanın, bilimsel gerçekliğin sorgulanabilir hale getirilmesinde ve egemen ideolojilerin alternatif söylemlerle desteklenmesinde bir araç haline geldiğini iddia etmişlerdir. Bu durum, medyanın kültürel hegemonyanın yalnızca inşasında değil, aynı zamanda mevcut hegemonyalara yönelik tehditlerin dolaşımında da rol oynadığını göstermektedir (Badino ve Omedeo, 2021, s.1). Kültürel hegemonya, egemen ideolojilerin toplumsal normlar ve değerler aracılığıyla "sağduyu" (common sense) olarak içselleştirilmesiyle işlemekte ve bu süreç, baskıdan çok rızaya dayanmaktadır. Badino ve Omedeo, Gramsci'nin hegemonya teorisinin, bilimsel bilginin üretiminde ve yayılımında politik boyutları açığa vurduğunu da belirtmektedir (A.g.e., s.2).

2.4.2. Epistemik Hegemonya

Epistemik hegemonya kavramı genel olarak, Batı'nın bilgi sistemlerinin ve düşünce biçimlerinin evrensel ve üstün olarak algılatılması, diğer bilgi biçimlerini bastırması, görmezden gelmesi veya marjinalleştirilmesi olarak ifade edilebilir. Batı'nın epistemik hegemonyası, modernitenin evrensellik iddiasının ardında işleyen bir güç düzeni olarak, bilgi üretimini kolonyal bir matrisle iç içe geçmiş bir iktidar aracına dönüştürmektedir. Mignolo (2011), bu yapıyı "bilginin kolonyalitesi" kavramıyla görünür kılarak, Avrupa Rönesansı'ndan itibaren hakim bilgi formlarının, disiplinler arası dünyayı-kurma pratikleri üzerinden Avrupa dışındaki epistemeleri sistemli biçimde bastırdığını belirtmektedir. Bu işleyiş, bilginin dolaşımını jeopolitik bir hiyerarşiye bağlamakta ve kolonyal farkları marjinalleştirmektedir. Ayrıca modern dünyanın örtük emperyal zeminini güçlendirmektedir. Böylece Batı epistemolojisi, kendisini evrensel bir "sıfır nokta" olarak sunarak diğer bilgi sistemlerini "geri," "yerel" ya da "ikincil" kategorilere hapsetmektedir (Mignolo, 2011).

Çaykent (2025), epistemik tahakkümün artık yalnızca üniversite sınırları içinde üretilen bir olgu olmadığını, belgesellerden algoritmalara, dijital platformlardan müze anlatılarına uzanan geniş bir alanda, bilginin kim tarafından üretilebileceğine ve hangi olguların temsil edilmeye değer görüleceğine hükmeden yeni iktidar düzenleri ortaya çıkardığına vurgu yapmaktadır. Bu yapıların bazı sesleri bastırmasının ötesinde, düşünmenin yönünü,

sınırlarını ve mümkün olan tartışma alanlarını da belirlediği görülmektedir (Çaykent, 2025, s.25).

Santos (2014), Batı epistemik hegemonyasını, "epistemicide" (epistemik katliam) kavramı üzerinden ele almaktadır. Santos, epistemik katliam yani bilginin yok edilmesinin toplumsal pratiklerin yok edilmesini ve bu bilgilere göre hareket eden toplumsal aktörlerin diskalifiye edilmesini içerdiğini ifade etmektedir (s.166). Ayrıca Santos, modern Batı düşüncesinin bilgi üretimini "uçurum çizgisi" (abyssal line) üzerinden ikili bir yapıya ayırdığını ve bu mekanizma aracılığıyla Güney'in epistemelerini sistemli biçimde görünmez kıldığını ileri sürmektedir (s.133). Bu hegemonik düzen, evrensellik iddiasına dayalı bir yanılsama yaratarak alternatif bilgi biçimlerini "yokluk" rejimine mahkum ederek küresel eşitsizliklerin epistemik zeminini oluşturmaktadır.

Grosfoguel'e göre (2007) kişinin toplumsal olarak iktidar ilişkilerinin ezilen tarafında konumlanması, onun epistemik açıdan da madun bir bilgi konumundan düşündüğü anlamına gelmemektedir. Modern/kolonyal dünya-sisteminin asıl başarısının, kolonyal farkın ezilen tarafında bulunan toplumsal özneler, hakim konumdaki kesimlerle aynı epistemik çerçeveden düşündürmeyi başarmasında yattığını ileri sürmektedir (s.213).

Mignolo, dekolonyal düşünmeyi, Batı epistemik hegemonyasına karşı epistemik itaatsizlik (epistemic disobedience) şeklinde bilgi ve varlığın kurtuluş yöntemi olarak konumlandırmaktadır. Sonuç olarak epistemik hegemonya, Mignolo'nun deyişiyle modernitenin "karanlık tarafı" (darker side) olarak, dekolonyal seçeneklerin aciliyetini ortaya koymaktadır (Mignolo, 2011).

Foucault, bilginin iktidardan bağımsız, tarafsız bir alan olarak düşünülemeyeceğini iddia edip iktidar ilişkilerini kuran, pekiştiren ve sürekli yeniden üreten bir mekanizma olduğunu düşünmektedir. Michel Foucault'nun iktidar ve bilgi çerçevesi, iktidar ile bilgi üretimi arasındaki karmaşık ilişkiyi incelemek için yadsınamaz bir öneme sahip olup, kimin konuşacağını ve neyin geçerli bilgi oluşturduğunu kontrol ederek epistemik hegemonyayı nasıl sürdürdüğünü vurgulamaktadır (Singh ve Fathima, 2025, s.8). Edward Said ise şarkiyatçılık eleştirisiyle bu yaklaşımı genişleterek, Doğu'nun temsiline yerleşmiş hiyerarşik bakışın yalnızca kültürel bir farklılık üretmediğini, aynı zamanda ciddi bir epistemolojik tahakküm kurduğunu öne sürmektedir (Çaykent, 2025, s.20).

Epistemik hegemonyanın Batı veya Küresel Kuzey uluslararası medyası tarafından nasıl uygulandığına ilişkin örnek vermek gerekirse, dünya gündemine Batı'nın önemli gördüğü olayların taşınması, Batı çıkarlarını ayrıcalıklı kılarak olayların yorumlanması, Batı ve Batı yanlısı kişi, kurum veya devletlerin gelişmişlik, etkinlik ve üstünlük temalı anlatıyla haberlerinin sunulması şeklinde sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Noda (2020), Batı'nın epistemolojik hegemonyasının, geçmişteki sömürgeci ilişkilerin mirasına dayandığını, resmi sömürge düzeninin uzun zaman önce sona ermiş olmasına rağmen günümüzde hala neo-kolonyal ve post-kolonyal bir dönemde yaşamaya devam ettiğimizi ve sömürgecilik döneminin izlerinin ise gündelik hayatın her alanında kendini gösterdiğini ileri sürmektedir (S.20).

2.5. Kültürel İmparatorluk / Kültürel Emperyalizm Yaklaşımı

Kültürel emperyalizm yaklaşımı, bir toplumun kültürel değerlerini ve ideolojilerini, bir takım yollarla diğer toplumlara empoze ederek, onların yerel kültürlerini dönüştürmesi veya bastırması sürecini ifade etmektedir. Herbert Schiller, bu kavramı 1970'lerde kullanarak, özellikle ABD liderliğindeki Batılı ülkelerin, kitle iletişim araçlarıyla küresel kültürel hegemonya kurduğunu öne sürmektedir. Schiller (1976), kültürel emperyalizm kavramının günümüzde, bir toplumun modern dünya sistemine hangi mekanizmalar aracılığıyla dahil edildiğini ve bu toplumun egemen kesimlerinin, sistemin merkezindeki hakim güçlerin değerlerini ve kurumsal yapısını destekleyecek ya da bunlarla uyumlu hale getirecek biçimde sosyal kurumlarını nasıl yeniden düzenlemeye yönlendirildiğini en kapsamlı biçimde ifade eden bir terim olduğunu belirtmektedir. Bu yönlendirme kimi zaman baskı, kimi zaman zorlama, kimi zaman da çeşitli teşvik ve çıkar ilişkileri yoluyla gerçekleşmektedir (Schiller, 1976, s. 9). Schiller, Amerikan kültürel emperyalizminin küresel düzeydeki işleyişini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Ona göre, özel ve düzenlenmemiş yayıncılık ile telekomünikasyon sistemleri, Amerikan şirketlerinin tüketim kültürünü dünya çapında yaymasını mümkün kılmıştır. Bu süreçte, pek çok ülkenin televizyon kanallarında Amerikan yapımları ya da bunlara benzer içerikler ön planda yer almakta, böylece tüketim merkezli bir medya anlayışı egemen olmaktadır. Sinema, televizyon, dergiler, moda ve eğlence gibi sektörlerde Amerikan kültürel ürünleri belirgin bir üstünlük sağlamaktadır. Schiller'e göre, Batılı medya şirketleri (örneğin, Hollywood, CNN), Küresel Güney'de kültürel içerikleri domine ederek yerel kültürleri aşındırmakta ve tüketim odaklı bir yaşam tarzını benimsetmektedir (Schiller, 1976).

John Tomlinson, kültürel emperyalizmi eleştirel bir açıdan değerlendirerek, Schiller'in yaklaşımındaki tek yönlü tahakküm varsayımına itiraz etmektedir. Tomlinson (1991), kültürel emperyalizmin daha karmaşık bir süreç olduğunu belirtirken şu ifadeyi kullanmaktadır: “Kültürel emperyalizm, bir kültürün diğerine “dayatılması” olarak görülebilir, ancak bu dayatma hiçbir zaman tek yönlü bir tahakküm süreci değildir” (s.23). Tomlinson, Küresel Güney toplumlarının ithal kültürel ürünleri pasif bir şekilde tüketmediğini, bunları yerel bağlamlarına uyarlayarak yeniden anlamlandırıldığını savunmaktadır. Tomlinson'a göre, kültürel emperyalizm, küresel modernliğin bir eleştirisi olarak anlaşılmalı ve Küresel Güney halklarının kültürel iradesi, modernist söylemlerin “pasif alıcı” varsayımına karşı öne çıkarılmalıdır (Tomlinson, 1991).

2.6. Edward Said: Oryantalizm

Edward Said'in Oryantalizm adlı eserinde sunduğu kavram, oryantalizm-Doğubilim-Şarkiyatçılık'ın en kapsamlı tanımlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu tanıma göre, oryantalizm, antropoloji, sosyoloji, tarih veya dilbilim gibi disiplinlerde uzmanlaşmış bireylerin, Doğu'yu/Şark'ı belirli bir odakla ya da genel bir perspektiften inceleyen, bu konuyu eğitim yoluyla aktaran, yazılı eserlerle belgeleyen veya bilimsel yöntemlerle araştıran faaliyetlerini ifade etmektedir. Bu kişiye oryantalist denirken, bu pratik ise oryantalizm olarak adlandırılır. Said'e göre Oryantalizm, yalnızca gerçeklerin açığa çıkmasıyla bir anda dağılacak geçici bir mitler ve yanılsamalar bütünü olarak algılanmamalıdır. Aksine, bu oluşum, bilimsel söylemlerden ziyade, Avrupa-Atlantik hegemonyasının Doğu üzerindeki maddi ve sembolik tahakküm araçlarının sistematik bir uzantısı niteliğindedir. Said, 1840'ların sonundan Birleşik Devletler'in küresel aktör olarak yükseldiği döneme kadar birtakım akademik çalışmalar, eğitim ve dış politika kuruluşları aracılığıyla adeta bir “bilim doktrini” şeklinde nesilden nesile aktarılmaya çalışılan bu ideolojik aygıtın, özünde son derece kaba, kolayca çürütülebilir ve indirgenebilir bir dizi ön yargı ve çarpıtmadan ibaret olduğu da hatırlatmaktadır. Said Oryantalizm'in, rastlantısal bir Avrupa fantezisi olmayıp, birden fazla neslin ortak emeği ve uzun vadeli kurumsal yatırımlarıyla inşa edilmiş kapsamlı bir doktrinler, politikalar ve temsil pratikleri sistemi olduğunu ileri sürmektedir. Bu sürekli yatırımlar neticesinde Doğu, Batı bilincinde meşru bir varlık alanı edinebilmek için zorunlu olarak oryantalist bilgi rejiminin filtresinden geçmek durumunda kalmaktadır. Bu yatırımlar, oryantalizmin

başlangıç noktasındaki varsayımlara süreklilik, tutarlılık ve evrensel kültür içinde hegemonik bir yer sağlamaktadır (Said, 1998, s. 13-18).

Said'e göre, oryantalist bilgin ya da şair, Doğu'yu ele alırken onun sırlarını ve imgelerini sistematik olarak Batı'nın çıkarına göre işlemekte, Doğu'yu adeta Batı adına konuşturmaktadır. Bu temsil pratiğinde Doğu asla özerk bir özne ya da birincil fail olarak konumlanmaz. Anlatının merkezine hiçbir zaman yerleşmez. Söylenenler ve yazılanlar, sanki yalnızca bahsedilmek ve yazılmak için gibidir. Oryantalist yazar, hem maddi hem manevi düzlemde daima Doğu'nun dışında konumlanmaktadır. Anlatılan dünyanın içinden biri olmaktan uzak bir yabancıdır. Bu köklü "dışsallık" durumunun temel ürünü ise, doğal olarak, Doğu'nun özerk gerçekliğinden ziyade, Batı merkezli bir "takdim" ve sahneleme ediminden ibarettir (a.g.e, s.37).

Said, Oryantalistin, Doğu'yu konumlandığı, üstenci bakış açısıyla, gözler önüne serilen manzarayı bütünüyle kuşatıp denetim altına alma arzusu taşıdığını; kültür, din, düşünce, tarih ve toplum gibi alanların onun nazarında temelde aynılaştırılmış, indirgenmiş nesneler haline geldiğini belirtmektedir. Bu nedenle oryantalist, tüm ayrıntıları tek bir sınırlayıcı kategorik çerçevenin, örneğin Semitik halklar, İslami düşünce ya da Doğu genel başlığı vb. içinden okumak ve yorumlamak istemektedir. Said uyarıda bulunarak, genellemeci yaklaşımların özünde tutucu bir nitelik taşıdığına vurgu yapmaktadır (a.g.e, s.324).

Said, kitle iletişim araçlarının Doğu'ya ilişkin önyargıları körüklediğini iddia etmektedir. Said'e göre (1998) modernizm öncesi elektronik iletişim çağının belirgin özelliklerinden biri, Doğu'ya ilişkin yerleşik önyargıların daha da pekişmesi ve kurumlaşmasıdır. Televizyon, sinema ve genel olarak kitle iletişim araçları, haberleri giderek daraltılmış şablonlara ve kalıplara zorla sıkıştırmaktadır. Bu süreç, Doğu'yla ilgili her türlü haberciliğin söz konusu kalıpları ve önyargıları daha ileri düzeyde sağlamlaştırmasına neden olmaktadır. Böylece, on dokuzuncu yüzyılda üniversiteleri ve akademik söylemi meşgul eden, katman katman hayal ürünü imgelerle bezeli "esrarengiz Doğu" stereotipi, tam gücünde varlığını sürdürmektedir. Said bu olgunun, Doğu coğrafyasının hiçbir bölgesinde Orta Doğu'da olduğu kadar belirgin ve yoğun bir biçimde kendini göstermediğini öne sürüp kitle iletişim araçlarının Orta Doğu hakkında yaydığı yoğun yanlış enformasyona gönderme yapmaktadır (a.g.e., s.45).

Edward Said, sinema ve televizyonun, Arap imgesini ya m s rif/savruk ya da sadist cani olarak sabitlediğini belirtmektedir. Söz konusu yayınlarda Arap merkezi figür, zeki ancak cinsel sapkın bir stereotip olarak kodlanmakta, esir tüccarı, korsan reisi veya zincire vurulmuş Batılılara bağıran aşağılık emir rollerine hapsedilmektedir. Bu kurguyu tamamlayan unsur, sarışın sevgilisini kurtaran beyaz kahraman olurken, aktüalite filmleri ve basın fotoğrafları Arapları bireysellikten yoksun anonim yığımlar halinde sunmakta, sefalet veya uygunsuz kolektif davranışları  ne çıkarıp arka planda “cihat” tehdidiyle beslenen bir korku söylemi üretmektedir. Sonuçta Müslüman-Arap dünyasının küresel egemenliğı yeniden ele ge irebileceğı yönünde sürekli bir panik senaryosu inşa edilmektedir (a.g.e., s.388).

2.7. Neokolonyalizm

Neokolonyalizm kavramı, ilk olarak Gana’nın eski lideri Kwame Nkrumah tarafından sistematik bir şekilde tanımlanmıştır. Nkrumah, *Neocolonialism: The Last Stage of Imperialism* adlı eserinde, neokolonyalizmi, bağımsızlığını kazanmış ülkelerin ekonomik ve siyasi bağımsızlıklarını tehdit eden bir sistem olarak betimlemiştir (Nkrumah, 1965. Ona göre, bu sistem, çok uluslu şirketler, uluslararası finans kurumları ( rneğ n, IMF ve Dünya Bankası) ve eski sömürge güçlerinin kültürel hegemonyası aracılığıyla işlemektedir. Nkrumah, neokolonyalizmin, sömürgecilikten farklı olarak, doğrudan askeri kontrol yerine ekonomik bağımlılık ve kültürel asimilasyon yoluyla sürdürüldüğünü vurgular. Bu açıdan, yeni bağımsız devletler, resmi olarak  zg r olsalar da, ekonomik politikalarını ve kalkınma süreçlerini küresel Kuzey’in çıkarlarına göre şekillendirmek zorunda kalmaktadır.

Edward Said’in *Orientalism* adlı çalışması, neokolonyalizmin kültürel boyutunu anlamada önemli bir katkı sunmaktadır. Said, Batı’nın Doğu’yu temsil etme biçiminin, bilgi ve g   asimetrisi yaratarak kültürel tahakkümü sürdürdüğünü savunmaktadır. Bu temsil, neokolonyal ilişkilerde, Küresel Güney’in kültürel kimliklerini marjinalleştirerek Batı merkezli anlatıları yüceltmektedir.  rneğ n, Batı medyası, küresel Güney ülkelerini egzotik veya geri kalmış olarak tasvir ederek, kültürel üstünlük algısını pekiştirmektedir. Bu süreç, neokolonyalizmin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda ideolojik bir proje olduğunu göstermektedir.

Neokolonyalizmin ekonomik boyutu, küresel finans sisteminin yapısal eşitsizlikleri üzerinden işlemektedir. Çok uluslu şirketler, eski sömürge ülkelerindeki kaynakları

kontrol ederek ve yerel ekonomileri dış borçlara bağımlı hale getirerek neokolonyal ilişkileri sürdürmektedir. Nkrumah, bu durumu, “ekonomik sömürgecilik” olarak adlandırır ve eski sömürge güçlerinin, bağımsız devletlerin ekonomilerini dolaylı yollarla kontrol ettiğini belirtmektedir (Nkrumah, 1965). Örneğin, IMF ve Dünya Bankası’nın yapısal uyum programları, 1980’lerden itibaren Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde ekonomik politikaları şekillendirmiş, ancak bu politikalar genellikle yerel halkların aleyhine sonuçlanmıştır. Bu programlar, özelleştirme ve serbest piyasa reformlarını teşvik ederken, yerel ekonomilerin küresel pazarlara entegrasyonunu hızlandırmış, ancak bağımsızlıklarını zayıflatmıştır.

Politik olarak, neokolonyalizm, ulusal egemenliği tehdit eden dış müdahalelerle kendini göstermektedir. Walter Mignolo, neokolonyalizmin, bilgi üretiminin bile kolonyal yapılarla iç içe olduğunu savunmaktadır (Mignolo, 2011). Örneğin, uluslararası akademik kurumlar ve düşünce kuruluşları, Küresel Güney’in sorunlarını Batı merkezli bir perspektiften ele alarak, yerel bilgi sistemlerini marjinalleştirmektedir. Bu durum, neokolonyalizmin epistemolojik boyutunu ortaya koymaktadır; zira bilgi üretimi, güç ilişkilerinin yeniden üretilmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

Neokolonyalizm, yalnızca ekonomik ve kültürel bir tahakküm biçimi olmayıp epistemolojik bir projedir. Mignolo’nun belirttiği gibi, yerel bilgi sistemlerinin ve kültürel anlatıların yeniden canlandırılması, neokolonyalizme karşı etkili bir direnç stratejisi olabilir (a.g.e.).

2.8. UNESCO Bünyesindeki Tartışmalar

1980’li yıllarda UNESCO çatısı altında gelişen Yeni Dünya Bilgi ve İletişim Düzeni (NWICO) talebi, Batı medya tekellerinin küresel haber akışı üzerindeki hakimiyetine karşı gelişmekte olan ülkelerin tepkisini temsil etmiştir. MacBride Raporu (1980), küresel haber akışındaki eşitsizlikleri etkin şekilde ortaya koyarak, medya aracılığıyla sürdürülen kültürel emperyalizmin ne denli derin bir sorun olduğunu uluslararası gündeme taşımıştır. NWICO süreci, medya araçlarının demokratikleşmesini ve az gelişmiş ülkelerin kendi seslerini küresel arenada duyurabilmesini hedeflemiştir (Nordenstreng ve Schiller, 1993). Ancak ABD ve İngiltere’nin UNESCO’dan çekilmesiyle bu süreç sekteye uğramıştır. Bununla birlikte NWICO, dijital çağda yükselen dijital sömürgecilik tartışmaları için öncü bir çerçeve sunmuştur.

2.8.1. MacBride Raporu

Herbert I. Schiller'in "Communication and Cultural Domination" (1976) adlı eserinde vurguladığı üzere, emperyalist güçler, sermaye ve ileri iletişim teknolojilerini hakimiyetleri altında tutarak, kitle iletişim araçlarını sömürülen ülke ve bölge halklarının ideolojik denetimini sağlamak amacıyla stratejik bir biçimde kullanmışlardır. Bu süreç, zamanla küresel bilgi akışının tek yönlü ve dengesiz bir yapıya dönüşmesine neden olmuş, zira sözde "bilgi özgürlüğü" ilkesi, güçlü aktörlerin hegemonyasını pekiştirirken zayıf toplumları daha da bağımlı kılmıştır (Schiller, 1976, s.50-51). 1980'lerde ABD ve İngiltere'nin UNESCO'dan çekilmesine yol açan süreç, Sovyet Bloku'nun önderlik ettiği Yeni Dünya Bilgi ve İletişim Düzeni (New World Information and Communication Order - NWICO) tartışmalarının UNESCO çatısı altında gerçekleştirilmesi sebebiyledir (Nordenstreng ve Hannikainen, 1984, s. 78-80). İletişimin ekonomi politisinin tartışıldığı ve entelektüel birikimlerin ortaya çıktığı 1970'li yıllar, küresel iletişim düzenine üçüncü dünya ülkelerince (bir diğer deyişle eski sömürge ülkelerince) başkaldırının ortaya çıktığı yıllar olmuştur (MacBride, 1980, s. 10-12). Dünya kültür mirasına sahip çıkmaya çalışan ve kuruluş mevzuatına göre amaçlarından biri de "söz ve görüntü yoluyla fikirlerin serbestçe dolaşımını teşvik etmek" olan UNESCO, bu hedefi UNESCO Anayasası'nda açıkça belirtmiştir. UNESCO çatısı altında 1980 yılında yayınlanan "Seslerin Çokluğu, Dünyanın Tekliği (Many Voices-One World)" başlıklı MacBride Raporu, Batılı ülkelerin tepkilerini çekerken dünyadaki alabildiğine adaletsiz iletişim düzeninin de uluslararası bir kurum tarafından çıplak şekilde ortaya konuşunu beraberinde getirmiştir. Küresel iletişim düzenine yönelik tepkilerin dile getirildiği ve söylemden çok eylem talep eden üçüncü dünya ülkelerinin UNESCO çatısı altında düşüncelerini dile getirmesi dünyanın en büyük medya devlerine ve medya sanayiine ev sahipliği yapan ABD'yi kızdırmış ve en sonunda UNESCO'yu terk etmesine (20 yıl sonra geri dönmesine) yol açmıştır.

Bir dönem UNESCO'yu da yöneten İrlandalı Sean MacBride tarafından yayınlanan ve yayınlandığı dönemlerde iletişim akademisyenlerinin çokça tartıştığı yaklaşık 300 sayfalık MacBride Raporu'nda¹ dünyadaki dönemin bilgi ve iletişim adaletsizliğine ilişkin veriler de ortaya konulmuştur. Aşağıdaki tablo Çin, Kore Demokratik Halk

¹ Söz konusu MacBride Raporu'na şu bağlantıdan ulaşılabilir: <https://waccglobal.org/wp-content/uploads/2020/07/MacBride-Report-English.pdf>

Cumhuriyeti ve Vietnam Sosyalist Cumhuriyeti hariç bölgelerin dönemsel durumunu ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir.

Tablo 2.1

1977 Yılına Ait Bazı Ülkelerin Gazete, Radyo ve Kitap Yayınlarına İlişkin İstatistikler

BÖLGE	Günlük gazetelerin yüzdelik dağılımı (tiraaj)	Radyo alıcılarının yüzdelik dağılımı	Yayımlanan kitap başlıklarının yüzdelik dağılımı	Nüfus yüzdesi
Afrika (Arap Devletleri hariç)	1.0	1.9	1.4	9.9
Kuzey Amerika	16.2	44.9	15.4	7.5
Latin Amerika	5.6	8.8	5.2	10.5
Asya (Arap Devletleri hariç)	21.8	11.2	16.4	43.8
Arap Devletleri	0.7	1.9	1.0	4.5
Avrupa	28.2	16.5	45.6	4.5
Okyanusya	1.7	1.5	0.8	8.1
SSCB (Sovyet Rusya)	24.8	13.3	14.2	8.1

Kaynak: MacBride Raporu (*Many Voices, One World*), 1980, s.125.

Üstteki 1977 yılı UNESCO verisinde görüldüğü üzere sömürge bölgeleri olan Afrika, Arap devletleri ve eski Japon Pasifik Adaları yeni ABD sömürge bölgeleri bilgi ve iletişim imkanlarından neredeyse hiç faydalanamamışlardır.

Tablo 2.2*Bin Kişiyeye Düşen Bazı Bilgi ve Eğlence Kapasitesi Verileri*

BÖLGE	1.000 kişi başına baskı ve yazı kağıdı tüketimi kg/yıl	1.000 kişi başına düşen sinema oturma kapasitesi	Günlük gazetelerin 1.000 kişiye düşen tirajı
Afrika (Arap Devletleri hariç)	900	4.0	13
Kuzey Amerika	66900	52.0	281
Latin Amerika	4300	22.0	70
Asya (Arap Devletleri hariç)	2600	8.6	65
Arap Devletleri	1500	7.4	20
Avrupa	23200	39.0	243
Okyanusya	11000	30	305
SSCB (Sovyet Rusya)	4900	98.0	396
Dünya Ortalaması	9000	25.0	130

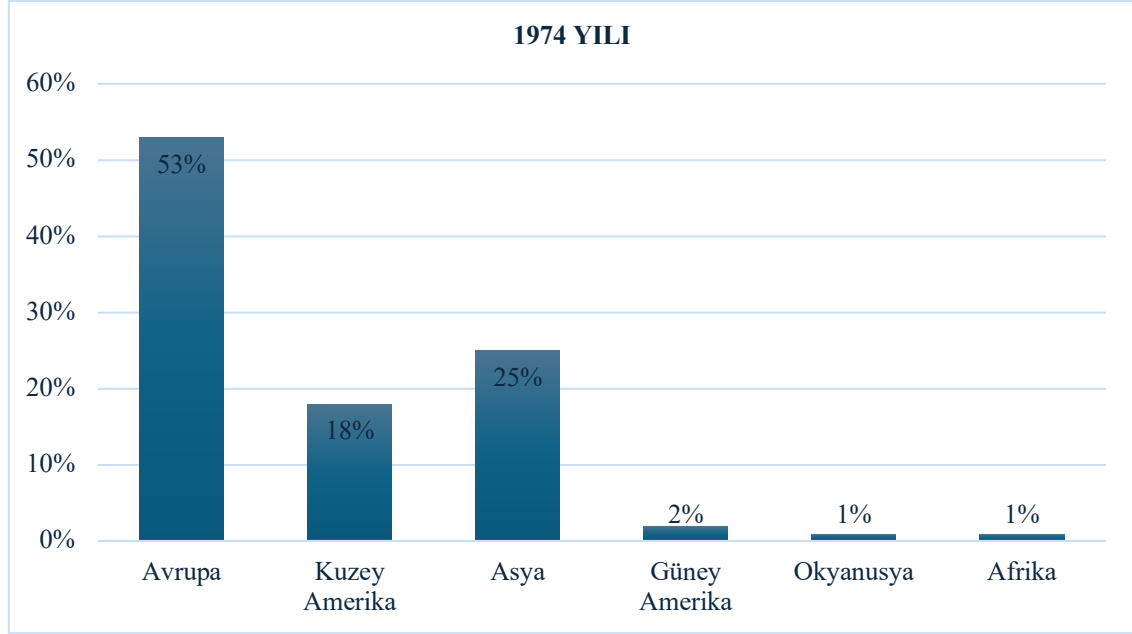
Kaynak: MacBride Raporu (*Many Voices, One World*), 1980, s.125.

MacBride raporunda yer alan bir başka veri de 1970’lerde henüz dünyada yeni yayılan bir teknoloji olan televizyon yayıncılığına ilişkin grafiklerdir. İstatistikler 1970’li yıllarda televizyonun Afrika, Okyanusya ve Güney Amerika’da pek varlığının olmadığını göstermektedir. Aşağıdaki grafikler göz önünde bulundurulduğunda enformasyonun küresel ölçekteki asimetrik akışını ve teknolojik altyapının ortaya çıkardığı epistemik hegemonyayı somut bir biçimde ortaya koymaktadır. Vericilerin ve alıcı kapasitesinin %80’e varan bir oranla Avrupa ve Kuzey Amerika odaklı bu yoğunlaşması, o yıllarda medyanın retorik inşa sürecinde Küresel Kuzey’in belirleyici bir özne olarak konumlanmasını sağlarken, Küresel Güney’i yalnızca bu teknolojik ağın pasif bir tüketicisi veya haber nesnesi durumuna indirgemıştır. Bu tarihsel tekelleşme, günümüzdeki medya anlatılarının kökeninde yatan hiyerarşik yapıyı anlamlandırmak ve Küresel Güney merkezli alternatif medya söylemlerinin hangi yapısal engellere karşı bir direnç olarak doğduğunu temellendirmek açısından tezin teorik çerçevesinde kritik bir eşitsizlik göstergesi teşkil etmektedir.

1974 yılı televizyon vericileri ve 1976 yılı TV alıcısı oranları aşağıdadır.

Şekil 2.1

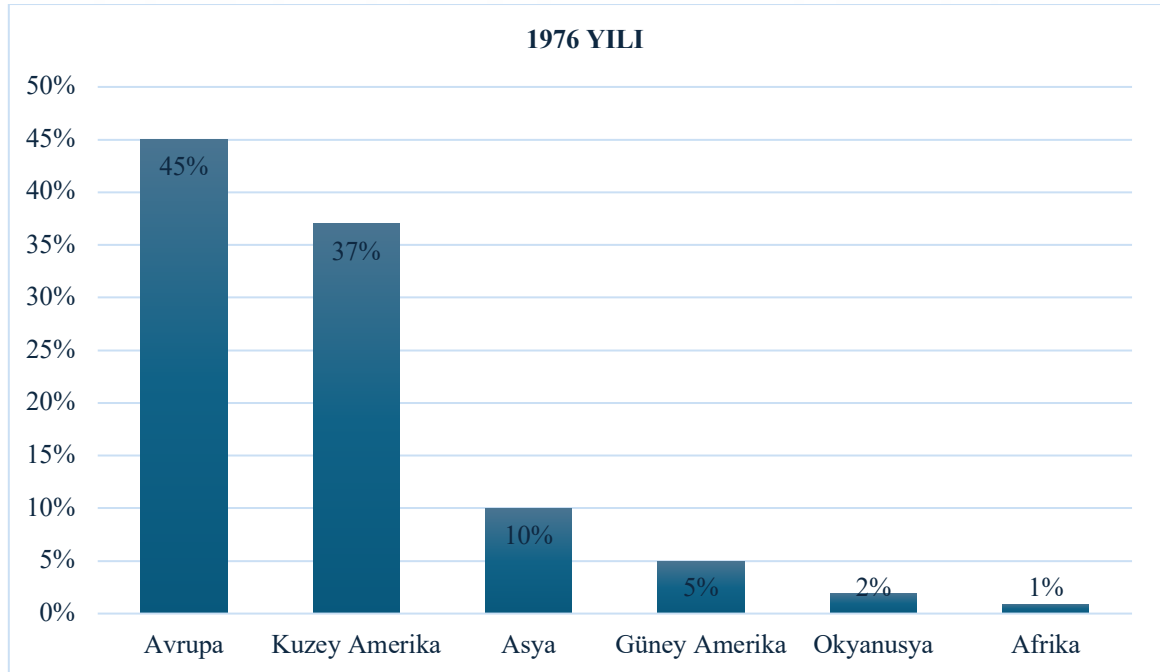
1974 Yılı Televizyon Yayını Vericileri Dağılımı

Kaynak: MacBride Raporu (Many Voices, One World), 1980, s.127.

Şekil 2.2

1976 Yılı Televizyon Yayını Alıcıları Dağılımı

Kaynak: MacBride Raporu (Many Voices, One World), 1980, s.127.

MacBride Raporu, bilgi ve iletişimle ilgili uluslararası dengesizlikleri ilk kez dünya gündemine taşımıştır (MacBride, 1980, s. 3). Raporda, “bilginin serbest akışından ziyade

bilginin daha geniş ve dengeli yayılması” gerektiğine vurgu yapılmıştır (MacBride, 1980, s. 253). Basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü, iletişim hakkı, bilgi alma hakkı, cevap ve düzeltme hakkı gibi konular, raporun temel tavsiyeleri arasında yer almıştır (MacBride, 1980, s. 265-266). Ayrıca, medya sahipliğindeki yoğunlaşmanın ve ulusötesi medya-telekomünikasyon şirketlerinin agresif büyümesinin, reklamcılarının baskılarının da ele alındığı raporda, ulusötesi şirketlerin tek yönlü, dikey büyüme ve piyasa hakimiyeti hedefiyle hareket ettiği belirtilmiştir (MacBride, 1980, s. 112-114).

2.9. Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi ve Medya Erişiminde Güncel Durum

Görsel-işitsel kitle iletişim araçlarının geçmişi çok eski değildir. Dünyanın ilk kamu yayıncısı olan BBC, 1922 yılında kurulmuş ve 1929 yılında televizyon test yayınlarını başlatmıştır (Briggs, 1985, s. 45). İlk düzenli ve yüksek çözünürlüklü televizyon programının yayınlanması ise 1936 yılını bulmuştur (Crisell, 2005, s. 78). İkinci Dünya Savaşı sırasında televizyon yayınlarına ara verilmiş ve BBC, 1954 yılına kadar televizyon alanında, 1970’lerin başına kadar ise radyo alanında Birleşik Krallık’ta tekel konumunu korumuştur (Briggs, 1985, s. 120-123).

1960-70’li yıllar, dünyada iletişim teknolojilerinde önemli atılımların görüldüğü bir dönemdir. BBC’de renkli televizyon yayınları 1967 yılında başlamıştır (Crisell, 2002, s. 112). Türkiye’de ise TRT, 1964 yılında kurulmuş ve 1971 yılında İstanbul’da ilk televizyon yayınlarını gerçekleştirmiştir. Dünyada telekomünikasyon alanının bir parçası olan radyo ve televizyonların devlet tekelinden çıkıp özelleşmesi, neoliberal politikaların etkisiyle 1980’li yıllardan itibaren hızlanmıştır. Bu süreç, özel sektörün rekabeti ile telekomünikasyon araçlarının (telefon, radyo, TV ve bilgisayar vb.) üretimini artırmış ve fiyatlarını düşürerek daha ulaşılabilir hale getirmiştir (Castells, 2010, s. 89-92).

2000’li yıllar, kitle iletişim araçlarının yalnızca çeşitlenmesine değil, aynı zamanda iletişim yönünün değişmesine de sahne olmuştur. Mobil cihazların ucuzlaması ve internetin mobil araçlar aracılığıyla dünyanın en ücra köşelerine ulaşması, 1970’li yıllardaki kitle iletişim araçlarının kullanım oranlarını köklü bir şekilde değiştirmiştir (van Dijk, 2020, s. 45). Ayrıca, internet teknolojisi Web 2.0 ile birlikte statik web sayfalarından, kullanıcıların içerik ürettiği ve onları paylaştığı dinamik bir platforma dönüşmüştür (O’Reilly, What is Web 2.0, 30 Eylül 2005). Web 2.0, sosyal medyanın ortaya çıkmasını sağlayarak bireylerin sanal dünyada daha fazla sosyalleşmesine olanak

tanımıştır. Bu durum, Marshall McLuhan'ın 1960'lı yıllarda dile getirdiği “küresel köy” kavramını daha da yerine oturtmuştur (McLuhan, 1964, s.36).

UNESCO, geçmişte olduğu gibi kitle iletişim araçlarının kullanımına ilişkin raporlar düzenlemeye devam etmektedir. UNESCO'nun raporlarında paylaştığı verilerden biri, dünya çapında 750'den fazla mobil operatörü temsil eden ve mobil ekosistemde (cep telefonu ve mobil cihaz üreticileri, yazılım şirketleri ve internet şirketleri vb.) 400'den fazla şirketi bir araya getiren GSMA adlı sivil toplum kuruluşunun, dünyaca ünlü Fransız araştırma şirketi Ipsos ile yürüttüğü bir araştırma sonucudur (2024 Mobile Industry Impact Report: Sustainable Development Goals - Executive Summary - September 2024, 2024, s. 7). Her yıl düzenli şekilde yayınlanan verilerle GSMA, dünyada ne kadar sayıda ve oranda mobil cihaz ve mobil internet kullanımının olduğunu ortaya koymaktadır (a.g.e., s. 10). GSMA'nın 2024 yılı verilerine göre, dünyada 2023 yılı sonu itibarıyla mobil geniş bant internet kapsama alanının bulunmadığı yerlerde yaşayanların dünya nüfusuna oranı yalnızca yüzde 4 seviyesinde (350 milyon kişi) olurken, dünya nüfusunun yüzde 57'si (4,6 milyar kişi) mobil internet kullanmaktadır (a.g.e., s. 14). Mobil internet kapsama alanında olduğu halde mobil internet kullanamayan sayısı ise 3,1 milyar kişi civarındadır (a.g.e., s. 15). Mobil internet olduğu halde kullanmayan kişilere sorulduğunda, kullanım önündeki başlıca engeller olarak okuryazarlık, dijital becerilerden yoksun olma ve özellikle de mobil cihaz fiyatlarının karşılanabilir olmaktan uzak olması olduğunu bildirmişlerdir (a.g.e., s. 18-19). Araştırmada öne çıkan sonuca göre ise mobil cihazın uygun fiyatlı olmamasının mobil internet kullanımına yönelik önemli bir engel olarak ifade edilebilmektedir (a.g.e., s. 19). GSMA'nın araştırmasına göre Afrika'da mobil internet ve mobil cihaz ücretleri eskiye oranla ucuzlamış olsa da halen mobil cihaz ve mobil internet sahipliği ve ulaşımı konusunda dünyanın diğer bölgelerine kıyasla dijital uçurumu belirgin kılmaktadır (a.g.e.).

GSMA'nın 2024 yılında yayınladığı verilerden alınan üstteki veriler toplu analiz edildiğinde gelineen durum 1970'lerin ortasında dünyadaki televizyon vericilerinin yalnızca yüzde 1'ine sahip olan Afrika'da ve gelişmekte olan ülkelerde kitle iletişim araçlarından olan mobil cihazların ne kadar çok yaygınlaştığını ve ulaşılabilir hale geldiğini göstermesi bakımından önem teşkil etmektedir. Dünyada dijital cihazların yoğun kullanımı, kullanım amaçları açısından değerlendirildiğinde kültürel, iletişim ve haber alma amacıyla yoğun mobil internet kullanımının, dijital sömürgeciliğe imkan

sağlaması bakımından anlamlıdır (Couldry ve Mejias, 2019, s. 4-6). Kullanıcıların medya tüketimi açısından haber alma biçimlerini şekillendirmesi, video izleme ve sosyal medya kullanımının yoğun olması, kültürel hegemonya oluşturmayı desteklemesi açısından mobil internet ve mobil cihaz kullanımının araçsallaştırıldığına işaret edebilmektedir (Schiller, 1991, s. 15-17). Küresel haber akışında Batı merkezli haber ajanslarının baskın olduğu düşünüldüğünde, hızlı ve yoğun haber akışına imkan sağlaması nedeniyle kitle iletişim araçlarından mobil cihazların, konvansiyonel medya araçları olan televizyon ve radyoya göre öne çıktığını göstermektedir (Boyd-Barrett, 2015, s. 23-25). Küresel haber akışını yoğun şekilde elinde bulunduran ve dünya gündemini belirleyen Batılı ajansların ve medya kuruluşlarının, mobil cihazlar ve mobil internet üzerinden küresel haber akışında dengesizlikler yaratmayı ve bilgiye erişimde neokolonyalist yaklaşımlarını sürdürmelerine yardımcı oldukları ifade edilebilmektedir (a.g.e., s. 45-47; Couldry ve Mejias, 2019, s. 25). Küresel kullanıcı sayısı bakımından devasa rakamlara erişen Twitter (X), Facebook, Instagram, Netflix, Amazon Prime, HBO, Disney+, Spotify gibi Dijital platformların küreselleşme sürecindeki rolü, Dal Yong Jin'in (2015) "platform emperyalizmi" kavramıyla aydınlatıldığında, sosyal medya ve video paylaşım ağlarının (örneğin, YouTube ve Facebook) ağırlıklı olarak Batı merkezli yapısı, neokolonyal dinamiklerin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bu platformlar, ABD gibi hegemonik aktörlerin elinde yoğunlaştıkça, haber, bilgi ve kültürel aktarım mekanizmalarında asimetrik bir güç ilişkisi tesis etmektedir. Dolayısıyla, Batı odaklı bakış açılarının egemenliği altında yerel kültürler ve epistemolojiler sistematik biçimde marjinalleştirilmekte, mobil cihazlar ise bu emperyalist yayılmanın erişilebilir bir aracı haline gelmektedir (ss. 68-70). Jin'in analizi, bu süreci yalnızca teknolojik bir olgu olarak değil, aynı zamanda siyasi-ekonomik bir strateji olarak çerçeveleyerek, küresel Güney'deki kültürel direnç mekanizmalarının önemini vurgulamaktadır. Özellikle önceki sayfalarda GSMA'nın verilerinde bahsedildiği üzere, mobil cihazlar üzerinden dünyada haber okuma oranının %66 olması ve bu kullanıcıların büyük bir kısmının gelişmekte olan ülkelerde yer aldığı düşünüldüğünde, bu durum küresel medya platformlarının haber akışında belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Küresel Güney'de yerel haberlerin ve medyanın Batı merkezli aktörler tarafından gölgede bırakılması, hem kültürel hegemonya yaratmakta hem de dijital sömürgeciliğin bir başka boyutunu yansıtmaktadır.

Küreselleşme ve dijital teknolojilerin yükselişi, uluslararası ilişkilerde güç dinamiklerini yeniden tanımlamıştır. 20. yüzyılın sömürgecilik sonrası döneminde ortaya çıkan neokolonyalizm, doğrudan siyasi kontrol yerine ekonomik, kültürel ve teknolojik araçlarla egemenlik kurma stratejisi olarak şekillenmiştir (Nkrumah, 1965, s. ix). Dijital çağda, bu strateji dijital kolonyalizm olarak evrilmiş, küresel teknoloji devlerinin veri sömürüsü, algoritmik manipülasyon ve kültürel homojenleşme yoluyla Küresel Güney üzerinde hegemonya kurduğu bir döneme işaret etmektedir (Couldry ve Mejjias, 2019, s. 13). 2024 itibarıyla 5.5 milyar internet kullanıcısına ve mobil geniş bant abonelikler ise yüz kişide 95 kişiye ulaşmış olup Batı merkezli işletim sistemleri ve küresel medya ve epistemik bilgi platformları düşünüldüğünde Batı/Küresel Kuzey'in kültürel ve siyasi etkileri küresel çapta derinleştirmiştir denilebilir (Measuring digital development: Facts and figures 2024, ITU, 2024). Bu platformlar, Hollywood'un geleneksel kültürel emperyalizminden farklı olarak, kişiselleştirilmiş içerikler ve algoritmik öneri sistemleriyle daha sofistike bir hegemonya kurmakta ve neredeyse her gün bunu tekrarlamaktadır (Jin, 2015, s. 45).

UNESCO'nun 1978'de başlattığı Yeni Dünya Bilgi ve İletişim Düzeni (NWICO) girişimi, kitle iletişim araçlarındaki Batı egemenliğini kırmayı hedeflemiş, ancak ABD ve İngiltere'nin 1980'lerde UNESCO'dan çekilmesiyle sekteye uğramıştır (MacBride, 1980, s. 40; Thussu, 2018, s. 85). Thussu, NWICO'nun (New World Information and Communication Order) asıl amacının “Batı merkezli haber ve bilgi akışındaki dengesizliği düzeltmek” olduğunu, ancak ABD ve İngiltere'nin bu girişimi “basın özgürlüğüne tehdit” olarak görüp 1984-85 yıllarında UNESCO'dan çekilmelerine yol açıp NWICO girişimini fiilen çöktüğünü belirtmektedir (a.g.e.).

Küresel haber akışı, neokolonyalizmin kültürel ve ideolojik boyutlarını güçlendiren bir araç olmuştur. 19. yüzyılda, Reuters, Associated Press (AP) ve Agence France-Presse (AFP) gibi Batılı haber ajansları, küresel haber üretimini domine etmiştir (Boyd-Barrett, 1980, s. 15). Bu ajanslar, Küresel Güney'deki olayları Batı perspektifinden çerçeveleyerek, bilgi akışında tek yönlü bir yapı oluşturmuştur. MacBride Raporu (1980), bu tek yönlü akışın, Küresel Güney'in kendi hikayelerini anlatma kapasitesini sınırlandırdığını ve kültürel emperyalizmi pekiştirdiğini belirtmektedir (s. 35). 1970'lerde, Küresel Güney ülkeleri, Inter Press Service (IPS) gibi alternatif ajanslar kurarak bu

hegemonyaya meydan okumaya çalışmıştır, ancak Batılı ajansların finansal ve teknolojik üstünlüğü devam etmiştir (Galtung ve Ruge, 1965, s. 65).

Dijital çağda, haber akışı sosyal medya platformlarına kaymıştır. Arama motorları ve sosyal medya gibi platformlar, haber dağıtımını demokratikleştirse de, algoritmik önyargılar ve Batı merkezli içerik moderasyonu, tek yönlü akışı sürdürmektedir (Noble, 2018, s. 30). Örneğin, Facebook ve Instagram gibi platformların sahibi Meta'nın 7 Ekim 2023 Gazze-İsrail Çatışması sonrası takındığı İsrail yanlısı tutum nedeniyle tüm dünyada Filistin'e ve Gazzeli askeri-siyasi liderlere destek mesajlarını ve resimlerini sansürlemesi de buna örnek gösterilebilir.

Dijital çağda, her kişinin haber üretimine katkı verebilecek şekilde aktif rolü daha belirgin hale gelmiştir. (Jenkins, 2006), "Katılımcı Kültür" kavramıyla, kullanıcıların sosyal medyada haber/içerik üreterek medyayı yeniden şekillendirdiğini savunmaktadır (s. 24). Artık bireyler de medyayı yalnızca tüketen olma konumundan medya/enformasyon üreticisi konumuna gelmişlerdir. Ancak, dijital/sosyal medyadaki algoritmik öneri sistemleri, kullanıcıların özgür seçimlerini sınırlayarak yeni bir hegemonya yaratmaktadır ((Pariser, 2011, s. 15). "Filtre balonu" kavramıyla (filter bubble) bu durumu açıklayan Pariser demokratik kamu alanını algoritmik kişiselleştirmenin tehdit ettiğini iddia etmektedir (a.g.e.).

2.10. Küresel Kuzey ve Küresel Güney Kavramları

20. yüzyılın ortalarında yaygın olarak kullanılan ve ideolojik bir bagaj taşıyan "Birinci", "İkinci" ve "Üçüncü Dünya" sınıflandırmaları yerine kuzey sosyolojisinde Immanuel Wallerstein, (1974), "dünya-sistemi yaklaşımı"nı geliştirerek merkez-çevre kavramlarını modern/geleneksel ikiliğine güçlü bir alternatif haline getirerek küresel eşitsizliklerin yapısal ve tarihsel dinamiklerini ön plana çıkarmıştır. Benzer fikirler Marksist iktisat çevrelerinde de dolaşımda iken, edebiyat ve kültür çalışmaları alanında Edward Said, Spivak ve diğer post-kolonyal kuramcılarının yükselişiyle, sömürgecilik sonrası perspektifler giderek belirginleşmiş ve epistemik hegemonya üretimine yönelik eleştirel bir karşı duruş oluşturmuştur. Daha sonraları Wallerstein'ın kavramları yerini daha çok sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri, endüstrileşme kapasiteleri ve politik nüfuz alanları üzerinden kurgulanan "Küresel Kuzey" ve "Küresel Güney" kavramlarına bırakmıştır. Bu ayrım, salt coğrafi bir enlem meselesi olmaktan öte ve Küresel Güney açısından basit bir azgelişmişlik metaforunun ötesine geçerek, sömürgecilik mirası, neo-

emperyalist pratikler ve farklılaşmış ekonomik-sosyal dönüşüm süreçlerinin tüm tarihine işaret etmektedir. Küresel Güney kavramı tarihsel birikim aracılığıyla yaşam standartları, yaşam süresi ve kaynaklara erişim olanakları arasındaki uçurumların sürekli yeniden üretildiği küresel eşitsizlik rejimini görünür kılmaktadır (Dados ve Connell, 2012).

Fernandez ve Nelson (2022), Küresel Kuzey ve Küresel Güney kavramlarına ilişkin yaptıkları değerlendirmelerde, Küresel Kuzey ve Küresel Güney kavramlarının, geleneksel coğrafi anlamdan ziyade dünya ülkeleri arasındaki göreceli güç ve refah farklarını tanımlayan sosyo-ekonomik ve politik kategoriler olarak işlev gördüğünü belirtmektedir. Küresel Kuzey; Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Avustralya ve Japonya gibi yüksek gelir düzeyine sahip, ekonomik ve teknolojik üstünlüğe sahip ülkeleri ve bölgeleri kapsamaktadır. Buna karşılık Küresel Güney; Latin Amerika, Afrika'nın büyük kısmını, Güney ve Güneydoğu Asya'yı ile Okyanusya'nın bazı bölümlerini içeren, görece düşük gelirli, sömürgecilik mirası ve yapısal eşitsizliklerle şekillenmiş, uluslararası karar alma mekanizmalarında sınırlı etkiye sahip ülkeleri tanımlamaktadır. Bu ikili ayrım, coğrafi enlem farkından değil, kapitalist dünya-sistemi içindeki merkez-çevre dinamiklerinden ve tarihsel güç asimetrislerinden kaynaklanan yapısal bir karakter taşımaktadır (Fernandez ve Nelson, 2022, s.41).

Küresel Kuzey ve Küresel Güney ayrımının kavramsal olarak kurumsallaşmasında dönüm noktası, 1980'de Willy Brandt başkanlığında hazırlanan ve literatürde genellikle "Brandt Raporu" diye anılan çalışmadır (North-South: A Program For Survival (Brandt Commission, 1980). 1977 yılında Federal Almanya Şansölyesi Willy Brandt başkanlığında kurulan Kuzey-Güney Komisyonu, Küresel Kuzey ve Küresel Güney'den 18 bağımsız üyeyi bir araya getiren bir oluşum niteliği taşımaktadır. Rapor, coğrafi olmaktan çok sosyo-ekonomik bir sınır çizgisi önermektedir. "Brandt Hattı" zengin, sanayileşmiş Kuzey ile yoksul, tarımsal ekonomilere mahkum Güney arasında sembolik bir ayrım oluşturmaktadır. Komisyon, sanayileşmiş ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki derinleşen ekonomik ve sosyal uçurumu incelemekte ve uluslararası kalkınma sorunlarına çözüm önerileri geliştirmektedir. Komisyon çalışmalarının ürünü olan "Kuzey-Güney: Hayatta Kalma Programı" başlıklı Brandt Raporu, Şubat 1980'de BM Genel Sekreteri Kurt Waldheim'a sunulmuştur. Rapor, Küresel Güney'in küresel ekonomiye eşit koşullarda entegrasyonunu ilk kez sistematik biçimde savunmakta ve tarihsel olarak Kuzey tarafından domine edilen ülkelere daha fazla özerklik tanınmasını önermektedir.

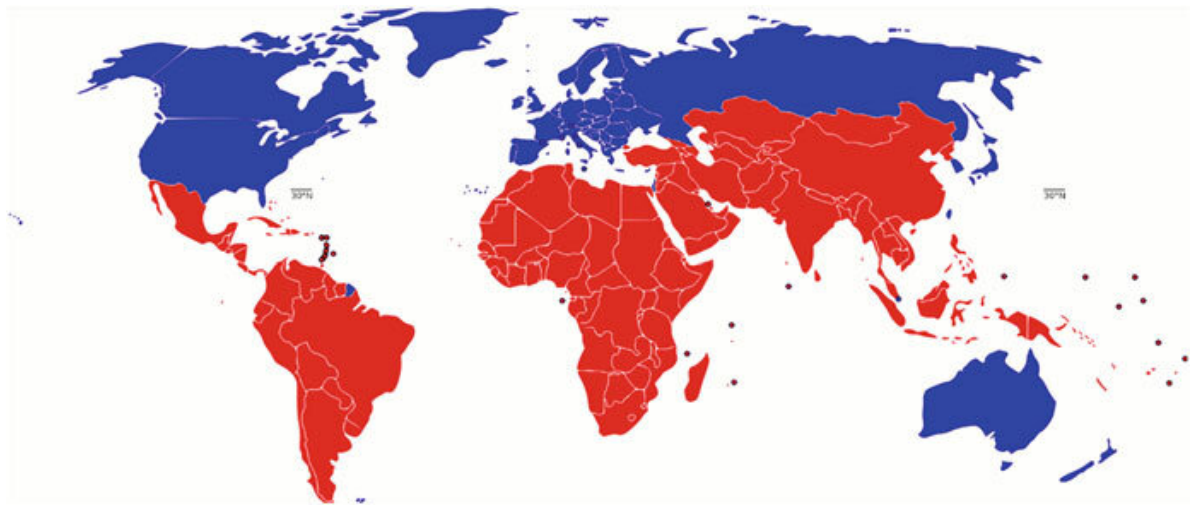
Önerilerin büyük kısmı uygulanmamış olsa da, rapor kalkınma politikaları, sürdürülebilirlik, eşitlik ve küresel barış arasındaki karşılıklı bağımlılığı vurgulayan vizyoner niteliğiyle hala önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Kaess, 2018, s.358-359).

Küresel Kuzey, kabaca Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Batı Avrupa, Japonya, Güney Kore gibi gelişmiş Asya ekonomileri ile Avustralya ve Yeni Zelanda'yı kapsamaktadır. Bu ülkeler yalnızca küresel sermayenin büyük kısmını kontrol etmekle kalmaz, aynı zamanda Birleşmiş Milletler, IMF ve Dünya Bankası gibi kurumlar üzerinden norm koyma ve karar alma süreçlerini de domine ederler. Immanuel Wallerstein'ın dünya-sistemi analizinde (1974) “merkez” olarak tanımlanan bu blok, artı-değerin büyük ölçüde kendine aktığı, teknolojik yenilik ve finansal gücün yoğunlaştığı alandır.

Braff ve Nelson'ın (2022) eserinde paylaştığı haritada İsrail bir Küresel Kuzey ülkesi olarak renklendirilmişken Türkiye Küresel Güney ülkesi olarak renklendirilmiştir. Ayrıca İran ve Katar da Küresel Güney ülkelerine dahil edilmiştir (Braff ve Nelson, 2022, s.289).

Görsel 2.1

Küresel Kuzey (Mavi Renkli Kısım) ve Küresel Güney Ülkeleri (Kırmızı Renkli Kısım) Haritası

Kaynak: Braff ve Nelson, 2022, s.289.

Buna karşılık Küresel Güney, Latin Amerika, Afrika, Asya'nın büyük bölümü ve Orta Doğu'nun gelişmekte olan ya da azgelişmiş ülkelerini içermektedir. Ancak kavram burada salt bir yoksulluk betimlemesinden ibaret kalmaz, aynı zamanda tarihsel bir

direniş ve dayanışma kimliğini de taşımaktadır. Prashad'ın (2007) vurguladığı gibi, Küresel Güney büyük çoğunlukla, 1955 Bandung Konferansı'nda tohumları atılan, Bağlantısızlar Hareketi ile kurumsallaşan ve Soğuk Savaş'ın iki kutbuna da mesafeli duran “Üçüncü Dünya Projesi”nin günümüzdeki uzantısıdır. Dolayısıyla Güney, Batı-merkezli epistemolojik hegemonyaya ve neoliberal küreselleşmenin tek-tip dayatmalarına karşı alternatif bir jeopolitik ve entelektüel duruşu temsil etmektedir. Basit bir mağduriyet alanından ziyade, kendi tarihsel öznelliğini ve karşı-hegemonik potansiyelini öne çıkaran bir siyasi-entelektüel proje olarak işlev görmektedir.

Sonuç olarak, Küresel Kuzey ve Küresel Güney terimleri bugün, Dados ve Connell'in, (2012) deyiimiyle finans kapitalin New York-Londra-Frankfurt-Tokyo ekseninde yoğunlaşmasıyla pekişen ekonomik asimetrilerin yanı sıra, bilgi üretimindeki metropol tahakkümüne karşı çıkan epistemolojik bir itirazın da taşıyıcısıdır. Böylece coğrafi bir ayrımı değil, kolonyalizmin, neo-emperyalizmin ve farklılaşmış toplumsal değişimin miras bıraktığı küresel eşitsizlik düzenini adlandırmaktadır.

2.11. Küresel Kuzey Medyası: BBC ve CNN

Küresel haber akışında hegemonik konuma sahip medya kuruluşları, tarihsel olarak Batı merkezli (Küresel Kuzey) bir yapı arz etmektedir. Bu kuruluşlar arasında British Broadcasting Corporation (BBC) ve Cable News Network (CNN), hem kurumsal yapıları hem de haber üretim pratikleri açısından Küresel Kuzey medyasının en belirgin temsilcileri olarak kabul edilmektedir. Herbert Schiller'in (1976) “kültürel emperyalizm”, Armand Mattelart'ın (1979) “uluslararası haber ajansları karteli” ve Oliver Boyd-Barrett'ın (1980) “medya emperyalizmi” kavramlarıyla tanımlanan bu yapı, Soğuk Savaş sonrası dönemde de biçim değiştirerek varlığını sürdürmüştür.

BBC ve CNN, haberin üretiminden dağıtımına kadar tüm süreçlerde Batı merkezli bir bakış açısını yeniden üretmekte, “nesnellik” ve “tarafsızlık” iddiasını ise kendi epistemolojik konumlarının evrenselleştirilmesi olarak işlevsel kılmaktadır (Galtung, 1971; van Dijk, 1991; Thussu, 2018). Thussu ve Freedman'ın (2003) editörlüğünü yaptığı kitaptaki bir bölümde Thussu bu medya kuruluşlarının, uzak çatışma temsillerinde "bilgi-eğlence-infotainment" eğilimini benimseyerek, sofistike grafikler ve uydu görüntülerinin entegrasyonu ile çatışmanın büyük ölçüde sanal ve kansız bir temsile indirgenmesi ile dış politika ve güvenlik stratejileri üzerinde belirgin etkilere yol açmakta olup, hem Batı toplumlarında hem de küresel bağlamda uzak çatışmaların nesnel algılanışını tahrif ettiği

öne sürmektedir (Thussu, 2003). Bu iki kuruluşun ortak özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Kaynak ve muhabir ağının ezici çoğunlukla Küresel Kuzey’de (özellikle Londra ve Washington) konumlanması,
2. Haber seçiminde “elit ulus” ve “elit kişi” kriterlerinin (Harcup ve O’Neill, 2017) baskın olması,
3. Güney ülkelerinin ancak kriz, çatışma, doğal afet veya “sapma” durumlarında haber değeri kazanması (news values of negativity ve elitism),
4. Batı dış politikasının temel parametrelerini sorgulamaktan çok, bu politikaları çerçeveleyen (framing) bir dil ve görsellik kullanması (Reese, 2010)
5. “Küresel kamuoyu”nun temsilini fiilen Batı kamuoyunun uzantısı olarak kurması.

Bu bağlamda, BBC ve CNN yalnızca haber kanalı olmanın ötesinde, Küresel Kuzey’in ideolojik aygıtları (Althusser, 1971) işlevi görmektedir. NWICO tartışmalarında (1970’ler–1980’ler) Üçüncü Dünya ülkelerinin eleştirdiği “haber akışındaki tek yönlülük” ve “Batı hegemonyası”, dijital çağda da bu iki kuruluşun küresel erişim gücüyle devam etmektedir (Thussu, 2018).

Aşağıdaki alt başlıklarda önce BBC’nin tarihçesi, kuruluş amacı ve kurumsal yapısı, internet erişim sayısı gibi hususlara yer verilecek, ardından CNN’in tarihçesi, ticari mantığı ve erişim sayılarına (CNN International) değinilecektir. Böylece Küresel Kuzey medyasının iki farklı modeli (kamu hizmeti modeli ile ticari model) de ortaya konulmuş olacaktır.

2.11.1. BBC

BBC, küresel çapta en kapsamlı medya kuruluşlarından biri olarak, kökenlerini 1922 yılındaki kuruluşuna dayandırmaktadır. Kurumun teşekkülü, altı radyo üreticisinin bir araya gelerek British Broadcasting Company adında bir limited şirket kurmasıyla başlamıştır. Bu şirket, günümüzde uluslararası alanda en büyük ikinci yayıncılık kuruluşu konumuna erişmiş olan BBC’nin temelini oluşturmuştur (Gürsoy, 1999).

1922 yılında yüzden fazla üretici, radyo yayını gerçekleştirebilmek amacıyla posta idaresinden lisans talebinde bulunmuştur. Frekans bantlarının sınırlı olması nedeniyle, Posta Müdürü bu yoğun rekabet içindeki üreticileri British Broadcasting Company çatısı

altında birleşmeye yönlendirmiştir. Bu stratejik hamle, sektördeki dağınıklığı minimize ederek, yayıncılık alanında daha organize bir yapının tesis edilmesini sağlamıştır (Crisell, 2002).

Posta İdaresi, British Broadcasting Company'nin faaliyetlerini değerlendirmek üzere 1924'te Crawford Komitesi'ni kurmuştur. Komite, 1926 tarihli raporunda, ülkede yayıncılık faaliyetlerini yürütecek tek bir otoritenin kurulmasını önermiştir. Bu önerinin kabulü neticesinde British Broadcasting Company feshedilmiş ve yerine British Broadcasting Corporation (BBC) adında yeni bir kamusal kurumsal yapı kurulmuştur (Leapman, 1987).

1920'lerde, savaş sonrası dönemin koşulları altında yayıncılık tekelinin kurulmasının ardındaki temel motivasyon, serbest piyasa rekabetinin potansiyel toplumsal sonuçları yerine merkezi kontrolün önceliklendirilmesi idi. İngiliz yönetimi, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki binlerce firmanın yayın sektörüne dahil olduğu modelin yol açabileceği sorunlardan endişe duymaktaydı. Bu endişeler doğrultusunda hükümet, yayıncılığın yalnızca ticari kar amacı güden özel girişimlere bırakılmasını uygun bulmayarak, bu alanda farklı bir yönetim sisteminin gerekliliğini savunmuştur (Crisell, 2002).

Öte yandan, yayıncılığın doğrudan devlet kontrolüne alınması da benimsenmemiştir. Bu yaklaşım sonucunda BBC, 1927'de, devletten bağımsız bir statüde ancak kamusal hizmet misyonuyla faaliyet gösteren bir yayın tekeli olarak çalışmalarına başlamıştır. Bu model, hem özel sektörün tamamen kar odaklı yaklaşımından hem de devletin doğrudan müdahalesinden kaçınan alternatif bir yapı oluşturmuştur (Gürsoy, 1999).

BBC, radyo yayıncılığının yanı sıra televizyon teknolojisine de ilgi göstermiştir. 1929'da bağlı bir organizasyon aracılığıyla deneysel yayınları test etmeye başlayan kurum, 1934 yılında televizyon yayıncılığında tekel hakkını elde etmiştir. Düzenli televizyon programları ise resmi olarak 2 Kasım 1936 tarihinde başlatılmıştır (Crisell, 2002). 1936 yılında BBC'nin ilk televizyon kanalı BBC 1 hizmete girmiştir. 1964 yılında ise ikinci televizyon kanalı BBC 2 yayın hayatına katılmıştır. BBC 1, geniş halk kitlelerine yönelik genel amaçlı program yaklaşımını benimserken, BBC 2 kültürel ve sanatsal içeriklere ağırlık vererek daha özel bir hedef kitle grubuna hitap etmiştir (İnceoğlu, 2004).

BBC'nin kurumsal yapısı, yetki ve sorumlulukların belirli bir hiyerarşik düzen içinde organize edildiği ve alt seviyedeki birimlerin üst makamlara karşı hesap verebilirlik ilkesine dayalı katı bir yönetim sistemi olarak kurgulanmıştır (Gürsoy, 1999).

Schlesinger'in analizine göre, BBC'nin yayıncılık yapısı içindeki farklı departmanlar, haberlerin belirli bir formatta sunumunu temin etmek üzere sistematik olarak işlemektedir; bu süreçte bürokratik hiyerarşinin kontrolü ve haber birimlerindeki otorite ile konum dinamikleri kritik bir öneme sahiptir (Schlesinger, 1987).

BBC'nin yönetimi, İngiltere Başbakanı'nın önerdiği ve Kraliçe tarafından atanan üyelere oluşan Board of Governors adlı kurul tarafından gerçekleştirilmektedir. Kurum, kuruluşundan itibaren bağımsızlığını ve editoryal yaklaşımını özenle sürdürmektedir. Kurul üyelerinin görev dönemleri beş yıllık sürelerle sınırlandırılmıştır. Kurumun yayın stratejisi yönetim kurulu tarafından belirlenir ve toplumsal tartışmalara yol açabilecek dinsel, politik veya kültürel meselelerdeki nihai karar verme yetkisi bu kurula aittir (Kırık, 2012).

BBC Yönetim Kurulu (BBC Board), 2017 Kraliyet Tüzüğü (Royal Charter) uyarınca kurumun stratejik yönetiminden sorumlu olup, toplam 14 üyeden oluşmaktadır: 10 yönetici olmayan (non-executive) üye (Kurul Başkanı dahil) ve 4 yönetici (executive) üye. Kurul Başkanı (Chair), kurumun genel denetimini üstlenirken, Genel Müdür (Director-General) ise baş editör (Editor-in-Chief) sıfatıyla yürütme komitesine (Executive Committee) başkanlık eder ve yayın stratejisinin günlük uygulamasını yönetim kurulu üyeleriyle koordineli biçimde şekillendirir. Yönetici olmayan üyeler arasında dört ulusal temsilci yer almakta olup, bunlar İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'yı temsil eden ayrı danışma komitelerinin (Nation Committees) başkanlıklarını üstlenmektedir. Yönetici olmayan üyelerin (ulusal temsilciler ve Başkan dahil) ataması, Kültür, Dijital, Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı'nın (DCMS) tavsiyesi üzerine Majesteleri Kral tarafından gerçekleştirilirken, diğer yönetici olmayan üyeler Kurul'un Atama ve Yönetişim Komitesi (Nominations and Governance Committee) aracılığıyla BBC tarafından atanmaktadır. Genel Müdür ise önceden İçişleri Bakanı tarafından atanırken artık Kurul'un doğrudan seçimiyle göreve getirilmektedir (Department for Culture, Media and Sport: Annual Report and Accounts, 2017).

BBC yasal açıdan parlamentoya hesap verme yükümlülüğü altındadır ancak, pratikte özerk karar alma yetkisine sahiptir. Kurum, faaliyetlerini on yıllık geçerlilik süresine sahip iki temel belge ile yürütür bunlar İmtiyaz Belgesi ve Posta Bakanlığı ile imzalanan anlaşmadır (Kırık, 2012).

Kraliçe tarafından görevlendirilen yönetim kurulu üyeleri herhangi bir zamanda değiştirilebilir statüdedir. Posta Bakanlığı, görevlerin gereği gibi ifa edilmediği gerekçesiyle lisansı iptal etme ve belirli programları yasaklama hakkına sahiptir. BBC yönetimine devlet müdahalesini sınırlayabilmek amacıyla Parlamento, hükümetlerin kuruma etki etmemesi konusunda bir mutabakata varmıştır (Tamer, 1983).

BBC'nin parlamento ve hükümetten bağımsız kalması için özel bir yasal düzenleme yapılmış olmasına rağmen, hükümetin kuruma belirli ölçülerde etki edebileceği kabul edilmektedir. 1927 tarihli Kraliyet Beratı (Royal Charter)'nda yer alan hükümlere göre, tüzel kişilik statüsündeki BBC'nin İçişleri Bakanlığı'ndan yayın lisansı temin etmesi zorunludur. Bu lisans, İçişleri Bakanı'na programlara müdahale imkanı sağlamaktadır. Kraliyet Beratı'nda BBC'nin özerkliğine ilişkin açık düzenlemeler bulunmamaktadır. Her ne kadar lisans bedelleri sebebiyle hükümetin bazı müdahale yetkileri ifade edilse de, BBC'nin kendi yayın rehberinde kurumun tamamen özerk olduğu belirtilmekte ve hükümetin içeriğe müdahale yetkisi kısıtlanmaktadır (Kırık, 2012).

Kraliyet Beratı, BBC'nin beş ana kamu görevini aşağıdaki biçimde tanımlamaktadır:

1. Toplumun çevresindeki dünyayı kavramasına ve etkin bir şekilde yer almasına katkı sağlayacak objektif haber ve enformasyon sunmak.
2. Her yaş kategorisindeki bireylere yönelik eğitsel süreçlere destek olmak.
3. En özgün, üstün nitelikli ve farklılaştırıcı içerik ile hizmetler geliştirmek.
4. Birleşik Krallık'ın bütün ulus ve coğrafi bölgelerindeki çeşitliliği yansıtmak, temsil etmek ve hizmet vermek; bu kapsamda ülke genelinde yaratıcı ekonomiyi desteklemek.
5. Birleşik Krallık'ın kültürel değerlerini ve anlayışını küresel düzeyde sergilemek.

BBC'nin temel misyonu, “kamunun çıkarına hareket etmek, tüm izleyicilere tarafsız, yüksek kaliteli ve özgün içerik ve hizmetler sunarak bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmektir” (*The Royal Charter (2017-2027)*, 2016).

BBC, tarafsız ve bağımsız bir yayın kuruluşu olarak, Birleşik Krallık ve dünya genelinde milyonlarca bireyi bilgilendiren, eğiten ve eğlendiren ayırt edici ve uluslararası standartlarda programlar ve içerikler üretmektedir. Kurumun faaliyetleri, televizyon, radyo ve dijital platformlar üzerinden çok yönlü bir şekilde yürütülmektedir (*BBC Annual Plan 2025/26*, 2025).

BBC World Service, televizyon, radyo ve çevrimiçi platformlarda 40'tan fazla dilde küresel yayın yaparak, uluslararası düzeyde tarafsız ve bağımsız haber ve bilgi hizmeti sunmaktadır. Birleşik Krallık Dışişleri Bakanı James Cleverly'nin 13 Mart 2023 tarihli bildirisine göre, BBC World Service tarafından 42 dilde hizmet sunulmakta ve bu hizmet her hafta 365 milyon kişiye ulaşmaktadır (*New Funding to Protect BBC World Service Language Services*, 2023).

BBC, dijital platformlarda BBC News, BBC Sport, BBC Weather, CBBC, CBeebies, iPlayer, BBC Sounds ve BBC Red Button gibi mecralar aracılığıyla geniş kapsamlı içerik sunmaktadır. Kurumun zengin arşivi, geçmişten günümüze ulaşan çeşitli içeriklerin erişimini mümkün kılmaktadır (*BBC Annual Plan 2025/26*, 2025).

BBC'nin habercilik kapsamı, son dakika gelişmeleri, siyaset, bilim, sağlık ve iklim krizi gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu içerik, dünyanın dört bir yanındaki 50'den fazla haber merkezinde görev yapan 5.500'den fazla gazeteciden oluşan güçlü küresel muhabir ağıyla desteklenmektedir. Bu yetkinlik, kritik olaylar sırasında sahada ve olayların merkezinde olma kabiliyetini pekiştirmektedir.

BBC'nin dijital platformları, 2025 yılı itibarıyla küresel ölçekte önemli bir erişim hacmine ulaşmıştır. Özellikle Mayıs 2025 döneminde aylık ziyaretçi sayısı yaklaşık 434 milyon olarak kaydedilmiş olup bu rakam, kurumun dijital etki alanının genişliğini ve sürdürülebilir büyümesini açıkça ortaya koymaktadır. Ziyaretçi demografisinde dikkat çeken bir diğer husus, kullanıcıların büyük çoğunluğunun 25-34 yaş aralığında yoğunlaşmasıdır. Bu durum, BBC'nin genç ve dijital yerli nesillere yönelik içerik stratejilerinin başarısını yansıtmaktadır (*SimilarWeb Data*, 2025). Coğrafi dağılım açısından ise trafik kaynaklarının ağırlıklı olarak Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Hindistan, Kanada ve Avustralya gibi İngilizce konuşulan büyük pazarlardan gelmesi, kurumun Anglo-Sakson coğrafyadaki kültürel ve siyasi etkileşim gücünü teyit etmekte olup küresel haber akışındaki merkezi konumunu pekiştirmektedir (Semrush, 2025).

2.11.2. CNN

CNN (Cable News Network), 1 Haziran 1980 tarihinde Ted Turner'ın önderliğinde, Turner Broadcasting System tarafından ABD'nin Atlanta şehrinde kurulmuştur. Dünyaya 24 saat kesintisiz haber yayını sunan ilk televizyon kanalı olarak, habercilik anlayışında

köklü bir değişim başlatmıştır. Kanal, 1985 yılında ise CNN International adıyla uluslararası alanda yayın hayatına adım atmıştır (Günay, 2022).

CNN, 1980 yılında kurulduğunda, geleneksel yayıncılık normlarını radikal bir şekilde dönüştüren yeni bir paradigma önermiştir. Ted Turner ve Reese Schonfeld tarafından tasarlanan bu yapı, sadece bir televizyon kanalı kurmanın ötesine geçmiş, sürekli haber erişimi (24/7 news cycle) konseptini küresel medya sistemine entegre etmiştir. Bu inovasyon, izleyicinin haber alma sürecindeki zaman kısıtlamasını ortadan kaldırarak, gelişmelere eş zamanlı (real-time) erişim olanağı sağlamıştır. Bu yapısal değişim, haber tüketimini pasif bekleyiştten anlık etkileşime taşımıştır. Günümüzde 200'den fazla ülkede yayın yaparak, kritik küresel olaylardaki ajanda belirleyici (agenda-setting) ve öncü (pioneering) rolünü sürdürmektedir.

1980'li ve 1990'lı yıllar boyunca CNN'in uluslararası habercilikteki konumunu güçlendiren birçok kritik gelişme yaşanmıştır. 1981 yılında Mısır Devlet Başkanı Enver Sedat'ın suikastı, kanalın bölgesel ve küresel siyasi olayları anlık olarak kamuoyuna aktarma becerisini ortaya koymuştur (Eken, 2016). 1986'da Amerika Birleşik Devletleri'nin Challenger uzay mekiği felaketini canlı ve kesintisiz biçimde ulaştırabilme kapasitesinin bir göstergesi olmuştur. 1987'de Wall Street borsasında yaşanan ve literatürde "Kara Pazartesi" olarak anılan finansal çöküşün önceden belirtilerine dikkat çekmesi, kanalın yalnızca olayları aktaran değil, aynı zamanda ekonomik gelişmeleri analiz eden bir kurum olduğunu göstermiştir (Palloshi, 2016). 1989 yılı, Çin'deki Tiananmen Meydanı olayları ve Romanya'da yaşanan siyasal dönüşümlerin geniş kitlelere duyurulması ile CNN'in uluslararası habercilikteki etkisinin daha da görünür olduğu bir dönemdir. 1990'da Nelson Mandela ile yapılan röportaj, apartheid karşıtı mücadelenin küresel ölçekte görünürlüğünü artırmıştır. 1991 yılında ise hem Körfez Savaşı'nın canlı yayınlarla aktarılması hem de Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinin izleyicilere kronolojik bir bütünlük içinde sunulması, CNN'in küresel medya düzenindeki dönüştürücü rolünü pekiştirmiştir (Eken, 2016). Bu gelişmeler, CNN'in yalnızca haber aktaran bir kurum olmanın ötesine geçerek uluslararası kamuoyunun olayları algılama biçimini şekillendiren ve habercilik tarihinde yeni bir paradigma oluşturan bir medya aktörü haline geldiğini göstermektedir (Akin ve Kaya İlhan, 2017). CNN'in büyümesi ve çeşitlenmesi, CNN International'ın kurulması da dahil olmak üzere, teknoloji, ekonomi, kültür, hukuk, kamuoyu, siyaset ve diplomasi gibi küresel iletişimin ve uluslararası

ilişkilerin birçok yönünü etkilediği gibi savaş, terörizm, insan hakları, çevre bozulması, mülteciler ve sağlık konularını da etkilemiştir (Gilboa, 2005).

CNN Worldwide, Amerika Birleşik Devletleri'nde hem televizyon hem de dijital ortamda en geniş izleyici kitlesine ulaşan, aynı zamanda kablolu haber alanında en çok ödül ve takdir gören marka konumundadır (Groshek, 2008). Küresel ölçekte, 200'den fazla ülke ve bölgede yayın yapan CNN International, dünya çapında milyonlarca izleyiciye ulaşarak uluslararası habercilikte önemli bir rol üstlenmektedir (Zhapparaliev ve Atabek, 2021). CNN'in evrimi, dijital çağa adaptasyonu ile pekişmiştir. 1995 yılında CNN.com'un faaliyete geçmesi, kuruluşun çok kanallı (multi-platform) bir medya devine dönüşümünün başlangıcını işaret etmiştir. Bu stratejik genişleme, mobil uygulamaları, podcast'leri, yayın akışı hizmetlerini ve 1.100'den fazla küresel medya kuruluşuyla içerik paylaşımını sağlayan CNN Newsource gibi devasa bir içerik ağını kapsayarak devam etmiştir. CNN'in dijital varlığı, özellikle acil ve son dakika haberlerinde (breaking news), olayların anlık yayılımında merkezi bir role sahiptir. CNN'in dijital yapılanması olan CNN Digital, çevrimiçi haber alanında rakiplerini geride bırakarak en fazla tekil ziyaretçiye sahip platform olma özelliğini taşımaktadır. Ayrıca, CNN'in ödüllü içerik portföyü yalnızca haber programlarıyla sınırlı kalmamakta; CNN Orijinal Dizileri ve CNN Filmleri aracılığıyla farklı türlerde senaryosuz programlar üretmekte ve bunları çoklu platformlarda yayınlamaktadır. Bu içerikler, CNN, CNN International ve CNN en Español kanallarının yanı sıra, discovery+ platformundaki CNN Orijinalleri merkezi, Max servisi, CNN.com, CNN mobil uygulamaları ve kablo operatörleri aracılığıyla ücretli TV abonelerine sunulmaktadır (CNN Worldwide Fact Sheet, 2025).

CNN'in güncel metrikleri, dijital alandaki gücünü ve hedef kitlesinin demografik yapısını ortaya koymaktadır (Semrush, 2025): Mayıs 2025 itibarıyla 434 milyon aylık küresel ziyaret sayısı, dijital haber trafiğinde kayda değer bir erişim hacmine sahiptir. Amerika Birleşik Devletleri içinde, The New York Times'tan sonra en çok ziyaret edilen ikinci haber sitesi konumunu korumaktadır. Çekirdek okuyucu kitlesinin küresel ölçekte 35-44 yaş aralığındaki erkeklerden oluşması, markanın küresel karar alma ve iş çevrelerindeki etkisini göstermektedir. ABD'de ise bu kitle 55-64 yaş aralığına kaymaktadır. Önemli küresel olaylar sırasında günlük 26 milyon canlı yayın trafiği, kriz ve yüksek ilgi dönemlerindeki operasyonel kapasitesini vurgulamaktadır. Yönetim Kurulu Başkanı (CEO) Mark Thompson'ın 2030 yılına kadar 1 milyar dolarlık dijital gelir hedefini

açıklaması, CNN'in uzun vadeli stratejisinin, geleneksel yayıncılıktan dijital birincil (digital-first) yaklaşıma geçişi merkeze aldığını göstermektedir. Bununla birlikte, CNN'in haber toplama ve dağıtım ağı CNN Newsource, dünya genelinde 1.000'den fazla yerel ve uluslararası haber kuruluşu ile iş birliği yaparak küresel ölçekte en yaygın kullanılan haber hizmeti olma niteliğini sürdürmektedir. Tüm bu unsurlar, CNN'in yalnızca bir haber kanalı değil, aynı zamanda Warner Bros. Discovery bünyesinde faaliyet gösteren, çok katmanlı bir küresel medya markası haline geldiğini göstermektedir (*CNN Worldwide Fact Sheet*, 2025). CNN, kendisini yalnızca bir haber kuruluşu değil, aynı zamanda küresel ölçekte bilgi üretimi ve dolaşımında merkezi bir aktör olarak konumlandırmaktadır. Gazeteciler, tasarımcılar ve teknoloji uzmanlarından oluşan kurumsal yapısı, “dünyayı bilgilendirmek, etkileşim sağlamak ve güçlendirmek” şeklinde özetlenebilecek misyon etrafında şekillenmektedir (*ABOUT CNN DIGITAL | CNN*, Erişim Tarihi: 17.10.2025). Kurum, tarihsel gelişmelere yalnızca tanıklık etmekle kalmamakta, aynı zamanda bu gelişmelerin nedenlerini ve toplumsal bağlamlarını da açıklamayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, CNN'in habercilik faaliyetlerini salt olay aktarımının ötesine taşıyarak analitik ve yorumlayıcı bir çerçeveye oturtmaktadır (Zhang & Hellmueller, 2017). CNN'in ürün ve platformları, küresel ölçekte izleyicileri dünyanın farklı bölgelerine erişirme işlevi görmek ve bireylerin, ailelerin ve toplumların bilgiye dayalı olarak güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda CNN, içeriklerini yalnızca bilgilendirme aracı olarak değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel zenginleşmeye hizmet eden bir unsur olarak konumlandırmaktadır (Günay, 2022). Kuruluş, küresel medya ekosisteminde diğer haber kaynaklarından daha geniş bir erişim ağına sahip olmasıyla öne çıkmaktadır. Gazetecilikte mükemmeliyet ilkesini hem yayıncılık pratiğinde hem de medya ürünlerinde temsil eden CNN, izleyiciye hizmet etme kararlılığını kurumsal kimliğinin temel bir bileşeni olarak sürdürmektedir (*ABOUT CNN DIGITAL | CNN*, Erişim Tarihi:18.10.2025). Sonuç olarak CNN, küresel iletişim ortamında yalnızca bir haber sağlayıcısı değil, aynı zamanda bilgi, etkileşim ve toplumsal güçlenmenin aracı olarak işlev gören çok boyutlu bir medya kuruluşu niteliği taşıdığını ifade etmektedir.

CNN'in kurumsal yapısı, kuruluşundan itibaren çeşitli sahiplik ve birleşme süreçleriyle şekillenmiştir. Turner Broadcasting System tarafından 1980 yılında kurulan kanal, 24 saat kesintisiz haber yayınıyla medya alanında yenilikçi bir modelin öncüsü olmuştur (Günay, 2022). 1996 yılında Turner Broadcasting System, şirkette halihazırda %20 hisseye sahip olan Time Warner Entertainment ile birleşerek kurumsal yapısını daha da güçlendirmiştir.

2000’li yılların başında, dönemin önde gelen internet şirketlerinden AOL, Time Warner’ı 182 milyar dolarlık rekor düzeyde bir anlaşmayla satın almayı kabul etmiştir. Bu birleşme, Time Warner’ın geleneksel medya varlıklarını (kitap, dergi, televizyon ve film prodüksiyonu) AOL’nin geniş çevrimiçi kullanıcı tabanı ile bir araya getirmeyi amaçlamış ve tüm zamanların en büyük medya birleşmelerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Ancak bu girişim, beklenen sinerjiyi yaratamamış; şirket kısa süre içinde isminden “AOL” ibaresini çıkarmış ve 2009 yılına gelindiğinde AOL tamamen ayrılarak bağımsız bir yapı haline gelmiştir (DiLallo, 2025). Bir sonraki dönemde, telekomünikasyon devi ATveT, 2018 yılında Time Warner’ı satın alarak premium içerik portföyünü geniş ücretli televizyon abone tabanına entegre etmeyi hedeflemiştir. Ancak bu birleşme de AOL-Time Warner deneyimine benzer şekilde, öngörülen değeri yaratmada başarısız olmuştur. 2022 yılında ATveT, WarnerMedia’yı Discovery ile birleştirmeyi kabul etmiş, birleşme sonrasında ortaya çıkan yapı hissedarlara devredilmiş ve böylece Warner Bros. Discovery adıyla yeni bir medya şirketi oluşmuştur (DiLallo, 2025; Günay, 2022). Günümüzde CNN, Warner Bros. Discovery’nin küresel medya ve eğlence portföyünün bir parçası olarak faaliyet göstermektedir. Şirket, televizyon, sinema ve yayın akışı alanlarında geniş bir içerik çeşitliliğine sahip olup Discovery Channel, CNN, HBO, HGTV, OWN, TBS ve DC gibi simgesel markaları bünyesinde barındırmaktadır (*ABOUT CNN DIGITAL | CNN*, Erişim Tarihi: 18.10.2025).

2.12. Küresel Güney Medyası: El Cezire ve TRT World

Küresel haber akışında uzun yıllar hegemonik konumda olan Batı merkezli medya kuruluşlarına karşı 1990’ların ortasından itibaren “karşı-hegemonik” alternatifler ortaya çıkmıştır. Bu alternatifler arasında Katar merkezli El Cezire (Al Jazeera) ve Türkiye merkezli TRT World, Küresel Güney medyasının görünür ve etkili örneklerinden olarak kabul edilmektedir. Özellikle El Cezire, Arap ve Arap olmayan gözlemciler tarafından, küresel haber üretimindeki Batı tekeline meydan okuyan ilk Batı dışı yayın organı olarak kabul edilmiştir (Miladi, 2003). Bu iki kuruluş, NWICO tartışmalarından (1970’ler–1980’ler) miras kalan “haber akışındaki dengesizlik” eleştirisini yeniden gündeme getirerek, Batı dışı bakış açılarını küresel ölçekte duyurma iddiasını temsil etmektedir (Thussu, 2018; Figenschou, 2013; Barkho, 2021).

İki kuruluşun ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Finansmanlarının devlet veya devletle yakın sermaye tarafından sağlanması (yumuşak güç ve kamu diplomasisi aracı olarak kullanılması),
2. Haber seçiminde ve çerçevelemede Batı dışı bölgelerin (özellikle Ortadoğu, Afrika ve Asya) önceliklendirilmesi,
3. “Arap Baharı”, Filistin meselesi, İran, Suriye iç savaşı gibi konularda Batı medyasından belirgin şekilde farklı anlatı ve görsel repertuar sunmaları,
4. “Batı’nın çifte standardı”nı eleştiren bir söylemsel pozisyon almaları,
5. Küresel erişimlerini İngilizce yayınlarla da (Al Jazeera English, TRT World) sağlayarak doğrudan Batı kamuoyuna hitap etmeleri.

Bu bağlamda El Cezire ve TRT World, yalnızca haber kanalı olmanın ötesinde, Küresel Güney’in sesini küresel kamuoyuna taşıma ve Batı merkezli haber hegemonyasına meydan okuma işlevi görmektedir (Painter, 2008; Seib, 2012). Aşağıdaki alt bölümlerde önce El Cezire’nin kuruluşu, finansman modeli, editoryal politikaları ve özellikle Arap Baharı sırasındaki rolü, ardından TRT World’ün 2015 sonrası yükselişi ve Türkiye’nin kamu diplomasisi stratejisindeki yeri ayrı ayrı incelenecek, böylece Küresel Güney medyasının iki farklı modeli (Arap dünyası odaklı ve Türk dünyası odaklı) karşılaştırmalı olarak ortaya konulacaktır.

2.12.1. El Cezire

El Cezire'nin yayıncılık dünyasına girişi, 1990'lı yıllarda Arap medya sektöründe büyük bir değişimin yaşandığı bir döneme tekabül etmiştir. Bu büyük değişimin ardındaki temel etken, o zamana kadar devlet kontrolündeki televizyon kanallarının egemen olduğu medya ortamında, 1985 yılında başlayıp 1990'lar boyunca giderek yaygınlaşan uydu televizyonculuğunun gelişimi olmuştur (Rugh, 2004). Uydu teknolojisinin yaygınlaşması, Arap medya dünyasında çeşitliliğin artmasına yol açmış ve bu gelişme El Cezire'nin kuruluşu için elverişli koşulları yaratmıştır. Ancak, 1990'ların başlarında kurulan yeni Arap uydu kanalları henüz sınırlı bir etki alanına sahipken, uluslararası düzeyde güvenilir haber kaynakları denildiğinde başvurulana ana referanslar hala Batı kökenli medya organizasyonları ve haber ajansları olmuştur. O dönemde BBC'nin Arapça yayınları ve Voice of America benzeri kanallar geniş bir izleyici kitlesine erişmeyi başarmış olmasına rağmen, kredibilite açısından beklenen düzeyde başarı elde edememiş

ve Arap halkının devlet televizyonlarına duyduğu güven seviyesini aşmakta zorlanmışlardır (Bahry, 2001).

El Cezire'nin doğuşunu tam anlamıyla kavrayabilmek için sadece 1990'lardaki Arap medya ortamının genel karakteristiğine bakmak yeterli olmayacak, bu değerlendirmeye kanalın hayat bulduğu Katar'ın o yıllardaki siyasi ve sosyal dinamiklerini de dahil etmek zorunludur. 1990'lı yıllara gelindiğinde Katar'da taze bir yönetim anlayışının yerleşmekte olduğu ve bu değişimle beraber özgün bir siyasi iklimin ortaya çıktığı dikkat çekmektedir (Ersoy, 2013). 1995 yılında Katar'da yaşanan iktidar değişimini takiben yönetime gelen Şeyh Hamed bin Halife es-Tani, İngiliz eğitim sisteminden geçmiş ve "özgürlükçü bir yönetim anlayışının" temsilcisi olarak tanımlanmıştır. Siyaset uzmanları, onun yönetimi ele geçişini Arap dünyasındaki benzer iktidar değişimlerinden ayrı bir kategoride incelemektedir; bu farklılığın kaynağı, sürecin şiddetsiz bir biçimde tamamlanması ve yeni Emir'in "modernleştirici" nitelikte çeşitli düzenlemeleri hayata geçirmesi olmuştur (Rushing ve Elder, 2007). Bu modernleştirme girişimleri arasında dikkat çeken unsurlardan biri de medya sektöründe gerçekleştirilen yenilikler olmuştur. Katar'ın yöneticisi, El Cezire'nin kuruluşuna yol açan bu sürecin amacını, ülkesinin "İsviçre'ye benzer şekilde müreffeh, güvenli ve yansız" bir statü elde etme vizyonunu desteklemek olarak ifade etmiştir (Ben Moussa, 2007). Katar lideri, demokratik dönüşümü ilerletmek amacıyla yerel seçimlerin önünü açan düzenlemeler yapmış ve sansür yetkisi bulunan Enformasyon Bakanlığı'nı kaldırmıştır. Kendi ifadesine göre, El Cezire televizyonu da bu demokratik vizyon doğrultusunda kurulmuştur (Ersoy, 2013).

El Cezire televizyon ağı, Arap dünyasının ilk 24 saat kesintisiz yayın yapan haber kanalı olarak 1996 yılında kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren, bölgedeki bağımsız haberciliğin öncüsü konumuna gelmiş ve kısa sürede Arap kamuoyunda geniş bir izleyici kitlesine ulaşmıştır. Zamanla, hem haber üretimindeki bağımsız çizgisi hem de eleştirel yayın politikası sayesinde, Arap dünyasının en çok izlenen ve en güvenilir haber kaynaklarından biri olarak kabul edilmiştir (Fahmy ve Emad, 2011). El Cezire'nin doğuşu, Suudi Arabistan'a bağlı Orbit Radyo ve Televizyon Servisi ile BBC'nin Arapça televizyon bölümüne ilişkin sözleşmenin feshedilmesinin ardından ortaya çıkmıştır. BBC'nin Arapça kanalının 1990'lı yılların ortalarında kapanmasıyla işsiz kalan yaklaşık 20 medya çalışanı, El Cezire'nin kuruluş sürecinde kanalın kurucuları tarafından değerlendirilmiş ve BBC'nin Arapça televizyon servisinde görev yapan editör

kadrosunun büyük bölümü bünyeye katılmıştır (El-Nawawy ve Iskandar, 2003). 2001 yılına gelindiğinde ise El Cezire, yalnızca bölgesel değil küresel ölçekte de etkili bir haber ağı haline gelmiş; Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere 31 farklı ülkede görev yapan yaklaşık 350 gazeteci ve 50 yabancı muhabirden oluşan geniş bir kadroya ulaşmıştır. Kanalin editörleri, muhabirleri ve yapımcıları, farklı Arap ülkelerinden gelen profesyonellerden oluşarak haber ağının çeşitliliğini ve çok yönlü bakış açısını güçlendirmiştir (Fahmy ve Emad, 2011).

Katar merkezli televizyon kanalı, muhalif aktörlere, muhalif gruplara ve tartışmalı figürlere ekran süresi tanıyarak uzun süredir Arap dünyasında ifade özgürlüğünün savunucusu konumunda olmuştur. Al Jazeera Arabic (AJA), 1990'lı ve 2000'li yıllarda Orta Doğu'daki rejimlerin işlediği suçları, insan hakları ihlallerini ve yolsuzluklarını kamuoyuna taşıyarak uluslararası alanda tanınır hale gelmiştir. Ancak bu yaklaşım, kanal için ciddi sonuçlar doğurmuş; AJA'nın sunucuları pek çok Arap ülkesinde "istenmeyen kişi" ilan edilmiş, ofisleri ise farklı zamanlarda zorla kapatılmıştır. Son yirmi yıllık süreçte Katar ile bölgedeki diğer Arap hükümetleri arasındaki diplomatik gerginlikler istisnai olmaktan çıkarak süreklilik kazanmış; kimi durumlarda, söz konusu yayınlara tepki göstermek amacıyla büyükelçilerin Doha'dan geri çağırıldığı görülmüştür. Kanalin habercilik anlayışı, izleyici kitlesinin duygusal eğilimleriyle de örtüşmüştür. 7 Ekim 2023'te başlayan Hamas-İsrail çatışması sonrası Gazze Şeridi'ndeki olayları yoğun şekilde dünya gündemine taşıması sebebiyle sık sık El Cezire çalışanları ve ofisleri İsrail tarafından şiddete maruz bırakılmıştır.

El Cezire'nin editoryal felsefesi, meşhur sloganı olan "Görüş ve Diğer Görüş" (The Opinion and The Other Opinion) ile özetlenmektedir. Bu ilke, kuruluşu, hikayelerin çok boyutlu olarak ele alınmasına ve farklı perspektiflerin sunulmasına teşvik ederek, eleştirel bir habercilik pratiğini benimsemeye yönlendirmektedir. Kuruluş, iklim değişikliği, uluslararası siyaset, insan hakları ve büyük küresel olaylar gibi jeopolitik açıdan kritik konuları kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Özellikle sahadan habercilik (on-the-ground reporting) konusundaki yetkinliği, geleneksel Batı medyasının erişiminin kısıtlı olduğu bölgelerde gerçek durumu yansıtarak kurumu öne çıkarmaktadır.

Mart 2006'da El Cezire, resmi adı El Cezire Ağı olan uluslararası bir medya kuruluşunun parçası olarak yeniden doğmuştur. Aynı yılın ilerleyen dönemlerinde El Cezire Ağı, küresel İngilizce yayın kuruluşu El Cezire İngilizce'yi (AJE) kurmuştur. Başlangıçta El

Cezire Uluslararası olarak adlandırılan kuruluşun adı, ilk yayınından sadece birkaç gün önce, kendilerinin de uluslararası bir haber ağı olduğunu ve İngilizce yayın yapan kanala "Uluslararası" unvanının verilmesinin Arap tarafına bir hakaret olduğunu savunan Arap kanalı taraftarlarını yatıştırmak için değiştirilmiştir (Powers, 2009). 2006 yılında yayına başlayan Al Jazeera English (AJE), kuruluşundan kısa süre sonra 80 milyondan fazla haneye ulaşmış, 2012 yılı başlarında bu sayı yaklaşık 250 milyona yükselmiştir. Kanalın resmi internet sitesinde yer alan bilgilere göre, AJE'nin yayınları günümüzde altı kıtada 100'den fazla ülkede televizyon aracılığıyla izlenebilmektedir. 1996'da yayın hayatına başlayan El Cezire (Arapça) kanalı, bulunduğu bölgede medyanın geleneksel üslup ve tutumunu önemli ölçüde dönüştürmüş, aynı zamanda yayınlarının doğurduğu etkiler sebebiyle günümüzde hala tartışılmaya devam eden bir platform olmuştur. Bu nedenle, El Cezire'yi değerlendirirken yalnızca dönemsel yayınları değil; kuruluş süreci, siyasi söylemi ve diğer medya kuruluşlarından ayrıştığı noktalar da dikkate alınmalıdır.

El Cezire, gün boyu aralıksız haber servisi sunan bir televizyon kanalı olarak faaliyet göstermektedir. Program içeriği ağırlıklı olarak haber sunumları ve gündem odaklı müzakere programlarından meydana gelmektedir. Kanal, yayıncılık yaklaşımını "fikir ve muhalif fikir" prensibiyle açıklamaktadır (El-Nawawy ve Iskandar, 2003). El Cezire, editoryal politikasında zıt düşünceler arasında denge sağlamayı ve herhangi bir konuda her iki kanadın görüşlerini olabildiğince eşit koşullarda aktarmayı hedeflemektedir. Bu anlayış, Anglo-Amerikan gazetecilik geleneğindeki "her hikayenin iki yüzünü de dinle" ilkesiyle benzerlik taşımaktadır. Fakat daha önce belirtildiği üzere, devlet denetimindeki medya yapısının hakim olduğu bir dönemin ardından "muhalif seslere" de alan açma pratiği, Arap yayıncılığı bakımından hala çığır açıcı bir yaklaşım olarak kabul edilebilir (Ersoy, 2013).

Dijital alanda AJ+ gibi yenilikçi kanalları etkin bir şekilde kullanan El Cezire, haber tüketimini geleneksel televizyon formatından TikTok ve YouTube gibi platformlara kaydıran genç izleyici kitlesi için cazip bir kaynak haline gelmiştir. Bu strateji, özellikle 25-34 yaş aralığındaki izleyiciler arasında güçlü bir bağlılık yaratmıştır. Bu kitlenin %59'unun erkeklerden oluşması dikkat çekicidir. 2025 yılına ait dijital yayın temel metrikler ve kurumsal göstergelere bakıldığında; Semrush verilerine göre, El Cezire'nin dijital platformları Mayıs 2025'te 64 milyon ziyarete ulaşmıştır. Bu rakam, özellikle ABD, Hindistan ve Kanada gibi küresel nüfuz alanlarındaki okuyuculardan gelen trafik

artışının göstergesidir. Ayrıca, kurumun yıllık gelirinin yaklaşık 750 milyon dolara ulaşması, küresel haber pazarındaki ekonomik gücünü ve sürdürülebilirliğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, El Cezire, sadece bir haber kaynağı olmanın ötesinde, Batı merkezli olmayan küresel bir ses olarak, uluslararası ilişkiler alanındaki güç dengeleri ve anlatıların çeşitliliği açısından önemli bir yapısal aktör konumunda olduğu ifade edilebilir.

2.12.2. TRT World

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), 1 Mayıs 1964'te kabul edilen 359 sayılı kanunla, devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını yürütmek üzere kurulmuştur. Türkiye'de kitle iletişimlerinin öncüsü konumunda olan TRT, bu alanda birçok ilke imza atmış ve televizyon yayıncılığının adeta bir okulu haline gelmiştir (Gündüz ve Kar, 2024). Türkiye'nin kitle iletişim alanındaki öncü kuruluşu olan TRT, uzun yıllardır bu sektörün gelişiminde liderlik rolü oynamıştır. Kurum, sadece alanında uzman personel yetiştirmekle kalmamış, aynı zamanda yerel değerlerden evrensel içeriklere kadar geniş bir yelpazede programlar üreterek ve modern teknolojik donanımıyla donatılmış altyapısı sayesinde, günümüzde de ülkemizin en saygın ve değerli medya markalarından biri olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Karabulut, 2018).

TRT, Türkiye'deki kamu yayıncılığının sorumluluğunu taşıyan kurum olarak, ürettiği içeriklerle toplumu bilgilendirme, eğitime ve eğlendirme misyonunu yerine getirmeyi amaçlamaktadır. Bu görevini ifa ederken, demokratik ilkeler ve çok seslilik prensibini temel alan bir yayın politikası izlemektedir (Taşdelen vd., 2022). Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), kamu yönetiminin bütünlüğü içerisinde kamu yararına hizmet sunan “özerk bir hizmet kuruluşu” niteliği taşımaktadır. 1968 yılından bu yana Anayasa ve Türkiye Radyo Televizyon Kanunu'nda öngörülen ilke ve esaslar çerçevesinde radyo ve televizyon yayıncılığı faaliyetlerini yürüten TRT, devletin temel kurumlarından biri olarak toplumun eğitimsel, kültürel ve sanatsal gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur (Önen ve İmrik Tanyıldızı, 2010).

TRT'nin yayıncılık serüveni 1968 yılında tek kanal üzerinden siyah-beyaz yayınlarla başlamış ve 1980'li yılların ilk dönemlerine kadar bu şekilde devam etmiştir. Kurumun renkli yayın denemeleri aynı yıllarda gerçekleşmiş olup, 1984'te tam anlamıyla renkli yayın dönemine geçilmiştir. İkinci televizyon kanalının kurulması düşüncesi, 1980'de TRT tarafından ilk kez öne sürüldü. İlk etapta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine

hitap eden bir yapılanma hedeflenirken, 1 Nisan 1980 tarihinde TV 1'in aktif olmadığı gündüz vakitlerinde ikinci kanalın pilot yayınları başlatıldı. Bu kanalın resmi açılışı ise 6 Ekim 1986'da gerçekleşmiştir. Fakat başlangıçta belirlenen konseptten farklı olarak, TV 2 programları ağırlıklı olarak kültürel ve sanatsal içerikler etrafında şekillenmiştir (Özçağlayan, 2014). 1986'da TRT 2'nin hayata geçmesiyle birlikte çift kanallı bir yayın yapısı oluşturulmuştur. GAP Televizyonu, 2 Ekim 1989 tarihinde gerçekleştirilen açılış töreniyle yayıncılık faaliyetlerine başlamış ve Güneydoğu Anadolu Projesi'nin başarılı bir şekilde hayata geçirilebilmesi için gerekli toplumsal, kültürel ve ruhsal atmosferi yaratmayı misyon edinmiştir. Takip eden dönemde, 1986-1990 yılları içinde TRT 3, TRT 4, TRT INT ve TRT GAP kanallarının hizmete girmesiyle kurumun yayın kapasitesi genişlemiş ve altı farklı kanaldan oluşan bir yapı ortaya çıkmıştır (Gönenç, 2003).

1990'lı yıllarda çok sayıda özel radyo ve televizyon kuruluşunun yayın hayatına başlamasıyla birlikte TRT'nin tekelinin sona erdiği düşünülmüş olsa da, bu dönemin ardından TRT'nin öneminin aslında arttığını söylemek mümkündür. Bunun temel nedeni, ticari kaygılarla ve kar odaklı yayın anlayışıyla hareket eden özel kuruluşlardan farklı olarak TRT'nin topluma doğru ve güvenilir bilgi aktarabilmesi, toplumsal farkındalığı artırabilmesi ve aynı zamanda belirli çıkar gruplarına dayalı güçlü kapitalist yayın politikalarına karşı dengeleyici ve düzenleyici bir rol üstlenebilmesidir (Önen ve İmrik Tanyıldızı, 2010).

TRT 1'in program yapısı analiz edildiğinde; kültürel, sportif, eğitsel ve eğlence odaklı olmak üzere çeşitli kategorilerde içerikler sunulduğu dikkat çekmektedir. Kanal bu yaklaşımıyla, çok çeşitli program seçenekleri aracılığıyla ülkenin her yerindeki farklı izleyici gruplarına ulaşmayı hedeflemekte ve bu doğrultuda oldukça kapsamlı bir içerik portföyüne sahip bulunmaktadır (*TRT Tarihçemiz - TRT Kurumsal*, 2025). TRT 2'nin program politikasında ise öncelikli olarak kültürel ve sanatsal içeriklerin benimsendiği, sadece yerli değil aynı zamanda dünya kültür ve sanat dünyasından yapımları da seyircilerle paylaştığı gözlenmektedir (Özenir, 2025). TRT 3, Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetlerinin TBMM TV platformu üzerinden gerçek zamanlı olarak aktarıldığı bir yayın organı şeklinde hizmet vermektedir. TRT 4K ise, kurumun tematik kanallarından derlenen özel yapımları ultra yüksek çözünürlük (4K/UHD) teknolojisiyle seyircilere ulaştırmaktadır. TRT Avaz kanalı, Türkçe konuşan toplulukları hedef alan programlar hazırlamakta ve bu içeriğiyle, bahsi geçen toplumlar arasında kültürel,

ekonomik, sanatsal ve benzeri değerlerin aktarılmasını sağlayan bir köprü görevi üstlendiği belirtilebilir (a.g.e., 2025). TRT Arabi kanalı, küresel ölçekte Arapça yayıncılık gerçekleştiren bir mecra olarak dikkat çekmekte ve dünyanın çeşitli noktalarındaki seyircilere Arapça programlar ulaştırmayı amaçlamaktadır. TRT Belgesel kanalı, insan ve yaşam merkezli programlar üreterek doğal yaşam, toplumsal olaylar ve dünya kültürlerinin çeşitliliğini seyircilerle paylaşmaktadır. Kanalin program yapısı incelendiğinde, tarih, macera, bilim ve teknoloji ile insani öyküler gibi farklı başlıklar altında yayınların bulunduğu dikkat çekmektedir (Sümer ve İlaslan, 2023). TRT World kanalının oluşturulma gerekçesi, kültürlerarası diyalogu destekleyen İngilizce dilinin önemi ve Türkiye'nin hem bölgesel hem de uluslararası platformlardaki etkinliğinin artması temelinde şekillenmekte olup, küresel olaylara alternatif bir perspektif kazandırmak şeklinde tanımlanmıştır. Kanalin program içerikleri değerlendirildiğinde, kültürel, sportif, belgesel türü gibi değişik kategorilerde dünya çapındaki olay, haber ve gelişmeleri seyirciyle buluşturduğu gözlemlenmektedir (Özçağlayan, 2014).

TRT'de, yayınlanacak programlar, yayınlanmadan önce doğrudan Genel Müdüre bağlı olan Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu'nun denetimine tabidir. Kurul, bir programın yayınlanıp yayınlanmayacağına veya yayın öncesinde hangi eklemelerin ya da çıkarmaların yapılacağına karar verir. 2954 sayılı Kanun'un 31. maddesine göre, TRT yayınları Türk Silahlı Kuvvetleri ile ilgili olanlar hariç olmak üzere, başka kişi veya kurumlar tarafından denetlenemez (Önen ve İmrik Tanyıldızı, 2010). TRT'nin tarihi, Türkiye'nin işitsel ve görsel hafızasının şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, yaklaşık bir asırlık deneyimi yansıtan bir süreçtir. 6 Mayıs 1927'de gerçekleştirilen ilk radyo yayını ve 31 Ocak 1968'deki ilk televizyon yayını ile başlayan bu süreç, günümüzde TRT'nin 17 televizyon ve 17 radyo kanalı ile dijital platformlarda 41 dil ve lehçede yayın yaparak dünya genelinde erişilebilir bir kurum haline gelmesiyle devam etmektedir. Bu yönüyle TRT, yalnızca Türkiye'de değil, küresel ölçekte de etkili bir yayıncılık markası olarak faaliyet göstermektedir. Kurum, tüm yayınlarında insan odaklı bir yaklaşımı benimsemekte ve medeniyet değerlerini kapsayan çeşitli projeler aracılığıyla küresel yayıncılık alanına katkıda bulunmaktadır (*TRT'nin Hikayesi - TRT Kurumsal*, 2025).

2.13. BBC, CNN, El Cezire ve TRT World İnternet Haber Sitelerine Erişim Verilerinin Karşılaştırılması

Çevrimiçi trafiği analiz eden bir araç olan SimilarWeb raporlarının metodolojik temeli, dijital erişim verilerini büyük ölçekli panel örneklemeleri, doğrudan site ölçüm araçları ve web tarayıcı algoritmaları aracılığıyla toplayan hibrit bir yaklaşıma üzerine kuruludur. Bu yöntem, aylık ziyaretçi tahminlerini istatistiksel modelleme ile bütünleştirerek küresel trafik eğilimlerini yakalamayı amaçlar, ancak örneklem yanlılığı ve gizlilik düzenlemeleri gibi sınırlılıklar nedeniyle özellikle gelişmekte olan pazarlardaki verilerde hata payı içerebilir (*SimilarWeb Data*, 2025). İncelenen medya kuruluşlarının internet sitelerinin Ağustos-Ekim 2025 dönemi raporları, dört medya sitesinin erişim metriklerini karşılaştırmak için tutarlı bir çerçeve sunmaktadır. Kuzey merkezli medya kuruluşlarının (BBC, CNN) yarım milyarlık hacimleri, Güney odaklıların (El Cezire, TRT World) daha mütevazı ancak dinamik büyüme oranlarını vurgulamaktadır. Aşağıdaki tablo, sitelerin toplam ziyaret, aylık ortalama ziyaretçi, cihaz dağılımı, ziyaret süresi, sayfa/ziyaret oranı, sıçrama oranı ve ABD trafiği payı gibi ana göstergeleri özetlemektedir.

Tablo 2.3

İncelenen Yayın Kuruluşlarının İnternet Sitelerinin Erişim Verileri

Metrik	BBC.com	CNN.com	AlJazeera.com	TRTWorld.com
Toplam Ziyaret (Ağustos-Ekim 2025)	1 Milyar 433 Milyon	1 Milyar 367 Milyon	140.4 Milyon	1.714 Milyon
Aylık Ortalama Ziyaretçi	477.9 Milyon	455.6 Milyon	46.80 Milyon	571,365
Aylık Tekil Ziyaretçi	148.6 Milyon	103.9 Milyon	20.14 Milyon	333 Bin
Cihaz Dağılımı (Masaüstü / Mobil)	%23.59 / %76.41	%30.31 / %69.69	%25.98 / %74.02	%29.91 / %70.09
Ziyaret Süresi (Ortalama)	00:02:29	00:02:45	00:01:44	00:00:58
Sayfa/Ziyaret Oranı	2.29	2.07	1.94	1.71
ABD Trafiği Payı (%)	21.98	67.03	27.90	15.38

Kaynak: Similarweb, 2025.

BBC ve CNN, aylık ziyaretçi sayısında 500 milyona yakın hacimlere ulaşarak küresel haber tüketiminin dominant aktörleri konumundadır. Bu, Küresel Kuzey/Batı merkezli medyanın erişim üstünlüğünü vurgulamaktadır. Buna karşılık El Cezire'nin aylık 46.8 milyonluk trafiği, Güney odaklı bir kitleye işaret ederken, TRT World'ün aylık yalnızca 571 bin olan ziyareti daha niş bir okuyucu tabanını yansıtmaktadır. Organik arama trafiği bakımından El Cezire (%57.01) ve TRT World (%52.09) yüksek oranlar gösterse de, BBC (%42.52) ve CNN (%35.14) doğrudan erişimde (%41.92 ve %56.17) öne

çıkmaktadır. Bu fark, Kuzey medyasının marka sadakatine dayalı gücünü, Güney medyasının ise arama motoru optimizasyonuna bağımlılığını ortaya koymaktadır. Ziyaret süresi ve sayfa oranı metrikleri, BBC'nin okuyucu bağlılığını (2.29 sayfa/ziyaret) daha iyi sağladığını gösterirken, yani bir kullanıcı BBC'ye her giriş yaptığında ortalama 2.29 farklı sayfa görüntülüyorken, TRT World'ün kısa süreli erişimleri (00:00:58) hızlı haber tüketimine işaret etmektedir. Bu veriler, söylem analizlerinde medya etki alanının jeopolitik dağılımını dikkate almayı zorunlu kılmaktadır. Zira Kuzey sitelerinin ABD trafiği hakimiyeti, Batı merkezli söylemlerin ve ideolojilerin küresel yayılımını kolaylaştırmaktadır (*SimilarWeb Data*, 2025).

Analiz edilen Küresel Kuzey ve Güney medya kuruluşlarının erişim coğrafyası, ideolojik çerçevelmelerin okuyucu kitlesi üzerindeki etkisini anlamak için değerli bir gösterge sunmaktadır. SimilarWeb verilerine göre (2025), Ağustos-Ekim 2025 dönemi trafik payları, Kuzey merkezli sitelerin (BBC, CNN) Batı ülkelerinde yoğunlaşmasını, Güney merkezli sitelerin (El Cezire, TRT World) ise daha çeşitli bir uluslararası dağılımı yansıtmaktadır. Aşağıdaki tablo, dört sitenin en yüksek beş ülke bazlı trafik paylarını ve aylık değişim oranlarını karşılaştırmalı olarak özetlemektedir. Bu veriler, söylem analizlerinde söz konusu medya kuruluşlarının jeopolitik erişim asimetrisini vurgulamaktadır.

Tablo 2.4

İncelenen Yayın Kuruluşlarının İnternet Sitelerine Erişimde Bulunan Ülke Oranları

Site	Ülke	Trafik Payı (%)
BBC.com	Birleşik Devletler	21.98
	Birleşik Krallık	12.35
	Kanada	7.10
	Hindistan	6.38
	Brezilya	3.82
CNN.com	Birleşik Devletler	67.03
	Kanada	8.34
	Birleşik Krallık	1.57
	Meksika	1.49
	Avustralya	1.47
AlJazeera.com	Birleşik Devletler	27.90
	Hindistan	10.42
	Kanada	8.36
	Birleşik Krallık	7.99
	Avustralya	5.35
TRTWorld.com	Birleşik Devletler	15.38
	Hindistan	7.37

Tablo 2.4 (Devam) İncelenen Yayın Kuruluşlarının İnternet Sitelerine Erişimde Bulunan Ülke Oranları		
	Pakistan	5.81
	Birleşik Krallık	5.05
	Kanada	4.00

Kaynak: Similarweb, 2025.

Bu coğrafi dağılım, incelenen Küresel Kuzey medya kuruluşlarının ABD merkezli kitle hakimiyetini (CNN’de %67.03) ve Güney sitelerinin yükselen pazarlardaki (örneğin El Cezire’de Hindistan %10.42) erişimini ortaya koymaktadır. BBC ve CNN’e yönelen trafiğin çok büyük bölümünün Küresel Kuzey ülkelerinden, özellikle ABD’den sırasıyla %21.98 ve %67.03 oranlarında geliyor olması, bu kuruluşların yalnızca yüksek erişime sahip olmasını değil, aynı zamanda küresel epistemik alanı belirleyen söylemsel merkezler olarak konumlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Buna karşın El Cezire ve TRT World gibi Küresel Güney merkezli kuruluşların erişiminin daha parçalı bir coğrafi yapıya sahip olduğu ve özellikle Güney Asya ile Orta Doğu bağlantılı izleyici kümelerine dayanması (Al Jazeera için Hindistan %10.42; TRT World için Pakistan %5.81) onların küresel dolaşımında aynı ölçekte hegemonik bir görünürlük elde etmesini zorlaştırmaktadır. Böylece epistemik hegemonya/karşı-epistemik hegemonya çabalarının küresel yayılımı ve etkisi, medya kuruluşlarının demografik odaklanmasıyla yakından ilişkilenebilir (SimilarWeb Data, 2025).

2.14. Tarihsel Bağlam ve Krizin Olgusal Çerçevesi

İran-İsrail ilişkilerinin tarihsel evrimi, Orta Doğu güvenlik dinamiğinin temel bir unsuru olarak, eleştirel söylem analizinin bağlam bağımlılığını karşılamak üzere burada incelenmektedir. Bu bölüm, ilişkilerin yapısal dönüşümünü ve 2025 Haziran krizinin olgusal anatomisini nesnel bir çerçevede ele alarak, medya başlıklarında gözlemlenen ideolojik kareleme stratejilerinin tarihsel ve jeopolitik kökenlerini aydınlatmayı amaçlamaktadır.

2.14.1. İran-İsrail İlişkilerinin Yapısal Dönüşümü

İran ile İsrail arasındaki ilişkiler, Soğuk Savaş dönemi pragmatik ittifakından 1979 sonrası ideolojik antagonizme uzanan bir yapısal dönüşüm sergilemiştir. Bu dönüşüm, güvenlik ikilemi ve tehdit algısı inşası teorileriyle açıklanabileceği gibi (Jervis, 1978; Wendt, 1999), İsrail ve İran’ın bölgesel güç mücadelesinin de bir yansımasıdır (Çatı ve Çamlıdağ, 2023, s.307). Aşağıda, bu evrimin temel kırılma noktaları ve vekalet savaşları boyutu ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

2.14.1.1. 1979 Devrimi Öncesi ve Sonrası Kırılmalar

1979 İran İslam Devrimi öncesi İran-İsrail ilişkileri ılımlı şekilde yürütülmüştür (Parsi, 2007). İsrail, İran'ı Arap olmayan bir devlet olarak Arap dünyasına karşı bir denge unsuru görürken, ABD de Soğuk Savaş döneminde İsrail ve İran'ı bölgede kendine yakın görerek desteklemiştir.

Siyonist ideoloji temelli bir Yahudi devletinin Filistin topraklarında tesis edilmesi, Arap dünyası başta olmak üzere tüm Orta Doğu jeopolitiğini köklü bir biçimde dönüştürmüştür (Abbasov ve Ercan, 2024, s.21). İran, Mayıs 1948'de kurulan İsrail Devleti'ni 1950 yılında de facto olarak tanımıştır. 1953 Darbesi sonrası İran, Batı ile ilişkilerini güçlendirmiş hatta ABD ile ikili savunma anlaşmaları imzalamış ve 1957 itibarıyla İsraillilerle gizli bir işbirliği içine girerek Akabe Körfezi'nden Akdeniz'e uzanan Eilat-Aşkelon petrol boru hattının inşasında rol almıştır. Bu proje, İran petrolünün Mısır denetimindeki Süveyş Kanalı'nı baypas ederek hem İsrail'e hem de Avrupa pazarlarına ulaştırılmasını sağlamış ve böylece Tahran, Şah dönemi dış politikasının tipik pragmatik hamlelerinden birini gerçekleştirmiştir İsrail'e yönelik Arap petrol boykotunda ise İran, Arap bloğunun çağrılarına rağmen İsrail'e petrol satmaya devam etmiştir (Parsi, 2007, s.23; Gasiorowski, 1991).

Şah, 1960'ların ortalarında "bağımsız milli politika" adını verdiği bir yaklaşım başlatarak Sovyetler Birliği ile ilişkilerini normalleştirmiş ve böylece Amerika Birleşik Devletleri'ne olan bağımlılığını azaltma yoluna gitmiştir. Petrol gelirlerindeki belirgin artış, İran'ın Amerikan yardımlarına olan ihtiyacını giderek düşürmüştür. ABD, İran'da 1960'ların sonlarında Şah'ın hızla artan askeri harcamalarını dizginleyememiştir (Hurst, 2018).

ABD ile yakın ilişkiler İsrail-İran ilişkilerini de doğal olarak etkilemiştir. İngiltere'nin "Süveyş'in Doğusu"ndan çekilmesi ve Vietnam çıkmazı karşısında ABD Başkanı Nixon, Şah'ı Körfez'de Sovyet nüfuzunu dengeleme aracı olarak görmüştür (Bill, 1988, s.183-215). Ancak 1979 İslam Devrimi'nin zaferinden sonra Kasım'da Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'nin işgaliyle, İran'daki uzun vadeli Amerikan yatırımları çökmüştür (Tyler, 2009, s.210-248).

Humeyni'nin iktidara gelmesinin ardından ise İran-İsrail ilişkileri ve ABD ile olan ilişkiler tersi yönde ilerlemiştir. Ancak açıklanan gizli belgelere göre zaman zaman 1980 İran-Irak Savaşı nedeniyle İran'ın ABD'den el altından silah alması gibi olaylar nedeniyle

ABD-İran-İsrail ilişkileri el altından silah satışı şeklinde örtük bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir (Soltani ve Amiri, 2010).

2.14.1.2. Vekalet Savaşları ve Bölgesel Nüfuz Mücadelesi

İran'ın 1979 İslam Devrimi, Rıza Şah döneminden beri sürdürülen seküler ulus-devlet inşasını kökünden sarsmış ve rejim değişikliğiyle birlikte dış politikada mezhep temelli dayanışma ön plana çıkarılmıştır. Bu dönüşüm, “Şii Hilali” kavramını doğurmuştur. 2004'te Ürdün Kralı II. Abdullah tarafından dile getirilen bu terim, İran'ın Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden Akdeniz'e uzanan etki koridorunu ifade eder niteliktedir. İran, bölgesel ve küresel ölçekte karşı karşıya kaldığı tehdit algısı doğrultusunda, Orta Doğu'da “Şii Hilali” olarak kavramsallaştırılan bu jeostratejik yaklaşımı benimsemiştir. İran bu yapıyı, Hizbullah, Haşdi Şabi, Ensarullah gibi vekil güçler aracılığıyla Kudüs Gücü'nün koordinesinde yürütmüştür. Kerbela söylemleriyle beslenen mazlumiyet-direnış söylemi üzerinden Şii kimliğini hem iç konsolidasyon hem dış mobilizasyon için araçsallaştırmaktadır. Yumuşak güç unsurları olan medya kuruluşları, dini eğitim ağları, diaspora örgütlenmeleri ile desteklenen bu teo-politik proje, yerel dinamikler nedeniyle esnek ve amorf bir karakter taşıırken, son yıllarda İsrail'le doğrudan gerilim, ekonomik yaptırımlar, Suudi rekabeti ve Çin-Rusya'ya artan bağımlılık gibi faktörler nedeniyle ciddi kırılmalık göstermektedir. Ayrıca bu taktiklerin yüksek maliyetli olması nedeniyle kazanımların sürdürülebilirliği sorgulanır hale gelmiştir. Neticede Şii Hilali, salt güvenlik stratejisinden öte ideolojik kimlik inşasının bir parçası olarak okunmalıdır (Yıldız, 2025).

Ne var ki 2024 yılı boyunca yaşanan zincirleme gelişmeler, İran'ın çok katmanlı nüfuz ağının büyük ölçüde işlevsiz kılmıştır. 2024'te Filistin'de Hamas'ın askeri kapasitesinin ciddi biçimde erozyona uğraması, Lübnan'da Hizbullah'ın ağır kayıplar vermesi, Suriye'de Esad rejiminin devrilmesi ve İran'ın bu süreçlere müdahil olamaması, Tahran açısından derin bir prestij kaybına yol açmıştır. İran'ın çöken Şii Hilali projesinin yanında nükleer çalışmaları da Haziran 2025'te İsrail'in başlattığı önleyici operasyonla sonuçlanan ve on iki gün süren doğrudan savaşa da zemin hazırlamıştır (Ostovar, 2025; Juneau, 2025).

İran'ın nükleer teknoloji sahibi olma çabaları 1950'li yıllara uzanmaktadır. Nükleer programın ilk yıllarında Batı'dan teknik yardım almış ve sivil amaçlı kullanıma yönelik işbirliği anlaşmaları da imzalamıştır. İran 1960'lı yılların sonunda Tahran Üniversitesi bünyesinde Atom Merkezi ve araştırma reaktörü kurmuştur. İran, 1979 Devrimi öncesi

Şah iktidarında Almanya ve Fransa ile farklı şehirlere nükleer reaktörler kurma anlaşması yapmıştır. 1979 Humeyni iktidarı ile nükleer çalışmalar sekteye uğramış ve bunun altında yatan neden ise Humeyni'nin nükleer silahların islami öğretilerle bağdaşmadığı görüşüdür. İran-İrak savaşı sırasında Irak'ın kimyasal silah kullanarak güç elde etmesi ve savaşı uzatması nedeniyle nükleer program yeniden başlamış ve yurtdışına giden bilim adamlarının yeniden yurda dönmesi sağlanmıştır. Batı'lı güçlerin desteğiyle nükleer teknoloji elde etmeye başlayan İran zamanla Sovyet-Çin aksına yönelmiştir (Kıran, 2007, s.124-126).

İran'ın başlangıçta nükleer teknoloji ve füze üretimine destek olan İsrail zamanla nükleer silah elde edeceğini gerekçe göstererek İran'ı uluslararası kamuoyunda ciddi şekilde suçlamış ve uluslararası medyanın ve ABD'nin desteği ile ambargoların uygulanmasını sağlamıştır. İran'ın nükleer programındaki hızlı ilerleme ve balistik füze kapasitesindeki gelişmeler, İsrail'in güvenlik algısında kritik bir eşik oluşturmuştur. İran'ın nükleer programının 2002'de kamuoyuna açıklanmasıyla (Erdal, 2018, s.78) birlikte İsrail, bu girişimi salt kendi güvenliğine değil uluslararası bir tehdit algısına dönüştürmek için yoğun diplomatik çaba harcamıştır. İsrail de resmi yollarla, nükleer güç olduğunu belirtmekten kaçınmakta ancak bunu da inkar etmeyerek belirsizlik politikası izlemektedir (Çatı ve Çamlıdağ, 2023, s.322). Tahran açısından da İsrail tehdidi, özellikle 2009 sonrası dönemde somut bir varoluşsal risk haline gelmiştir. Başbakan Benjamin Netanyahu, bu kaygıları uluslararası kamuoyuna taşımak üzere Avrupa başkentlerine yönelik yoğun diplomatik temaslar başlatmıştır. İsrail istihbarat birimlerince derlendiği iddia edilen belge ve raporları paylaşarak, İran'ın nükleer silah edinme yönündeki kararlılığını ve bu alanda kayda değer mesafe katettiğini vurgulamıştır (Ben-Meir, 2010, s.66). İran, 7 Ekim 2023'te başlayan Gazze çatışması sonrası İsrail'e füze atan Yemen'e ve İsrail'e zaman zaman misilleme nedeniyle saldıran Lübnan Hizbullah'ına da kendi üretimi füzeleri sunarak veya üretmelerine yardım ederek İsrail'e yönelik bir başka şekilde tehdit algısına da sebep olmuştur (Abbasi, 2025).

2.15. 13-24 Haziran 2025 Çatışmasının Anatomisi

13-24 Haziran 2025 Çatışmasının Anatomisi kısmında, vekalet rekabetinden doğrudan devletlerarası savaşa geçişin bir örneği olarak “On İki Gün Savaşı”nın (Twelve-Day War) operasyonel ve diplomatik dinamiklerini sistematik bir biçimde incelemektedir. Bu başlık altında, çatışmanın kronolojik seyrini ve askeri-teknik boyutlarını ele alan olgusal çerçeve

ile uluslararası aktörlerin pozisyonlarını karşılaştırmalı olarak irdeleyen analiz bir arada sunulmaktadır. Böylece krizin hem mikro düzeydeki tetikleyicileri-tırmanış mekanizmaları hem de makro düzeydeki jeopolitik yansımaları bütüncül bir perspektiften değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, eleştirel söylem analizinin bağlam bağımlılığını karşılamak üzere tarihsel süreklilik ile güncel olgusal zemini birbirine bağlamaktadır. Alt başlıkların her biri, ideolojik kareleme stratejilerinin medya temsillerine nasıl yansıdığını anlamada önemli bir altyapı sağlamaktadır.

2.15.1. Krizin Olgusal Çerçevesi: Çatışmanın Başlangıcı, Tırmanışı ve Sonuçları

Çatışma, 13 Haziran 2025 sabahı İsrail'in "Operation Rising Lion" kod adlı geniş kapsamlı hava operasyonu ile başlamıştır. İsrail'in gerekçesi, IAEA'nın bir ay önceki raporlarında İran'ın uranyum zenginleştirmesini %60'ın üzerine çıkardığı ve nükleer silah için yeterli silah-grade uranyum üretme süresinin (breakout time) haftalar düzeyine indiği yönündeki bulguları (Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 (2015), 2025). Çeşitli şehirlerdeki nükleer enerji geliştirme tesisleri başta olmak üzere nükleer altyapı, İslam Devrimi Muhafızları komuta-kontrol merkezleri ve balistik füze üsleri eşzamanlı olarak hedef alınmıştır. Operasyon, 200'ün üzerinde savaş uçağı ve 330'dan fazla hassas mühimmatla gerçekleştirilerek İran'ın nükleer programına zarar vermek, İran'ın askeri komuta kademesini imha etmek ve İran'ı istikrarsızlaştırmak hedeflenmiştir (Iran Update Special Report, June 24, 2025 -Morning Edition-, 2025).

İran'ın yanıtı aynı gün "Operation True Promise III" ile gelmiştir. 500'den fazla balistik füze ile İsrail topraklarına yönelik saldırılar düzenlenmiştir. İsrail'in çok katmanlı savunma sistemi önemli bir önleme başarısı göstermiş olsa da, bazı bölgelerde sınırlı hasar ve yaklaşık 30 kişinin ölümü engellenememiştir (Loft, 2025). Tırmanış, 18-22 Haziran arasında İran'ın ikinci ve üçüncü dalga saldırılarıyla devam etmiştir. 22 Haziran'da ABD'nin B-2 bombardıman uçaklarıyla Fordow ve Natanz'a GBU-57 bunker-buster bombalar kullanımı kritik eşik olmuştur. İran'ın Katar'daki ABD'nin Al Udeid Üssü'ne yönelik misilleme girişimi ise bölgesel yayılma riskini zirveye taşımıştır.

24 Haziran 2025'te Katar ve ABD arabuluculuğunda ilan edilen ateşkes, çatışmayı sonlandırmıştır. İran tarafında üst düzey komutanlar ve nükleer bilim insanları dahil olmak üzere yaklaşık 1.000-1.200 civarında ölüm meydana gelmiştir. Enerji altyapısında ağır tahribat oluşmuştur. İsrail açısından ise çatışmanın ekonomik maliyeti on milyarlarca

dolar düzeyinde tahmin edilmektedir (*Iran Holds State Funeral for Top Commanders, Scientists Killed by Israel*, 2025). Bu olgusal çerçeve, çatışmanın askeri-teknik boyutunu ortaya koyarken, uluslararası aktörlerin tutumlarını anlamada temel bir zemin sunmaktadır. Aşağıdaki alt bölümde uluslararası aktörlerin pozisyonları ayrıntılı olarak tartışılacaktır.

2.15.2. Çatışmada Uluslararası Aktörlerin Pozisyonları

Çatışma, büyük güç rekabetinin Orta Doğu'ya yansımaları niteliğinde olup, aktörlerin tutumları caydırıcılık ile gerginliğin azaltılması (de-escalation) arasında belirgin bir ayrışma sergilemiştir. ABD, İsrail'e istihbarat, mühimmat ve doğrudan askeri destek sağlayarak (22 Haziran'da İran nükleer tesislerine bunker-buster füze kullanımı dahil) İran'ın nükleer kapasitesini kalıcı olarak geriletmeyi önceliklendirmiştir. ABD Başkanı Trump yönetiminin ateşkesi “zafer” olarak nitelendirmesi bu stratejinin siyasi boyutunu vurgulamaktadır (Geranmayeh, 2025).

Avrupa Birliği bağlamında ise pozisyonlar çeşitlilik arz etmekle birlikte, genel eğilim İsrail'in “meşru müdafaa hakkı”nı teyit etme yönündedir. Almanya Şansölyesi Friedrich Merz, G7 Zirvesi sırasında Alman devlet medya kurumu ZDF'ye verdiği demeçte İsrail'in saldırılarını “(Bu, İsrail'in hepimiz için yaptığı kirli iştir)” şeklinde nitelendirerek güçlü destek vermiştir. Bu ifade, Batı'nın İran tehdidine karşı İsrail'i vekil bir aktör olarak gördüğü algısını pekiştirmiş ve Almanya içinde yoğun eleştirilere yol açmıştır (*Almanya'da İsrail'i “kirli işleri yapıyor” diyerek öven Başbakan Merz'e tepki*, BBC News Türkçe, 2025; *Merz'in İsrail'e “kirli iş” teşekkürü Almanya'da tepki çekti*, DW, 2025). Merz'in sözleri, Avrupa'nın diplomatik çözüm çağrılarını (JCPOA²'nin canlandırılması) gölgede bırakarak, E3 (Birleşik Krallık, Fransa, Almanya) içinde bile çatlaklar yarattığı şeklinde yorumlanmıştır.

Rusya ve Çin, İran'a retorik destek sunmuş ancak askeri angajmandan uzak durmuştur. Enerji güvenliği ve stratejik ortaklık kaygıları bu temkinliliği açıklamaktadır (Calabrese, 2025; Wishnick & Waller, 2025). Körfez monarşileri (Suudi Arabistan, BAE), İbrahim Anlaşmaları'nın (Abraham Accords) genişletilmesi bağlamında İsrail'in operasyonunu

² JCPOA: Joint Comprehensive Plan of Action. Ortak Kapsamlı Eylem Planı, (JCPOA), İran'ın nükleer programını kısıtlaması karşılığında yaptırımların kaldırılmasını öngören çok taraflı bir uluslararası anlaşmadır. Kaynak: https://www.eeas.europa.eu/eeas/nuclear-agreement-%E2%80%93-jcpoa_en

dolaylı olarak onaylamıştır. Türkiye ise sık sık itidal çağrısı yaparak bölgesel yayılma riskini ön plana çıkarmıştır.

12 Gün Savaşı esnasında BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya ve Çin'in veto tehdidi ile birlikte, çatışmaya ilişkin bağlayıcı karar taslakları (ateşkes çağrısı dahil) engellenmiştir. Haziran 2025 boyunca acil oturumlara rağmen, Rusya-Çin-Pakistan ortak taslağı gibi girişimler daimi üyelerin veto mekanizması nedeniyle sonuçsuz kalmış ve Konsey etkin biçimde felç olmuştur (*Key Players Tangle at UNSC at 'Perilous Turn' of US-Israel-Iran Conflict*, 2025; *UN Security Council meets on Iran as Russia, China push for a ceasefire* | *Reuters*, 2025). G7 bildirisi ise İsrail'in "meşru müdafaa hakkı" (right to self-defense) olduğu yönündedir. Liderler ortak açıklamalarında İran'ı bölgesel istikrarsızlık ile terörün başlıca kaynağı olarak nitelendirerek Tel Aviv'in güvenlik öncelikleri olduğunu iddia etmiştir (*G7 Leaders' Statement on Recent Developments Between Israel And Iran*, 2025).

İlerleyen bölümlerde söz konusu 12 Gün Savaşı ile ilgili seçilen 4 farklı medya kuruluşundaki (Küresel Kuzey'e ait BBC ve CNN ile Küresel Güney'e ait El Cezire ve TRT World) haber başlıkları Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi ile incelenecektir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, evren ve örneklem seçimi, verilerin toplanma süreci, analiz teknikleri, çalışmanın sınırlılıkları ile geçerlilik ve güvenilirlik unsurları detaylandırılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemleri kapsamında yer alan Eleştirel Söylem Analizi (ESA) (Critical Discourse Analysis) deseninde tasarlanmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesini, Teun A. Van Dijk'ın geliştirdiği "Sosyo-Bilişsel Yaklaşım" (Socio-Cognitive Approach) oluşturmaktadır. Van Dijk (1993), söylem analizinin sadece metinlerin yapısını değil, bu metinlerin toplumsal iktidar, hakimiyet ve eşitsizlik ilişkilerini nasıl yeniden ürettiğini incelemesi gerektiğini savunmaktadır.

Sosyo-Bilişsel Yaklaşım, medya metinleri ile toplumsal yapı arasında doğrudan bir bağ kurmak yerine, aracı olarak "bilgi" unsurunu yerleştirmektedir (Van Dijk, 2008). Bu bağlamda araştırma, haber başlıklarının okuyucunun zihinsel modellerini nasıl şekillendirdiğini ve "Biz" ile "Onlar" ayrımını nasıl inşa ettiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasında gerçekleşen İran-İsrail çatışmasına dair uluslararası dijital medyada yayınlanan haber metinleri oluşturmaktadır. Örneklem seçiminde, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan "Amaçsal Örnekleme" (Purposive Sampling) yöntemi tercih edilmiştir (Creswell & Poth, 2013).

Jeopolitik konumlanmanın söylem üzerindeki etkisini karşılaştırmalı olarak analiz edebilmek amacıyla, "Küresel Kuzey" (Global North) ve "Küresel Güney" (Global South) medyasını temsilen toplam dört haber kanalı seçilmiştir:

1. BBC (İngiltere) ve CNN International (ABD): Batı merkezli hegemonik söylemi ve liberal medya geleneğini temsil etmeleri,
2. TRT World (Türkiye) ve El Cezire (Katar): Küresel Güney'in perspektifini yansıtmaları ve Batı medyasına karşı alternatif/karşı-hegemonik bir söylem üretme potansiyelleri (Al-Najjar, 2009) nedeniyle örnekleme dahil edilmiştir.

Analiz birimi olarak haber metninin tamamı değil, sadece haber başlıkları (headlines) belirlenmiştir. (Van Dijk, 1988) göre başlıklar, haber söyleminin "Makro Yapısını" (Macro-structure) oluşturur. Ayrıca olayın en önemli bilgisini özetler ve okuyucunun metni nasıl anlamlandırması gerektiğine dair stratejik bir yönlendirme işlevi görmektedir.

Eleştirel Söylem Analizi (ESA), metinlerin sözcük, sentaks ve bağlam düzeyinde derinlemesine incelenmesini gerektiren yoğun bir nitel yöntemdir. Bu nedenle, evrenin tamamının analizi araştırmanın zaman ve işgücü sınırlarını aşmaktadır. Bu bağlamda, temsil gücünü koruyarak yönetilebilir bir veri seti oluşturmak amacıyla örneklem alma yoluna gidilmiştir.

Örneklem seçim sürecinde, keyfi seçimden kaynaklanabilecek araştırmacı yanlılığı (researcher bias) en aza indirmek ve çatışmanın başladığı günden ateşkes gününü de içerecek olan süreçteki zamansal dağılımı (temporal distribution) dengeli bir şekilde yansıtmak amacıyla "**Sistemik Örneklem**" (Systematic Sampling) yöntemi tercih edilmiştir (Neuman, 2014).

Araştırmanın evrenini, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasında gerçekleşen İran-İsrail çatışmasına dair, **Küresel Güney** (TRT World, El Cezire) ve **Küresel Kuzey** (BBC, CNN International) medyasını temsilen seçilen dört uluslararası yayın organının dijital mecralarında yayınlanan toplam **577** (N=577) haber başlığı oluşturmaktadır.

Eleştirel Söylem Analizi (ESA) yönteminin gerektirdiği derinlemesine incelemeyi sağlayabilmek ve araştırmacı yanlılığını (researcher bias) minimize etmek amacıyla, tüm veri setine "**Sistemik Örneklem**" (Systematic Sampling) yöntemi uygulanmıştır. Zamansal dağılımı korumak ve temsil gücünü artırmak adına örneklem aralığı sabiti (**k**) **5** olarak belirlenmiş ve her yayın organı için kronolojik sıraya dizilen veri setinden **her 5. başlık** seçilerek nihai örneklem oluşturulmuştur.

Yayın organlarına göre örneklem dağılımı ve seçim süreci aşağıda detaylandırılmıştır:

1. **TRT World (Küresel Güney):** Evren büyüklüğü **179** (N=179) olan veri setinden, (k=5) aralığıyla yapılan sistematik seçim sonucunda **36** (n=36) haber başlığı örneklem dahil edilmiştir.
2. **El Cezire (Küresel Güney):** Toplam **175** (N=175) haber başlığından oluşan evrenden, aynı sistematik yöntemle **35** (n=35) başlık seçilerek analize dahil edilmiştir.

3. **BBC News (Küresel Kuzey):** Evren büyüklüğü **101** (N=101) olan veri seti üzerinden yapılan sistematik örnekleme neticesinde **20** (n=20) haber başlığı örneklem grubuna alınmıştır.

4. **CNN International (Küresel Kuzey):** Toplam **122** (N=122) başlık içeren evrenden, (k=5) aralığı kullanılarak **24** (n=24) haber başlığı seçilmiştir.

Yapılan bu işlemler sonucunda, araştırmanın toplam nihai örnekleme **115** (n=115) haber başlığından oluşmaktadır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Veriler, belirlenen tarih aralığında (13-24 Haziran 2025) ilgili medya kuruluşlarının resmi web siteleri taranarak elde edilmiştir. Veri tarama sürecinde İngilizce olarak; "Iran", "Israel", "Attack" (Saldırı), "Conflict" (Çatışma), "Retaliation" (Misilleme) ve "War" (Savaş) anahtar kelimeleri kullanılmıştır. Arama sonucunda elde edilen başlıklar listelenmiş, mükerrer (tekrar eden) ve konuyla doğrudan ilgisi olmayan (örneğin borsa/ekonomi odaklı vs.) başlıklar elenerek nihai veri seti oluşturulmuştur.

3.4. Veri Analiz Teknikleri

Elde edilen veriler, Van Dijk'ın ESA metodolojisi çerçevesinde üç aşamalı bir analize tabi tutulmuştur:

1. Mikro Analiz (Sözdizimsel ve Anlamsal Yapı): Başlıklardaki sözcük seçimleri (lexicalization) incelenerek, tarafların hangi sıfat ve isimlerle (örn. "Terörist", "rejim", "Savaşçı" vs.) etiketlendiği belirlenmiştir. Ayrıca cümlelerin sentaktik yapısına (syntactic structure) bakılarak, etken ve edilgen çatı kullanımı yoluyla failin gizlenip gizlenmediği analiz edilmiştir (Van Dijk, 1991).

2. İdeolojik Kare Analizi (The Ideological Square): Veriler, Van Dijk'ın (1998) kutuplaşma stratejilerini formüle ettiği "İdeolojik Kare" modeline göre sınıflandırılmıştır. Bu modele göre başlıklar şu dört strateji açısından değerlendirilmiştir:

- Pozitif Ben Temsili (Kendi grubunun olumlu yönlerini vurgulama)
- Negatif Öteki Temsili (Karşı grubun olumsuz yönlerini vurgulama)
- Negatif Ben Temsili (Kendi grubunun olumsuz yönlerini gizleme)
- Pozitif Öteki Temsili (Karşı grubun olumlu yönlerini/mazeretlerini gizleme)

3. Makro Analiz (Tematik Yapı): Başlıkların genelinde hakim olan ana temalar (örn. "Bölgesel Kaos ve Askeri Tırmanış", "Batı Siyaseti ve Hegemonya Eleştirisi", "Diplomasi" vs.) tespit edilmiştir.

Araştırmanın nitel verilerinin analizinde, veri kodlama, tema çıkarma ve söylem desenlerinin sistematik incelenmesi amacıyla MAXQDA 24 versiyonu yazılımı tercih edilmiştir. Bu araç, haber başlıklarının mikro ve makro düzeyde incelenmesi ve ideolojik kareleme stratejilerini sınıflandırmada yüksek esneklik sağlamıştır. Verilerin kategorizasyonunu, çapraz karşılaştırmaları ve görselleştirmeyi kolaylaştırmıştır (MAXQDA, 2024). Yazılımın kullanıldığı süreçte, van Dijk modellerine dayalı kod şemaları oluşturulmuş ve bu sayede Küresel Kuzey ve Güney medya kuruluşlarının retorik farklılıkları tutarlı bir şekilde ortaya konulmuştur. Ayrıca yine MAXQDA 24 ile kelime bulutları ve kelime frekansları ortaya koyularak verilerde sayısallaştırma ve görselleştirme yoluna gidilmiştir.

3.5. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasındaki sıcak çatışmanın başladığı ve bittiği dönemi içerecek şekilde sınırlandırılmıştır. Araştırmanın en temel sınırlılığı, sadece haber başlıklarına odaklanmasıdır. Haber metinlerinin gövdesi ve görsel unsurlar analiz kapsamı dışındadır. Ayrıca, diller arası çeviri sorunlarından kaynaklanabilecek anlam kayıplarını önlemek ve tam bir karşılaştırılabilirlik sağlamak adına, incelenen medya kuruluşlarının sadece İngilizce haber sitelerindeki yazılı yayınları analize dahil edilmiştir. Bu kanalların kendi yerel dillerindeki (Türkçe ve Arapça vs.) söylemleri farklılık gösterebilir.

3.6. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik, verilerin toplanması ve analiz edilmesindeki tutarlılık ile sağlanır. Bu çalışmada iç geçerlilik Van Dijk'ın İdeolojik Kare modelinin tüm veri setine sistematik ve şeffaf bir şekilde uygulanmasıyla sağlanmıştır. Araştırmacı yanlılığını minimize etmek (güvenilirlik) adına, yorumlamalar kişisel kanaatlere değil, metindeki somut dilsel göstergelere (sıfatlar, yüklemeler, çatı özellikleri vs.) dayandırılmıştır. Ayrıca analiz edilen başlıklar, zaman içinde tutarlılığı test etmek amacıyla farklı zaman dilimlerinde tekrar gözden geçirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasında İran-İsrail çatışmasına ilişkin TRT World, El Cezire, BBC News ve CNN International tarafından yayımlanan haber başlıkları, Teun A. van Dijk'ın sosyo-bilişsel yaklaşımına dayalı Eleştirel Söylem Analizi (ESA) yöntemiyle incelenmiştir. Analiz, van Dijk'ın önerdiği makro-mikro düzeyde ve ideolojik kare stratejisi ile gerçekleştirilmiştir. Sözcük seçimi, haber başlıklarının temalara göre gruplandırılması ve ardından da sık kullanılanlara ilişkin kelime bulutu ile sözcük frekansları tablosu da verilmiştir.

Başlıkların seçiminde, çatışmanın yoğunlaştığı dönemde (13-24 Haziran 2025) İngilizce olarak yayımlanan ve doğrudan İran-İsrail askeri gerilimine atıf yapan haber başlıkları esas alınmıştır. Bu başlıklar, Küresel Güney (TRT World ve El Cezire) ile Küresel Kuzey (BBC News ve CNN International) medya kuruluşlarının çatışmayı çerçeveleme stratejilerindeki ideolojik farklılıkları ve söylemsel eğilimleri ortaya koyması açısından seçilmiştir.

Aşağıdaki alt bölümlerde sırasıyla TRT World, El Cezire, BBC News ve CNN International haber başlıklarının ayrıntılı ESA bulguları sunulmaktadır. Her bir medya kuruluşunun çatışmayı temsil ederken kullandığı dilsel tercihler, aktör temsilleri, meşrulaştırma stratejileri ve örtük ideolojik konumlanışları da ele alınmaktadır. Ayrıca her bir medya kuruluşunda en çok kullanılan (en az 5 kez kullanılmış) sözcüklerin frekans sayıları, sözcüklerin kaç gün haber başlıklarında kullanıldığı ve toplamdaki kelime sayısına oranı ile 12 gününün tamamında en çok kullanılan ve en az 5 kez tekrarlanmış kelimelerden oluşan kelime bulutuna da yer verilmiştir.

4.1. TRT WORLD'de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi

Bu analiz kapsamında örneklem olarak belirlenen haber başlıkları makro-mikro düzey, lexicalization ve sentaktik açıdan analiz edilmiştir. Van Dijk'ın "lexicalization" (sözcük seçimi) kavramı, söylemde ideolojilerin ifade edilme biçimlerinden biri olarak ele alınmaktadır. Ayrıca ideolojik kare stratejileri de analiz edilmiştir. Analiz bulguları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.1

TRT World Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

Tarih / Sıra	Haber Başlığı (Türkçe Çeviri)	Sözcük Seçimi / Etiketleme	Sentaktik Yapı ve Faillik
13 Haz. / 5	İran savunma sistemleri, Tahran'a yönelik İsrail saldırılarını karşılıyor	"Yüzleşmek/Karşılama" (Confront)	Etken Yapı. Fail: İran savunma sistemleri. İran, saldırıya uğrayan pasif bir kurban değil, aktif direnen bir özne olarak konumlandırılmış.
13 Haz. / 10	İsrail-İran gerilimi Hürmüz Boğazı trafiğini aksatmakla tehdit ediyor	"Tehdit etmek" (Threaten), "Aksatmak" (Disrupt)	Etken Yapı. Fail: İsrail-İran gerilimi (Soyut Özne). Gerçek failler (devletler) "gerilim" kavramının arkasına gizlenmiş.
13 Haz. / 15	İsrail, İran Devrim Muhafızları Komutanı Hüseyin Selami'ye suikast düzenledi	"Suikast düzenlemek" (Assassinates)	Etken Yapı. Fail: İsrail. Eylem askeri bir "öldürme" değil, politik ve illegal bir eylem olan "suikast" ile tanımlanmış.
14 Haz. / 1	İsrail ve İran birbirini vurmaya devam ediyor. İşte hedef alınan kilit noktalar	"Birbirini vurmaya devam ediyor" (Keep striking each other)	Etken Yapı. Failler: İsrail ve İran (Çoğul Özne). Sorumluluk ve eylemlilik iki tarafa eşit dağıtılmış (Karşılıklılık ilkesi).
14 Haz. / 5	İran yoğun füze yağmuru başlatırken İsrail'de 8 ölü, 200'den fazla yaralı	"Yoğun füze yağmuru" (Massive missile barrage), "Ölü/Yaralı" (Dead/Injured)	Karma Yapı. 1. Kısım Edilgen (Fail gizli, odak kurbanlarda). 2. Kısım Etken (Fail: İran). İran'ın eyleminin şiddeti (massive) vurgulanmış.
15 Haz. / 2	İsrail, İran saldırılarını önlemek için dış yardım arıyor — kamu yayıncısı	"Yardım aramak" (Seeks help), "Önlemek" (Intercept)	Etken Yapı. Fail: İsrail. İsrail'in tek başına yetersiz kaldığı ve dış desteğe muhtaç olduğu (seeks help) ima edilmiş.
15 Haz. / 7	Rapor: İsrail, ABD'yi İran'a karşı 'askeri harekate' katılmaya zorluyor	"İsrarla teşvik etmek" (Urges), "Askeri hareket" (Military campaign)	Etken Yapı. Fail: İsrail. İsrail, ABD'yi savaşa çekmeye çalışan (kışkırtıcı) aktif özne olarak sunulmuş.

Tablo 4.1 (Devam) TRT World Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

16 Haz. / 2	İran, devlet televizyonunda İsrail saldırısını 'savaş suçu' olarak sertçe eleştirdi	"Sert çıkışmak" (Blasts), "Savaş suçu" (War crime)	Etken Yapı. Fail: İran. İsrail'in eylemi uluslararası hukuk bağlamında "suç" olarak etiketlenmiş.
16 Haz. / 7	Rapor: Çatışma tırmanırken ABD, İsrail'in İran'a yönelik sebepsiz saldırılarıyla arasına mesafe koyuyor	"Mesafelenmek" (Distances itself), "Sebepsiz/Kışkırtılmamış" (Unprovoked)	Etken Yapı (Dönüşlü). Fail: ABD. İsrail'in saldırısı "sebepsiz" sıfatıyla gayrimeşru ilan edilerek ABD sorumluluktan ayrıştırılmış.
16 Haz. / 12	Pakistan, tırmanan bölgesel gerilim nedeniyle İran ile hava ve kara yollarını kapattı	"Kapatmak" (Shuts), "Tırmanan" (Escalating)	Etken Yapı. Fail: Pakistan. Çatışmanın komşu ülkelerde izolasyona yol açan somut etkisi vurgulanmış.
17 Haz. / 1	İsrail bombaya sahip olabilir ama İran olamaz: Uluslararası düzenin ikiyüzlülüğü	"İkiyüzlülük" (Hypocrisy), "Sahip olabilir" (Can have)	Etken Yapı. Fail: İsrail. Ancak başlığın asıl öznesi "Uluslararası düzenin ikiyüzlülüğü" üzerine kurulu eleştirel bir söylemdir.
17 Haz. / 6	ABD vatandaşlarına söylüyor: İsrail, Irak ve İran'a seyahat etmeyin	"Söylemek/Uyarmak" (Tells)	Etken Yapı. Fail: ABD. Üç ülke de aynı "güvensizlik" potasında eşitlenmiş.
17 Haz. / 11	Yetkili: Orta Doğu gerilimi fırlarken ABD, İran'a karşı askeri hamleyi tartıyor	"Düşünmek/Tartmak" (Mulling), "Fırlamak/Artmak" (Soar)	Etken Yapı. Fail: ABD. Askeri müdahalenin bir ihtimalden eyleme dönüşme süreci işlenmiş.
17 Haz. / 16	İsrail'in Bölgesel Kumarı: Caydırıcılıktan Tehlikeli Haddini Aşmaya	"Kumar/Hamle" (Gambit), "Tehlikeli haddini aşma" (Dangerous Overreach)	İsimleştirme. Fail: İsrail (İyelik eki). İsrail'in stratejisi rasyonellikten uzak (tehlikeli) ve bir kumar (gambit) olarak etiketlenmiş.

Tablo 4.1 (Devam) TRT World Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

17 Haz. / 21	İsrail'in Gazze savaşı ve İran'daki saldırganlığı küresel protestoları ateşledi	"Saldırganlık" (Aggression), "Kıvılcımlamak/Başlatmak" (Spark)	Etken Yapı. Fail: İsrail'in savaşı ve saldırganlığı (Cansız Özne). Protestoların tek sorumlusu olarak İsrail gösterilmiş.
18 Haz. / 1	İsrail'in İran vuruşu: Çok kutuplu dünya düzeni için belirleyici bir sınav	"Vuruş" (Strike), "Belirleyici sınav" (Defining test)	İsimleştirme. Fail: İsrail. Olay askeri boyuttan ziyade jeopolitik bir sınav olarak çerçevelenmiş.
18 Haz. / 6	WSJ: Trump, İran saldırı planına özel olarak yeşil ışık yaktı ancak nihai emri bekletiyor	"Yeşil ışık yakmak" (Green-lights), "Bekletmek" (Holds off)	Etken Yapı. Fail: Trump. Trump hem onaylayan hem frenleyen kararsız ama güçlü otorite figürü olarak çizilmiş.
18 Haz. / 11	Tucker Carlson, Ted Cruz'u İran durumu konusunda köşeye sıkıştırarak Muhafazakar gerilimleri ifşa etti	"Köşeye sıkıştırmak" (Corners), "İfşa etmek" (Exposing)	Etken Yapı. Fail: Tucker Carlson. Batı (ABD) içindeki fikir ayrılıkları ve politik çatışma öne çıkarılmış.
18 Haz. / 16	Ölüme terk edildiler: İsrail sığınakları Filistinli vatandaşlarını nasıl dışladı	"Ölüme terk edilen" (Left to die), "Dışlamak" (Shut out)	Karma Yapı. 1. Kısım Edilgen (Fail gizli, mağduriyet odağı). 2. Kısım Etken (Fail: İsrail sığınakları). Ayrımcılık teması güçlü işlenmiş.
19 Haz. / 1	ABD İran'a saldırırsa ne olur? Uzmanlar bölgesel yangın fırtınası uyarısı yapıyor	"Saldırırsa" (Attacks), "Bölgesel yangın fırtınası" (Regional firestorm)	Etken Yapı. Fail 1: ABD. Fail 2: Uzmanlar. Savaş yerine "yangın fırtınası" metaforu ile felaket senaryosu çizilmiş.
19 Haz. / 6	Tahran misillemeyi sürdürürken İsrail'in İran füzelerini yakalama oranı 'azalıyor'	"Azalıyor" (Decreasing), "Sürdürüyor" (Sustains)	Etken Yapı. Fail 1: Yakalama oranı (İsrail'in başarısızlığı). Fail 2: Tahran (İran'ın direnci). Güç dengesinin değiştiği vurgusu.

Tablo 4.1 (Devam) TRT World Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

19 Haz. / 11	Siyonist ajanda: İsrail Mescid-i Aksa'yı hedef alıp suçu İran'a atabilir mi?	"Siyonist ajanda" (Zionist agenda), "Suç atmak" (Pin blame)	Etken Yapı (Soru). Fail: İsrail. "Siyonist ajanda" ifadesiyle ideolojik bir etiketleme yapılmış ve komplo şüphesi uyandırılmış.
19 Haz. / 16	"Sayın Başkan, işi bitir!"	"İşi bitir" (Finish the job)	Emir Kipi. Fail: Başkan (Trump). Savaş çıkırtkanlığı yapan doğrudan bir alıntı başlığa taşınmış.
20 Haz. / 5	Trump, istihbarat şefi Tulsi Gabbard'ın İran'ın nükleer programı konusunda 'hatalı' olduğunu söylüyor	"Hatalı/Yanlışı" (Wrong)	Etken Yapı. Fail: Trump. ABD yönetim kademesindeki bilgi kopukluğu ve iç çatışma vurgulanmış.
21 Haz. / 1	İran'ın Batı müdahaleleri geçmişi var. Bir yenisi mi geliyor?	"Müdahaleler" (Interventions)	Etken Yapı. Fail: Batı (Western). İran "tarihsel mağdur", Batı ise "sürekli müdahaleci" olarak kodlanmıştır.
21 Haz. / 6	İsrail-İran çatışması tırmanırken tüm gözler İstanbul'daki İİT zirvesinde	"Gözler üzerinde" (All eyes are on), "Tırmanıyor" (Escalates)	İsim Cümlesi. Odak Noktası: İİT Zirvesi (İstanbul). Türkiye/İstanbul çözümün merkezi olarak işaret edilmiş.
22 Haz. / 1	'Vahşi saldırganlık': Dünya, ABD'nin İran saldırılarına tepki gösteriyor	"Vahşi saldırganlık" (Brutal aggression), "Tepki veriyor" (Reacts)	Etken Yapı. Fail: Dünya. ABD'nin eylemi "saldırı"dan öte "vahşet" (brutal) olarak etiketlenmiş.
22 Haz. / 6	BMGK: Rusya, Çin ve Guterres; ABD-İsrail'in İran'a yönelik 'sebepsiz' saldırılarını sertçe eleştirdi	"Sertçe eleştirmek" (Slam), "Sebepsiz" (Unprovoked)	Etken Yapı. Failler: Rusya, Çin, Guterres (BM). ABD-İsrail bloğuna karşı küresel bir konsensüs olduğu vurgulanmış.

Tablo 4.1 (Devam) TRT World Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

22 Haz. / 11	Rapor: Trump, İran saldırılarından sonra Tahran ile 'barış' anlaşması arıyor	"Barış aramak" (Seeks peace)	Etken Yapı. Fail: Trump. Saldırdan hemen sonra barış aranması, Trump'ın pragmatik/tutarsız politikasına işaret ediyor.
22 Haz. / 16	Türkiye'den Altun: 'Netanyahu'nun yolundan giden ABD küresel barışı riske atıyor'	"Netanyahu'nun yolundan gitmek" (Following Netanyahu's path)	Etken Yapı. Fail: ABD. ABD'nin kendi iradesiyle değil, İsrail (Netanyahu) etkisiyle hareket ederek hata yaptığı vurgulanmış.
23 Haz. / 5	Rapor: İran, ABD üssüne saldırımadan önce Katar'a ön uyarı verdi	"Ön uyarı" (Prior warning), "Saldırmadan önce" (Attacking)	Etken Yapı. Fail: İran. İran, saldırı bile kurallara uyan, diplomatik kanalları kullanan rasyonel bir aktör gibi gösterilmiş.
23 Haz. / 10	İran füze saldırısı İsrail'in liman kenti Aşdod'un yakınına vurdu	"Yakınına vurmak" (Hits near)	Etken Yapı. Fail: İran füze saldırısı. Savaşın İsrail'in iç bölgelerine (Liman kenti) taşındığı belirtilmiş.
23 Haz. / 15	Katar: Doha, ABD üssüne yönelik İran saldırısı sonrası yanıt verme hakkını saklı tutuyor	"Hakkını saklı tutmak" (Reserves right)	Etken Yapı. Fail: Doha (Katar). Diplomatik ve temkinli bir dil kullanılmış.
24 Haz. / 1	İran füzelerinin İsrail'e verdiği hasar	"Uğratmak/Vermek" (Inflicted)	Etken Yapı (Sıfat Cümlecği). Fail: İran füzeleri. İran'ın vuruş kapasitesinin yarattığı somut hasara odaklanılmış.
24 Haz. / 6	İran, İsrail ile ateşkesi reddediyor ancak İsrail saldırıları biterse vuruşları durduracağı sinyali veriyor	"Reddetmek" (Denies), "Sinyal vermek" (Signals)	Etken Yapı. Fail: İran. İran, şartları belirleyen ve pazarlık gücü olan taraf olarak resmedilmiş.

Tablo 4.1 (Devam) TRT World Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

24 Haz. / 11	Trump İsrail'i uyardı: İran'a 'o bombaları atma'	"Atma/Bırakma" (Do not drop), "Uyarmak" (Warns)	Etken Yapı. Fail: Trump. ABD'nin İsrail üzerindeki hiyerarşik gücü ve engelleyici rolü vurgulanmış.
---------------------	--	---	--

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Üstteki tabloda sunulan TRT World haber başlıklarına ait mikro düzey analiz bulguları incelendiğinde, sözdizimsel yapıda etken çatı kullanımının belirgin bir şekilde baskın olduğu görülmektedir. Van Dijk'ın (1991) söylem analizi çerçevesinde değerlendirildiğinde, edilgen yapı yerine etken yapının tercih edilmesi eylemlerin sorumluluğunun gizlenmediğini ve faillerin (özellikle İsrail ve ABD) net bir şekilde ifşa edildiğini göstermektedir. Sözcük seçimi (lexicalization) açısından bakıldığında, İsrail'in askeri eylemleri "operasyon" gibi nötr askeri terimler yerine, "suikast" (13 Haziran), "savaş suçu" (16 Haziran), "sebepsiz/kışkırtılmamış saldırı" (16 Haziran / 10 ve 22 Haziran / 6) ve "vahşi saldırganlık" (22 Haziran) gibi uluslararası hukuk ve etik bağlamında negatif yargı içeren kavramlarla etiketlenmiştir. Bu, İsrail'i pasif bir kurban olmaktan çıkarıp, saldırgan ve uluslararası hukuku ihlal eden aktif fail konumuna yerleştirir. Buna karşın İran'ın eylemleri ise "yoğun füze yağmuru" (15 Haziran / 5) gibi şiddet vurgusuyla tanımlansa da, savunma sistemlerinin saldırıları "karşılması" (13 Haziran / 5) ile aktif bir direniş öznesi olarak sunulmuş, misillemeyi "sürdürme" (19 Haziran / 6) yeteneği ve hatta saldırı öncesi Katar'a "ön uyarı" verme (23 Haziran / 5) gibi rasyonel ve diplomatik kurallara uyan bir aktör imajı inşa edilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin diplomatik rolü İstanbul Zirvesi (21 Haziran) üzerinden "çözümün merkezi" olarak kodlanırken, İsrail "bölgesel kumar oynayan" ve "tehlikeli, haddini aşan" (17 Haziran) irrasyonel bir aktör olarak konumlandırılmıştır. Ayrıca TRT World başlıkları, çatışmayı bölgesel bir olaydan küresel bir adaletsizlik meselesine taşımıştır: "Uluslararası düzenin ikiyüzlülüğü" (17 Haziran / 1) ifadesi, Batı'nın İsrail'in nükleer varlığına izin verip İran'inkini yasaklaması gibi çifte standartlarını sertçe eleştirmiştir. İsrail'in stratejisi "tehlikeli haddini aşma" (17 Haziran / 16) ve "kumar" (17 Haziran / 16) olarak etiketlenerek, rasyonel devlet davranışından uzak, maceracı bir politika izlediği ima edilmiştir.

TRT World haber başlıklarında ABD'nin rolü, ya İsrail'in etkisi altında hareket eden (22 Haziran / 16 - "Netanyahu'nun yolundan giden ABD") ya da savaşı kışkırtan (15 Haziran

/ 15 - ABD'yi askeri harekate zorlayan İsrail) bir figür olarak sunulmuştur. Trump'ın eylemleri (18 Haziran / 6 - "yeşil ışık yaktı ancak bekletiyor") ise ABD yönetiminin kararsız ve çatışmalı doğasına işaret etmiştir. Ayrıca, ABD'nin İsrail'in sebepsiz saldırılarından "mesafelenmesi" (16 Haziran / 10), ABD'yi sorumluluktan ayıştırmaktan çok, İsrail'in eylemlerinin gayrimeşruluğunu tescil etmiştir.

TRT World haber başlıklarında İran, saldırıya "karşılık veren" (13 Haziran / 5) bir özne olsa da, aynı zamanda "tarihsel mağdur" (21 Haziran / 1 - Batı müdahaleleri geçmişi) olarak kodlanarak eylemleri meşru müdafaa çerçevesine oturtulmuştur.

TRT World haber başlıkları, Batı medyasının sıklıkla kullandığı "İran tehdidi" ve "İsrail'in savunma hakkı" çerçevesini yıkarak, olayları post-kolonyal ve eleştirel jeopolitik bir mercekten yeniden yorumlamıştır. Bu retorik, İsrail'in eylemlerini saldırganlık ve savaş suçu olarak etiketleyerek meşruiyetini sorgulamaktadır. ABD'yi, İsrail politikalarının peşine takılan, çatışmayı kışkırtan veya en azından tutarsız bir süper güç olarak resmetmektedir. İran'ı, aktif olarak direnen, ancak aynı zamanda kurallara uymaya çalışan rasyonel bir bölgesel güç olarak konumlandırmaktadır. Çatışmanın tek sorumlusu olarak İsrail'i ve onun saldırganlığını göstermektedir.

Sonuç olarak mikro analiz verileri TRT World'ün çatışmayı tarafsız bir gözlemden ziyade, failerin açıkça işaret edildiği ve Türkiye'nin dengeleyici güç olarak yer aldığı politik bir kriz söylemi üzerinden inşa ettiğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında, Küresel Güney medyası olarak TRT World, haber dilinde, fail konumlandırmasında ve sözcük seçiminde, Batı merkezli bilgi üretimini ve meşruiyet çerçevelerini sorgulayan özgün bir söylem geliştirmektedir. Bu söylem pratiği, Küresel Güney medyasının, Batı'nın olaylara ilişkin tanımlayıcı ve normatif hegemonik anlatılarına karşı, kendi perspektifinden bir hakikat üretme çabası olarak değerlendirilebilir.

Van Dijk'ın (1998) geliştirdiği İdeolojik Kare modeline göre, TRT World'ün haber başlıklarında izlediği stratejiler aşağıdaki tabloda ele alınmıştır.

Tablo 4.2*TRT World Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması*

2. NEGATİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların Kötü/Zayıf Yönlerini Vurgula) (En Yüksek Frekans)	1. POZİTİF BEN TEMSİLİ (Bizim İyi Yönlerimizi Vurgula)	3. NEGATİF BEN TEMSİLİ (Bizim Kötü Yönlerimizi Gizle/Hafiflet)	4. POZİTİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların İyi Yönlerini/Mazeretlerini Gizle)
(13 Haz. / 15): İsrail, İran Devrim Muhafızları Komutanı Hüseyin Selami'ye suikast düzenledi	(13 Haz. / 5): İran savunma sistemleri, Tahran'a yönelik İsrail saldırılarını karşılıyor	(13 Haz. / 10): İsrail-İran gerilimi Hürmüz Boğazı trafiğini aksatmakla tehdit ediyor	(16 Haz. / 7): Rapor: Çatışma tırmanırken ABD, İsrail'in İran'a yönelik sebepsiz saldırılarıyla arasına mesafe koyuyor
(15 Haz. / 7): Rapor: İsrail, ABD'yi İran'a karşı 'askeri harekate' katılmaya zorluyor	(16 Haz. / 2): İran, devlet televizyonunda İsrail saldırısını 'savaş suçu' olarak sertçe eleştirdi	(14 Haz. / 1): İsrail ve İran birbirini vurmaya devam ediyor. İşte hedef alınan kilit noktalar	(17 Haz. / 1): İsrail bombaya sahip olabilir ama İran olamaz: Uluslararası düzenin ikiye bölünmüşlüğü
(15 Haz. / 2): İsrail, İran saldırılarını önlemek için dış yardım arıyor — kamu yayıncısı	(16 Haz. / 12): Pakistan, tırmanan bölgesel gerilim nedeniyle İran ile hava ve kara yollarını kapattı	(14 Haz. / 5): İran yoğun füze yağmuru başlatırken İsrail'de 8 ölü, 200'den fazla yaralı	(19 Haz. / 11): Siyonist ajanda: İsrail Mescid-i Aksa'yı hedef alıp suçu İran'a atabilir mi?
(17 Haz. / 6): ABD vatandaşlarına söylüyor: İsrail, Irak ve İran'a seyahat etmeyin	(21 Haz. / 6): İsrail-İran çatışması tırmanırken tüm gözler İstanbul'daki İİT zirvesinde	(23 Haz. / 5): Rapor: İran, ABD üssüne saldırmadan önce Katar'a ön uyarı verdi	
(17 Haz. / 11): Yetkili: Orta Doğu gerilimi fırlarken ABD, İran'a karşı askeri hamleyi tartışıyor	(22 Haz. / 16): Türkiye'den Altun: 'Netanyahu'nun yolundan giden ABD küresel barışı riske atıyor'	(23 Haz. / 15): Katar: Doha, ABD üssüne yönelik İran saldırısı sonrası yanıt verme hakkını saklı tutuyor	
(17 Haz. / 16): İsrail'in Bölgesel Kumarı: Caydırıcılıktan Tehlikeli Haddini Aşmaya	(22 Haz. / 6): BMGK: Rusya, Çin ve Guterres; ABD-İsrail'in İran'a yönelik 'sebepsiz' saldırılarını sertçe eleştirdi	(24 Haz. / 1): İran füzelerinin İsrail'e verdiği hasar	

Tablo 4.2 (Devam) *TRT World Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması*

(17 Haz. / 21): İsrail'in
Gazze savaşı ve
İran'daki saldırganlığı
küresel protestoları
ateşledi

(24 Haz. / 6):
İran, İsrail ile
ateşkesi
reddediyor ancak
İsrail saldırıları
biterse vuruşları
durduracağı
sinyalini veriyor

(18 Haz. / 1): İsrail'in
İran vuruşu: Çok
kutuplu dünya düzeni
için belirleyici bir
sınav

(18 Haz. / 6): WSJ:
Trump, İran saldırı
planına özel olarak
yeşil ışık yaktı ancak
nihai emri bekletiyor

(18 Haz. / 11): Tucker
Carlson, Ted Cruz'u
İran duruşu konusunda
köşeye sıkıştırarak
Muhafazakar
gerilimleri ifşa etti

(18 Haz. / 16): Ölüme
terk edildiler: İsrail
sığınakları Filistinli
vatandaşlarını nasıl
dışladı

(19 Haz. / 1): ABD
İran'a saldırırsa ne
olur? Uzmanlar
bölgesel yangın
fırtınası uyarısı
yapıyor

(19 Haz. / 6): Tahran
misillemeyi
sürdürürken İsrail'in
İran füzelerini
yakalama oranı
'azalıyor'

Tablo 4.2 (Devam) TRT World Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması

(19 Haz. / 16): "Sayın Başkan, işi bitir!"

(20 Haz. / 5): Trump, istihbarat şefi Tulsi Gabbard'ın İran'ın nükleer programı konusunda 'hatalı' olduğunu söylüyor

(21 Haz. / 1): İran'ın Batı müdahaleleri geçmişi var. Bir yenisi mi geliyor?

(22 Haz. / 1): 'Vahşi saldırganlık': Dünya, ABD'nin İran saldırılarına tepki gösteriyor

(22 Haz. / 11): Rapor: Trump, İran saldırılarından sonra Tahran ile 'barış' anlaşması arıyor

(23 Haz. / 10): İran füze saldırısı İsrail'in liman kenti Aşdod'un yakınına vurdu

(24 Haz. / 11): Trump İsrail'i uyardı: İran'a 'o bombaları atma'

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Üstteki tabloda sunulan Van Dijk'ın İdeolojik Kare Modeli'ne dayalı sınıflandırma, TRT World'ün 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışması haber başlıklarında, "Biz" (İran ve ona destek veren/yakın duran aktörler) ve "Onlar" (İsrail, ABD ve Batı) arasındaki söylemsel ve ideolojik sınırları nasıl çizdiğini açıkça göstermektedir. Bu model, Küresel Güney'in bakış açısıyla hegemonik Batı anlatılarına karşı bir karşı-söylem inşa etme stratejisini ortaya koymaktadır. Üstteki tabloda sunulan veriler ışığında, TRT World'ün haber başlıklarında inşa ettiği söylem stratejisinin, Van Dijk'ın (1998) "İdeolojik Kare" modelindeki kutuplaştırıcı yapı ile birebir örtüştüğü görülmektedir. Analiz edilen 36 haber başlığı incelendiğinde, söylemin en baskın unsurunun "Negatif Öteki Temsili" olduğu, bunu "Pozitif Ben Temsili"nin takip ettiği tespit edilmiştir.

Örneklemedeki başlıkların büyük çoğunluğu, "Öteki/Onlar" olarak kodlanan İsrail ve ABD bloğunun eylemlerini gayrimeşru, ahlak dışı ve tehlikeli olarak çerçevelemeye odaklanmıştır. Örneğin, İsrail'in askeri operasyonları nötr askeri terimler yerine, "suikast" (13 Haziran), "vahşi saldırganlık" (22 Haziran) ve "bölgesel kumar" (17 Haziran) gibi suçlayıcı ifadelerle tanımlanmıştır. Söylem sadece askeri boyutta kalmamıştır. 18 Haziran tarihli *"Ölüme terk edildiler"* başlığında olduğu gibi, İsrail'in Filistin kökenli kendi vatandaşlarına karşı ayrımcı ve ırkçı bir tutum sergilediği vurgulanarak ahlaki bir çöküş tablosu çizilmiştir. Benzer şekilde ABD, İsrail'in peşinden sürüklenen ve 15 Haziran tarihli başlıkta belirtildiği üzere "zorlanan" irrasyonel bir aktör olarak konumlandırılmıştır.

"Biz" grubunun inşasında TRT World, iki farklı alt strateji izlemiştir. Birinci stratejide Türkiye, 21 Haziran tarihli *"Tüm gözler İstanbul'daki İİT zirvesinde"* ve 22 Haziran tarihli Fahrettin Altun açıklaması örneklerinde görüldüğü üzere, kaosun ortasında çözüm üreten, diplomatik merkez ve ahlaki otorite olarak yüceltilmiştir. Bunda TRT'nin devlet medya kuruluşu ve hükümetin sözcüsü şeklinde bir medya yaklaşımının olmasının payı bulunmaktadır. İkinci stratejide ise çatışmanın tarafı olan İran saldırgan bir devlet olarak değil, saldırıları "karşılayan" (13 Haziran) ve saldırı öncesinde diplomatik nezaketle "ön uyarı veren" (23 Haziran) sorumlu ve rasyonel bir aktör olarak "Biz" grubuna dahil edilmiştir.

Söylemdeki diğer iki stratejik hamle ise, "Bizim" şiddetimizin meşrulaştırılması ve "Onların" gerekçelerinin reddedilmesi üzerinedir. 14 Haziran tarihli *"İsrail ve İran birbirini vurmaya devam ediyor"* başlığında kullanılan karşılıklılık dili, İran'ın eylemlerini tek taraflı bir saldırı olmaktan çıkarıp zorunlu bir çatışma rutinine indirgemektedir (Negatif Biz'in Hafifletilmesi). Öte yandan, İsrail'in güvenlik gerekçeleri 16 Haziran tarihli başlıkta "sebepsiz" (unprovoked) sıfatıyla ve 19 Haziran tarihli başlıkta "Siyonist ajanda" ifadesiyle kategorik olarak reddedilerek İsrail'in eylemleri tümünden temelsiz kılınmıştır (Pozitif Öteki'nin Reddi).

Sonuç olarak TRT World, çatışmayı "İsrail saldırganlığına karşı direnen rasyonel bölge güçleri ve barış yapıcı Türkiye" ekseninde kurgulamış ve Batı merkezli hegemonik medya söylemine alternatif bir Küresel Güney perspektifi üretmiştir. Modelin kullanımı, TRT World haber dilinin olayları nesnelce aktarmaktan ziyade, belirli bir ideolojik

konumlanmayı (Küresel Güney'in eleştirel duruşu) güçlendirmek için stratejik olarak seçilmiş kelimeler, faillik ve vurgularla donatıldığını göstermektedir.

TRT World'ün örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi'ne göre makro düzeyde belirlenen temaları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.3

TRT World Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı

TEMA 1: İSRAİL SALDIRGANLIĞI VE HUKUKSUZLUK	TEMA 2: BÖLGESEL KAOS VE ASKERİ TIRMANIŞ	TEMA 3: BATI SİYASETİ VE HEGEMONYA ELEŞTİRİSİ	TEMA 4: DİPLOMASİ, TÜRKİYE'NİN ROLÜ VE ÇÖZÜM
(13 Haz. / 15): İsrail, İran Devrim Muhafızları Komutanı Hüseyin Selami'ye suikast düzenledi	(13 Haz. / 5): İran savunma sistemleri, Tahran'a yönelik İsrail saldırılarını karşılıyor	(17 Haz. / 1): İsrail bombaya sahip olabilir ama İran olamaz: Uluslararası düzenin ikiyüzlülüğü	(21 Haz. / 6): İsrail-İran çatışması tırmanırken tüm gözler İstanbul'daki İİT zirvesinde
(15 Haz. / 7): Rapor: İsrail, ABD'yi İran'a karşı 'askeri harekate' katılmaya zorluyor	(13 Haz. / 10): İsrail-İran gerilimi Hürmüz Boğazı trafiğini aksatmakla tehdit ediyor	(16 Haz. / 7): Rapor: Çatışma tırmanırken ABD, İsrail'in İran'a yönelik sebepsiz saldırılarıyla arasına mesafe koyuyor	(22 Haz. / 16): Türkiye'den Altun: 'Netanyahu'nun yolundan giden ABD küresel barışı riske atıyor'
(16 Haz. / 2): İran, devlet televizyonunda İsrail saldırısını 'savaş suçu' olarak sertçe eleştirdi	(14 Haz. / 1): İsrail ve İran birbirini vurmaya devam ediyor. İşte hedef alınan kilit noktalar	(18 Haz. / 1): İsrail'in İran vuruşu: Çok kutuplu dünya düzeni için belirleyici bir sınav	(23 Haz. / 5): Rapor: İran, ABD üssüne saldırmadan önce Katar'a ön uyarı verdi
(17 Haz. / 16): İsrail'in Bölgesel Kumarı: Caydırıcılıktan Tehlikeli Haddini Aşmaya	(14 Haz. / 5): İran yoğun füze yağmuru başlatırken İsrail'de 8 ölü, 200'den fazla yaralı	(18 Haz. / 6): WSJ: Trump, İran saldırı planına özel olarak yeşil ışık yaktı ancak nihai emri bekletiyor	(23 Haz. / 15): Katar: Doha, ABD üssüne yönelik İran saldırısı sonrası yanıt verme hakkını saklı tutuyor
(17 Haz. / 21): İsrail'in Gazze savaşı ve İran'daki saldırganlığı küresel protestoları ateşledi	(15 Haz. / 2): İsrail, İran saldırılarını önlemek için dış yardım arıyor — kamu yayıncısı	(18 Haz. / 11): Tucker Carlson, Ted Cruz'u İran duruşu konusunda köşeye sıkıştırarak Muhafazakar gerilimleri ifşa etti	(24 Haz. / 6): İran, İsrail ile ateşkesi reddediyor ancak İsrail saldırıları biterse vuruşları durduracağı sinyali veriyor

Tablo 4.3 (Devam) TRT World Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı

(18 Haz. / 16): Ölüme terk edildiler: İsrail sığınakları Filistinli vatandaşlarını nasıl dışladı	(16 Haz. / 12): Pakistan, tırmanan bölgesel gerilim nedeniyle İran ile hava ve kara yollarını kapattı	(19 Haz. / 16): "Sayın Başkan, işi bitir!"	(22 Haz. / 11): Rapor: Trump, İran saldırılarından sonra Tahran ile 'barış' anlaşması arıyor
(19 Haz. / 11): Siyonist ajanda: İsrail Mescid-i Aksa'yı hedef alıp suçlu İran'a atabilir mi?	(17 Haz. / 6): ABD vatandaşlarına söylüyor: İsrail, Irak ve İran'a seyahat etmeyin	(20 Haz. / 5): Trump, istihbarat şefi Tulsi Gabbard'ın İran'ın nükleer programı konusunda 'hatalı' olduğunu söylüyor	(24 Haz. / 11): Trump İsrail'i uyardı: İran'a 'o bombaları atma'
(22 Haz. / 1): 'Vahşi saldırganlık': Dünya, ABD'nin İran saldırılarına tepki gösteriyor	(17 Haz. / 11): Yetkili: Orta Doğu gerilimi fırlarken ABD, İran'a karşı askeri hamleyi tartıyor	(21 Haz. / 1): İran'ın Batı müdahaleleri geçmişi var. Bir yenisi mi geliyor?	
	(19 Haz. / 1): ABD İran'a saldırırsa ne olur? Uzmanlar bölgesel yangın fırtınası uyarısı yapıyor	(22 Haz. / 6): BMGK: Rusya, Çin ve Guterres; ABD-İsrail'in İran'a yönelik 'sebeatsız' saldırılarını sertçe eleştirdi	
	(19 Haz. / 6): Tahran misillemeyi sürdürürken İsrail'in İran füzelerini yakalama oranı 'azalıyor'		
	(23 Haz. / 10): İran füze saldırısı İsrail'in liman kenti Aşdod'un yakınına vurdu		
	(24 Haz. / 1): İran füzelerinin İsrail'e verdiği hasar		

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

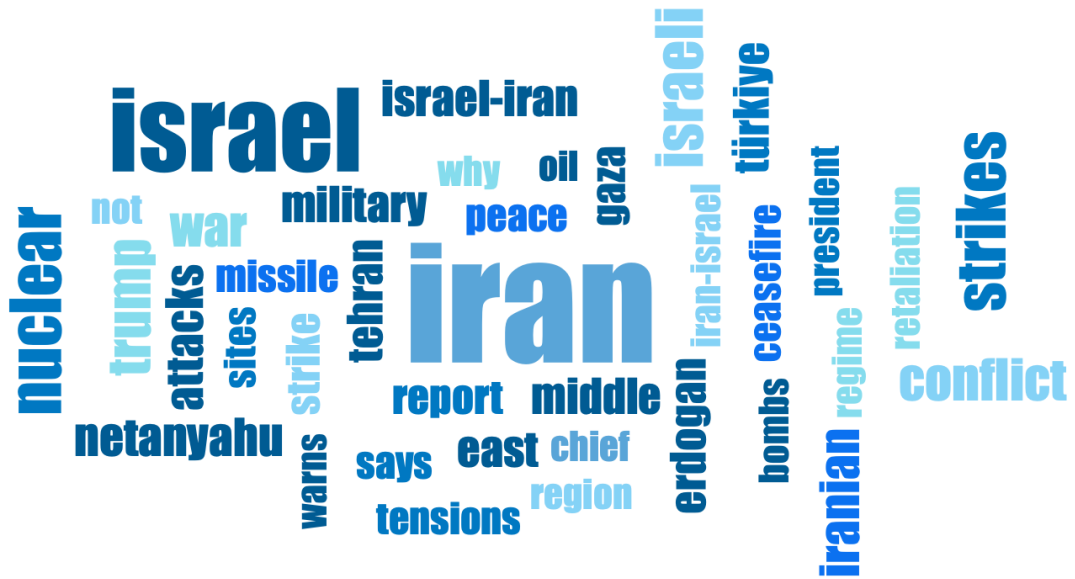
Üstteki tabloda sunulan makro düzeydeki tematik analiz bulguları incelendiğinde, TRT World'ün haber söyleminin dört ana eksen etrafında şekillendiği ve çatışmayı belirli bir ideolojik çerçeveye oturttuğu görülmektedir. İlk ve en baskın tema olan "İsrail Saldırganlığı ve Hukuksuzluk", İsrail'in askeri operasyonlarını bir devletin meşru savunma hakkı olarak değil de "suikast", "vahşi saldırganlık" ve "bölgesel kumar" gibi kriminal kavramlarla tanımlayarak, İsrail'in uluslararası arenadaki meşruiyetini

sorgulatan bir üst anlatı kurmaktadır. Bu anlatı, "Batı Siyaseti ve Hegemonya Eleştirisi" temasıyla desteklenmiştir. Batı blokunun (özellikle ABD'nin) "ikiyüzlü" nükleer politikaları ve "sebepsiz" saldırıları üzerinden hegemonik söyleme karşı eleştirel bir duruş sergilenmiştir. Söylemin kriz boyutunu derinleştiren "Bölgesel Kaos ve Askeri Tırmanış" teması, çatışmanın Hürmüz Boğazı gibi stratejik noktaları tehdit eden küresel bir felaket (yangın fırtınası) potansiyeli taşıdığını vurgulamaktadır. Ancak TRT World, bu kaotik tabloya karşı bir denge unsuru olarak "Diplomasi, Türkiye'nin Rolü ve Çözüm" temasını inşa etmiştir. Bu temada Türkiye, İstanbul Zirvesi ve üst düzey diplomatik müdahaleleriyle bölgesel istikrarın ve rasyonel çözümün merkezi adresi olarak konumlandırılırken, İran da saldırı öncesi "ön uyarı" veren ve ateşkes sinyali yakan sorumlu bir aktör olarak çerçevelenmiştir. Sonuç olarak makro analiz, TRT World'ün çatışmayı "Batı/İsrail kaynaklı kaos" ile "Türkiye öncülüğündeki bölgesel çözüm" ikilemi üzerinden okuduğunu ortaya koymaktadır.

MAXQDA 24 versiyonu analiz yazılımı ile oluşturulan ve TRT World'de 12 gününün tamamında en çok kullanılan kelimelerden oluşan kelime bulutuna aşağıda yer verilmiştir.

Şekil 4.1

TRT World'te 13-25 Haziran 2025'te En Çok Kullanılan Kelimeleri İçeren Kelime Bulutu

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

TRT World'e ait bu kelime bulutu, 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışmasının söylemsel inşasında Küresel Güney perspektifinin bir tezahürünü sergilemektedir. İran, Israel, Strikes ve Nuclear gibi yüksek frekanslı anahtar kelimeler çatışmanın şiddetini ve aktörlerini gösterirken, Türkiye ve Erdoğan'ın belirginliği, krizin sadece çatışan taraflar ekseninde değil, bölgesel bir arabulucu aktörün diplomatik çerçevesi içerisinde ele alındığını düşündürmektedir. Özellikle peace (barış) ve ceasefire (ateşkes) gibi çözüm odaklı terimlerin, retaliation (misilleme), attack (saldırı) ve missile (füze) gibi militarist terimlerle yan yana ve dikkate değer büyüklükte kullanılması, TRT World'ün anlatısının yalnızca gerilimi bildirmekten öteye geçerek, karşı-hegemonik bir çabayla diplomatik çözüm ve bölgesel istikrarı vurguladığını göstermektedir. Ayrıca Gaza (Gazze), Netanyahu ve Trump gibi farklı düzeydeki konu/siyasi aktörlerin dahil edilmesi, çatışmanın politik ve jeopolitik bağlamının zenginleştirildiğini ve olayın sadece askeri bir olay olmaktan çıkarılıp, kapsamlı bir siyasi-bölgesel krize dönüştürüldüğünü işaret etmektedir.

Aşağıda 12 gün boyunca TRT World'de en çok kullanılan sözcüklerin frekans sayıları, sözcüklerin kaç gün haber başlıklarında kullanıldığı ve toplamdaki kelime sayısına oranı verilmektedir.

Tablo 4.4

TRT World'te 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri

Sözcük	Frekans	%	Derece	Gün Sayısı	Günler %
iran	102	7,72	1	12	100,00
israel	64	4,84	2	12	100,00
nuclear	29	2,20	3	11	91,67
strikes	27	2,04	4	10	83,33
israeli	25	1,89	5	11	91,67
trump	21	1,59	6	10	83,33
conflict	19	1,44	7	8	66,67
war	17	1,29	8	11	91,67
iranian	16	1,21	9	9	75,00
attacks	14	1,06	10	6	50,00
netanyahu	13	0,98	11	10	83,33
israel-iran	12	0,91	12	7	58,33
tehran	12	0,91	12	7	58,33

Tablo 4.4 (Devam) TRT World'te 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri

türkiye	12	0,91	12	9	75,00
east	11	0,83	15	8	66,67
erdogan	11	0,83	15	5	41,67
middle	11	0,83	15	8	66,67
military	11	0,83	15	8	66,67
gaza	9	0,68	19	6	50,00
report	9	0,68	19	7	58,33
strike	9	0,68	19	6	50,00

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Üstte verilen TRT World'e ait bu sözcük frekans tablosu, 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışması haber başlıklarında, çatışmanın ana unsurları olan iran (102) ve israil (64) ile birlikte military (11), strikes (27) ve nuclear (29) gibi güvenlikleştirilmiş söylem unsurlarının yüksek frekansını koruduğunu, ancak bu askeri odağın Küresel Kuzey anlatısından farklı olarak Türkiye merkezli bir jeopolitik çerçeve ile dengelendiğini göstermektedir. Özellikle türkiye (12) ve erdogan (11) kelimelerinin frekanslarının, gaza (9), report (9) ve strike (9) gibi kritik bağlamsal terimlerden daha yüksek veya onlara eş düzeyde olması, TRT World'ün bilinçli bir karşı-hegemonik çabayla Türkiye'nin diplomatik aktörlüğünü ve liderlik söylemini haber akışında önceliklendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu tercih, çatışmanın sadece askeri bir olay olmaktan çıkılıp bölgesel siyasete ve çözüm arayışlarına güçlü bir şekilde bağlanmasını sağlamaktadır. Ayrıca “netanyahu” kelimesinin yüksek frekansı (13 kez), TRT World'ün İsrail liderine özgül faillik atfetme stratejisini pekiştirmektedir. Tabi burada gözden kaçırılmaması gereken unsur zaman zaman TRT World'ün uluslararası bir medya kuruluşu olarak hareket etmekten çok bir devlet medyası şeklinde hareket edip hükümetin eylem ve çağrılarının uluslararası kamuoyuna duyuru organı gibi hareket etmesidir.

4.2. El-Cezire'de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi

El Cezire'nin 13-24 Haziran tarihleri arasında yaşanan İran-İsrail çatışmasına dair kullandığı haber başlıkları Van Dijk'ın eleştirel Söylem Analizine göre analiz edilmiştir. Elde edilen analiz bulguları, mikro düzey analiz, ideolojik kare modeli ve makro düzey

analiz başlıkları altında aşağıda sunulmuştur. Ayrıca 12 gün boyunca en sık kullanılan kelimelere ilişkin kelime bulutu ve sözcük frekansları da verilmiştir.

Tablo 4.5

El Cezire Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

Tarih / Sıra	Haber Başlığı (Türkçe Çeviri)	Sözcük Seçimi / Etiketleme	Sentaktik Yapı ve Faillik
13 Haz. / 5	İsrail İran'a saldırıyor: Şu ana kadar bildiklerimiz	"Saldırıyor" (Attacks)	Etken Yapı. Fail: İsrail. Eylem "operasyon" gibi örtük bir terim yerine doğrudan "saldırı" olarak tanımlanmış.
13 Haz. / 10	İsrail tarafından suikasta uğrayan İranlı üst düzey yetkililer kimlerdi?	"Suikasta uğrayan" (Assassinated)	Edilgen Yapı. Fail: İsrail (by Israel). "Öldürülen" yerine politik bir suç olan "suikast" kelimesi seçilmiş.
13 Haz. / 15	İsrail'in İran saldırısı, bölgesel tırmanış için "kapsamlı bir planın parçası"	"Bölgesel tırmanış" (Regional escalation), "Plan"	İsim Cümlesi. Fail: İsrail'in saldırısı (Cansız Özne). İsrail'in eyleminin spontane değil, planlı ve kaosu hedefleyen bir strateji olduğu vurgulanmış.
13 Haz. / 20	İsrail saldırıları İran'ı nükleer programını sürdürmeye daha kararlı hale getirebilir...	"Daha kararlı hale getirmek" (Make more determined)	Etken Yapı. Fail: İsrail saldırıları. İsrail'in eyleminin ters teptiği (İran'ı caydırmak yerine motive ettiği) tezi işlenmiş.
13 Haz. / 25	Trump İran'ı 'anlaşma yapmaya' çağırırken Tahran İsrail saldırılarına yanıt vereceğine yemin etti	"Anlaşma yapmak" (Make a deal), "Yemin etmek" (Vows), "Yanıt" (Response)	Etken Yapı. Fail 1: Trump. Fail 2: Tahran. İran'ın eylemi "saldırı" değil, meşru bir "yanıt" (response) olarak kodlanmıştır.
13 Haz. / 30	ABD'nin Suriye ve Irak'taki asker azaltımı, ABD'nin de İran'ı "vurabileceğini" gösteriyor	"Vurabileceğini" (Could strike)	Etken Yapı. Fail: ABD. ABD'nin olası saldırganlığına dair bir öngörü/şüphe sunulmuş.
14 Haz. / 5	İran ve İsrail karşılıklı füze atıyor; patlamalar ve sirenler Tahran ile Tel Aviv'i sarstı	"karşılıklı füze atışları" (Trade missiles), "Sarstı" (Rock)	Etken Yapı (Karşılıklı). Failler: İran ve İsrail. Sorumluluk iki tarafa eşit dağıtılmış, savaşın şiddeti "sarsmak" fiiliyle vurgulanmış.
15 Haz. / 3	İsrail-İran çatışması: 15 Haziran 2025'teki önemli olayların listesi	"Çatışma" (Conflict)	İsim Cümlesi. Nötr bir başlık. Durum tespiti.

Tablo 4.5 (Devam) El Cezire Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

15 Haz. / 8	İran ve İsrail üçüncü gün de karşılıklı vuruşuyor (trade strikes)	"karşılıklı vuruşmak" (Trade strikes)	Etken Yapı (Karşılıklı). Eylemler "saldırı" değil, karşılıklı bir "vuruşma" gibi sunulur rutinleştirilmiş.
15 Haz. / 13	Şiddetli İsrail-İran çatışmasının üçüncü gününde bombardıman, vuruşlar ve ölümler	"Şiddetli" (Fierce), "Ölümler" (Deaths)	Eksilteli Cümle. Fail gizli. Odak, çatışmanın yarattığı yıkım ve insani maliyet (ölümler) üzerinde.
16 Haz. / 5	İsrail ve İsrail dördüncü günde de ölümcül şekilde karşılıklı vuruşuyor, itidal belirtisi yok	"Ölümcül vuruşlar" (Deadly strikes), "İtidal yok" (No restraint)	Etken Yapı. Failler: İsrail ve İran. Çatışmanın kontrolsüzce büyüdüğü ve can aldığı (deadly) vurgusu.
16 Haz. / 10	İsrail, 'yok olacağı' tehdidinden sonra İran devlet televizyonunu bombaladı	"Bombaladı" (Bombs), "Yok olmak" (Disappear)	Etken Yapı. Fail: İsrail. İsrail'in sadece askeri hedefleri değil, medya organlarını da hedef aldığı ve tehditkar dili (yok olacağı) ifşa edilmiş.
17 Haz. / 2	Güncellemeler: İsrail ve İran karşılıklı saldırıyor; Trump İran semalarının kontrolünü iddia ediyor	"karşılıklı saldırılar" (Trade attacks), "İddia ediyor" (Claims)	Etken Yapı. Fail 1: İsrail/İran. Fail 2: Trump. Trump'ın söylemi "gerçek" değil, sadece bir "iddia" olarak sunulmuş.
17 Haz. / 7	İsrail ve İran altıncı günde de karşılıklı vuruşuyor; Trump retorığı yükseltiyor	"Retorığı yükseltmek" (Ramps up rhetoric)	Etken Yapı. Fail: Trump. Trump'ın eylemi somut bir çözüm değil, gerilimi artıran sözlü bir "retorik" olarak etiketlenmiş.
17 Haz. / 12	Trump, İran-İsrail çatışmasına "gerçek bir son" aradığını söylüyor	"Gerçek bir son" (Real end), "Söylüyor" (Says)	Etken Yapı. Fail: Trump. Trump'ın barışçıl niyeti şüpheli bir dille (says) aktarılmış.
18 Haz. / 3	Güncellemeler: İsrail ve İran füze saldırılarına devam ediyor; Gazze'de 144 kişi öldürüldü	"Öldürüldü" (Killed)	Karma Yapı. 1. Kısım Etken (İsrail/İran). 2. Kısım Edilgen (Gazze). İran savaşı ile Gazze'deki katliam yan yana getirilerek bağlam genişletilmiş.
18 Haz. / 8	Yetkili: İran, İsrail çatışmasında kendini 'tam güçle' savunacak	"Savunacak" (Defend), "Tam güç" (Full force)	Etken Yapı. Fail: İran. İran'ın eylemi saldırı değil, meşru bir "savunma" (defend) olarak çerçevelenmiş.

Tablo 4.5 (Devam) El Cezire Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

18 Haz. / 13	Netanyahu, 33 yıldır İran nükleer silahının 'eli kulağında' olduğu uyarısını yapıyor	"Eli kulağında" (Imminent), "Uyarı yapıyor" (Warning)	Etken Yapı. Fail: Netanyahu. Netanyahu'nun İran tehdidini yıllardır abarttığı ve inandırıcılığını yitirdiği (33 yıl vurgusu) ima edilmiş.
18 Haz. / 18	ABD'nin İran'daki eylem tehdidi büyürken Trump ve Hamaney ne dedi?	"Tehdit" (Threat)	İsim Cümlesi. ABD'nin olası müdahalesi bir "tehdit" unsuru olarak kodlanmış.
19 Haz. / 3	İran füzeleri İsrail'deki hastane ve konut binalarını vurdu	"Vurdu" (Hit)	Etken Yapı. Fail: İran füzeleri. İran'ın sivil hedefleri vurduğu (hastane/konut) açıkça belirtilerek eleştirel bir ton takınılmış.
19 Haz. / 8	ABD, İran'ın 1953 rejim değişikliğini desteklemişti: Trump bir tekrarını mı planlıyor?	"Desteklemişti" (Sponsored), "Rejim değişikliği" (Regime change)	Etken Yapı (Soru). Fail: ABD/Trump. ABD'nin tarihsel sabıkası (1953 Darbesi) hatırlatılarak bugünkü niyetleri "rejim değiştirme" komplosu olarak çerçevelenmiş.
19 Haz. / 13	UAEA Başkanı: İran'ın nükleer silah ürettiğine dair kanıt yok	"Kanıt yok" (No evidence)	Olumsuz Cümle. Kaynak: UAEA. Batı/İsrail'in "İran nükleer silah yapıyor" iddiası çürütülmüş.
19 Haz. / 18	ABD'nin bombaladığı İran'ın Fordo nükleer tesisi nedir?	"Bombaladığı" (Bombed)	Etken Sıfat-Fiil. Fail: ABD. ABD'nin nükleer bir tesisi bombalaması olgusal olarak verilmiş.
19 Haz. / 23	İsrail neden İran'ın Fordo nükleer tesisini vurmak için ABD sığınak delici bombalarını istiyor?	"İstiyor" (Wants), "Sığınak delici" (Bunker busters)	Etken Yapı. Fail: İsrail. İsrail'in yıkıcı kapasiteyi artırma arzusu ve ABD'ye bağımlılığı vurgulanmış.
20 Haz. / 1	İran ve halkı hakkında basit bir görsel rehber	"Halkı" (Its people)	İsim Tamlaması. Çatışmanın ötesinde İran'ın insani ve toplumsal yönüne odaklanılmış.
20 Haz. / 6	İsrail'in İran'a yönelik saldırıları yasal mı?	"Yasal mı" (Legal)	Soru Cümlesi. Fail: İsrail. İsrail'in eylemlerinin uluslararası hukuka uygunluğu sorgulanarak meşruiyeti tartışmaya açılmış.
20 Haz. / 11	BM nükleer şefi, İsrail İran'ın Buşehr santralini vurursa felaket uyarısı yaptı	"Felaket" (Disaster), "Vurursa" (Hits)	Şarhlı Cümle. Fail: İsrail. İsrail'in olası eylemi küresel bir "felaket" sebebi olarak kodlanmış.

Tablo 4.5 (Devam) El Cezire Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

20 Haz. / 16	Yüz binlerce İranlı İsrail saldırılarına karşı toplandı	"Toplandı" (Rally), "Karşı" (Against)	Etken Yapı. Fail: İranlılar. İran halkının rejimle bütünleştiği ve saldırıya karşı direniş gösterdiği vurgulanmış.
21 Haz. / 3	İsrail ile İran arasındaki savaşın maliyeti nedir?	"Maliyet" (Cost)	Soru Cümlesi. Savaşın insani ve ekonomik yüküne dikkat çekilmiş.
21 Haz. / 8	İsrail İran'ın İsfahan nükleer sahasını vurdu, Tel Aviv'de binalar yanıyor	"Vurdu" (Strikes), "Yanıyor" (On fire)	Etken Yapı. Fail: İsrail. İsrail'in nükleer sahayı vurması ile Tel Aviv'in yanması eş zamanlı verilerek "etki-tepki" dengesi kurulmuş.
22 Haz. / 5	ABD İsrail'e destek için üç nükleer tesisi bombaladıktan sonra İranlılar tepki gösterdi	"Destek için" (In support of), "Tepki gösterdi" (React)	Etken Yapı. Fail: ABD. ABD'nin bağımsız değil, İsrail'e "destek" (proxy) rolünde hareket ettiği vurgulanmış.
22 Haz. / 10	Kilit oyuncular ABD- İsrail-İran çatışmasının 'tehlikeli dönemece' girmesiyle BMGK'da kapıştı	"Kapıştı" (Tangle), "Tehlikeli dönemece" (Perilous turn)	Etken Yapı. Failler: Kilit oyuncular. Çatışma artık ikili değil, ABD'nin de dahil olduğu üçlü bir kriz olarak tanımlanmış.
22 Haz. / 15	ABD, İran'ı bombalayarak dünyayı savaş için güvenli hale getirmeye devam ediyor	"Güvenli hale getirmek" (Make safe for war - İroni)	Etken Yapı. Fail: ABD. Güçlü bir ironi ile ABD'nin "barış" değil, "savaş" ürettiği eleştirisi yapılmış.
23 Haz. / 5	ABD ve İsrail İran'dan gerçekten ne istiyor?	"Ne istiyor" (What they really want)	Soru Cümlesi. Failler: ABD ve İsrail. İki ülkenin gizli ajandaları olduğu ve dürüst olmadıkları iması.

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Üstteki tabloda sunulan El Cezire haber başlıklarına ait mikro düzey analiz bulguları incelendiğinde, medya kuruluşunun çatışmayı ele alırken "sorgulayıcı" ve "tarihsel bağlamlı" bir söylem stratejisi izlediği görülmektedir. Sözdizimsel yapı açısından etken çatı (active voice) kullanımı baskın olmakla birlikte, TRT World örnekleminde farklı olarak El Cezire'nin söyleminde "karşılıklılık" (reciprocity) ilkesi ön plana çıkmaktadır. 14, 15 ve 17 Haziran tarihli başlıklarda sıkça tekrarlanan "karşılıklı vuruşmak" (trade strikes) ifadesi, çatışmayı tek taraflı bir saldırıdan ziyade, iki aktörün (İsrail ve İran) dengeli bir şiddet döngüsü içinde olduğu, süreklilik arz eden bir savaş hali olarak çerçevelemektedir.

Sözcük seçimi (lexicalization) bağlamında ise El Cezire, olayları anlık askeri gelişmelerin ötesine taşıyarak tarihsel ve politik bir derinlik katmayı tercih etmiştir. Özellikle 19 Haziran tarihli başlıkta ABD'nin eylemleri için "1953 rejim değişikliği" referansının kullanılması, mevcut çatışmayı emperyalist müdahaleler tarihinin bir devamı olarak kodlamaktadır. Benzer şekilde, İsrail'in eylemleri "suikast" (13 Haziran) olarak tanımlanırken; meşruiyet sorgusu "Yasal mı?" (20 Haziran) ve "Kimi koruyorlar?" (16 Haziran) gibi doğrudan soru cümleleriyle okuyucunun zihnine yerleştirilmiştir. Ayrıca 22 Haziran tarihli *"Dünyayı savaş için güvenli hale getirmek"* başlığında kullanılan güçlü ironi, Batı'nın "barış ve güvenlik" söylemini yapıbozuma uğratarak, ABD'nin bölgedeki varlığını istikrarsızlığın temel kaynağı olarak işaret etmektedir.

El Cezire'nin haber başlıklarında, İsrail'in eylemleri "saldırı" (13 Haz. / 5) ve "suikast" (13 Haz. / 10) gibi agresif terimlerle etiketlenerek doğrudan faillik atfediliyor, bu da çatışmanın başlatıcısı olarak İsrail'i konumlandırmaktadır. İran'ın yanıtları ise "savunma" (18 Haz. / 8) ve "karşılık" (14 Haz. / 5) kelimeleriyle meşrulaştırılmaktadır. Örneğin Trump'ın çağrıları "iddia" (17 Haz. / 2) olarak şüpheli kılınırken, Netanyahu'nun uyarıları "eli kulağında" (18 Haz. / 13) gibi abartılı bir tehdit algısı üzerinden eleştirilmektedir. Bu dilsel seçimler, küresel güney perspektifinden Batı-İsrail ittifakını hegemonik güç olarak çerçevelemekte, çatışmanın planlı ve yıkıcı doğasını "bölgesel tırmanış" (13 Haz. / 15) ifadesiyle ön plana çıkarmaktadır.

Başlıklarda sentaktik yapılar, etken cümlelerle İsrail ve ABD'nin failliklerini belirginleştirmektedir. Örneğin başlıkta kullanılan soru formları İsrail'in savunma sistemlerini "kimi koruyorlar" (16 Haz. / 15) veya saldırılarının yasallığını "yasal mı" (20 Haz. / 6) sorgulayarak meşruiyetlerini tartışmaya açmaktadır. Karşılıklılık ifadeleri "karşılıklı vuruşmak" (15 Haz. / 8) sorumluluğu dağıtsa da, İran'ın eylemleri "tepki" (22 Haz. / 5) olarak kodlanırken, ABD'nin müdahaleleri "tehdit" (18 Haz. / 18) ve ironik şekilde "güvenli hale getirmek" (22 Haz. / 15) gibi unsurlarla eleştirilmektedir. Bu yaklaşım, van Dijk'in kritik söylem analizinde ideolojik inşayı yansıtmakta ve medya temsiliinde güç dengesizliklerini açığa vurmaktadır.

Genel olarak, El Cezire'nin mikro düzey söylemi, İran'ı mağdur ve direnişçi olarak insanileştirirken, çatışmanın insani maliyetini "ölümler" (15 Haz. / 13), "felaket" (20 Haz. / 11) vurgularıyla ön plana çıkarmakta ve UAEA gibi kaynaklarla Batı iddialarını "kanıt yok" (19 Haz. / 13) ifadesiyle çürütme gayretindedir. Bu çerçeveleme, post-kolonyal bir

karşı-hegemoni üretmekte, tarihsel bağlamları "rejim değişikliği" (19 Haz. / 8) hatırlatarak yaşanan olayları emperyalist bir komplo olarak yorumlamaktadır. Analiz, medya dilinin toplumsal eşitsizlikleri nasıl pekiştirdiğini göstermekte ve El Cezire'yi alternatif bir ses olarak konumlandırmaktadır.

Sonuç olarak mikro analiz verileri, El Cezire'nin çatışmayı hem sahadaki şiddet döngüsüyle hem de arka plandaki jeopolitik ajandalarla (rejim değişikliği, nükleer siyaset) birlikte ele alan eleştirel bir habercilik dili kurduğunu göstermektedir. El Cezire'nin örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi'ne göre ideolojik kare modeli stratejisi ele alınmış olup tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.6

El Cezire Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması

2. NEGATİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların Kötü Yönlerini Vurgula) (En Yüksek Frekans)	1. POZİTİF BEN TEMSİLİ (Bizim İyi Yönlerimizi Vurgula)	3. NEGATİF BEN TEMSİLİ (Bizim Kötü Yönlerimizi Gizle/ Hafiflet)	4. POZİTİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların İyi Yönlerini/ Mazeretlerini Gizle)
(13 Haz. / 10): İsrail tarafından suikasta uğrayan İranlı üst düzey yetkililer kimlerdi?	(18 Haz. / 8): Yetkili: İran, İsrail çatışmasında kendini 'tam güçle' savunacak	(13 Haz. / 25): Trump İran'ı 'anlaşma yapmaya' çağırırken Tahran İsrail saldırılarına yanıt vereceğine yemin etti	(16 Haz. / 15): İsrail'in füze savunması ne kadar güçlü ve kimi koruyorlar?
(13 Haz. / 15): İsrail'in İran saldırısı, bölgesel tırmanış için "kapsamlı bir planın parçası"	(19 Haz. / 13): UAEA Başkanı: İran'ın nükleer silah ürettiğine dair kanıt yok	(14 Haz. / 5): İran ve İsrail karşılıklı füzeler atıyor; patlamalar ve sirenler Tahran ile Tel Aviv'i sarstı	(17 Haz. / 2): Güncellemeler: İsrail ve İran karşılıklı saldırıyor; Trump İran semalarının kontrolünü iddia ediyor
(13 Haz. / 30): ABD'nin Suriye ve Irak'taki asker azaltımı, ABD'nin de İran'ı "vurabileceğini" gösteriyor	(20 Haz. / 1): İran ve halkı hakkında basit bir görsel rehber	(15 Haz. / 8): İran ve İsrail üçüncü gün de karşılıklı vuruyor (trade strikes)	(17 Haz. / 12): Trump, İran-İsrail çatışmasına "gerçek bir son" aradığını söylüyor

Tablo 4.6 (Devam) El Cezire Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması

(16 Haz. / 10): İsrail, 'yok olacağı' tehdidinden sonra İran devlet televizyonunu bombaladı

(20 Haz. / 16): Yüz binlerce İranlı İsrail saldırılarına karşı toplandı

(16 Haz. / 5): İsrail ve İsrail arasında dördüncü günde de ölümcül karşılıklı vuruşlar sürüyor, itidal belirtisi yok

(18 Haz. / 13): Netanyahu, 33 yıldır İran nükleer silahının 'eli kulağında' olduğu uyarısını yapıyor

(17 Haz. / 7): İsrail ve İran altıncı günde de karşılıklı vuruşuyor; Trump retoriği yükseltiyor

(19 Haz. / 3): İran füzeleri İsrail'deki hastane ve konut binalarını vurdu

(20 Haz. / 6): İsrail'in İran'a yönelik saldırıları yasal mı?

(18 Haz. / 3): Güncellemeler: İsrail ve İran füze saldırılarına devam ediyor; Gazze'de 144 kişi öldürüldü

(21 Haz. / 8): İsrail İran'ın İsfahan nükleer sahasını vurdu, Tel Aviv'de binalar yanıyor

(18 Haz. / 18): ABD'nin İran'daki eylem tehdidi büyürken Trump ve Hamaney ne dedi?

(19 Haz. / 8): ABD, İran'ın 1953 rejim değişikliğini desteklemişti: Trump bir tekrarını mı planlıyor?

(19 Haz. / 18): ABD'nin bombaladığı İran'ın Fordo nükleer tesisi nedir?

(19 Haz. / 23): İsrail neden İran'ın Fordo nükleer tesisini vurmak için ABD sığınak delici bombalarını istiyor?

(20 Haz. / 11): BM nükleer şefi, İsrail İran'ın Buşehr santralini vurursa felaket uyarısı yaptı

Tablo 4.6 (Devam) *El Cezire Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması*

(22 Haz. / 5): ABD
İsrail'e destek için üç
nükleer tesisi
bombaladıktan sonra
İranlılar tepki
gösterdi

(22 Haz. / 10): Kilit
oyuncular ABD-
İsrail-İran
çatışmasının
'tehlikeli dönemece'
girmesiyle BMGK'da
kapıştı

(22 Haz. / 15): ABD,
İran'ı bombalayarak
dünyayı savaş için
güvenli hale
getirmeye devam
ediyor

(23 Haz. / 5): ABD
ve İsrail İran'dan
gerçekten ne istiyor?

(13 Haz. / 5): İsrail
İran'a saldırıyor: Şu
ana kadar
bildiklerimiz

(13 Haz. / 20): İsrail
saldırıları İran'ı
nükleer programını
sürdürmeye daha
kararlı hale
getirebilir...

(15 Haz. / 3): İsrail-
İran çatışması: 15
Haziran 2025'teki
önemli olayların
listesi

(15 Haz. / 13):
Şiddetli İsrail-İran
çatışmasının üçüncü
gününde
bombardıman,
vuruşlar ve ölümler

Tablo 4.6 (Devam) *El Cezire Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması*

(21 Haz. / 3): İsrail
ile İran arasındaki
savaşın maliyeti
nedir?

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

El Cezire haber başlıklarının Van Dijk'ın (1998) İdeolojik Kare modeline göre analizi, medya kuruluşunun çatışmayı Küresel Güney perspektifinden okuduğunu, ancak "Negatif Öteki" inşasında daha tarihsel ve sorgulayıcı bir ton benimsediğini göstermektedir.

Üstteki tabloda en yoğun veri grubunu oluşturan "Negatif Öteki Temsili" stratejisinde, El Cezire olayları sadece anlık askeri çatışmalar olarak değil, sistematik bir Batı müdahalesi olarak çerçevelemiştir. 19 Haziran tarihli *"ABD, İran'ın 1953 rejim değişikliğini desteklemişti"* başlığı, ABD'nin bugünkü eylemlerini tarihsel bir emperyalist suçla ilişkilendirerek, "Öteki"nin güvenilmezliğini tarihsel kanıtlarla pekiştirmiştir.

İsrail'e ilişkin başlıklar çoğunlukla saldırganlık, tırmanış ve hukuksuzluk çağrışımlarıyla çerçevelenmiştir. Örneğin İsrail'in saldırılarını özetleyen "İsrail İran'a saldırıyor: Şu ana kadar bildiklerimiz" (13 Haziran / 5) ya da İsfahan nükleer sahasının vurulmasını bildiren "İsrail İran'ın İsfahan nükleer sahasını vurdu..." (21 Haziran / 8) başlıkları İsrail'i gerilimi başlatan ve genişleten bir aktör olarak temsil etmektedir. Benzer biçimde, "İsrail'in saldırıları İran'ı nükleer programını sürdürmeye daha kararlı hale getirebilir" (13 Haziran / 20) gibi ifadeler, İsrail'in eylemlerinin bölgesel istikrarsızlık ürettiğini ima ederek negatif öteki kategorisini güçlendirmektedir.

Aynı dönemde İran'a ilişkin haber başlığı sunumu, hem savunmacı hem de uluslararası hukuk açısından meşruiyet arayışına sahip bir aktör olarak kurgulanmıştır. "Yetkili: İran kendini 'tam güçle' savunacak" (18 Haziran / 8) başlığı, İran'ı çatışmanın tırmanışından sorumlu olmayan, zorunlu savunma konumunda bir taraf olarak göstermektedir. Nükleer silahlanma tartışmalarında "UAEA Başkanı: İran'ın nükleer silah ürettiğine dair kanıt yok" (19 Haziran / 13) başlığının öne çıkması, İran'ın uluslararası sistem içindeki güvenilirliğini destekleyen bir pozitif ben anlatısı oluşturmaya yönelik ve uluslararası kurumların referansı ile desteklenen bir karşı epistemik hegemonya kurmaya yöneliktir. İran kaynaklı saldırı haberleri ise daha nötr bir tonda aktarılmıştır. Örneğin "İran füzeleri İsrail'deki hastane ve konut binalarını vurdu" (19 Haziran / 3) başlığı,

eylemi teknik bir açıklamayla sınırlarken aktörün niyetine dair olumsuzlayıcı bir dil kullanmamıştır. Buna ek olarak El Cezire, İran'ı ve bölge halklarını insani bir zeminde savunmuştur. 20 Haziran tarihli *"İran ve halkı hakkında görsel rehber"* başlığı, İran'ı sadece bir savaş makinesi olarak gören Batı anlatısına karşı, İran halkının insani yüzünü gösteren bir karşı-söylem stratejisidir. "Yüz binlerce İranlı İsrail saldırılarına karşı toplandı" (20 Haziran / 16) gibi başlıklar, İran toplumunu kolektif mağduriyet ve direniş üzerinden olumlayan bir çerçeveye yerleştirmektedir.

El Cezire'nin söylemindeki en belirgin fark, "Negatif Ben Temsili"nin yönetilmesinde ortaya çıkmaktadır. Kuruluş, İran'ın eylemlerini, "Trade strikes" (karşılıklı vuruşmak) ve "Trade missiles" (karşılıklı füze atışları) kalıplarıyla (14, 15, 16 Haziran) normalize etmiştir. Bu strateji, İran'ın saldırılarını tek taraflı bir saldırganlık olmaktan çıkarıp, İsrail ile eşit güçte yürütülen "karşılıklı bir savaş" rutinine dönüştürmektedir.

Modelin diğer boyutu olan "onların iyi yönlerini gizle/mazeretlerini reddet" ilkesi ise özellikle ABD-İsrail eksenine dair olumlu açıklamaların görünmezleştirilmesi üzerinden işlemektedir. ABD'nin bölgedeki rolünü anlatan "ABD, İran'ı bombalayarak dünyayı savaş için güvenli hale getirmeye devam ediyor" (22 Haziran / 15) gibi başlıklarda ironik bir ton benimsenerek müdahaleci siyaset meşruiyet iddiasından soyutlanmaktadır. Bir başka örnekte, "ABD'nin İran'daki eylem tehdidi büyürken Trump ve Hamaney ne dedi?" (18 Haziran / 18) başlığı, Washington'un söylemini tehditkar bir bağlama yerleştirmektedir. Bu tercih, İsrail'in kendi güvenlik gerekçelerini açıklayabilecek çerçevelerin de arka plana itilmesine yol açmaktadır. Sorun, "İsrail neden İran'ın Fordo nükleer tesisini vurmak için ABD sığınak delici bombalarını istiyor?" (19 Haziran / 23) gibi teknik bir başlıkta bile saldırı hazırlığının kendisi üzerinden tanımlanmıştır. Böylece El Cezire'nin söylemi, Küresel Güney'in karşı-hegemonik medya konumlanışıyla uyumlu biçimde, İran'ın meşru savunma hattını öne çıkaran, İsrail ve ABD'nin ise bölgesel tırmanışın başat sorumluları olarak kodlandığı bir ideolojik kare inşa etmektedir. 22 Haziran tarihli *"Dünyayı savaş için güvenli hale getirmek"* başlığındaki ironi, ABD'nin küresel hegemonya iddiasını ahlaki olarak çökertmeyi hedeflemektedir. İsrail'in eylemleri ise 13 Haziran tarihli *"Suikasta uğrayan"* ve 16 Haziran tarihli *"Yok olacağı tehdidinden sonra TV'yi bombaladı"* başlıklarında görüldüğü üzere, devlet ciddiyetinden uzak, illegal ve intikamcı bir şiddet olarak kodlanmıştır.

Son olarak, "Pozitif Öteki Temsili" stratejisinde İsrail ve ABD'nin argümanları sistematik olarak reddedilmiştir. 18 Haziran tarihli *"Netanyahu 33 yıldır uyarı yapıyor"* başlığı, İsrail liderinin güvenlik söylemini "inandırıcılığını yitirmiş bir nakarat" olarak alaya alırken; 20 Haziran tarihli *"Saldırıları yasal mı?"* sorusu, İsrail'in eylemlerinin hukuki zeminini doğrudan sarsmaya yönelik bir çabanın ürünüdür.

El Cezire'nin örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi'ne göre makro düzeyde belirlenen temaları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.7

El Cezire Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı

TEMA 1: İSRAİL SALDIRGANLIĞI VE HUKUKSUZLUK	TEMA 2: BÖLGESEL KAOS VE ASKERİ TIRMANIŞ	TEMA 3: BATI SİYASETİ VE HEGEMONYA ELEŞTİRİSİ	TEMA 4: DİPLOMASİ VE ÇÖZÜM
(13 Haz. / 5): İsrail İran'a saldırıyor: Şu ana kadar bildiklerimiz	(15 Haz. / 13): Şiddetli İsrail-İran çatışmasının üçüncü gününde bombardıman, vuruşlar ve ölümler	(13 Haz. / 30): ABD'nin Suriye ve Irak'taki asker azaltımı, ABD'nin de İran'ı "vurabileceğini" gösteriyor	(13 Haz. / 25): Trump İran'ı 'anlaşma yapmaya' çağırırken Tahran İsrail saldırılarına yanıt vereceğine yemin etti
(13 Haz. / 10): İsrail tarafından suikasta uğrayan İranlı üst düzey yetkililer kimlerdi?	(19 Haz. / 3): İran füzeleri İsrail'deki hastane ve konut binalarını vurdu	(17 Haz. / 2): Güncellemeler: İsrail ve İran karşılıklı saldırıyor; Trump İran semalarının kontrolünü iddia ediyor	(17 Haz. / 12): Trump, İran-İsrail çatışmasına "gerçek bir son" aradığını söylüyor
(13 Haz. / 15): İsrail'in İran saldırısı, bölgesel tırmanış için "kapsamlı bir planın parçası"	(14 Haz. / 5): İran ve İsrail karşılıklı füze atıyor; patlamalar ve sirenler Tahran ile Tel Aviv'i sarstı	(18 Haz. / 18): ABD'nin İran'daki eylem tehdidi büyürken Trump ve Hamaney ne dedi?	(22 Haz. / 10): Kilit oyuncular ABD-İsrail-İran çatışmasının 'tehlikeli dönemece' girmesiyle BMGK'da kapıştı

Tablo 4.7 (Devam) El Cezire Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı

(13 Haz. / 20): İsrail saldırıları İran'ı nükleer programını sürdürmeye daha kararlı hale getirebilir...	(17 Haz. / 7): İsrail ve İran altıncı günde de karşılıklı vuruşuyor; Trump retoriği yükseltiyor	(19 Haz. / 8): ABD, İran'ın 1953 rejim değişikliğini desteklemişti: Trump bir tekrarını mı planlıyor?	(23 Haz. / 5): ABD ve İsrail İran'dan gerçekten ne istiyor?
(15 Haz. / 3): İsrail-İran çatışması: 15 Haziran 2025'teki önemli olayların listesi	(15 Haz. / 8): İran ve İsrail üçüncü gün de karşılıklı vuruşuyor (trade strikes)	(19 Haz. / 18): ABD'nin bombaladığı İran'ın Fordo nükleer tesisi nedir?	
(16 Haz. / 10): İsrail, 'yok olacağı' tehdidinden sonra İran devlet televizyonunu bombaladı	(16 Haz. / 5): İsrail ve İsrail arasında dördüncü günde de ölümcül karşılıklı vuruşlar sürüyor, itidal belirtisi yok	(19 Haz. / 23): İsrail neden İran'ın Fordo nükleer tesisini vurmak için ABD sığınak delici bombalarını istiyor?	
(16 Haz. / 15): İsrail'in füze savunması ne kadar güçlü ve kimi koruyorlar?	(18 Haz. / 8): Yetkili: İran, İsrail çatışmasında kendini 'tam güçle' savunacak	(22 Haz. / 5): ABD İsrail'e destek için üç nükleer tesisi bombaladıktan sonra İranlılar tepki gösterdi	
(18 Haz. / 3): Güncellemeler: İsrail ve İran füze saldırılarına devam ediyor; Gazze'de 144 kişi öldürüldü	(21 Haz. / 3): İsrail ile İran arasındaki savaşın maliyeti nedir?	(22 Haz. / 15): ABD, İran'ı bombalayarak dünyayı savaş için güvenli hale getirmeye devam ediyor	
(18 Haz. / 13): Netanyahu, 33 yıldır İran nükleer silahının 'eli kulağında' olduğu uyarısını yapıyor	(21 Haz. / 8): İsrail İran'ın İsfahan nükleer sahasını vurdu, Tel Aviv'de binalar yanıyor		
(20 Haz. / 11): BM nükleer şefi, İsrail İran'ın Buşehr santralini vurursa felaket uyarısı yaptı	(20 Haz. / 16): Yüz binlerce İranlı İsrail saldırılarına karşı toplandı		

Tablo 4.7 (Devam) El Cezire Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı

(20 Haz. / 6):

İsrail'in İran'a
yönelik saldırıları
yasal mı?

(19 Haz. / 13):

UAEA Başkanı:
İran'ın nükleer silah
ürettiğine dair kanıt
yok

(20 Haz. / 1): İran ve
halkı hakkında basit
bir görsel rehber

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

El Cezire haber başlıklarının makro düzeydeki analizi, Teun A. van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi (ESA) çerçevesinde, medyatik söylemin ideolojik işlevini ve toplumsal biliş üzerindeki yapılandırıcı etkisini ortaya koymaktadır. Bu söylem, çatışmanın nedenlerini ve aktörlerini belirgin bir kutuplaşma şeması üzerinden çerçeveler. El Cezire haber başlıklarında baskın olan eğilim, çatışmanın temel kaynağı olarak İsrail'in askeri eylemlerini (İsrail İran'a saldırıyor: Şu ana kadar bildiklerimiz" - 13 Haz. / 5) ve suikastları (İsrail tarafından suikasta uğrayan İranlı üst düzey yetkililer kimlerdi?" - 13 Haz. / 10) ile geniş çaplı bölgesel planlarını (İsrail'in İran saldırısı, bölgesel tırmanış için 'kapsamlı bir planın parçası'" - 13 Haz. / 15) vurgulayan temaların öne çıkarılmasıdır. Bu stratejik çerçeveleme, İsrail'i uluslararası hukuk (İsrail'in İran'a yönelik saldırıları yasal mı?" - 20 Haz. / 6) ve ahlak zemininde sorgulanan bir "Saldırgan Öteki" konumuna yerleştirerek, söylemin temel ideolojik karşıtlığını inşa etmektedir. Bu durum, Van Dijk'in belirttiği negatif öteki-sunumunun (Negative Other-Presentation) temelini oluşturmaktadır.

Söylemin bir diğer makro boyutu, çatışmayı bir hegemonya mücadelesi bağlamında ele alarak Amerika Birleşik Devletleri'nin rolüne eleştirel bir odaklanma getirmesidir. Haber başlıkları, ABD'nin geçmişteki rejim değişikliklerini desteklemesini (ABD, İran'ın 1953 rejim değişikliğini desteklemişti: Trump bir tekrarını mı planlıyor?" - 19 Haz. / 8), askeri yığınağını (ABD'nin Suriye ve Irak'taki asker azaltımı, ABD'nin de İran'ı 'vurabileceğini' gösteriyor" - 13 Haz. / 30) ve İsrail'e nükleer tesisleri vurmak için sağladığı desteği (İsrail neden İran'ın Fordo nükleer tesisini vurmak için ABD sığınak delici bombalarını istiyor?" - 19 Haz. / 23) merkeze alarak, Batı siyasetini ve küresel hegemonya mekanizmalarını

sorgulamaktadır. Bu odaklanma, Küresel Güney perspektifinden bir "Biz-Onlar" ayrımını pekiştirmekte ve ABD'yi, eylemleri küresel istikrarı tehdit eden (ABD, İran'ı bombalayarak dünyayı savaş için güvenli hale getirmeye devam ediyor" - 22 Haz. / 15), gizli gündemlere sahip bir güç olarak konumlandırmaktadır. İran ise bu söylemde, halkının gösterileriyle (Yüz binlerce İranlı İsrail saldırılarına karşı toplandı" - 20 Haz. / 16) ve nükleer programının yasal sınırlarda olduğuna dair uluslararası kuruluş raporları ile desteklenerek (UAEA Başkanı: İran'ın nükleer silah ürettiğine dair kanıt yok" - 19 Haz. / 13), saldırılara karşı kendini savunan ve uluslararası meşruiyeti koruyan bir aktör olarak sunulmaktadır. Bu da pozitif öz-sunum (Positive Self-Presentation) işlevini yerine getirmektedir.

El Cezire mevcut çatışmayı 1953 darbesi gibi tarihsel referanslarla okuyarak (19 Haziran), ABD'nin eylemlerini bir "barış arayışı" değil, tarihsel bir "rejim değişikliği projesi" ve emperyalist bir müdahale olarak çerçevelemiştir. Bu anlatı, 22 Haziran tarihli *"ABD dünyayı savaş için güvenli hale getiriyor"* başlığındaki ironiyle zirveye ulaşmıştır.

El Cezire haberlerinde İsrail ve Batı'nın argümanlarını çürütmeye de odaklanmıştır. "İsrail'in saldırıları yasal mı?" ve "UAEA: Nükleer kanıt yok" gibi başlıklar, Batı'nın güvenlik ve hukuk söylemini olgusal (factual) verilerle sorgulayarak, İsrail'in eylemlerini "suikast" ve "yok etme tehdidi" olarak kriminalize etmektedir.

Ayrıca hastanelerin vurulması ve nükleer felaket riski üzerinden savaşın siviller üzerindeki somut ve yıkıcı etkisini kayıt altına almaktadır.

Sonuç olarak, El Cezire'nin haber başlıkları makro düzeyde, salt olay aktarımının ötesine geçerek bir bilişsel harita sunmaktadır. Bu harita, çatışmanın şiddetini ve karşılıklı vuruşlarını/misilleme ile İran'ın pasif bir kurban değil, misilleme kapasitesine sahip aktif bir fail olduğunu vurgularken (Şiddetli İsrail-İran çatışmasının üçüncü gününde bombardıman, vuruşlar ve ölümler" - 15 Haz. / 13; "İran ve İsrail karşılıklı füze atıyor" - 14 Haz. / 5), siyasi çözüm ve diplomasiye odaklanan temaları (Trump, İran-İsrail çatışmasına 'gerçek bir son' aradığını söylüyor" - 17 Haz. / 12) göreceli olarak ikincil düzeyde tutmaktadır. Bu tematik denge, okuyucunun dikkatini krizin tırmanışına ve failerin belirlenmesine yönlendirerek, bölgesel çatışmanın sorumluluğunu net bir şekilde hegemonik Batı güçlerine ve İsrail'e yükleyen bir ideolojik çerçeveyi pekiştirmektedir.

MAXQDA 24 versiyonu analiz yazılımı ile oluşturulan ve El Cezire’de 12 gününün tamamında en çok kullanılan ve en az 5 kez tekrarlanmış kelimelerden oluşan kelime bulutu aşağıda verilmiştir.

Şekil 4.2

El Cezire’de 13-25 Haziran 2025’te En Çok Kullanılan Kelimeleri İçeren Kelime Bulutu

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

El Cezire'nin 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışmasına dair haber başlıklarından türetilen bu kelime bulutu, Küresel Güney medyasının söylemini, epistemik hegemonik anlatının temel unsurlarını koruyarak ancak bölgesel bağlamı ekleyerek yapılandığıını göstermektedir. Bulutun merkezinde İran, Israel, Strikes ve Trump gibi yüksek frekanslı kelimeler yer almaktadır. Bu durum, çatışmanın militarize ve ABD odaklı bir çerçevede sunulduğunu, yani Batı medyası ile ortak bir güvenlikleştirilmiş dilin paylaşıldığını işaret eder. Ancak, ceasefire (ateşkes), gaza (Gazze) ve özellikle bölgesel arabulucu rolüyle bilinen qatar (Katar) kelimelerinin görünürlüğü, El Cezire'nin anlatısına insani güvenlik ve diplomatik çözüm arayışını dahil ettiğini göstermektedir. Bu unsurlar, çatışmayı sadece askeri tırmanış olarak gören hegemonik söyleme karşı bağlamsallaştırıcı ve karşı-hegemonik bir boyut katmaktadır. Dolayısıyla El Cezire, olayın merkezindeki kriz dilini sürdürürken, söylemini bölgesel aktörlerin perspektifi ve çözüm vurgusuyla zenginleştirerek küresel bilgi akışında dengeleyici bir konumlanma sergilemektedir.

Aşağıda 12 gün boyunca El Cezire’de en çok kullanılan sözcüklerin frekans sayıları, sözcüklerin kaç gün haber başlıklarında kullanıldığı ve toplamdaki kelime sayısına oranı verilmektedir.

Tablo 4.8

El Cezire’de 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri

Sözcük	Frekans	%	Derece	Gün Sayısı	Günler %
iran	149	10,44	1	12	100,00
israel	100	7,01	2	12	100,00
strikes	35	2,45	3	12	100,00
trump	33	2,31	4	9	75,00
nuclear	32	2,24	5	9	75,00
attacks	24	1,68	6	9	75,00
conflict	23	1,61	7	11	91,67
israel-iran	19	1,33	8	10	83,33
war	17	1,19	9	8	66,67
israeli	16	1,12	10	6	50,00
attack	15	1,05	11	8	66,67
iranian	14	0,98	12	7	58,33
says	14	0,98	12	8	66,67
missile	13	0,91	14	9	75,00
sites	12	0,84	15	5	41,67
strike	12	0,84	15	6	50,00
tehran	12	0,84	15	8	66,67
bombs	11	0,77	18	7	58,33
ceasefire	11	0,77	18	2	16,67
updates	10	0,70	20	9	75,00

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

El Cezire’de 13–24 Haziran 2025 dönemine ait sözcük frekansları, kurumun çatışmayı çerçeveleme biçiminin Küresel Güney’e özgü karşı-hegemonik epistemik konumlanışını açık biçimde yansıtmaktadır. Verilere göre “iran” (149 kez) ve “israel” (100 kez) kelimelerinin tüm 12 gün boyunca en yüksek frekansta yer alması, çatışmayı iki taraflı bir etkileşim olarak sunduğunu, yani Küresel Kuzey medyasında görülen “tek yönlü

tehdit” anlatısından uzak durduğunu göstermektedir. “Strikes”, “attacks”, “missile”, “sites” gibi eylem bildiren kelimelerin yüksek ve istikrarlı görünürlüğü, çatışmanın askeri boyutunun edilgenleştirilmeden, faillikleri örtmeden sunulduğuna işaret etmektedir. Bu, özellikle BBC ve CNN gibi kurumlarda sık görülen İran merkezli tehdit söylemine kıyasla daha dengeli ve çok-özel bir yapı sergilemektedir. Bununla birlikte “Trump” ve “nuclear” gibi Küresel Kuzey’in tipik güvenlik söylemi araçlarının El Cezire başlıklarında yer alması (9 gün boyunca %2’nin üzerinde) bu medya kuruluşunun tamamen karşı-hegemonik bir habercilikten ziyade, hegemonik söylemi tanıyıp yeniden çerçeveleyen bir hibrit bilgi üretim modeli benimsediğini düşündürmektedir. “Ceasefire” kelimesinin düşük görünürlüğü (%0,77; yalnızca 2 gün, zaten barıştan son 2 günde bahsedilmiş ve uygulanmıştı) ise çatışmanın insani ve diplomatik boyutunun bilinçli bir geride duruş değil, olay yoğunluğuna bağlı konjonktürel bir görünürlük olduğunu göstermektedir. Genel olarak tablo, El Cezire’nin Kelime Frekansı verilerinde, Küresel Kuzey’in epistemik hegemonyasının temel unsuru olan “İran’ın nükleer tehdit olarak merkezileştirilmesi” söyleminden uzaklaşıp bunun yerine çatışmayı karşılıklı eylemler, bölgesel dinamikler ve fail-odaklı şiddet anlatıları üzerinden kuran karşı-hegemonik bir çerçeve inşa ettiğini ortaya koymaktadır. Bu da Küresel Güney medyasının haber başlıklarında, bilgi düzenini Batı merkezli güvenlik söylemine teslim etmeden, epistemik alanı yeniden dağıtan bir dilsel konumlanış ürettiğini göstermektedir.

4.3. BBC News’de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi

Aşağıda Küresel Kuzey merkezli yayın kuruluşlarından önce BBC News’in ve ardından da CNN’in 13-24 Haziran tarihleri arasındaki İran-İsrail çatışmalarına ilişkin kullandıkları haber başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi çerçevesinde yapılan analiz bulguları yer almaktadır.

BBC News’in örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi’ne göre mikro düzey analizine ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.9*BBC News Başlıklarının Mikro Düzey Analizi*

Tarih / Sıra	Haber Başlığı (Türkçe Çeviri)	Sözcük Seçimi / Etiketleme	Sentaktik Yapı ve Faillik
13 Haz. / 5	İsrail-İran: İsrail Büyük Bir Tırmanışla (Major Escalation) İran'ı Vuruyor	"Büyük Tırmanış" (Major Escalation), "Vuruyor" (Strikes)	Etken Yapı. Fail: Gizli-İsrail. Eylem "saldırı" veya "suç" değil, stratejik bir kavram olan "tırmanış" (escalation) olarak etiketlenmiş.
13 Haz. / 10	İsrail'in oyun sonu (endgame) İran'da rejim değişikliği olabilir - ama bu bir kumar	"Oyun sonu" (Endgame), "Kumar" (Gamble)	İsim Cümlesi. Fail: İsrail. İsrail'in planı. Savaş, satranç veya şans oyunu metaforlarıyla (endgame, gamble) rasyonel/stratejik bir düzleme çekilmiş.
14 Haz. / 3	Kriz - hangi kriz? İsrail-İran hükümet için bir başka devasa zorluk	"Zorluk" (Challenge), "Kriz" (Crisis)	İsim Cümlesi. Odak: Birleşik Krallık hükümeti. Çatışma, İngiliz iç siyaseti için bir "yönetim sorunu" (challenge) olarak çerçelenmiş.
15 Haz. / 1	'Hiçbir yer güvenli hissettirmiyor': İranlılar İsrail saldırıları altındaki yaşamı anlatıyor	"Saldırıları" (Attacks), "Güvenli hissettirmiyor" (Nowhere feels safe)	Dolaylı Anlatım. Odak: İranlı sivillerin duyguları. "Saldırı" kelimesi kullanılsa da odak failde değil, mağduriyetin hissiyatında.
15 Haz. / 6	İskoçya gazeteleri: Birleşik Krallık İran için hazırda bekliyor (standby)...	"Hazırda bekliyor" (Standby)	İsim Cümlesi. Fail: Birleşik Krallık. Batı'nın askeri pozisyonu pasif ama hazırlıklı (standby) olarak sunulmuş.
16 Haz. / 5	Uydu görüntüleri İran'ın füze üslerindeki hasarı gösteriyor	"uydu görüntüleri" (satellite images), "hasarı göstermek" (show damage)	Etken Yapı. Gizli Fail. BBC, başlıkta nesnel bir ton yaratmak için teknik kelimeler kullanıp saldırganın kimliğini gizlerken, İran'ın askeri hedeflerine verilen zararı ön plana çıkararak söylemsel bir odak kayması yaratmıştır.
17 Haz. / 2	Bir ABD silahı İsrail-İran çatışmasının seyrini nasıl değiştirebilir?	"Seyrini değiştirmek" (Change the course)	Etken Yapı. Fail: ABD silahı (Teknolojik Özne). Savaşın sonucu insanlara değil, askeri teknolojiye endekslenmiş (Teknolojik determinizm).

Tablo 4.9 (Devam) BBC News Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

18 Haz. / 5	İran saldırısı spekülasyonu büyürken ABD 30 jetini hareket ettiriyor	"Hareket ettiriyor" (Moves), "Spekülasyon" (Speculation)	Etken Yapı. Fail: ABD. Askeri yığınak, saldırganlık olarak değil lojistik bir "hareket" (move) olarak nötrleştirilmiş.
18 Haz. / 10	İran ile çatışma tırmanırken bir grup İsrail'den kaçıyor	"Kaçıyor" (Flee), "Tırmanırken" (Escalates)	Etken Yapı. Fail: Grup (Siviller/Yabancılar). "Escalates" fiiliyle çatışma kendiliğinden büyüyen doğal bir süreç gibi sunulmuş.
19 Haz. / 4	İsrail İran'daki tamamlanmamış Arak ağır su reaktörünü vurdu	"Vurdu" (Strikes), "Tamamlanmamış" (Unfinished)	Etken Yapı. Fail: İsrail. Hedefin "tamamlanmamış" olduğu belirtilerek nükleer riskin düşük olduğu veya saldırının stratejik olduğu ima edilmiş.
19 Haz. / 9	Trump, İsrail-İran çatışmasında ABD'nin eylemine iki hafta içinde karar verecek	"Karar verecek" (Decide), "Eylem" (Action)	Etken Yapı. Fail: Trump. Saldırı veya savaş yerine nötr "Action" kelimesi seçilmiş. Trump rasyonel karar verici konumunda.
20 Haz. / 5	Trump'ın İran kararı Cumhuriyetçi partiyi neden bölüyor?	"Bölüyor" (Splitting), "Karar" (Decision)	Etken Yapı. Odak: ABD İç Politikası. Savaşın kendisi değil, Amerikan siyasetine etkisi (parti içi bölünme) haberleştirilmiş.
21 Haz. / 5	İsrail, İran'ın Hamas ile askeri koordinatörünü öldürdüğünü söylüyor	"Söylüyor" (Says), "Öldürdüğünü" (Killed)	Dolaylı Anlatım. Fail: İsrail. İsrail'in iddiası aktarılırken, kurbanın "Hamas" bağlantısı vurgulanarak öldürme eylemine gerekçe sunulmuş.
22 Haz. / 3	Tuzak uçuşları ve yedi B-2 hayalet bombardıman uçacağı - ABD İran'ın nükleer sahalarını vurduğunu nasıl anlatıyor	"Tuzak" (Decoy), "Hayalet" (Stealth), "Vurduğunu" (Hit)	Teknik Anlatım. Fail: ABD. Saldırının yıkıcılığından ziyade "nasıl" yapıldığına (teknik kapasite, stealth teknoloji) odaklanılmış.

Tablo 4.9 (Devam) BBC News Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

22 Haz. / 8	ABD'nin İran saldırıları ne kadar başarılı (successful) oldu?	"Başarılı" (Successful)	Soru Cümlesi. Savaş eylemi ahlaki değil, "başarı/başarısızlık" ekseninde performans odaklı değerlendirilmiş.
23 Haz. / 1	ABD'nin üç İran nükleer sahasına yönelik saldırıları hakkında bildiklerimiz	"Bildiklerimiz" (What we know)	İsim Tamlaması. Didaktik/Bilgilendirici ton. Saldırı bir "veri/bilgi" nesnesine dönüştürülmüş.
23 Haz. / 6	Trump, ABD saldırılarından sonra İran'da rejim değişikliği üzerine spekülasyon yapıyor	"Spekülasyon yapıyor" (Speculates), "Rejim değişikliği" (Regime change)	Etken Yapı. Fail: Trump. Bir ülkenin hükümetini devirmek (darbe), politik bir "spekülasyon" malzemesi olarak hafifletilmiş.
24 Haz. / 2	'Tükendik' - Kırılğan ateşkes sonrası İranlılar nasıl hissediyor	"Tükendik" (Exhausted), "Kırılğan" (Fragile)	İsim Cümlesi. Odak: İran halkı. Savaşın duygusal yükü "tükenmişlik" üzerinden işlenmiş.
24 Haz. / 7	Eğer İran ve İsrail ateşi keserse, Trump'ın yüksek riskli saldırıları kazanç sağlayabilir (pay off)	"Kazanç sağlamak" (Pay off), "Yüksek riskli" (High-risk)	Şarh Cümle. Fail: Trump'ın saldırıları. Savaş yine bir "kumar/yatırım" metaforuyla (risk ve kazanç) değerlendirilmiş.
24 Haz. / 12	İran saldırılarından Trump'ın dış politikası hakkında öğrendiğimiz üç şey	"Öğrendiğimiz" (Learned)	Analitik Anlatım. Çatışma, bir "vaka analizi" (case study) veya öğrenme süreci olarak nesneleştirilmiş.

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

BBC News'in haber başlıkları üzerindeki mikro söylem analizi, Küresel Kuzey medyasının çatışmayı ele alırken benimsediği "rasyonelleştirme" ve "teknikleştirme" stratejilerini açıkça ortaya koymaktadır. TRT World ve El Cezire'de gördüğümüz "vahşet", "suç" veya "terör" gibi ahlaki yargı bildiren kelimeler BBC söyleminde yerini "Tırmanış" (Escalation), "Oyun Sonu" (Endgame), "Kumar" (Gamble) ve "Başarı" (Success) gibi stratejik ve performans odaklı kavramlara bırakmıştır.

Başlıklarda çatışmanın kendisi çoğu zaman teknik, stratejik veya doğal bir süreç gibi sunulmuştur. Örneğin “İsrail-İran: İsrail büyük bir tırmanışla İran’ı vuruyor” (13 Haziran / 5) ifadesinde “tırmanış” kavramı saldırganlığı nötrleştirirken, “İsrail’in oyun sonu İran’da rejim değişikliği olabilir – ama bu bir kumar” (13 Haziran / 10) başlığı savaşın sonuçlarını strateji ve oyun metaforlarıyla çerçeveleyerek politik şiddeti rasyonel bir hamleye indirgemektedir. Benzer şekilde “Uydu görüntüleri İran’ın füze üslerindeki hasarı gösteriyor” (16 Haziran / 5) başlığında fail görünmez kılınmıştır. Teknik dil saldırının öznesini silerken, odak yalnızca ortaya çıkan tahribata yönelmiştir. Bu tür söylemsel tercihler BBC’nin çatışmayı aktörlerin sorumluluğundan ziyade teknik süreçler, stratejik hesaplar ve yönetilmesi gereken krizler üzerinden anlamlandırdığını göstermektedir.

Başka bir eğilim, Batı aktörlerinin askeri müdahalelerinin nötrleştirilmesi veya bürokratik eylemler olarak sunulmasıdır. “ABD 30 jetini hareket ettiriyor” (18 Haziran / 5) başlığında askeri yığınak “hareket” olarak yumuşatılırken, “ABD’nin İran saldırıları ne kadar başarılı oldu?” (22 Haziran / 8) ifadesi savaş eylemini ahlaki değil performans ölçütleriyle değerlendiren bir söylem kurmaktadır. “Bir ABD silahı İsrail-İran çatışmasının seyrini nasıl değiştirebilir?” (17 Haziran / 2) başlığı ise insan aktörleri geri plana iterek savaşı teknolojik belirlenimciliğe dayalı bir anlatıya dönüştürmüştür. Trump’ın eylemlerine ilişkin başlıklarda da benzer bir yumuşatma göze çarpmaktadır. “Trump, İsrail-İran çatışmasında ABD’nin eylemine iki hafta içinde karar verecek” (19 Haziran / 9) ifadesi savaş kararını rasyonel ve planlı bir yönetim süreci gibi sunarken, “Trump, ABD saldırılarından sonra İran’da rejim değişikliği üzerine spekülasyon yapıyor” (23 Haziran / 6) başlığı bir ülkenin rejimini devirmekten söz eden söylemi “spekülasyon” olarak hafifletmektedir.

BBC’nin söyleminde çatışmanın insani boyutu ise seçici biçimde görünürlük kazanmaktadır. “Hiçbir yer güvenli hissettirmiyor: İranlılar İsrail saldırıları altındaki yaşamı anlatıyor” (15 Haziran / 1) ve “Kırılğan ateşkes sonrası İranlılar nasıl hissediyor?” (24 Haziran / 2) başlıklarında İranlı sivillerin duygusal deneyimi ön plana çıkarılmakla birlikte, bu mağduriyet daha geniş jeopolitik bağlamdan kopuk bir insani hikaye formatına indirgenmiştir. Buna karşılık İsrail’in eylemleri kimi başlıklarda dolaylı anlatımla verilmiştir. Örneğin “İsrail, İran’ın Hamas ile askeri koordinatörünü öldürdüğünü söylüyor” (21 Haziran / 5) ifadesi, öldürme eylemini İsrail’in iddiası olarak

sunarak söylemsel sorumluluğu yumuşatmıştır ve kurbanın Hamas bağlantısını öne çıkararak eyleme örtük gerekçelendirme sağlamıştır.

Analizi derinleştirecek olursak, 22 Haziran tarihli *"ABD saldırıları ne kadar başarılı oldu?"* ve 24 Haziran tarihli *"Saldırıları kazanç sağlayabilir (pay off)"* başlıkları, savaşı insani maliyeti olan bir trajedi olarak değil, sonucu "kar-zarar analizi" ile ölçülen bir girişim veya oyun olarak çerçevelemektedir. Sözdizimsel yapıda etken çatı kullanımı yaygın olsa da, faillik genellikle askeri teknolojiye (B-2 bombardıman uçakları, ABD silahı) veya siyasi özneler (Trump, Starmer) yüklenmiştir. Ayrıca BBC, çatışmayı sık sık iç politika bağlamına çekmiştir. 14 Haziran tarihli *"Hükümet için zorluk"* ve 20 Haziran tarihli *"Cumhuriyetçi partiyi bölüyor"* başlıkları, Orta Doğu'daki savaşın Batı demokrasileri üzerindeki "politik yansımaları" sahadaki gerçekliğin önüne koyan etnosentrik bir bakışı yansıtmaktadır. İsrail ve İran arasındaki şiddet ise 16 Haziran başlığında olduğu gibi *"Trade strikes"* (karşılıklı vuruşmalar) ifadesiyle, ahlaki denklik kuran ve sorumluluğu eşitleyen bir dille aktarılmıştır. Sonuç olarak BBC News'in başlıkları, mikro düzeyde sözcük seçimleri ve sentaktik tercihler yoluyla Batı aktörlerini rasyonel, teknik ve yönetilebilir süreçlerin öznesi olarak sunarken, çatışmayı saldırganlığın faillik boyutundan arındıran, stratejik ve profesyonel bir çerçeve içinde yeniden kurmaktadır.

BBC'nin örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk'in Eleştirel Söylem Analizi'ne göre ideolojik kare modeli stratejisi ele alınmış olup tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.10

BBC News Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması

3. NEGATİF BEN TEMSİLİ (Bizim Kötü Yönlerimizi Gizle/Hafiflet/Rasyonelle ştir) (En Yüksek Frekans)	1. POZİTİF BEN TEMSİLİ (Bizim İyi Yönlerimizi/Gücüm üzü Vurgula) (İkinci Yüksek Frekans)	2. NEGATİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların Kötü Yönlerini Vurgula/Sorun Olarak Göster)	4. POZİTİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların İyi Yönlerini/ Mazeretlerini Gizle)
(24 Haz. / 7): Eğer İran ve İsrail ateşi keserse, Trump'ın yüksek riskli saldırıları kazanç sağlayabilir (pay off)	(22 Haz. / 3): Tuzak uçuşları ve yedi B-2 hayalet bombardıman uçağı - ABD İran'ın nükleer sahalarını vurduğunu nasıl anlatıyor	(21 Haz. / 5): İsrail, İran'ın Hamas ile askeri koordinatörünü öldürdüğünü söylüyor	
(22 Haz. / 8): ABD'nin İran saldırıları ne kadar başarılı (successful) oldu?	(17 Haz. / 2): Bir ABD silahı İsrail-İran çatışmasının seyrini nasıl değiştirebilir?	(14 Haz. / 3): Kriz - hangi kriz? İsrail-İran hükümet için bir başka devasa zorluk (challenge)	(19 Haz. / 4): İsrail İran'daki tamamlanmamış Arak ağır su reaktörünü vurdu
(13 Haz. / 5): İsrail-İran: İsrail Büyük Bir Tırmanışla (Major Escalation) İran'ı Vuruyor	(23 Haz. / 1): ABD'nin üç İran nükleer sahasına yönelik saldırıları hakkında bildiklerimiz	(18 Haz. / 10): İran ile çatışma tırmanırken bir grup İsrail'den kaçıyor	
(13 Haz. / 10): İsrail'in oyun sonu (endgame) İran'da rejim değişikliği olabilir - ama bu bir kumar	(19 Haz. / 9): Trump, İsrail-İran çatışmasında ABD'nin eylemine iki hafta içinde karar verecek	(20 Haz. / 5): Trump'ın İran kararı Cumhuriyetçi partiyi neden bölüyor?	
(23 Haz. / 6): Trump, ABD saldırılarından sonra İran'da rejim değişikliği üzerine spekülasyon yapıyor	(24 Haz. / 12): İran saldırılarından Trump'ın dış politikası hakkında öğrendiğimiz üç şey		
(18 Haz. / 5): İran saldırısı spekülasyonu büyürken ABD 30 jetini hareket ettiriyor	(15 Haz. / 6): İskoçya gazeteleri: Birleşik Krallık İran için hazırda bekliyor (standby)...		
(15 Haz. / 1): 'Hiçbir yer güvenli hissettirmiyor': İranlılar İsrail saldırıları altındaki yaşamı anlatıyor			

Tablo 4.10 (Devam) *BBC News Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması*

(24 Haz. / 2): 'Tükendik' - Kırılğan ateşkes sonrası İranlılar nasıl hissediyor	(16 Haz. / 5): Uydu görüntüleri İran'ın füze üslerindeki hasarı gösteriyor
--	--

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

BBC News'in 13-24 Haziran 2025 tarihli İran-İsrail çatışması başlıkları, Van Dijk'ın İdeolojik Kare modelinin özellikle “negatif ben/biz temsili” ve “pozitif ben/biz temsili” eksenlerinde yoğunlaşan bir söylem örüntüsü sergilemektedir. “Eğer İran ve İsrail ateşi keserse, Trump'ın yüksek riskli saldırıları kazanç sağlayabilir” (24 Haziran / 7) ile “ABD'nin İran saldırıları ne kadar başarılı oldu?” (22 Haziran / 8) gibi başlıklar, ABD'nin saldırganlığını açık bir norm ihlali olarak değil, stratejik rasyonalite ve performans ölçütleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Benzer biçimde “ABD'nin üç İran nükleer sahasına yönelik saldırıları hakkında bildiklerimiz” (23 Haziran / 1) ifadesinde savaş eylemi bir bilgi nesnesine dönüştürülerek sorumluluk bulanıklaştırılmaktadır. “Trump, İsrail-İran çatışmasında ABD'nin eylemine iki hafta içinde karar verecek” (19 Haziran / 9) başlığı ise müdahaleyi rasyonel bir bürokratik süreç gibi çerçevelemektedir. Bu tür söylemler, modelin “bizim kötü yönlerimizi gizle/hafiflet” boyutunun tipik örnekleridir.

BBC, kendi blokuna ait aktörleri olumlayan anlam dağarcığını da sıkça kullanmaktadır. “Bir ABD silahı İsrail-İran çatışmasının seyrini nasıl değiştirebilir?” (17 Haziran / 2) ya da “Tuzak uçuşları ve yedi B-2 hayalet bombardıman uçağı - ABD İran'ın nükleer sahalarını vurduğunu nasıl anlatıyor” (22 Haziran / 3) başlıkları, Batı teknolojik kapasitesini öne çıkararak güç ve yetkinlik vurgusu yapmaktadır. Bunun yanında “Birleşik Krallık İran için hazırda bekliyor” (15 Haziran / 6) gibi ifadelerde Batı eyleyicilerinin çatışmaya dahil oluşu saldırgan değil, “hazırlıklı/temkinli” bir tutum olarak resmedilmektedir. Bu da pozitif ben kategorisini destekleyen bir söylemsel çerçeve oluşturmaktadır. Bu tür başlıklar, Batı'nın askeri ve siyasi kudretini rasyonel ve profesyonel bir kapasite olarak sunarken, olası yıkıcı sonuçları veya uluslararası hukuka aykırılıkları ya arka plana iter ya da teknik terimlerle nötrleştirir.

Modelin “negatif öteki” ve “pozitif öteki” kategorileri ise BBC söyleminde daha sınırlı ama belirgin biçimde görünür. “İsrail, İran'ın Hamas ile askeri koordinatörünü öldürdüğünü söylüyor” (21 Haziran / 5) başlığında İran tarafı dolaylı biçimde “militan bağlantıları olan bir aktör” olarak çerçevelenirken, fail İsrail'in iddia ettiği biçimiyle

aktarılır ve söylemsel sorumluluk yumuşatılmıştır. Öte yandan “Hiçbir yer güvenli hissettirmiyor: İranlılar İsrail saldırıları altındaki yaşamı anlatıyor” (15 Haziran / 1) ve “Tükendik - kırılan ateşkes sonrası İranlılar nasıl hissediyor?” (24 Haziran / 2) gibi başlıklar İranlı sivillerin mağduriyetine yer verse de, bu temsiller çatışmanın yapısal güç ilişkilerinden bağımsız bireysel/duygusal bir hikaye formuna indirgenmekte ve böylelikle pozitif öteki temsili insani bir düzlemle sınırlanmaktadır. Sonuç olarak BBC News’in başlıkları, İdeolojik Kare’nin ağırlıklı olarak “ben-merkezli” iki boyutunu çalıştırarak Batı aktörlerini rasyonel, teknik ve meşru ama karşı tarafı ise dolaylı biçimde sorunlu, irrasyonel veya mağdur fakat pasif bir konuma yerleştiren söylemsel bir yapı üretmektedir.

BBC News haber başlıkları üzerinden gerçekleştirilen İdeolojik Kare analizi, Küresel Kuzey medyasının savaşı "teknikleştirme" ve "sterilize etme" (sanitization) stratejilerini benimsediğini ortaya koymaktadır. Örnekleme en baskın kategori olan "Negatif Ben Temsilinin Hafifletilmesi" stratejisi bağlamında Batı ve İsrail kaynaklı şiddet ahlaki bir sorun olmaktan çıkarılarak bir performans ölçütü olarak ele alınmıştır. Özellikle "oyun sonu" (endgame), "kumar" (gamble) ve "kazanç sağlama" (pay off) gibi metaforlarla savaşın insani yıkım ve uluslararası hukuk boyutu geri plana itilmiş, şiddet, risk ve kar analizi yapılan rasyonel bir yatırım veya oyun düzlemine çekilerek ticarileştirilmiştir. Buna paralel olarak "Pozitif Ben Temsili"nde ahlaki üstünlük yerine "Teknolojik Üstünlük" vurgulanmış B-2 bombardıman uçakları gibi askeri unsurlar üzerinden "Biz" grubu rasyonel teknoloji sahipleri olarak kodlanarak Tekno-Oryantalist bir söylem üretilmiştir. Öte yandan, İranlı sivillerin mağduriyeti edilgen ifadelerle aktararak failin (İsrail) görünürlüğü azaltılırken, çatışmanın bağlamı İngiliz veya Amerikan iç siyasetindeki "zorluklar" ve "bölünmeler" eksenine indirgenerek etnosentrik bir bakış açısına hapsedilmiştir. Sonuç olarak BBC, şiddeti "suç" olarak tanımlayan Küresel Güney medyasının aksine; savaşı "analiz edilecek bir vaka", "yönetilecek bir kriz" ve "ölçülebilir bir başarı" olarak sunarak olaylara ideolojik bir mesafe (distancing) koyma yoluna gitmiştir.

BBC’nin örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi’ne göre makro düzeyde belirlenen temaları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.11*BBC News Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı*

TEMA 1: STRATEJİK HESAP VE PERFORMANS (Savaşın Oyunlaştırılması ve Kar-Zarar Analizi)	TEMA 2: ASKERİ TEKNOLOJİ VE OPERASYONEL DETAY (Şiddetin Teknikleştirilmesi)	TEMA 3: BATI İÇ SİYASETİ VE POLİTİK YANSIMALAR (Etnosentrik Bakış)	TEMA 4: SİVİL MAĞDURİYET VE İNSANİ DURUM (Edilgen Deneyim)
(13 Haz. / 5): İsrail-İran: İsrail Büyük Bir Tırmanışla (Major Escalation) İran'ı Vuruyor	(17 Haz. / 2): Bir ABD silahı İsrail- İran çatışmasının seyrini nasıl değiştirebilir?	(14 Haz. / 3): Kriz - hangi kriz? İsrail- İran hükümet için bir başka devasa zorluk	(15 Haz. / 1): 'Hiçbir yer güvenli hissettirmiyor': İranlılar İsrail saldırıları altındaki yaşamı anlatıyor
(13 Haz. / 10): İsrail'in oyun sonu (endgame) İran'da rejim değişikliği olabilir - ama bu bir kumar	(18 Haz. / 5): İran saldırısı spekülasyonu büyürken ABD 30 jetini hareket ettiriyor	(15 Haz. / 6): İskoçya gazeteleri: Birleşik Krallık İran için hazırda bekliyor (standby)...	(18 Haz. / 10): İran ile çatışma tırmanırken bir grup İsrail'den kaçıyor
(16 Haz. / 5): Uydu görüntüleri İran'ın füze üslerindeki hasarı gösteriyor	(19 Haz. / 4): İsrail İran'daki tamamlanmamış Arak ağır su reaktörünü vurdu	(19 Haz. / 9): Trump, İsrail-İran çatışmasında ABD'nin eylemine iki hafta içinde karar verecek	(24 Haz. / 2): 'Tükendik' - Kırılğan ateşkes sonrası İranlılar nasıl hissediyor
(22 Haz. / 8): ABD'nin İran saldırıları ne kadar başarılı (successful) oldu?	(21 Haz. / 5): İsrail, İran'ın Hamas ile askeri koordinatörünü öldürdüğünü söylüyor	(20 Haz. / 5): Trump'ın İran kararı Cumhuriyetçi partiyi neden bölüyor?	
(24 Haz. / 7): Eğer İran ve İsrail ateşi keserse, Trump'ın yüksek riskli saldırıları kazanç sağlayabilir (pay off)	(22 Haz. / 3): Tuzak uçuşları ve yedi B-2 hayalet bombardıman uçağı - ABD İran'ın nükleer sahalarını vurduğunu nasıl anlatıyor	(23 Haz. / 6): Trump, ABD saldırılarından sonra İran'da rejim değişikliği üzerine spekülasyon yapıyor	

Tablo 4.11 (Devam) BBC News Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı

(24 Haz. / 12):	(23 Haz. / 1):
İran	ABD'nin üç İran
saldırılarından	nükleer sahasına
Trump'ın dış	yönelik saldırıları
politikası	hakkında
hakkında	bildiklerimiz
öğrendiğimiz üç	
şey	

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

BBC News'in haber başlıklarına yönelik makro analiz, Küresel Kuzey medyasının savaşı "teknokratik" ve "Batı merkezli" bir perspektifle ele aldığını göstermektedir. Söylemin en baskın bileşeni olan "Stratejik Hesap ve Performans" teması, çatışmayı insani bir yıkım olmaktan çıkarıp rasyonel bir satranç oyununa dönüştürmüştür. "Oyun sonu" (endgame), "kumar" (gamble), "başarılı" (successful) ve "kazanç sağlama" (pay off) gibi piyasa ve oyun terminolojisine ait kavramlar, savaşı ahlaki değil, "sonuç odaklı" bir girişim olarak çerçevelemiştir. Bu tema altında savaşın etik boyutu değil, stratejinin verimliliği tartışmaya açılmıştır.

İkinci önemli tema olan "Askeri Teknoloji ve Operasyonel Detay", şiddeti teknikleştirerek sterilize etmiştir. B-2 hayalet uçakları, Arak reaktörü ve jetlerin hareketi gibi unsurların öne çıkarılması, okuyucunun dikkatini "öldürülen insanlardan" "kullanılan araçlara" kaydıran bir Tekno-Fetişizm yaratmaktadır. "Batı İç Siyaseti ve Politik Yansımalar" teması ise, Orta Doğu'daki bir savaşın haber değerini, Batı demokrasileri üzerindeki etkisine (İngiliz hükümetinin zorluğu, Cumhuriyetçi partinin bölünmesi) endeksleyerek etnosentrik bir yaklaşım sergilemiştir. Son olarak, "Sivil Mağduriyet" teması var olmakla birlikte, diğer temaların gölgesinde kalmıştır. Sivillerin durumu "tükenmişlik" ve "korku" gibi edilgen duygular üzerinden aktararak, bu mağduriyetin faili olan askeri güçler söylemsel olarak geri plana itilmiştir.

MAXQDA 24 versiyonu analiz yazılımı ile oluşturulan ve BBC'de 12 gününün tamamında en çok kullanılan ve en az 5 kez tekrarlanmış kelimelerden oluşan kelime bulutu aşağıda verilmiştir.

Şekil 4.3

BBC News'te 13-25 Haziran 2025'te En Çok Kullanılan Kelimeleri İçeren Kelime Bulutu

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

BBC'nin 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışması haber başlıklarından elde edilen bu kelime bulutu, Küresel Kuzey medyasının epistemik hegemonya kurma çabasını destekleyen, militarist ve olay merkezli bir söylemi açıkça ortaya koymaktadır. Bulutta en belirgin şekilde öne çıkan İran, Israel, Strikes, Conflict ve Trump kelimeleri, anlatının doğrudan çatışma eylemi ve ABD'nin jeopolitik gözetimi etrafında yapılandırıldığını göstermektedir. Özellikle Trump'ın yüksek görünürlüğü, krizin Avrupa-Amerikan siyasetinin merceğinden okunduğunu ve olayların ABD dış politikası bağlamında anlamlandırıldığını teyit etmektedir. Attack, Attacks, Damage, Missile ve Hit gibi eylem ve sonuç odaklı terimlerin yoğunluğu, söylemin şiddeti ve fiziksel sonuçları vurgulayan, askeri-maksimalist bir çerçeveyi benimsediğini işaret etmektedir. Her ne kadar ceasefire (ateşkes) kelimesi bulunsada, boyutunun küçük olması, çözüm arayışından ziyade gerilim ve çatışma tırmanışı dilinin ana söylemde daha baskın olduğunu göstermektedir. Bu bulut, BBC'nin, karmaşık bağlamları ve bölgesel aktörlerin (Türkiye, Katar gibi) diplomatik rollerini geri plana iterek, olay odaklı ve Batı merkezli bir güvenlikleştirme (securitization) söylemini küresel alanda pekiştirme stratejisini temsil etmektedir.

Aşağıda 12 gün boyunca BBC'de en çok kullanılan sözcüklerin frekans sayıları, sözcüklerin kaç gün haber başlıklarında kullanıldığı ve toplamdaki kelime sayısına oranı verilmektedir.

Tablo 4.12*BBC News'te 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri*

Sözcük	Frekans	%	Derece	Günler	Günler %
iran	64	7,22	1	11	91,67
israel	27	3,04	2	10	83,33
trump	20	2,25	5	9	75,00
strikes	19	2,14	6	8	66,67
attack	10	1,13	13	6	50,00
conflict	10	1,13	13	8	66,67
nuclear	10	1,13	13	7	58,33
israel-iran	7	0,79	19	5	41,67
attacks	6	0,68	22	5	41,67
ceasefire	6	0,68	22	2	16,67

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

BBC'nin 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışması haber başlıklarından elde edilen üstteki sözcük frekansı tablosu, Küresel Kuzey medyasının epistemik hegemonik söylem kurma stratejisinin nicel bir yansımasını sunmaktadır. Tabloda en yüksek frekanslara sahip olan iran (64 frekans, 11 gün), israel (27 frekans, 10 gün), trump (20 frekans, 9 gün) ve strikes (19 frekans, 8 gün) kelimeleri, anlatının askeri eylem ve ABD'nin jeopolitik gözetimi etrafında güvenlikleştirilmiş (securitized) bir çerçevede yapılandırıldığını açıkça göstermektedir. nuclear (10 frekans), attack (10 frekans) ve conflict (10 frekans) gibi terimlerin sıklığı, söylemin yüksek tehdit algısı ve militarist şiddet üzerine odaklandığını pekiştirmektedir. Buna karşın, ceasefire (ateşkes) kelimesinin yalnızca 6 frekansla 12 günün sadece 2'sinde (%16,67) kullanılması, haber başlıklarının büyük çoğunluğunun çözüm odaklılık yerine gerilim ve olay tırmanışı diline öncelik verdiğini işaret etmektedir. Bu veri seti, BBC'nin, karmaşık bölgesel bağlamı dışlayarak, olayı Batı merkezli, olay odaklı ve militarist bir çerçevede tutma yönündeki hegemonik eğilimini kanıtlamaktadır.

4.4. CNN'de Yayımlanan Haber Başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analiz Yöntemi ile Analizi

CNN'in örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi'ne göre mikro düzey analizine ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.13*CNN International Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi*

Tarih / Sıra	Haber Başlığı (Türkçe Çeviri)	Sözcük Seçimi / Etiketleme	Sentaktik Yapı ve Faillik
13 Haz. / 5	İran'ın nükleer programı hakkında bilmeniz gereken her şey	"Bilmeniz gereken" (Need to know)	Didaktik/Bilgilendirici. Fail: Gizli (CNN). Okuyucuya rehberlik eden otoriter/öğretici bir ton.
13 Haz. / 10	İsrail-İran çatışması haberleri	"Çatışma" (Conflict)	İsim Tamlaması. Nötr, etiketleme (tag) niteliğinde başlık.
13 Haz. / 15	İsrail'in İran'a Yönelik Eşi Görülmemiş Saldırısı	"Eşi Görülmemiş" (Unprecedented)	İsim Cümlesi. Fail: İsrail. Saldırının boyutu "unprecedented" sıfatıyla sansasyonelleştirilmiş.
14 Haz. / 3	İsrail'in İran'ın nükleer programını silip süpürme (wipe out) kampanyası nasıl gelişti	"Silip süpürme" (Wipe out), "Kampanya" (Campaign)	Etken Yapı. Fail: İsrail. Askeri operasyon, tamamen yok etmeyi hedefleyen güçlü bir fiille (wipe out) tanımlanmış.
15 Haz. / 5	GPS'te: İran'ın nükleer programının geleceği	"Gelecek" (Future)	Program Başlığı. Analitik/Spekülatif bir çerçeve.
16 Haz. / 5	Yerel gazeteciye göre İran, İsrail'deki saldırılara nasıl tepki veriyor	"Tepki veriyor" (Reacting)	Dolaylı Anlatım. Odak: İran'ın reaksiyonu. Yerel kaynaklara dayandırılarak "içeriden bakış" izlenimi verilmiş.
17 Haz. / 2	İran'ın Mossad paranoyası, İsrailli casusların 'maske, şapka ve güneş gözlüğü' taktığına dair korkular arasında büyüyor	"Paranoya" (Paranoia), "Korkular" (Fears)	Etken Yapı. Fail: İran'ın paranoyası (Soyut Özne). İran'ın güvenlik endişeleri, rasyonel bir tehdit algısı değil, patolojik bir durum (paranoya) olarak etiketlenmiş.
18 Haz. / 2	CNN Tahran'da sahada	"Sahada" (On the ground)	Kurumsal Tanıtım. Fail: CNN. Haberciliğin kendisine ve muhabirin varlığına odaklanılmış (İmge inşası).

Tablo 4.13 (Devam) CNN International Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

18 Haz. / 7	Senatör Welch, ABD'nin İran'ı vurma ihtimali üzerine: "Önce Amerika ile ilgilenmeliyiz"	"Önce Amerika" (America First)	Alıntı. Fail: Senatör Welch. Çatışma, ABD iç siyasetindeki "izolasyonizm" tartışması üzerinden çerçevelenmiş.
19 Haz. / 2	İsrail ve İran karşılıklı saldırılarını sürdürürken, CNN Tahran'daki vurulan noktaları ziyaret ediyor	"karşılıklı vuruşmak" (Trade strikes)	Etken Yapı. Fail: CNN. Çatışma karşılıklı bir rutin (trade strikes) olarak sunulurken, özne muhabirin eylemi (ziyaret etmek).
19 Haz. / 7	Amerika ekonomisi bir savaş şokuyla yüzleşebilir	"Savaş şoku" (War shock)	Etken Yapı. Fail: Amerika ekonomisi. Savaşın insani boyutu değil, ABD finansal sistemine olan riski öncelenmiş.
20 Haz. / 2	Video, İsrail semalarında süzülen İran füzelerini gösteriyor	"Süzülen" (Streaking), "Video"	Görsel Odaklı. Fail: Video. Olay sinematik bir dille (streaking skies) ve görsel kanıt üzerinden sunulmuş.
20 Haz. / 7	Trump ABD askeri hareketini tartarken yüzlerce Amerikalı İran'dan kaçtı...	"Kaçtı" (Fled), "Tartarken" (Weighs)	Etken Yapı. Fail: Amerikalılar. Odak, çatışma bölgesindeki yerel halk değil, ABD vatandaşlarının mağduriyeti ve tahliyesi.
20 Haz. / 12	'Gidecek sığınağımız bile yoktu': İranlı Nobel Barış Ödülü sahibi İran'da hayatın nasıl olduğunu paylaşıyor	"Sığınak yok" (No shelter)	Alıntı/Tanıklık. Fail: Nobel Ödüllü kişi. İran rejimine muhalif ama halkın mağduriyetini anlatan prestijli bir figür seçilmiş.
21 Haz. / 4	Fareed Zakaria, ABD'nin İran'daki nükleer sahalara vurmasına tepki gösteriyor	"Tepki gösteriyor" (Reacts)	Punditry (Yorumculuk). Fail: Fareed Zakaria (CNN sunucusu). Haber değil, ünlü sunucunun görüşü (opinion) haberleştirilmiş.

Tablo 4.13 (Devam) CNN International Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

22 Haz. / 4	'Tamir edilemez hasar': Askeri analist İran nükleer sahasının öncesi ve sonrası fotoğraflarını gösteriyor	"Tamir edilemez" (Damaged beyond repair)	Etken Yapı. Fail: Askeri analist. Saldırının kesin başarısı ve yıkıcılığı, görsel kanıtlar üzerinden teknik bir dille onaylanmış.
22 Haz. / 9	GPS'te: İran ve İsrail stratejiyi nasıl yeniden düşünüyor	"Yeniden düşünmek" (Rethinking)	Program Başlığı. Stratejik analiz çerçevesi.
22 Haz. / 14	İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog ile Röportaj - Deşifre Metinleri	"Röportaj" (Interview)	Erişim Gazeteciliği. Fail: CNN. İsrail devletinin en üst düzeyine mikrofon uzatıldığı vurgulanmış.
23 Haz. / 4	Zayıflamış Tahran, itibarını kurtarmak için ABD hava üslerine karşı göstermelik saldırı düzenliyor.	"Zayıflamış" (Weakened), "Göstermelik" (Performatively), "itibarını kurtarmak" (Save face)	Etken Yapı. Fail: Tahran/İran. İran'ın saldırısı askeri bir tehdit değil, zayıf bir aktörün "tiyatral/göstermelik" (performatif) çabası olarak aşağılanmış.
23 Haz. / 9	İran'ın nükleer tesisleri paramparça edildi (smashed), ancak bombaya giden yarış hızlanabilir	"Paramparça edildi" (Smashed), "Yarış" (Race)	Edilgen (1. Kısım). "Smashed" gibi gayriresmi/şiddetli bir fiil kullanılmış. İran'ın nükleer çabası bir "yarış" metaforuyla sunulmuş.
23 Haz. / 14	ABD saldırılarının gerçek etkisi belirsizken Trump İran'da 'rejim değişikliği' fikrini ortaya atıyor (floats)	"Ortaya atmak" (Floats), "Rejim değişikliği" (Regime change)	Etken Yapı. Fail: Trump. Bir ülkenin yönetimini devirmek, politik bir balon/fikir (floats) düzeyinde tartışılmış.
24 Haz. / 3	İran füzeleri kullandıktan sonra ABD siber saldırılara karşı hazırlık yapıyor (braces)	"Hazırlık yapıyor" (Braces)	Etken Yapı. Fail: ABD. ABD savunma pozisyonunda, İran ise (füzelerle) saldıran taraf olarak kodlanmış.

Tablo 4.13 (Devam) CNN International Haber Başlıklarının Mikro Düzey Analizi

24 Haz. / 8	Dramatik diplomasi günü, Trump'ın İran-İsrail ateşkesini duyurmasıyla sonuçlandı	"Dramatik" (Dramatic), "Sonuçlandı" (Culminates)	Etken Yapı. Fail: Diplomasi günü (Cansız Özne). Olaylar bir film senaryosu gibi "dramatik" sıfatıyla sansasyonelleştirilmiş.
24 Haz. / 13	Trump, Putin'in kendisini arayıp İran konusunda yardıma ihtiyacı olup olmadığını sorduğunu söylüyor	"Söylüyor" (Says)	Dolaylı Anlatım. Fail: Trump. Küresel kriz, liderler arasındaki kişisel telefon görüşmelerine ve "güçlü adam" anlatısına indirgenmiştir.

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Üstteki tabloda sunulan CNN International haber başlıklarına yönelik mikro düzeydeki analiz, Amerikan medyasının çatışmayı "Amerikan-Merkezli" (Ethnocentric) ve "Sansasyonel" bir söylem stratejisiyle kurguladığını ortaya koymaktadır. BBC'nin teknik ve mesafeli dilinin aksine CNN, "Paramparça edildi" (Smashed), "Silip süpürme" (Wipe out) ve "Dramatik" gibi duygusal yükü ağır ve şiddet dozu yüksek sözcük seçimleriyle (lexicalization) haberi bir "gösteri"ye (spectacle) dönüştürme eğilimindedir. Sözdizimsel yapıda ve faillik kurgusunda "Ötekinin Aşağılanması" (Derogation) stratejisi belirgin bir şekilde öne çıkmaktadır. 23 Haziran tarihli başlıkta İran'ın askeri eylemleri "zayıflamış" bir aktörün "performatif/göstermelik" çabası olarak nitelenerek ciddiyetten uzaklaştırılmış, 17 Haziran'da ise İran'ın güvenlik kaygıları rasyonel bir tehdit algısı yerine "paranoya" kavramıyla patolojikleştirilmiştir. Buna ek olarak, haberlerin öznesi sıklıkla sahadaki olaylardan ziyade Fareed Zakaria gibi medya figürlerine veya liderlerin kişisel diyaloglarına (Kişiselleştirme) kaydırılmıştır. Çatışmanın bağlamı ise küresel insani boyutundan koparılarak, "ABD ekonomisi üzerindeki savaş şoku" veya "Amerikan vatandaşlarının tahliyesi" gibi "Önce Amerika" (America First) perspektifinden okunmuş ve etnosentrik bir çerçeveye hapsedilmiştir.

CNN'in 13–24 Haziran 2025 tarihli haber başlıkları, yalnızca sözcük seçimi ve sentaktik yapı bakımından değil, aynı zamanda çatışmanın uluslararası hukuk ve insani sonuçlarına dair kurduğu söylemsel sessizlik açısından da dikkat çekmektedir. Başlıklarda İsrail'in saldırıyı başlatması, örneğin "İsrail'in İran'a yönelik eşi görülmemiş saldırısı" (13 Haziran / 15) ya da "İsrail'in İran'ın nükleer programını silip süpürme kampanyası nasıl gelişti" (14 Haziran / 3) biçiminde aktarılırken, bu eylemlerin uluslararası hukuktaki

karşılığı, yani kuvvet kullanma yasağına ilişkin olası ihlaller, hiçbir şekilde çerçeveye dahil edilmemektedir. Fiiller güçlü ve dramatik (wipe out, unprecedented) olsa bile, saldırının hukuki statüsü tartışılmadığı için olay, “savaşın doğal akışı” içinde stratejik bir manevra gibi sunulmuştur. Bu yaklaşım, Van Dijk’ın (1988) eleştirel söylem analizinde belirttiği “sorunlu bilgiyi bastırma” (suppression) ve “arka plana atma veya belirsizleştirme” (backgrounding) stratejilerinin tipik bir örneğidir. Böylece İsrail’in ilk saldırı eylemi siyasal sorumluluktan arındırılmaktadır.

İnsani yıkımın görünmezleştirilmesi de CNN başlıklarında sistematik ve seçicidir. İranlı sivillerin yaşadığı kayıplar tamamen teknik bir anlatı içinde erimektedir. Örneğin “Video, İsrail semalarında süzülen İran füzelerini gösteriyor” (20 Haziran / 2) gibi görselleştirici başlıklarda çatışmanın sinematik yönü öne çıkarılmıştır. Ayrıca onların yaşadığı mağduriyet, politik bağlamından kopararak yalnızca bireysel tanıklık formatına indirgenmiştir. “Gidecek sığınağımız bile yoktu: İranlı Nobel Barış Ödülü sahibi İran’da hayatın nasıl olduğunu paylaşıyor” (20 Haziran / 12) ifadesi buna bir örnek olarak verilebilir. Buna karşın ABD vatandaşlarının güvenlik riskleri belirgin biçimde vurgulanır: “Trump ABD askeri hareketini tartarken yüzlerce Amerikalı İran’dan kaçtı” (20 Haziran / 7) başlığında insani boyut yalnızca Amerikalıların tahliyesi üzerinden sunulmuştur. Bu karşıtlık, insani acının seçici biçimde görünür kılındığını, İranlı sivillerin maruz kaldığı yıkımın ise sistematik olarak arka plana itildiğini göstermektedir.

Dolayısıyla CNN başlıkları, uluslararası hukuk ihlallerinin üstünü örten ve insani tahribatı büyük ölçüde görünmez kılan bir söylem üretmektedir. Bu bağlamda çatışma, fail ve sorumluluk ilişkilerinin açık biçimde tartışılmadığı, teknik, dramatik ve ABD-merkezli güvenlik çerçeveleri içinde nötrleştirildiği bir haber anlatısına dönüşmektedir. Böylece hem İsrail’in saldırı eylemlerine ilişkin hukuki sorunlar hem de İranlı sivillerin yaşadığı yıkım mikro düzeyde dilsel tercihler aracılığıyla sistematik olarak geri plana itilmekte, çatışmanın normatif boyutları ise okurun dikkat alanından çıkarılmaktadır.

CNN’in örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk’ın Eleştirel Söylem Analizi’ne göre ideolojik kare modeli stratejisi ele alınmış olup tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4.14*CNN International Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması*

2. NEGATİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların Kötü/Zayıf Yönlerini Vurgula)(En Yüksek Frekans)	1. POZİTİF BEN TEMSİLİ (Bizim İyi/Güçlü Yönlerimizi Vurgula)(İkinci Yüksek Frekans)	3. NEGATİF BEN TEMSİLİ (Bizim Kötü Yönlerimizi Gizle/Hafiflet)	4. POZİTİF ÖTEKİ TEMSİLİ (Onların İyi Yönlerini/Mazeretlerini Gizle/Reddet)
(23 Haz. / 4): Zayıflamış (Weakened) Tahran, yüzünü kurtarmak için ABD hava üslerine performatif şekilde saldırıyor	(24 Haz. / 8): Dramatik diplomasi günü, Trump'ın İran-İsrail ateşkesini duyurmasıyla sonuçlandı	(23 Haz. / 14): ABD saldırılarının gerçek etkisi belirsizken Trump İran'da 'rejim değişikliği' fikrini ortaya atıyor (floats)	(17 Haz. / 2): 'Maskeli, şapkalı ve güneş gözlüklü' İsraili casus korkuları arasında İran'ın Mossad paranoyası büyüyor
(23 Haz. / 9): İran'ın nükleer tesisleri paramparça edildi (smashed), ancak bombaya giden yarış hızlanabilir	(24 Haz. / 3): İran füzeleri kullandıktan sonra ABD siber saldırılara karşı hazırlık yapıyor (braces)	(14 Haz. / 3): İsrail'in İran'ın nükleer programını silip süpürme (wipe out) kampanyası nasıl gelişti	(16 Haz. / 5): Yerel gazeteciye göre İran, İsrail'deki saldırılara nasıl tepki veriyor
(17 Haz. / 2): İran'ın Mossad paranoyası, İsraili casusların 'maske, şapka ve güneş gözlüğü' taktığına dair korkular arasında büyüyor	(22 Haz. / 4): 'Tamir edilemez hasar': Askeri analist İran nükleer sahasının öncesi ve sonrası fotoğraflarını gösteriyor	(19 Haz. / 7): Amerika ekonomisi bir savaş şokuyla yüzleşebilir	
(20 Haz. / 2): Video, İsrail semalarında süzülen İran füzelerini gösteriyor	(22 Haz. / 14): İsrail Cumhurbaşkanı Isaac Herzog ile Röportaj	(15 Haz. / 5): GPS'te: İran'ın nükleer programının geleceği	

Tablo 4.14 (Devam) *CNN International Haber Başlıklarının İdeolojik Kare Modeline Göre Sınıflandırılması*

(20 Haz. / 7): Trump ABD askeri harekatını tartarken yüzlerce Amerikalı İran'dan kaçtı...	(13 Haz. / 5): İran'ın nükleer programı hakkında bilmeniz gereken her şey	(13 Haz. / 15): İsrail'in İran'a Yönelik Eşi Görülmemiş Saldırısı
(13 Haz. / 15): İsrail'in İran'a Yönelik Eşi Görülmemiş Saldırısı	(22 Haz. / 9): GPS'te: İran ve İsrail stratejiyi nasıl yeniden düşünüyor	
(24 Haz. / 13): Trump, Putin'in kendisini arayıp İran konusunda yardıma ihtiyacı olup olmadığını sorduğunu söylüyor	(18 Haz. / 2): CNN Tahran'da sahada	

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

CNN International haber başlıkları üzerinden gerçekleştirilen İdeolojik Kare analizi, Amerikan medyasının çatışmayı "Hegemonik Güç Gösterisi" ve "Ötekinin Aşağılanması" (Derogation) ekseninde kurguladığını ortaya koymaktadır. Örnekleme en belirgin strateji olan "Negatif Öteki Temsili", İran'ı sadece bir "tehdit" olarak değil, aynı zamanda "acı" ve "patolojik" bir aktör olarak çerçevelemiştir. 23 Haziran tarihli "*Zayıflamış Tahran... göstermelik şekilde saldırıyor*" başlığı, İran'ın askeri kapasitesini küçümseyerek eylemlerini ciddiyetsiz bir tiyatroya indirgemıştır. 17 Haziran tarihli "*Mossad paranoyası*" başlığı ise İran'ın güvenlik kaygılarını rasyonel bir devlet refleksi yerine irrasyonel bir korku bozukluğu olarak sunmuştur (Pozitif Öteki'nin Reddi).

CNN söylemi, "bizim kötü yönlerimizi gizle/hafiflet" kategorisinde de belirgin örnekler üretmektedir. "ABD saldırılarının gerçek etkisi belirsizken Trump İran'da 'rejim değişikliği' fikrini ortaya atıyor" (23 Haziran / 14) veya "ABD siber saldırılara karşı hazırlık yapıyor" (24 Haziran / 3) gibi başlıklarda ABD'nin aktif güç kullanımına ilişkin sorumluluk, hukuki tartışma ya da insani sonuçlara atıf yapılmadan teknik, yönetilebilir ve stratejik bir mesele gibi sunulur. Aynı zamanda "Dramatik diplomasi günü..." (24 Haziran / 8) gibi başlıklar çatışmayı liderlerin kişisel hamleleri ve diplomatik performans

üzerinden çerçeveleyerek savaşın yapısal, siyasi ve hukuki boyutlarını bireysel hikâyelere indirger. Bu söylemle hem ABD hem de İsrail'in askeri eylemleri, normatif tartışmanın dışına taşınarak bir tür "stratejik rutin" gibi nötralize edilmektedir.

Buna karşın "Pozitif Ben/biz Temsili"nde ABD 24 Haziran tarihli *"Ateşkesi duyurdu"* başlığında olduğu gibi kaostan içinden düzen çıkaran "kurtarıcı" ve "oyun kurucu" olarak konumlandırılmıştır. "Negatif Ben Temsilinin Hafifletilmesi" stratejisinde ise, uluslararası hukuka aykırı olan "rejim değişikliği" (darbe) girişimi, Trump'ın *"fikri ortaya atması"* (floats) şeklinde yumuşatılmış olup "savaş" kavramı ise *"Amerikan ekonomisi üzerindeki şok"* veya *"Amerikalıların kaçıışı"* üzerinden mağduriyet odaklı bir "iç politika" meselesine dönüştürülmüştür. Bu başlıklarla CNN, "Biz" grubunu (ABD/İsrail) güçlü, belirleyici ve rasyonel olarak konumlandırırken, "Onlar" grubunu (İran) ise zayıf, paranoyak ve yıkılmaya mahkum (paramparça edilmiş) olarak kodlayan oryantalist bir epistemik hegemonya üretmiştir.

Modelin son boyutu olan "pozitif öteki temsili" incelenen başlıklarda neredeyse hiç işletilmemektedir. İran'a yönelik olumlu, meşrulaştırıcı ya da bağlamsallaştırıcı yorumlar sistematik biçimde dışlanmaktadır. Bu boşluk, CNN'in haber çerçevesinde İran'ın yalnızca zayıflığı, kayıpları ya da irrasyonel davranışlarıyla görünür hale gelmesine yol açmaktadır. Ayrıca uluslararası hukuka aykırı biçimde saldırıyı başlatan İsrail'in eylemleri, örneğin "İsrail'in İran'ın nükleer programını silip süpürme kampanyası nasıl gelişti" (14 Haziran / 3) veya "İsrail'in İran'a yönelik eşi görülmemiş saldırısı" (13 Haziran / 15) başlıklarında stratejik bir operasyon gibi sunularak hukuki boyutu belirsizleştirilmektedir. Bu durum, Van Dijk'ın "ideolojik kare"de tanımladığı baskın aktörlerin sorumluluğunu arka plana itme stratejisinin doğrudan bir karşılığıdır. Sonuçta CNN'in başlıkları, hem normatif çerçeveyi hem de insani yıkımı görünmez kılan, çatışmayı güç hiyerarşileri içinde yeniden üreten bir söylemsel konumlanmayı açık biçimde ortaya koymaktadır.

CNN'in örnekleme konu olan haber başlıklarının Van Dijk'ın Eleştirel Söylem Analizi'ne göre makro düzeyde belirlenen temaları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.15*CNN International Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı*

TEMA 1: AMERİKAN MERKEZCİLİK VE İÇ POLİTİKA (Savaşın "Önce Amerika" Perspektifiyle Okunması)	TEMA 2: SAVAŞIN SANSASYONELLEŞ TİRİLMESİ VE YIKIM ESTETİĞİ (Dramatik ve Şiddet Odaklı Dil)	TEMA 3: ÖTEKİNİN PATOLOJİSİ VE ZAYIFLIĞI (İran'ın Küçümsenmesi ve İrrasyonel İlanı)	TEMA 4: MEDYA OTORİTESİ VE YORUMCULU K (PUNDITRY) (Haberin Markalaşması ve Kişiselleşmesi)
(18 Haz. / 7): Senatör Welch, ABD'nin İran'ı vurma ihtimali üzerine: "Önce Amerika ile ilgilenmeliyiz"	(13 Haz. / 15): İsrail'in İran'a Yönelik Eşi Görülmemiş Saldırısı	(17 Haz. / 2): 'Maskeli, şapkalı ve güneş gözlüklü' İsraili casus korkuları arasında İran'ın Mossad paranoyası büyüyor	(13 Haz. / 5): İran'ın nükleer programı hakkında bilmeniz gereken her şey
(19 Haz. / 7): Amerika ekonomisi bir savaş şokuyla yüzleşebilir	(14 Haz. / 3): İsrail'in İran'ın nükleer programını silip süpürme (wipe out) kampanyası nasıl gelişti	(23 Haz. / 4): Zayıflamış (Weakened) Tahran, yüzünü kurtarmak için ABD hava üslerine performatif şekilde saldırıyor	(13 Haz. / 10): İsrail-İran çatışması haberleri
(20 Haz. / 7): Trump ABD askeri harekatını tartarken yüzlerce Amerikalı İran'dan kaçtı...	(20 Haz. / 2): Video, İsrail semalarında süzülen İran füzelerini gösteriyor	(16 Haz. / 5): Yerel gazeteciye göre İran, İsrail'deki saldırılara nasıl tepki veriyor	(15 Haz. / 5): GPS'te: İran'ın nükleer programının geleceği
(23 Haz. / 14): ABD saldırılarının gerçek etkisi belirsizken Trump İran'da 'rejim değişikliği' fikrini ortaya atıyor (floats)	(22 Haz. / 4): 'Tamir edilemez hasar': Askeri analist İran nükleer sahasının öncesi ve sonrası fotoğraflarını gösteriyor	(20 Haz. / 12): 'Gidecek sığınağımız bile yoktu': İranlı Nobel Barış Ödülü sahibi İran'da hayatın nasıl olduğunu paylaşıyor	(18 Haz. / 2): CNN Tahran'da sahada
(24 Haz. / 3): İran füzeleri kullandıktan sonra ABD siber saldırlara karşı hazırlık yapıyor (braces)	(23 Haz. / 9): İran'ın nükleer tesisleri paramparça edildi (smashed), ancak bombaya giden yarış hızlanabilir		(19 Haz. / 2): İsrail ve İran karşılıklı saldırılarını sürdürürken, CNN Tahran'daki vurulan noktaları ziyaret ediyor

Tablo 4.15 (Devam) *CNN International Haber Başlıklarının Makro Temalara Göre Dağılımı*

(24 Haz. / 8):

Dramatik
diplomasi günü,
Trump'ın İran-
İsrail ateşkesini
duyurmasıyla
sonuçlandı

(21 Haz. / 4):

Fareed Zakaria,
ABD'nin
İran'daki nükleer
sahaları
vurmasına tepki
gösteriyor

(24 Haz. / 13):

Trump, Putin'in
kendisini arayıp
İran konusunda
yardıma ihtiyacı
olup olmadığını
sorduğunu
söylüyor

(22 Haz. / 9):

GPS'te: İran ve
İsrail stratejiyi
nasıl yeniden
düşünüyor

(22 Haz. / 14):

İsrail
Cumhurbaşkanı
Isaac Herzog ile
Röportaj -
Deşifre Metinleri

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

CNN International'ın haber başlıklarına yönelik makro analiz, medya kuruluşunun çatışmayı "Amerikan-Merkezli" (Ethnocentric), "Sansasyonel" ve "Marka Odaklı" bir editoryal politika ile çerçevelediğini göstermektedir. Dört ana tema üzerinden şekillenen bu makro yapıda en dikkat çekici unsur, "Amerikan Merkezilik ve İç Politika" temasıdır. Küresel bir kriz olan İran-İsrail savaşı; "Amerikan ekonomisi üzerindeki şok", "Senatör Welch... 'Önce Amerika ile ilgilenmeliyiz'" (18 Haziran / 7) ve "Amerikan vatandaşlarının tahliyesi" gibi tamamen ABD'nin ulusal çıkarlarına ve iç siyasi tartışmalarına (America First) indirgenmiştir. Bu başlıklar çatışmayı ABD'nin kendi güvenlik ve siyasal öncelikleri açısından okuyan dar bir mercek oluşturmaktadır. İran ve bölge halklarının yaşadığı insani yıkım bu çerçevede görünmez hale gelmektedir. Amerikan merkezci vurgu, böylece çatışmanın küresel değil, Washington merkezli bir sorun olarak sunulmasına hizmet etmektedir.

İkinci baskın tema olan "Savaşın Sansasyonelleştirilmesi ve Yıkım Estetiği", CNN'in habercilik dilini karakterize etmektedir. "Paramparça edildi" (Smashed), "Silip süpürme" (Wipe out), "Dramatik" ve "Tamir edilemez hasar" gibi ifadeler, savaşı analitik bir düzlemde çıkarıp izleyiciyi ekrana kilitlemeyi hedefleyen bir aksiyon filmi anlatısına

dönüştürmüştür. Bu retorik CNN söyleminde dramatik, şiddet odaklı ve görselleştirici anlatımlarla belirlenmektedir. “İsrail’in İran’ın nükleer programını silip süpürme kampanyası nasıl gelişti” (14 Haziran / 3) ya da “Video, İsrail semalarında süzülen İran füzelerini gösteriyor” (20 Haziran / 2) gibi başlıklar çatışmayı neredeyse sinematik bir sahneye dönüştürerek şiddetin içerdiği hukuki, etik ve insani boyutları geri plana itmektedir. Aynı ekseninde yer alan “İran’ın nükleer tesisleri paramparça edildi... yarış hızlanabilir” (23 Haziran / 9) başlığı ise şiddeti bir “yıkım estetiği” üzerinden aktarmaktadır. Saldırının uluslararası hukuka aykırılığı veya yol açtığı insani etkiler tartışılmadan, yıkımın kendisi haber değeri olarak merkeze alınır. Bu sansasyonelleştirme, çatışmanın gerçek siyasi ve insani bağlamını bulanıklaştırmaktadır.

"Ötekinin Patolojisi ve Zayıflığı" temasında ise İran, güvenlik endişeleri olan bir devlet değil, "paranoyak", "zayıflamış" ve eylemleri sadece "performatif" (göstermelik) olan irrasyonel bir aktör olarak kodlanmıştır. Bu durum CNN’in İran’ı ayrıca kırılgan ve tepkiselliği düşük bir aktör olarak gösteren başlıklarında görünür hale gelmektedir. “İran’ın Mossad paranoyası büyüyor” (17 Haziran / 2) veya “Zayıflamış Tahran... itibarını kurtarmak için göstermelik saldırıyor” (23 Haziran / 4) gibi ifadeler, İran’ın davranışlarını rasyonel siyasal tepkiler değil, psikolojik bozukluk ya da acizlik çerçevesinde konumlandırmaktadır. Bu yaklaşım İran’ın uluslararası hukuk açısından meşru güvenlik kaygılarını da değersizleştirmektedir.

Dördüncü eksen olan medya otoritesi ve yorumculuk ise CNN’in kendisini bilginin hakemi, yorumun merkezi aktörü olarak kurduğu başlıklarda belirgindir: “CNN Tahran’da sahada” (18 Haziran / 2), “Fareed Zakaria... tepki gösteriyor” (21 Haziran / 4) veya “GPS’te: İran ve İsrail stratejiyi nasıl yeniden düşünüyor” (22 Haziran / 9). Bu tür başlıklar, çatışmanın gerçekliğini bizzat CNN’in uzmanlığı ve yorum gücü üzerinden anlamlandırmaktadır. Böylece haber, olayların değil, kurumun kendi marka otoritesinin görünürlüğünü artıran bir çerçeveye dönüşmekte ve epistemik hegemonyanın kurulmasında uzman/kurum otoritesinin öne sürülmesine örnek olarak ifade edilebilmektedir.

Sonuç olarak bu dört temanın toplam etkisi, çatışmanın uluslararası hukuka aykırı biçimde başlatılmış olması ve ortaya çıkan sivillere yönelik ağır insani yıkımın CNN haber söyleminde sistematik olarak geri planda kalmasına yol açmaktadır. Savaş, ABD eksenli stratejik bir problem, dramatik bir gösteri ve “öteki”nin irrasyonelliğini teyit eden

bir anlatı olarak yeniden üretilirken, hukuki sorumluluk ve insan hakları boyutları söylemsel olarak silikleşmektedir. Bu durum CNN'in makro düzeyde ideolojik bir çerçeveye hareket ettiğini açık biçimde göstermektedir.

Şekil 4.4

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

tehditler üzerine odaklanarak, olayı sadece anlık bir çatışma değil, stratejik ve varoluşsal bir sorun olarak çerçevelediğini göstermektedir. Bu bulut, çözüm arayışı veya bölgesel arabuluculuk aktörlerini (Türkiye, Katar vb.) tamamen geri planda bırakarak, olayı olay odaklı, askeri-teknik ve tehdit temelli bir çerçevede tutan dominant bir söylemi temsil etmektedir.

Aşağıda 12 gün boyunca CNN’de en çok kullanılan (en az 5 kez kullanılmış) sözcüklerin frekans sayıları, sözcüklerin kaç gün haber başlıklarında kullanıldığı ve toplamdaki kelime sayısına oranı verilmektedir.

Tablo 4.16

CNN International’da 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri

Sözcük	Frekans	%	Derece	Günler	Günler %
iran	77	9,31	1	12	100,00
israel	29	3,51	2	9	75,00
nuclear	24	2,90	3	10	83,33
strikes	21	2,54	4	8	66,67
trump	19	2,30	5	9	75,00
says	14	1,69	6	7	58,33
conflict	12	1,45	7	6	50,00
israeli	10	1,21	8	7	58,33
iranian	9	1,09	9	5	41,67
israel-iran	9	1,09	9	7	58,33
program	9	1,09	9	7	58,33
cnn	8	0,97	12	5	41,67
june	8	0,97	12	6	50,00
sites	7	0,85	14	5	41,67
tehran	7	0,85	14	4	33,33
attack	6	0,73	16	5	41,67
gps	6	0,73	16	2	16,67
military	6	0,73	16	5	41,67
2025	5	0,60	19	4	33,33
know	5	0,60	19	4	33,33
missiles	5	0,60	19	4	33,33

Tablo 4.16 (Devam) *CNN International’da 12 Günlük Haber Başlıklarında En Çok Kullanılan Sözcük Frekans Verileri*

regime	5	0,60	19	4	33,33
strike	5	0,60	19	4	33,33

Kaynak: Maxqda 24 Yazılımı kullanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

CNN’in 13–24 Haziran 2025 dönemi boyunca en az beş kez kullanılan sözcüklere ilişkin üstteki frekans tablosu, kurumun çatışmayı İran-merkezli bir güvenlik tehdidi olarak çerçevelediğini açık biçimde göstermektedir. “İran” kelimesinin tüm 12 günde yer alması ve %9,54 ile açık ara en yüksek frekansa sahip olması, anlatının merkezine yapısal bir tehdit figürünün yerleştirildiğini işaret etmektedir. Bunu izleyen “nuclear” (10 günde), “program”, “missiles”, “regime” gibi sözcüklerin ise bu tehdidi sürekli yeniden üreten bir güvenlikleştirme söylemi oluşturduğunu düşündürmektedir. Buna karşılık “israel” ve “israeli” kelimelerinin yalnızca 9 ve 7 gün boyunca görünmesi, üstelik düşük frekansla yer alması, İsrail’in çatışmanın asli faili değil, gelişmeleri değerlendiren ve “says” veya “warns” gibi kelimelerle konumlanan rasyonel bir özne olarak sunulduğuna işaret eder. “Strikes”, “attack” ve “military” gibi eylem bildiren kelimeler bulunsada bu terimlerin kullanım dağılımı, saldırgan eylemlerin çoğunlukla belirsiz veya pasif bir çerçeve içinde aktarıldığını, faillik atfının sistematik biçimde İran’a doğru yönlendirildiğini göstermektedir. Genel olarak CNN’in kelime kullanımı, Küresel Kuzey medyasının tipik epistemik hegemonya pratikleriyle uyumludur. İran’ı kalıcı bir tehdit odağı olarak konumlandıran, İsrail’i ise söylemsel olarak meşru ve reaksiyon veren bir aktör olarak öne çıkaran bu yapı, çatışmaya ilişkin bilgi üretimini tek yönlü bir güvenlik anlatısı içinde kurmakta ve alternatif okuma imkanlarını sınırlandırmaktadır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, 13-24 Haziran 2025 tarihlerinde yaşanan ve literatürde “12 Gün Savaşı” olarak anılan İran-İsrail çatışmasını, küresel haber alanında şekillenen söylemler üzerinden inceleyerek, Küresel Kuzey ve Küresel Güney medya kuruluşlarının aynı olayı nasıl farklı epistemik çerçeveler içinde kurduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hedefi, BBC News ve CNN International gibi Küresel Kuzey merkezli kanallar ile TRT World ve El Cezire gibi Küresel Güney merkezli kanalların, çatışmayı hangi sözcük seçimleri, hangi tematik vurgular ve hangi ideolojik stratejilerle temsil ettiklerini karşılaştırmalı olarak analiz etmek, bu söylemsel farklılıkların uluslararası güç ilişkileri, medya emperyalizmi ve epistemik hegemonya tartışmalarıyla nasıl kesiştiğini göstermektir. Bu amaç doğrultusunda çalışma, giriş bölümünde formüle edilen “Haber başlıklarında kullanılan fail kimdir ve hangi durumlarda gizlenmekte veya görünür kılınmaktadır?”, “‘Biz’ ve ‘onlar’ ayrımı medya kuruluşlarında nasıl inşa edilmektedir?”, “Çatışmanın temsilinde öne çıkan temalar ve söylemsel kalıplar, Küresel Kuzey ve Küresel Güney medya blokları arasında nasıl farklılaşmaktadır?” ve “Bu söylemsel farklılıklar, uluslararası güç ilişkileri ve epistemik hegemonya bağlamında nasıl açıklanabilir?” sorularına yanıt aramaktadır. Böylece haber başlığı, yalnızca metnin kısa özeti değil, van Dijk’ın (1988) vurguladığı gibi, alıcıların zihinsel modellerini yönlendiren stratejik bir söylem alanı olarak ele alınmıştır. Bulgular, haber söyleminin yalnızca bir aktarım değil, aynı zamanda ideolojik bir kurgu süreci olduğunu vurgulayan Van Dijk’ın (1993, 1998) sosyo-bilişsel yaklaşımını destekler niteliktedir. Bu açıdan medya söylemleri, Gramsci’nin hegemonya kavrayışındaki gibi toplumsal güç ilişkilerini doğal, kaçınılmaz ve meşru gösteren kültürel araçlar olarak işlev görmektedir.

Araştırmanın varsayımları da bu çerçeveye uygun biçimde kurgulanmıştır. Çalışma, öncelikle haber başlıklarının, van Dijk’ın belirttiği gibi, metnin tümüne dair ideolojik bakış açısını yoğunlaştıran, yorumlama çerçevesini belirleyen ve okurun zihninde olayların hiyerarşisini kuran kritik söylemsel unsurlar olduğu varsayımına dayanmaktadır. İkinci olarak, medya kuruluşlarının sahiplik yapıları, yayın politikaları ve jeopolitik konumlanmalarının, çatışma haberlerini çerçeveleme biçimini doğrudan etkilediği, dolayısıyla BBC ve CNN gibi Küresel Kuzey medya kuruluşlarının, uluslararası çatışmaları çoğu zaman Batı merkezli güvenlik çıkarlarını koruyan hegemonik söylemlerle sunduğu, buna karşılık TRT World ve El Cezire gibi Küresel

Güney medya kuruluşlarının, özellikle jeopolitik gerilimler söz konusu olduğunda, mevcut haber akışına alternatif çerçeveler sunma potansiyeline sahip olduğu varsayılmıştır.

Bu amaç ve varsayımlar doğrultusunda çalışma, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasındaki çatışma haberlerini belirli sınırlılıklar içinde ele almıştır. Araştırma kapsamı ve sınırlılıkları başlığı altında da belirtildiği üzere, inceleme yalnızca 12 günlük savaş dönemini ve bu dönemde seçilen dört uluslararası medya kuruluşunun dijital platformlarında yayımlanan haber başlıklarını kapsamaktadır. Haber metinlerinin tamamı, görseller, canlı yayınlar, tartışma programları, sosyal medya paylaşımları ve izleyici yorumları çalışma dışında bırakılmış; dilsel karşılaştırmada tutarlılık sağlamak amacıyla BBC, CNN ve TRT World’ün İngilizce yayınları ile El Cezire’nin İngilizce internet sitesinde yer alan başlıklar analiz birimine dönüştürülmüştür. Seçilen başlıkların sistematik örnekleme yoluyla sınırlı bir veri seti oluşturduğu, bu nedenle verilerin temsil gücünün belirli ölçüde kısıtlı olduğu, dolayısıyla elde edilen bulguların tüm küresel medya evrenine genellenmesi konusunda dikkatli olunması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Ayrıca çalışma, yalnızca söylemsel düzeye odaklandığı için, haberlerin izleyici üzerindeki etkilerini, alımlama süreçlerini veya sosyal medya etkileşimlerini doğrudan incelememektedir, bu alanlar, ayrı araştırmaların konusu olabilecek potansiyel çalışmalara bırakılmıştır.

Araştırmanın yöntemi, bu amaç ve sınırlılıklarla uyumlu şekilde, nitel bir yaklaşım çerçevesinde van Dijk’in Eleştirel Söylem Analizi (ESA) yöntemi ile mikro, makro ve ideolojik kare düzeylerinde çok katmanlı bir çözümleme yapmaya dayanmıştır. Başlıklar, sözcük seçimi, sözdizimi, fail-nesne ilişkileri gibi mikro düzey unsurların yanı sıra, çatışmanın hangi temalar etrafında çerçevelendiğini gösteren makro yapılar ve “biz/onlar” ayrımının ideolojik kare modeline göre nasıl işlediği açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca, Maxqda analiz yazılımı aracılığıyla oluşturulan kelime bulutları ve sözcük frekans tabloları, dört medya kuruluşunun dilsel tercihlerindeki yoğunlaşmaları görselleştirerek, söylem analizinin bulgularını destekleyen nicel göstergeler sağlamıştır. Böylece çalışma, kitle iletişim kuramlarının sunduğu genel kavramsal çerçeveyi, van Dijk’in söylem-iktidar modeli ve epistemik hegemonya literatürüyle birleştirerek, hem nitel hem nicel unsurları barındıran bütüncül bir analiz ortaya koymuştur.

Bu kuramsal zemin ve yöntemsel çerçeve ışığında elde edilen bulgular, öncelikle kitle iletişim kuramları açısından anlamlı bir tablo ortaya koymaktadır. Bu çalışmanın 2. bölümünde ayrıntılı biçimde ele alınan gündem belirleme, çerçeveleme, sessizlik sarmalı, iki aşamalı akış, yetiştirme gibi kitle iletişim kuramları, medyanın hangi konuları öne çıkararak, hangi kavramları kullanarak ve hangi temaları tekrar ederek kamusal algıyı şekillendirdiğini göstermektedir. 13-24 Haziran 2025 döneminde BBC ve CNN'in, çatışmayı sıklıkla “büyük bir tırmanış”, “kampanya” ve “rejim değişikliğini de içeren bir strateji” olarak çerçeveleyen başlıkları (13 Haziran / 5; 13 Haziran / 10; 14 Haziran / 3), izleyicinin zihninde olayın hukuki niteliğinden çok, stratejik ve askeri boyutlarını görünür kılmakta ve gündem belirleme işlevini Batı güvenlik perspektifine göre icra etmektedir. Benzer biçimde, CNN'in Amerikan ekonomisi, Amerikan vatandaşlarının güvenliği ve ABD iç politikasına ilişkin kaygıları öne çıkaran başlıkları, çatışmanın küresel boyutlarını ve özellikle İran toplumunun yaşadığı yıkımı gölgede bırakarak, “önce Amerika” eksenli bir gündem kurmaktadır (18 Haziran / 7; 19 Haziran / 7). Buna karşılık TRT World ve El Cezire'de siviller, savaş suçu, işgal, uluslararası hukukun ihlali ve bölgesel güç dengeleri gibi temaların yoğun biçimde gündemleştirilmesi, bu iki kanalın çatışmayı yalnızca askeri güç ve nükleer program ekseninde değil, aynı zamanda tarihsel adalet ve normatif düzen tartışmaları üzerinden çerçevelediğini göstermektedir (13 Haziran / 15; 16 Haziran / 2; 17 Haziran / 1; 18 Haziran / 1). Böylece kitle iletişim kuramlarının gündem belirleme ve çerçeveleme boyutları, somut başlık verileri üzerinden doğrulanmakta, küresel haberin yalnızca bilgi aktarmakla kalmayıp, hangi gerçekliğin görünür olacağını belirleyen güçlü bir filtre işlevi gördüğü anlaşılmaktadır.

İdeoloji ve hegemonya tartışmaları açısından bakıldığında, Frankfurt Okulu, Althusser'in ideolojik aygıtlar kavramı, Gramsci'nin hegemonya kuramı ve kültürel emperyalizm literatürü ile 2. bölümde kurulan teorik çerçeve, özellikle BBC ve CNN'in söylemini anlamlandırmak için önemli bir açıklayıcı güce sahiptir. Haber başlıklarının, kapitalist dünya düzeninin güç ilişkilerini görünmezleştiren ve Batı merkezli dünya görüşünü “doğal” ve “makul” hale getiren ideolojik aygıtlar olarak işlev gördüğü, bu tezde somut örneklerle ortaya konmuştur. “İsrail'in oyun sonu İran'da rejim değişikliği olabilir - ama bu bir kumar” başlığı (13 Haziran / 10), bir ülkenin rejiminin dış müdahaleyle değiştirilebilmesini, uluslararası hukukun ağır bir ihlali yerine, akılcı risk hesaplarının konusu olan bir strateji gibi sunmaktadır. Böylece hegemonik güçlerin en radikal müdahalelerini bile tartışmayı normalleştiren bir dil üretmektedir. “ABD'nin İran

saldırıları ne kadar başarılı oldu?” ifadesi (22 Haziran / 8), bir devletin başka bir devletin topraklarına yönelik silahlı saldırılarını, hukuki ve ahlaki sorgulamadan çok, performans değerlendirmesine tabi tutulan teknik bir operasyon haline getirerek, Althusser’in ifadesiyle medyayı “devletin ideolojik aygıtı” konumuna taşımaktadır. Buna karşılık TRT World’ün “İsrail’in İran’a vuruşu: Çok kutuplu dünya düzeni için belirleyici bir sınav” (18 Haziran / 1) ve “İsrail bombaya sahip olabilir ama İran olamaz: Uluslararası düzenin ikiyüzlülüğü” (17 Haziran / 1) gibi başlıkları, hegemonik düzenin temel varsayımlarını sorgulayan, normatif çifte standardı görünür kılan karşı-hegemonik bir söyleme işaret etmektedir.

İran-İsrail ilişkilerinin tarihsel bağlamı da bu sonuçların anlamını güçlendirmektedir. İkinci bölümde ortaya konduğu üzere, iki ülke arasındaki ilişkiler, devrim öncesi iş birliğinden devrim sonrası düşmanlığa, nükleer program etrafında şekillenen güvenlik kaygılarından vekalet savaşlarına uzanan karmaşık bir tarihsel arka plana sahiptir. Bu tarihsel bağlam dikkate alındığında, 2025’teki 12 günlük savaş, yalnızca anlık bir kriz değil, uzun yıllara yayılan bir güç mücadelesinin yeni bir halkasıdır. BBC ve CNN’in bu tarihi büyük ölçüde İsrail ve ABD merkezli bir strateji anlatısı üzerinden yeniden kurduğu, El Cezire ve TRT World’ün ise işgal, sömürgecilik sonrası düzen, çok kutupluluk ve bölgesel istikrar temalarıyla bağ kurduğu görülmektedir. Böylece tarihsel bağlam, söylem analizinde saptanan bulguların rastlantısal olmadığını, aksine uzun süreli bir epistemik ve jeopolitik ayrışmanın güncel bir tezahürü olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmada görüleceği üzere, BBC ve CNN’in “İsrail-İran: İsrail büyük bir tırmanışla İran’ı vuruyor” (13 Haziran / 5), “İsrail’in oyun sonu İran’da rejim değişikliği olabilir – ama bu bir kumar” (13 Haziran / 10) ve “İsrail’in İran’ın nükleer programını silip süpürme kampanyası nasıl gelişti” (14 Haziran / 3) başlıkları, bu tarihi arka planı NATO-ABD güvenlik perspektifinden yeniden kurmakta, İran’ı nükleer dosya üzerinden sürekli bir “potansiyel tehdit”, İsrail’i ise bu tehdide karşı “zor ama gerekli” önleyici hamleler yapan bir aktör olarak sunmaktadır. Buna karşılık El Cezire’nin “UAEA Başkanı: İran’ın nükleer silah ürettiğine dair kanıt yok” başlığı (19 Haziran / 13) aynı nükleer dosyayı bambaşka bir epistemik açıdan okumaktadır. Burada El Cezire’nin esas vurgusu, İran’ın hukuken nükleer silaha sahip olduğuna dair kanıt bulunmadığı, dolayısıyla İsrail’in “meşru müdafaa” söyleminin sorgulanması gerektiği üzerinedir. Bu zıt konumlanış, İran-İsrail ilişkilerinin tarihsel arka planının bile tek bir epistemik çerçeveden

okunamayacağını, Küresel Kuzey ve Güney medyasının tarihi ve siyaseti farklı biçimlerde “bilgi” haline getirdiğini göstermektedir.

Araştırmanın literatüre ve uygulamaya yönelik katkıları açısından bakıldığında bu çalışma, İran-İsrail çatışmasına ilişkin küresel medya temsillerini, aynı dönemde ve aynı olaylar üzerinden Küresel Kuzey ve Küresel Güney blokları arasında karşılaştırmalı olarak inceleyen ender örneklerden biridir. Küresel Güney medyasının tamamen pasif bir alıcı olmadığını, aksine kendi tarihsel, siyasal ve normatif perspektifleri çerçevesinde karşı-anlatılar üretebildiğini, buna karşın bu karşı-anlatıların da kendi bağlamlarının ve devlet çıkarlarının sınırları içinde şekillendiğini ortaya koyarak, “alternatif medya” tartışmalarına daha nüanslı bir bakış açısı kazandırmaktadır. Son olarak, çalışma medya okuryazarlığı, düzenleyici politikalar ve uluslararası haber akışının demokratikleşmesi bağlamında, kavram seçiminin ve söylem kurulumunun ne kadar kritik olduğunu gösteren somut bulgular sunmaktadır.

Haber başlıkları, gazetecilik metnlerinin nötr özetlerinden ziyade, okuyucunun olayla ilk karşılaşma anında bilişsel şemasını şekillendiren, yoğun ideolojik yük taşıyan retorik araçlardır. Seçilen kelimelerin duygusal çağrışımı, sentaktik düzenlemeleri ve aktör-eylem atıflarıyla, medya kurumunun jeopolitik duruşunu sessizce dayatır ve okuyucuyu belirli bir yorum ufku içine yerleştirirler.

Teun A. van Dijk’ın (1998) eleştirel söylem analizi çerçevesinde başlık, prominence (öne çıkarma) ve suppression (bastırma) mekanizmalarını aynı anda işletir. Bir tarafın eylemini aktif ve meşru kılan fiillerle (strikes, hits, targets) sunarken, karşı tarafın kayıplarını ya pasifleştirir ya da tamamen görünmez kılar. Böylece “kim kime ne yaptı” sorusunun cevabı, daha metnin ilk satırında ideolojik olarak sabitlenmiş olur. Pasif çatı, failin gizlenmesi, duygusal yükü yüksek sıfatların (brutal, devastating) seçimi veya tam tersine soğuk teknik terimlerin (surgical strike) tercihi, okuyucunun empati haritasını önceden çizmektedir.

Uluslararası çatışmalarda bu retorik işlev, epistemik hegemonyanın en etkili taşıyıcısı haline gelir. Küresel Kuzey medyası, “nuclear sites”, “regime”, “ceasefire” gibi kelimeleri merkeze alarak çatışmayı Batı güvenlik ontolojisi içinde normalize ederken, Küresel Güney medyası “killed”, “children”, “war” gibi kelimelerle aynı olayı sivil mağduriyet ve direniş anlatısına çevirmektedir. Bu durum, aynı tarihsel olayın iki farklı ontolojik gerçekliğe dönüştürüldüğünü göstermektedir. Biri “önleyici operasyon” diğeri

“saldırı ve işgal”dir. Dolayısıyla haber başlığı, dilin yalnızca haber verme değil, aynı zamanda dünyayı kuran ve yeniden üreten bir iktidar pratiği olduğunu bir kez daha doğrulamaktadır.

Dört medya kuruluşunun 13-24 Haziran tarihli haber başlıklarına uygulanan mikro analiz sonucunda, sözcük seçimi (lexicalization) ve sentaktik yapı (syntactic structure) açısından Küresel Güney ve Küresel Kuzey medyası arasında yapısal farklılıklar tespit edilmiştir. TRT World ve El Cezire (Al Jazeera) tarafından üretilen başlıklarda, ağırlıklı olarak etken çatı kullanılarak failin (İsrail ve ABD) açıkça belirtildiği ve eylemlerin "suikast", "savaş suçu", "vahşi saldırganlık" gibi hukuki veya ahlaki terminoloji ile tanımlandığı görülmüştür; bu grupta TRT World, Türkiye'nin diplomatik rolünü, El Cezire ise "karşılıklı vuruşma" gibi ifadelerle çatışmanın karşılıklı doğasını ve tarihsel bağlamını ön plana çıkarmıştır. Buna karşılık BBC News ve CNN International'dan oluşan Küresel Kuzey grubunda, failin teknolojik unsurlar veya siyasi figürler olduğu yapılar gözlemlenmiştir. BBC News, olayları "oyun sonu", "kumar" ve "başarı" gibi stratejik ve performans odaklı kavramlarla nitelerken, CNN International "paramparça edildi", "silip süpürme" ve "dramatik" gibi şiddet yoğunluğu yüksek ifadeler kullanmış ve konu başlıklarını sıklıkla Amerikan iç siyaseti, ekonomisi veya medya yorumcuları üzerinden kurgulamıştır.

Araştırmanın en belirgin bulgularından biri yukarıda belirtildiği gibi, TRT World ve El Cezire'nin haber başlıklarında krizin insani bedellerine ve uluslararası hukuk bağlamına yoğun bir vurgu yapmasıdır. TRT World'ün başlıklarında “vahşi saldırı”, “savaş suçu”, “insani kriz”, “uluslararası hukukun ihlali” gibi terimlerin sık kullanılması, çatışmayı teknik bir askeri karşılaşma olarak değil, insan hayatını önceleyen ahlaki bir mesele olarak çerçevelediğini göstermektedir. Bu durum dosya incelemesinde açıkça görülmektedir; TRT World, saldırıların faili olan aktörleri çoğunlukla etken çatıda görünür kılmakta, özellikle İsrail'in eylemlerini isimlendirerek sorumluluğu belirginleştirmektedir.

Bu yaklaşım, Mignolo'nun (2011) “epistemik itaatsizlik” kavramıyla da uyumludur; Küresel Güney medyası, Batı merkezli bilgi rejimlerine uymak yerine kendi normatif bakış açısını üretmekte ve çatışmayı hiyerarşik bir jeopolitik düzenin sonucu olarak yorumlamaktadır. TRT World'ün söyleminde Türkiye'nin “arabulucu”, “barış çağrısı

yapan aktör” olarak sunulması da bu hegemonik düzene alternatif bir diplomatik kimlik inşasına işaret etmektedir.

El Cezire’nin söylemi ise tarihsel bağlama daha fazla referans içermekte ve ABD’nin bölgedeki geçmiş müdahalelerini ön plana çıkarmaktadır. 1953 İran darbesine gönderme yapan başlıklar, çatışmayı yalnızca anlık bir askeri gerilim olarak değil, uzun bir sömürgeci müdahale zincirinin devamı olarak resmetmektedir. Bu tarihsel çerçeveleme, Said’in (1978) Oryantalizm eleştirisindeki “ABD-Batı müdahalesinin normlaştırılması” tespitlerini yeniden üretir niteliktedir.

Bulgular, El Cezire’nin çatışmayı insani ve jeopolitik maliyetleri üzerinden sunduğunu; nükleer risk, bölgesel istikrarsızlık ve siviller üzerindeki etkiler gibi başlıklara güçlü biçimde yer verdiğini göstermektedir. Özetle, Küresel Güney medyası çatışmayı:

- a) insani zarar,
- b) tarihsel bağlam,
- c) uluslararası hukuk,
- d) hegemonik güçlerin bölgesel rolü üzerinden değerlendirmekte ve bu sayede normatif bir karşı-hegemonya üretmektedir.

BBC ve CNN’in başlıkları, çatışmayı daha çok teknik, stratejik ve jeopolitik bir hesaplama olarak çerçevelemektedir. BBC’nin başlıklarında yer alan “endgame”, “gamble”, “payoff”, “strategic calculus” gibi ifadeler, savaşın askeri ve politik stratejiler üzerinden bir “oyun tahtası”na indirgenmiş olduğu izlenimini yaratmaktadır. Çatışmanın böyle bir metaforik çerçeveye sunulması, savaşın şiddet boyutunu görünmez kılarak karar vericilerin akıl yürütmesine odaklanan bir söylem üretmektedir.

Benzer şekilde, CNN’in başlıklarında yoğun biçimde gözlenen dramatizasyon ve duygusal yoğunluk (ironed out, wiped out, dramatic escalation) çatışmayı bir tür aksiyon anlatısına dönüştürmektedir. CNN ayrıca medya kuruluşunu bizzat özneleştirerek (“CNN on the ground”, “CNN verifies”, “analysis by...”) haber söylemini kuran ve meşrulaştıran aktör olarak kendini öne çıkarmaktadır. Bu söylemsel konumlanış, Van Dijk’in (1991) medya söyleminde otorite figürlerinin ideolojik çerçeve inşasında oynadığı merkezi role ilişkin tespitlerini doğrulamaktadır.

Küresel Kuzey medyasının bir diğer önemli özelliği ise faillerin sıklıkla edilgen yapılarda ya da belirsiz özneye ifade edilmesidir. Bu durum, Schiller’in (1976) “medya

emperyalizmi” tartışmalarında dile getirdiği gibi, Batı merkezli bilgi üretiminde “sorumluluk dağılımının” sistematik biçimde yeniden üretildiğini göstermektedir. BBC’de failin belirsizleştirilmesi (missiles launched, intensified clashes), şiddetin bir doğa olayı gibi sunulmasına yol açarak çatışmanın yapısal arka planını görünmez kılmaktadır.

Bu tablo, epistemik hegemonyanın güncel medyadaki işleyişini açık biçimde ortaya koymaktadır: bilgi kaynağı Küresel Kuzey olarak kodlanmakta, çatışmanın meşruiyet çerçevesi bu odaktan belirlenmekte ve diğer aktörlerin söylemleri çoğu zaman ikincil konuma itilerek değersizleştirilmektedir.

Maxqda ile oluşturulan ve çalışmanın 4. Bölümünde sunulan 12 günlük kelime bulutları karşılaştırıldığında, TRT ve El Cezire’nin çatışmayı çoğul fail, karşılıklı eylem ve bölgesel bağlam üzerinden çerçevelediğini, buna karşılık CNN ve BBC’nin söylemlerinin İran-merkezli tehdit anlatısını yeniden üreterek Küresel Kuzey’in güvenlik odaklı epistemik hegemonya geleneğini sürdürdüğünü açık biçimde göstermektedir. El Cezire ve TRT’nin bulutlarında “strikes”, “attacks”, “missile”, “sites”, “retaliation” gibi eylem odaklı sözcüklerin “israel” ile birlikte belirginleşmesi, çatışmanın sorumluluğunu aktörler arasında dağıtan ve tek taraflı tehdit söylemini kıran karşı-hegemonik bir dil üretmektedir. Ayrıca TRT’de “türkiye”, “erdogan”, “peace”, “middle east” gibi sözcüklerin görünürlüğü, bölgesel ajans ve diplomasi kapasitesini öne çıkararak epistemik düzeni Batı merkezinden kaydırır. Buna karşın CNN ile BBC’nin kelime bulutlarında “iran”, “nuclear”, “program”, “regime”, “threat”, “missiles” gibi kavramların baskınlığı, İran’ın çatışmanın asli ve yapısal tehdidi olarak konumlandığı söylemsel bir çerçeve kurmaktadır. “Says”, “warns”, “israeli” gibi kelimelerle İsrail’in rasyonel, açıklama yapan ve meşru bir özne olarak sunulması bu hegemonik düzeni pekiştirmektedir. Dolayısıyla dört medya kuruluşunun kelime bulutları birlikte okunduğunda, çatışmanın anlamlandırılmasında Küresel Kuzey’in güvenlikleşmiş söylem rejimi ile Küresel Güney’in çoğulcu ve fail-odaklı karşı-hegemonik yaklaşımı arasında belirgin bir ayrışma ortaya çıkmaktadır. Bu ayrışma epistemik hegemonya literatürünün öngördüğü bilgi-jeopolitiği eşitsizliklerini somut bir biçimde görünür kılmaktadır.

Yine çalışmanın 4. Bölümünde sunulan 4 medya kuruluşuna ait sözcük frekans analizleri karşılaştırıldığında Küresel Kuzey medyasında (CNN ve BBC), iran, israel, nuclear ve trump gibi güvenlikleştirilmiş çekirdek terimler, yüksek yüzdelik oranları (Örn. CNN’de

iran %9.54, BBC'de iran %7.22) ve yüksek Günlük % değerleriyle söylemsel hegemonyayı sürdürmektedir. Özellikle BBC ve CNN'de Trump'ın yüksek Günlük % değerleri (BBC %75.00, CNN %75.00), bu krizin Batı siyasetinin merceğinden okunduğunun sürekli bir göstergesidir. Buna karşın, Küresel Güney medyasında (TRT World ve El Cezire) söylemsel ağırlık, karşı-hegemonik unsurlara kaymaktadır. TRT World'de türkiye (%0.91) kelimesi, krizin %75'inde kullanılarak yüksek bir söylemsel süreklilik gösterir ve krizin bölgesel aktörlük üzerinden okunması gerektiğini vurgulamaktadır. El Cezire'de ise iran (%10.44) ve israil (%7.01) kelimeleri, en yüksek yüzdelerle çatışmanın merkezinde yer almasına rağmen, ceasefire (ateşkes) terimi düşük bir Günlük %'siyle (12 günün sadece 2'si, %16.67) de olsa varlığını koruyarak, çözüm odaklılığın söyleme dahil edildiğini işaret etmektedir. Ancak zaten incelenen son 2 günde ateşkes konu edilmiş ve gerçekleşmiştir. Sonuç olarak, Küresel Kuzey'in militarist anlatısı yüzdelik ağırlık ve süreklilikle pekişirken, Küresel Güney medyası diplomatik aktörleri ve çözüm vurgusunu güçlü bir görecelik ağırlıkla söyleme yerleştirerek epistemik denge kurma çabasını korumaktadır.

Van Dijk'ın (1998) "İdeolojik Kare" modeli bulgulara uygulandığında, dört medya kuruluşunun da kendi jeopolitik eksenine uygun bir "biz-onlar" ayrımı kurduğu görülmektedir.

- TRT World, "biz"i insani değerleri önceleyen, barış çağrısı yapan aktörler olarak; "onlar"ı ise İsrail/ABD merkezli şiddetin sorumluları olarak kodlamaktadır.
- El Cezire, "biz"i tarihsel hafızaya sahip, bölgesel dinamikleri anlayan toplumlar olarak; "onlar"ı ise sömürgeci mirası sürdüren güçler olarak tanımlamaktadır.
- BBC, "biz"i rasyonel analiz yapan, teknik değerlendirmelerde bulunan aktörler olarak kurarken; "onlar"ı Ortadoğu'daki irrasyonel gerginlik üreten devletler olarak yan-anlatıda inşa etmektedir.
- CNN, "biz"i olayı sahada doğrulayan profesyonel gazeteciler olarak konumlandırmakta; "onlar"ı ise çatışmanın irrasyonel tarafları olarak sunmaktadır.

Bu çalışmada elde edilen mikro analiz bulguları, Küresel Kuzey (BBC, CNN International) ve Küresel Güney (TRT World, El Cezire) medya kuruluşları arasındaki söylemsel ayrışmanın, yalnızca editoryal tercihlerle sınırlı kalmayıp, daha derin yapısal ve ideolojik bir çatışmaya işaret edebileceğini düşündürmektedir. Bu bağlamda, sözcük seçimi ve sentaktik yapılarındaki farklılaşmaların; Althusser'in ideolojik aygıtları, Said'in

oryantalizmi ve epistemik hegemonya kavramları üzerinden okunması, medyanın uluslararası güç ilişkilerindeki konumunu anlamlandırmak adına önemli bir perspektif sunmaktadır. Mikro analizde, BBC ve CNN International'ın çatışmayı ele alırken şiddeti "teknikleştirmesi" (teknolojik üstünlük vurgusu) veya "iç siyasete indirgemesi" (seçimler/ekonomi), Althusser'in (2017) "Devletin İdeolojik Aygıtları" (DİA) kavramsallaştırmasıyla örtüşen bir pratik olarak yorumlanabilir. Althusser'e göre ideoloji, üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlamaktadır. Bu çerçevede, Küresel Kuzey medyasının İsrail/ABD saldırılarını "stratejik hamle" veya "kaçınılmaz bir süreç" (BBC'nin *standby* vurgusu gibi) olarak sunması, mevcut neokolonyal düzenin sürdürülebilirliğine hizmet eden bir "rıza üretimi" (Herman ve Chomsky, 2002) süreci olarak değerlendirilebilir. Batı medyasının faili gizleyen veya şiddeti rasyonelleştiren tutumu, Gramsci'nin hegemonya kavramında belirttiği gibi, egemen sınıfın (burada Küresel Kuzey bloğunun) çıkarlarını "evrensel ve doğal" gösterme çabasıyla (Gramsci, 2012-2.cilt) paralellik arz etmektedir. Buna karşın, TRT World ve El Cezire'nin "suikast" ve "savaş suçu" gibi hukuki/ahlaki terminolojiyi tercih etmesi, Althusserci anlamda hegemonik ideolojiye karşı gelişen bir "karşı-söylem" girişimi olarak tartışılabilir.

CNN International'ın İran'ın güvenlik endişelerini "paranoya" olarak etiketlemesi (17 Haziran) veya İran'ın askeri hamlelerini "performatif/tiyatral" (23 Haziran) olarak nitelemesi, Edward Said'in Oryantalizm eleştirisiyle güçlü bir ilişki içinde görünmektedir. Said'e (1978) göre Oryantalizm, Doğu'yu irrasyonel, duygusal ve edilgen; Batı'yı ise rasyonel ve etken olarak kodlamaktadır. Analiz bulgularındaki bu "aşağılayıcı" (derogation) dil, İran'ı (Doğu'yu) rasyonel bir devlet aktörü olmaktan çıkarıp, "patolojik" bir özneye indirgemektedir. Öte yandan BBC'nin "teknolojik fetişizmi" (B-2 uçakları, sığınak deliciler), Batı'nın "bilimsel ve askeri üstünlüğünü" pekiştiren bir oryantalist hiyerarşiyi yeniden üretiyor olabilir. Buna mukabil, El Cezire'nin İran halkını görsel rehberlerle (20 Haziran) insani bir zemine taşıma çabası, Said'in eleştirdiği "anonim yığınlar" algısını kırmaya yönelik bilinçli bir strateji olarak okunabilir.

Aynı zamanda, bulgular, Santos'un (2014) "epistemik katliam" ve Mignolo'nun (2011) "bilginin kolonyalitesi, epistemik itaatsizlik" kavramları açısından da dikkate değer veriler sunmaktadır. Küresel Kuzey medyasının çatışmayı sürekli olarak "ABD ekonomisi" veya "Senato tartışmaları" (CNN, 18/19 Haziran) üzerinden çerçevelemesi,

bilginin merkezine Batı'yı yerleştiren ve diğer coğrafyaların acılarını ancak Batı'ya etkisi oranında "haber değeri" taşıyan ikincil bir konuma iten bir epistemik hegemonya örneği olarak tartışılabilir. Bu durum, Grosfoguel'in (2007) belirttiği gibi, dünyanın geri kalanının sorunlarını Batı epistemolojisinin "sıfır noktasından" tanımlama pratiğidir. Buna karşılık, El Cezire'nin ABD'nin eylemlerini 1953 darbesine atıfla (19 Haziran) tarihselleştirmesi ve TRT World'ün uluslararası hukuku merkeze alması, Batı merkezli tarih yazımına ve bilgi üretimine karşı bir "epistemik itaatsizlik" (Mignolo, 2011) hamlesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca BBC ve CNN'in İran'ı "paranoyak", "zayıf" ve eylemleri itibarsızlaştırılmış bir aktör olarak kodlayan başlıkları ile TRT World ve El Cezire'nin İran'ın savunma hakkını ve nükleer dosyaya ilişkin belirsizlikleri vurgulayan söylemleri arasındaki farkı açıklamak açısından da söz konusu kavramlar son derece işlevseldir. CNN'in "İran'ın Mossad paranoyası" şeklindeki ifadesi (17 Haziran / 2), İran'ın güvenlik kaygılarını tarihsel ve siyasal bağlamından kopararak patolojik bir ruh haline indirgemekte, "zayıflamış Tahran'ın itibarını kurtarmak için göstermelik saldırılar yaptığı" vurgusu (23 Haziran / 4) ise İran'ı, rasyonel bir devlet aklının değil, güçsüzlüğün ve çaresizliğin öznesi olarak resmetmektedir. Buna karşın El Cezire'nin "Yetkili: İran kendini tam güçle savunacak" başlığı (18 Haziran / 8), İran'ın eylemlerini bir "paranoya" değil, İsrail'in saldırıları karşısında meşru görülen bir savunma hakkı çerçevesine yerleştirmektedir. Yine El Cezire'nin "UAEA Başkanı: İran'ın nükleer silah ürettiğine dair kanıt yok" ifadesi (19 Haziran / 13), Batı güvenlik söyleminin temel önermesini sorgulayan epistemik bir karşı hamle niteliği taşımaktadır. Bu farklılıklar, epistemik hegemonyanın yalnızca "kimin konuştuğu" ile değil, "hangi bilginin bilgi olarak kabul edildiği" ile ilgili olduğunu, BBC ve CNN'in İran söz konusu olduğunda "tehdit", "irrasyonellik" ve "zayıflık" kavramlarını merkezileştiren bir bilgi rejimini yeniden ürettiğini, TRT World ve El Cezire'nin ise bu rejimi kimi zaman sorgulayan, kimi zaman da kendi bölgesel bağlamlarının sınırları içinde alternatif bilgi çerçeveleri geliştiren aktörler olduğunu göstermektedir.

Nkrumah'ın (1965) Neokolonyalizm tanımı, medyanın ekonomik ve kültürel bağımlılığı sürdürmedeki rolüyle ilişkilendirilebilir. BBC ve CNN'in, İsrail'in eylemlerini "rejim değişikliği" spekülasyonları (23 Haziran) üzerinden tartışmaya açması, bağımsız devletlerin egemenliğine yönelik dış müdahaleyi normalize eden neokolonyal bir bilinçdışını yansıtıyor olabilir. Schiller'in (1976) kültürel emperyalizm tezine uygun olarak, bu medya kuruluşları Batı'nın askeri ve politik ajandasını "küresel norm" gibi

sunma eğilimindedir. Ancak, TRT World'ün Türkiye'yi "bölgesel dengeleyici" olarak konumlandırması ve El Cezire'nin "karşılıklılık" (trading strikes) vurgusu, Tomlinson'un (1991) belirttiği gibi, Küresel Güney'in pasif bir alıcı olmadığını; aksine medya araçlarını kullanarak kendi jeopolitik özneliğini inşa etmeye çalıştığını (Prashad, 2007) düşündürmektedir.

Küresel Kuzey medyasının söyleminin, çatışmayı teknik, stratejik ve etnosentrik bir perspektifle ele alma eğiliminde olduğunu düşündürmektedir. BBC ve CNN International örneklerinde gözlemlenen "şiddetin rasyonelleştirilmesi" ve olayların Batı iç siyaseti ekseninde okunması pratiği, Althusser'in (2017) "Devletin İdeolojik Aygıtları" kavramsallaştırması bağlamında, mevcut hegemonik ilişkilerin ve neokolonyal statüko algısının yeniden üretilmesine hizmet eden bir mekanizma olarak yorumlanabilir. Özellikle "Öteki"nin (İran) eylemlerinin patolojikleştirilmesi veya askeri kapasitesinin küçümsenmesi (derogation), Said'in (1978) Oryantalizm eleştirisinde vurguladığı hiyerarşik temsil biçimlerinin, modern medya anlatılarında teknolojik ve politik bir kisve altında varlığını sürdürüyor olabileceği izlenimini vermektedir. Bu durum, Batı epistemolojisinin olayları tanımlama tekeline sahip olduğu bir "epistemik hegemonya" (Santos, 2014) pratiğine karşılık gelebilir.

Buna mukabil, Küresel Güney medyasını temsil eden TRT World ve El Cezire'nin söylem stratejileri, hegemonik anlatıya karşı gelişen bir direnç noktası olarak değerlendirilebilir. Bu mecraların hukuki ve ahlaki terminolojiyi (suikast, savaş suçu, vahşi saldırganlık) öncelemesi ve failliği açıkça ifşa etmesi (etken yapı), Gramsci'nin (2012) ifade ettiği "pozisyon savaşı"nın (war of position) uluslararası medya düzlemindeki bir yansıması olarak okunabilir. Türkiye'nin diplomatik rolünün ve İran'ın tarihsel mağduriyetinin öne çıkarılması, Tomlinson'un (1991) belirttiği gibi, Küresel Güney'in pasif bir alıcı olmadığını; aksine kendi tarihsel ve politik özneliğini inşa etmeye yönelik "karşı-hegemonik" bir söylem üretme çabası içinde olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmanın verileri ışığında, uluslararası haber söyleminin, sahadaki askeri çatışmaların ötesinde, meşruiyetin ve rızanın üretildiği sembolik bir savaş alanı olduğu söylenebilir. Medya metinlerindeki sözcük tercihleri ve sentaktik yapılar, Althusserci anlamda ideolojinin maddi bir pratik olarak işlediği, Gramscian anlamda rızanın müzakere edildiği ve Saidyen anlamda Doğu-Batı temsillerinin yeniden üretildiği veya bunlara direnişin sergilendiği karmaşık bir güç matrisi olarak belirginleşmektedir.

Bu bağlamda çalışma, gelecekteki araştırmalar için, medya söylemlerindeki bu ideolojik kırılmaların izleyici alımlaması üzerindeki etkilerinin incelenmesinin yararlı olabileceğini öngörmektedir.

Dört uluslararası medya kuruluşunun haber başlıklarına uygulanan İdeolojik Kare analizi, çatışmanın temsili ve kutuplaştırma stratejileri bağlamında Küresel Güney ve Küresel Kuzey medyası arasında belirgin bir ayrışma olduğunu göstermektedir. Küresel Güney'i temsil eden TRT World ve El Cezire, söylemlerini ağırlıklı olarak "Negatif Öteki Temsili" üzerine kurarak, İsrail ve ABD'nin eylemlerini "vahşi saldırganlık", "suikast" ve "hukuksuzluk" kavramlarıyla kriminalize etmiş; buna karşılık "Pozitif Ben Temsili" stratejisinde Türkiye'yi diplomatik çözümün merkezi, İran'ı ise direnen ve rasyonel bir aktör olarak konumlandırmıştır. El Cezire, bu yapıya ek olarak "Negatif Ben Temsilinin Hafifletilmesi" stratejisini "karşılıklı vuruşma" (trading strikes) söylemiyle işleterek, İran'ın şiddet eylemlerini karşılıklılık ilkesi çerçevesinde normalize etmiştir. Öte yandan Küresel Kuzey medyasından BBC News, şiddeti ahlaki bir sorun olmaktan çıkarıp "teknikleştirme" yoluna giderek, en yoğun şekilde "Negatif Ben Temsilinin Hafifletilmesi" stratejisini uygulamış; Batı/İsrail operasyonlarını "oyun sonu", "kumar" ve "başarı" gibi performans odaklı metaforlarla rasyonelleştirmiştir. CNN International ise "Negatif Öteki Temsili"ni İran'ı "zayıf", "performatif" ve "paranoyak" olarak aşağılama (derogation) ekseninde kurgularken, "Pozitif Ben Temsili"nde ABD'yi kaosun içinden düzen çıkaran hegemonik bir güç olarak çerçevelemiş ve çatışmayı Amerikan iç siyaseti (Önce Amerika) bağlamına indirgemıştır. Özet olarak, Küresel Güney medyası "Biz" ve "Öteki" ayrımını ahlaki ve hukuki meşruiyet üzerinden inşa ederken, Küresel Kuzey medyası bu ayrımı stratejik güç, teknolojik üstünlük ve kültürel hiyerarşi temelinde kurmuştur.

Dört farklı medya kuruluşunun (TRT World, El Cezire, BBC, CNN International) haber başlıkları üzerinde gerçekleştirilen İdeolojik Kare analizi, "Biz" ve "Öteki" inşasının yalnızca dilsel bir tercih olmadığını, aksine derin ideolojik ve kuramsal temellere dayanan yapısal bir farklılaşmayı yansıtabileceğini düşündürmektedir. Bulgular, medya söylemlerinin Althusser'in devlet aygıtlarından Said'in oryantalizmine, epistemik hegemonyadan neokolonyal ilişkilere uzanan geniş bir teorik spektrumda nasıl konumlandığını tartışmaya açmaktadır.

Küresel Kuzey medyasının (BBC ve CNN), İsrail ve ABD kaynaklı şiddeti "teknik başarı", "stratejik oyun" veya "iç politika malzemesi" olarak çerçevelemesi (Negatif Ben Temsilinin Hafifletilmesi), Louis Althusser'in (2017) "Devletin İdeolojik Aygıtları" (DİA) kavramı üzerinden okunabilir. Althusser'e göre medya, üretim ilişkilerinin ve egemen ideolojinin yeniden üretimini sağlayan temel aygıtlardan biridir. BBC'nin savaşı "oyun sonu" veya "kumar" metaforlarıyla rasyonelleştirmesi, mevcut neokolonyal düzenin devamlılığı için gerekli olan toplumsal rızayı üreten bir mekanizma işlevi görüyor olabilir. Bu durum, Herman ve Chomsky'nin (2002) Propaganda Modeli'nde belirttiği gibi, medyanın "egemenlerin çıkarlarını meşrulaştıran" bir filtreleme sistemi olarak çalıştığı tezini destekler niteliktedir. Buna karşılık, Küresel Güney medyasının (TRT World, El Cezire) "suikast" ve "savaş suçu" gibi tanımlamalarla (Negatif Öteki Temsili) İsrail'in eylemlerini kriminalize etmesi, Althusserci anlamda hegemonik ideolojiye karşı bir "karşı-söylem" geliştirme çabası veya alternatif bir ideolojik aygıt olarak işlev görme potansiyeli taşıdığı şeklinde yorumlanabilir.

CNN International'ın İran'ı "paranoyak", "zayıf" ve eylemleri "göstermelik-performatif" bir aktör olarak aşağılaması (Derogation), Edward Said'in (1978) Oryantalizm eleştirisiyle güçlü bir paralellik arz etmektedir. Said'e göre Oryantalizm, Doğu'yu irrasyonel, duygusal ve edilgen; Batı'yı ise rasyonel ve etken olarak kuran bir bilgi rejimidir. Analiz bulgularında CNN'in İran'ın güvenlik endişelerini patolojik bir "korku" olarak sunması, bu oryantalist hiyerarşinin modern haber söyleminde yeniden üretildiği izlenimini vermektedir. Öte yandan BBC'nin "teknolojik üstünlük" (B-2 uçakları, sığınak deliciler) vurgusu, Batı'nın rasyonel ve bilimsel gücünü "Pozitif Ben" üzerinden yücelterek, Said'in eleştirdiği "modern Batı / geri kalmış Doğu" ikiliğini pekiştiriyor olabilir. Buna mukabil, El Cezire'nin İran halkını insani hikayelerle (görsel rehberler, sığınak mağduriyeti) görünür kılması, Said'in "anonim Doğulu yığınlar" stereotipine (1998) karşı bilinçli bir direniş stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Bulgular, Santos'un (2014) "epistemik katliam" ve Mignolo'nun (2011) "bilginin kolonyalitesi" kavramları açısından da farklı önemli veriler sunmaktadır. Küresel Kuzey medyasının çatışmayı sürekli olarak "ABD ekonomisi", "Cumhuriyetçi Parti bölünmesi" veya "İngiliz hükümetinin zorlukları" üzerinden çerçevelemesi (CNN ve BBC), dünyayı anlama ve anlamlandırma merkezine Batı'yı yerleştiren bir epistemik hegemonya kurma pratiği olarak tartışılabilir. Bu yaklaşım, Grosfoguel'in (2007) belirttiği gibi, Küresel

Güney'in sorunlarını ancak Batı'ya etkisi oranında değerli kılan, diğer bilgi ve deneyim biçimlerini marjinalleştiren bir tutumdur. TRT World'ün Türkiye'yi "çözüm merkezi" olarak konumlandırması ve El Cezire'nin ABD müdahalesini 1953 darbesiyle tarihselleştirmesi ise, Batı merkezli tarih yazımına ve olay tanımlama tekeline karşı bir "epistemik itaatsizlik" (Mignolo, 2011) hamlesi olarak okunabilir.

BBC ve CNN'in, İsrail'in eylemlerini "rejim değişikliği" spekülasyonları üzerinden tartışmaya açması, Nkrumah'ın (1965) Neokolonyalizm tanımıyla örtüşen bir biçimde, bağımsız devletlerin egemenliğine yönelik dış müdahaleyi normalize eden bir bilinçdışını yansıtıyor olabilir. Schiller'in (1976) Kültürel Emperyalizm tezine uygun olarak, bu medya kuruluşları Batı'nın askeri ve politik ajandasını "küresel bir norm" veya "kaçınılmaz bir süreç" gibi sunma eğilimindedir. Ancak, Tomlinson'un (1991) Küresel Güney'in pasif olmadığı yönündeki uyarısına paralel olarak; TRT World ve El Cezire'nin geliştirdiği "karşılıklılık" (trading strikes) ve "hukuki denetim" dili, Güney'in kendi jeopolitik özneliğini inşa etmeye çalıştığını ve neokolonyal anlatılara karşı direndiğini düşündürmektedir.

Son olarak, bulgular kitle iletişim kuramları açısından değerlendirildiğinde McCombs ve Shaw'ın (1972) Gündem Belirleme kuramına göre, Küresel Kuzey medyası gündemi "teknik kapasite ve iç politika" üzerine kurarken, Güney medyası "insani kriz ve hukuksuzluk" üzerine kurarak izleyici algısını farklı yönlerle kanalize etmeye çalışmaktadır. Ayrıca, Gerbner'in (1998) Yetiştirme Kuramı bağlamında, CNN'in sürekli "dramatik" ve "paranoyak" bir Doğu imgesi sunması, uzun vadede okuyucuda "tehlikeli ve irrasyonel Orta Doğu" algısını (mean world syndrome) pekiştirebilir. Noelle-Neumann'ın (1974) Sessizlik Sarmalı kuramı açısından bakıldığında ise, Batı medyasının İsrail'in gerekçelerini "rasyonel", karşıt görüşleri ise "zayıf/tiyatral" olarak sunması, Batı kamuoyunda İsrail eleştirisini dile getirmeyi zorlaştıran bir baskı iklimi yaratıyor olabilir.

13-24 Haziran 2025 tarihleri arasındaki İran-İsrail çatışmasına ilişkin Küresel Kuzey (BBC, CNN International) ve Küresel Güney (TRT World, El Cezire) medya kuruluşlarının haber başlıkları üzerinde gerçekleştirilen İdeolojik Kare analizi; medyanın çatışma süreçlerinde yalnızca enformasyon aktaran tarafsız bir "ayna" olmaktan ziyade, anlamın ve gerçekliğin yeniden inşa edildiği ideolojik bir mücadele alanı olabileceğini göstermektedir. Van Dijk'ın modeli çerçevesinde elde edilen bulgular, "Biz" ve "Öteki" inşasının, medya kuruluşlarının jeopolitik konumlanmaları ve tarihsel güç ilişkileriyle

derin bir etkileşim içinde şekillendiğini düşündürmektedir. Araştırma verileri, Küresel Kuzey medyasının söyleminin, çatışmayı teknik, stratejik ve etnosentrik bir perspektifle ele alma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. BBC ve CNN International örneklerinde gözlemlenen, şiddetin "performans" veya "iç siyaset" üzerinden rasyonelleştirilmesi pratiği; Althusser'in (2017) "Devletin İdeolojik Aygıtları" kavramsallaştırması bağlamında, mevcut hegemonik ilişkilerin ve neokolonyal statüko algısının yeniden üretilmesine hizmet eden bir rıza mekanizması olarak yorumlanabilir. Özellikle "Negatif Öteki" (İran) inşasında kullanılan patolojikleştirici ve aşağılayıcı (derogation) dil, Said'in (1978) Oryantalizm eleştirisinde vurguladığı hiyerarşik temsil biçimlerinin, modern medya anlatılarında teknolojik ve politik bir kisve altında varlığını sürdürüyor olabileceği izlenimini vermektedir. Bu durum, Batı epistemolojisinin olayları tanımlama tekeline sahip olduğu bir "epistemik hegemonya" (Santos, 2014) pratiğinin devamlılığı olarak okunabilir.

Buna mukabil, Küresel Güney medyasını temsil eden TRT World ve El Cezire'nin söylem stratejileri, hegemonik anlatıya karşı gelişen bir direnç noktası olarak değerlendirilebilir. Bu mecraların "Negatif Öteki"yi (İsrail) hukuksuzluk ve ahlaki ihlaller üzerinden tanımlaması ve failliği açıkça ifşa etmesi; Gramsci'nin (2012) ifade ettiği "pozisyon savaşı"nın (war of position) uluslararası medya düzlemindeki bir yansıması olarak görülebilir. Türkiye'nin diplomatik rolünün ve İran'ın tarihsel mağduriyetinin "Pozitif Ben" stratejisiyle öne çıkarılması, Tomlinson'un (1991) belirttiği gibi, Küresel Güney'in pasif bir alıcı olmadığını; aksine kendi tarihsel ve politik özneliğini inşa etmeye yönelik karşı-hegemonik bir söylem üretme çabası içinde olduğunu düşündürmektedir. Nihayetinde bu çalışma, uluslararası haber söyleminin, sahadaki askeri çatışmaların ötesinde, meşruiyetin ve rızanın üretildiği sembolik bir savaş alanı olduğu sonucuna varmaktadır. Medya metnlerindeki ideolojik kutuplaşma; Althusserci anlamda ideolojinin maddi bir pratik olarak işlediği, Gramscian anlamda hegemonyanın müzakere edildiği ve Saidyen anlamda Doğu-Batı temsillerinin yeniden üretildiği veya bunlara direnişin sergilendiği karmaşık bir güç matrisi olarak belirginleşmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen dört medya kuruluşunun (TRT World, El Cezire, BBC News, CNN International) 13-24 Haziran 2025 tarihli İran-İsrail çatışmasına yönelik haber başlıkları üzerinden gerçekleştirilen makro analiz, küresel medya söyleminde

belirgin bir tematik ayrışmanın varlığını ortaya koymaktadır. TRT World ve El Cezire gibi Küresel Güney temsilcisi kuruluşlar, çatışmayı ağırlıklı olarak "İsrail Saldırganlığı ve Hukuksuzluk" ile "Batı Hegemonyası ve Tarihsel Emperyalizm" temaları ekseninde çerçeveleyerek, olayları bir meşruiyet krizi ve tarihsel bir devamlılık (neokolonyalizm) içinde ele alırken; TRT World bu kaotik tabloya karşı Türkiye'yi diplomatik çözümün merkezi olarak konumlandırmış, El Cezire ise şiddetin karşılıklı doğasını (karşılıklı vuruşma) vurgulayan bir anlatı geliştirmiştir. Buna mukabil, Küresel Kuzey medyasını temsil eden BBC News ve CNN International, söylemlerini daha teknik ve etnosentrik bir zemine oturtmuştur; BBC, savaşı "Stratejik Hesap ve Performans" temasıyla bir kar-zarar analizi ve teknolojik güç gösterisi olarak sunarak insani boyutu geri plana iterken, CNN International, "Amerikan Merkezilik ve İç Politika" temasıyla çatışmayı ABD'nin ulusal çıkarları (ekonomi, seçimler) üzerinden okumuş ve "Savaşın Sansasyonelleştirilmesi" yoluyla olayları dramatik bir medya şovuna dönüştürerek İran'ı zayıf ve irrasyonel bir "Öteki" olarak kodlamıştır.

Bu araştırma kapsamında dört farklı medya kuruluşunun (TRT World, El Cezire, BBC, CNN International) haber başlıkları üzerinde gerçekleştirilen Makro (Tematik) Analiz, küresel medya söyleminde "Küresel Kuzey" ve "Küresel Güney" ayrımının sadece coğrafi değil, aynı zamanda epistemolojik ve ideolojik bir kırılmaya tekabül ettiğini düşündürmektedir. Tematik yapıdaki farklılaşmaların, Louis Althusser'in ideolojik aygıtlarından Edward Said'in oryantalizmine, epistemik hegemonyadan neokolonyal ilişkilere uzanan bir teorik düzlemde okunması, medyanın uluslararası güç matrisindeki rolünü anlamlandırmak açısından işlevsel görünmektedir.

Küresel Kuzey medyasının (BBC ve CNN) çatışmayı "Teknolojik Güç", "Stratejik Performans" ve "İç Politika" temaları üzerinden çerçevelemesi, Althusser'in (2017) "Devletin İdeolojik Aygıtları" (DİA) kavramsallaştırmasıyla ilişkilendirilebilir. BBC'nin savaşı bir "kar-zarar analizi" veya "teknolojik başarı" olarak sunması (Tema: Stratejik Hesap), şiddeti rasyonelleştirerek mevcut neokolonyal düzenin devamlılığı için gerekli olan "ideolojik yeniden üretimi" sağlıyor olabilir. Bu durum, Herman ve Chomsky'nin (2002) Propaganda Modeli'nde öne sürdüğü gibi, medyanın egemenlerin çıkarlarını "evrensel norm" gibi sunarak toplumsal rızayı üreten bir mekanizma işlevi gördüğünü akla getirmektedir. Buna karşın, Küresel Güney medyasının (TRT World, El Cezire) "Hukuksuzluk" ve "İnsani Kriz" temalarını incelemesi, Althusserci anlamda hegemonik

ideolojiye karşı bir direnç alanı veya "karşı-ideolojik aygıt" potansiyeli taşıdığı şeklinde yorumlanabilir.

CNN International'ın makro temasında "Ötekinin Patolojisi ve Zayıflığı"na odaklanarak İran'ı "paranoyak" ve "performatif" bir aktör olarak kodlaması, Edward Said'in (1978) Oryantalizm eleştirisiyle güçlü bir rezonans içindedir. Said'e göre Oryantalizm, Doğu'yu irrasyonel, duygusal ve edilgen bir "seyirlik nesne" olarak kurgular. CNN'in savaşı "dramatik" bir şov olarak sunması (Savaşın Sansasyonelleştirilmesi), Doğu'nun acılarını Batı izleyicisi için tüketilebilir bir "spektaküler" öğeye dönüştüren oryantalist bir bakışı yeniden üretiyor olabilir. Öte yandan, El Cezire'nin "Şiddet Döngüsü ve Karşılıklık" temasıyla İran'ı aktif bir fail olarak sunması, Said'in eleştirdiği "edilgen Doğu" imgesine karşı bir meydan okuma olarak değerlendirilebilir.

Bulgular, Santos'un (2014) "epistemik katliam" ve Mignolo'nun (2011) "bilginin kolonyalitesi" kavramları açısından da dikkate değerdir. Küresel Kuzey medyasının çatışmayı sürekli olarak "Amerikan Merkezilik" (CNN) veya "Batı İç Siyaseti" (BBC) temaları üzerinden okuması, dünyayı anlamlandırma yetkisini Batı'ya veren ve Küresel Güney'in deneyimlerini marjinalleştiren bir epistemik hegemonya pratiği olarak tartışılabilir. Bu yaklaşım, Grosfoguel'in (2007) belirttiği gibi, evrensellik iddiası taşıyan ancak özünde Batı-merkezli olan bir bilgi rejiminin yansıması olabilir. Buna mukabil, TRT World'ün Türkiye'yi "Diplomasi ve Çözümün Merkezi" olarak temalaştırması ve El Cezire'nin ABD müdahalesini "Tarihsel Emperyalizm" (1953 darbesi) bağlamında okuması, Batı'nın tarihsel anlatı tekeline karşı bir "epistemik itaatsizlik" (Mignolo, 2011) girişimi olarak okunabilir.

BBC ve CNN'in makro yapısında yer alan "Rejim Değişikliği" tartışmaları ve "Amerikan Çıkarları" vurgusu, Nkrumah'ın (1965) Neokolonyalizm tanımıyla örtüşen bir biçimde, bağımsız devletlerin egemenliğine yönelik dış müdahaleyi normalleştiren bir bilinçdışını yansıtıyor olabilir. Schiller'in (1976) Kültürel Emperyalizm tezine uygun olarak, bu medya kuruluşları Batı'nın askeri ajandasını "küresel güvenlik" adı altında meşrulaştırma eğilimindedir. Ancak, Tomlinson'un (1991) Küresel Güney'in pasif olmadığı yönündeki tezine paralel olarak; TRT World ve El Cezire'nin geliştirdiği "Hukuki Denetim" ve "Bölgesel Çözüm" temaları, Güney'in kendi jeopolitik özneliğini inşa etmeye çalıştığını ve neokolonyal dayatmalara karşı alternatif bir söylem (counter-narrative) ürettiğini düşündürmektedir.

Bu çalışma kapsamında, 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasındaki İran-İsrail çatışmasına ilişkin Küresel Kuzey (BBC, CNN International) ve Küresel Güney (TRT World, El Cezire) medya kuruluşlarının haber başlıkları üzerinde gerçekleştirilen makro (tematik) analiz; uluslararası haber söyleminin, sahadaki askeri gerçekliklerin ötesinde, anlamın ve meşruiyetin yeniden inşa edildiği ideolojik bir mücadele alanı olabileceğini göstermektedir. Elde edilen bulgular, medya kuruluşlarının olayları çerçeveleme biçimlerinin, temsil ettikleri jeopolitik blokların tarihsel ve epistemolojik kodlarıyla derin bir etkileşim içinde olduğuna işaret etmektedir.

Araştırma verileri, Küresel Kuzey medyasının söyleminin, çatışmayı ağırlıklı olarak Batı iç siyaseti, askeri teknoloji, stratejis hesaplar, savaşın sansasyonelleştirilmesi ekseninde kurgulama eğiliminde olduğunu düşündürmektedir. BBC ve CNN International örneklerinde gözlemlenen, şiddetin bir performans ölçütü veya iç siyasi malzeme olarak rasyonelleştirilmesi pratiği, Althusser'in (2017) "Devletin İdeolojik Aygıtları" kavramsallaştırması bağlamında, mevcut hegemonik ilişkilerin ve neokolonyal statüko algısının yeniden üretilmesine hizmet eden bir rıza mekanizması olarak yorumlanabilir. Özellikle "Öteki"nin (İran) eylemlerinin "paranoyak" veya "göstermelik (performatif)" olarak nitelenmesi, Said'in (1978) Oryantalizm eleştirisinde vurguladığı hiyerarşik temsil biçimlerinin, modern medya anlatılarında teknolojik ve politik bir kisve altında varlığını sürdürüyor olabileceği izlenimini vermektedir. Bu durum, Batı epistemolojisinin olayları tanımlama tekeline sahip olduğu bir "epistemik hegemonya" (Santos, 2014) pratiğinin devamlılığı olarak okunabilir.

Bununla birlikte, Küresel Güney medyasını temsil eden TRT World ve El Cezire'nin benimsediği tematik yapı, hegemonik anlatıya karşı gelişen bir direnç noktası potansiyeli taşımaktadır. Uluslararası hukuk, insani acılar, Türkiye'nin diplomatik rolünün ve İran'ın tarihsel bağlamının öne çıkarılması, Tomlinson'un (1991) belirttiği gibi, Küresel Güney'in pasif bir alıcı olmadığını, aksine kendi tarihsel ve politik özneliğini inşa etmeye yönelik karşı-hegemonik bir söylem (counter-narrative) üretme çabası içinde olduğunu düşündürmektedir.

Nihayetinde bu çalışma, makro analiz bulguları ışığında, uluslararası haber söyleminin sadece olayları aktaran tarafsız bir mecra olmadığını, aksine Gramsci'nin ifade ettiği hegemonya mücadelesinin, Althusser'in ideolojik yeniden üretim süreçlerinin ve Saidyen anlamda temsil savaşlarının yürütüldüğü aktif ve çatışmalı bir alan olduğunu

göstermektedir. Medya metinlerindeki tematik ayrışma, neokolonyal güç ilişkilerinin sürdürülmeye veya aşındırılmaya çalışıldığı karmaşık bir epistemolojik çatışma sahası olarak belirginleşmektedir.

Bu çalışma, uluslararası medya kuruluşlarının aynı olayı farklı sözcük seçimleri, metaforlar, fail görünürlüğü ve tematik çerçevelerle ideolojik olarak kurduğunu ortaya koymuştur. Bulgular, medyanın küresel güç ilişkilerindeki rolünü hem yeniden üreten hem de zaman zaman buna karşı çıkan bir araç olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Ancak gözden kaçırılmaması gereken hususlardan biri de incelenen medya kuruluşlarının okuyucu kitlesi ve sayılarıdır. Bu çalışmanın 4. Bölümünde anıldığı üzere SimilarWeb verilerinin ortaya koyduğu ülke temelli erişim dağılımları ve aylık tekil kullanıcı sayıları birlikte değerlendirildiğinde, uluslararası haber ekosistemindeki tarihsel merkez-çevre yapılanmasının dijital çağda da sürdüğü açıkça görülmektedir. BBC'nin aylık 148.6 milyon tekil kullanıcıya ulaşması ve trafiğinin anlamlı bir bölümünün ABD (%21.98) ve Birleşik Krallık (%12.35) kaynaklı olması ile CNN'in 103.9 milyon tekil kullanıcıya sahip olup erişiminin büyük oranda ABD'den (%67.03) gelmesi, Mignolo'nun "kolonyal farkın epistemik sürekliliği" olarak tanımladığı yapısal avantajın medya alanında da geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Buna karşılık El Cezire'nin 20.14 milyon tekil kullanıcıya sahip olması ve erişiminin ABD (%27.90), Hindistan (%10.42) ve Kanada (%8.36) gibi coğrafi olarak parçalı alanlara yayılması ile TRT World'ün yalnızca 333 bin tekil kullanıcıya ulaşması ve trafiğinin en yoğun biçimde ABD (%15.38), Hindistan (%7.37) ve Pakistan'dan (%5.81) gelmesi, Santos'un "epistemik güneyin sessizleştirilmesi" olarak nitelediği dinamiğin dijital haber alanında nasıl sürdüğünü göstermektedir. Chomsky'nin medya gücüne ilişkin yapısal çözümlemeleriyle uyumlu biçimde, bu erişim haritaları uluslararası haber anlatılarının eşit koşullar altında rekabet etmediğini, dilsel avantajlar, küresel marka bilinirliği ve tarihsel kurumsallaşma gibi faktörlerin Kuzey merkezli medya kuruluşlarının söylemsel belirleyiciliğini pekiştirdiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, yüksek tekil kullanıcı hacmine sahip BBC ve CNN'in küresel haber çerçevelerini "merkezi" ve "evrensel" bilgi olarak dolaşıma sokma kapasitesi güçlenirken, El Cezire ve özellikle düşük erişim seviyesine sahip TRT World gibi Güney merkezli aktörlerin daha sınırlı ve coğrafi olarak dağınık izleyici kümelerine hitap etmesi, küresel haber alanında epistemik çoğulluğu sınırlayan yapısal eşitsizliklerin devam ettiğini teyit etmektedir.

Çalışmanın temel sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

1. Küresel Güney medyası normatif ve insani bir çerçevede karşı-hegemonik söylem üretmektedir. Hukuk, sivil, insani kriz ve tarihsel bağlama vurgu baskındır.
2. Küresel Kuzey medyası çatışmayı teknikleştirerek şiddetin yapısal bağlamını görünmez kılmaktadır. Strateji, oyun, dramatizasyon ve askeri teknoloji odaklı bir söylem hakimdir.
3. Fail gizleme stratejisi BBC ve CNN’de daha sık görülmektedir. Bu durum, sorumluluğun dağıtılması ve çatışmanın doğallaştırılması sonucunu doğurmaktadır.
4. Çalışmada aktarılan veriler üzerinden anlaşılacağı üzere, söylemsel hegemonyanın dijital güçle birleştiği anlaşılmaktadır. Küresel Kuzey medyasının daha yüksek erişim kapasitesi ve haber okuyucu sayısı, epistemik hegemonya etkisini pekiştirmektedir.
5. Van Dijk’ın ideolojik kare modeli dört medya kuruluşunda da güçlü biçimde işlemektedir. Her kuruluş kendi jeopolitik çıkarları doğrultusunda “biz” ve “onlar” ayrımı üretmektedir.
6. Sonuç olarak medya, modern neokolonial düzenin hem taşıyıcısı hem de meydan okuyan aktörüdür.

TRT World ve El Cezire (Al Jazeera) gibi aktörler karşı-hegemonik söylemler üretse de dijital erişim sayısı ve küresel görünürlük açısından dezavantajlı konumdadır.

Araştırmanın sınırlılıkları bu noktada yeniden vurgulanmalıdır. Çalışma, yalnızca 13-24 Haziran 2025 tarihleri arasındaki başlıklarla sınırlı olduğu için, çatışmanın öncesi ve sonrasına ilişkin söylem evrimini doğrudan kapsamamaktadır. Ayrıca yalnızca dört medya kuruluşunun seçilmiş olması, küresel medya alanındaki tüm çeşitliliği yansıtmama iddiası taşımamaktadır. Örneğin Rusya, Çin, İran veya Latin Amerika merkezli medya organları bu çalışmanın dışında kalmıştır. Yine başlıkların analizi, metin gövdeleri ve görsel materyallerle desteklenmemiş ve ayrıntılı alımlama çalışmaları ile izleyici analizi yapılmamıştır. Dolayısıyla bu söylemlerin hedef kitleler tarafından nasıl okunduğu ve haber metni ve görselleri ayrı bir araştırma konusudur. Ayrıca bu çalışma, yalnızca haber başlıklarını ele aldığı için, ileride yapılacak çalışmalarda görsel söylemin (fotoğraflar, infografikler, videolar) ve sosyal medya başlıklarının da aynı dönemde incelenmesi, çok katmanlı bir medya ekosistemini analiz etmeye imkan tanıyacaktır. Farklı dil versiyonlarının (örneğin TRT World’ün Türkçe yayınları veya El Cezire’nin Arapça servisleri) İngilizce yayınlarla karşılaştırılması ise, aynı kurum içinde bile farklı

hedef kitlelere yönelik söylem farklılıklarını ortaya çıkarabilir. Bütün bu sınırlılıklara rağmen, başlıkların hem mikro hem makro düzeyde, hem ideolojik kare hem de kelime frekansları üzerinden sistematik biçimde çözümlenmiş olması, kısa bir zaman aralığında bile epistemik hegemonya ve karşı-hegemonya dinamiklerini net biçimde görünür kılan bir tablo sunmuştur.

Uygulama düzeyinde, özellikle düzenleyici kurumlar ve meslek örgütleri açısından, çatışma haberciliğinde kullanılan kavramların ve sentaktik yapıların uluslararası hukuka, insan haklarına ve sivilin korunmasına ilişkin hangi anlamları taşıdığına dair daha sistematik rehberler hazırlanması önem taşımaktadır. “Saldırı”, “suikast”, “savaş suçu”, “sebepsiz saldırı” gibi kavramların kullanılmasının, izleyicinin yaşanan uluslararası hukuk bağlamında değerlendirmesine olanak tanıdığı, buna karşılık “kampanya”, “büyük tırmanış”, “riskli hamle”, “oyun sonu” gibi daha teknik ve metaforik ifadelerin hukuksuzluğu görünmezleştirdiği bu çalışmanın bulgularıyla somut olarak ortaya konmuştur (13 Haziran / 5; 13 Haziran / 10; 14 Haziran / 3; 16 Haziran / 7; 24 Haziran / 7). Medya okuryazarlığı eğitimlerinin de yalnızca yanlış bilgi ve dezenformasyonla mücadeleyle odaklanmanın yanında, haberdeki kavram seçimi, failin gösterilmesi veya gizlenmesi, insani bedelin görünür kılınması gibi söylemsel unsurları da kapsamı, epistemik adaletin sağlanması açısından önemlidir.

Bu çalışma, medya söylemi ile küresel iktidar ilişkileri arasındaki bağı görünür kılarak, uluslararası iletişim literatürüne hem teorik hem de ampirik bir katkı sağlamaktadır. Bulgular, dijital çağda epistemik egemenliğin yalnızca içerik üzerinden değil, aynı zamanda dijital ekosistemin yapısal eşitsizlikleri üzerinden de kurulduğunu göstermektedir. Ayrıca, gelecekteki araştırmalar farklı ülke medyaları karşılaştırılarak genişletilebilir, büyük takipçi sayısına sahip sosyal medya haber platformu söylemleri, kamu yayıncılığı ile özel medya arasındaki söylem farklarını da ele alması yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, bu çalışma, 13-24 Haziran 2025 İran-İsrail çatışmasının küresel medyada temsilini inceleyerek, Küresel Kuzey ve Güney medya bloklarının aynı olayı nasıl farklı epistemik evrenlerde kurduğunu, hangi sözcükler, hangi temalar ve hangi ideolojik stratejiler üzerinden bunu gerçekleştirdiğini ortaya koymuştur. Bulgular, CNN ve BBC’nin çatışmayı büyük ölçüde teknikleştiren, sansasyonelleştiren, hukuksuzluğu gözden kaçıran veya silikleştiren ve Batı güvenlik çıkarlarını merkeze alan; TRT World

ve El Cezire'nin ise hukuka, insani krize, işgale ve tarihsel bağlama vurgu yapan bir söylem geliştirdiğini göstermektedir. Bu tablo, kitle iletişim kuramlarının ve epistemik hegemonya literatürünün temel tezlerini doğrulamaktadır. Medyanın yalnızca olayları aktaran bir araç değil, küresel güç ilişkilerini yeniden üreten, bazı sesleri görünür kılan, bazılarını ise marjinalleştiren bir bilgi rejimi olduğunu bir kez daha teyit etmektedir. Araştırmanın sınırlılıkları ve bağlamsal koşulları göz önünde bulundurulduğunda bile, bu çalışma, uluslararası çatışmaların yalnızca sahada değil, haber başlıklarının satır aralarında da yaşandığını, savaşın hem bombalarla hem de kelimelerle yürütüldüğünü çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Başka bir sonuç olarak da bu çalışma İran-İsrail arasındaki 12 Gün Savaşı'nı merkeze alarak küresel haber akışında Kuzey-Güney ayrımının hala ne kadar belirleyici olduğunu, ancak aynı zamanda Küresel Güney medyasının giderek daha görünür ve etkili karşı söylemler/epistemik bilgi üretebildiğini göstermektedir. Bu ikili gerçeklik, hem akademik tartışma alanının hem de medya çalışma alanının önümüzdeki dönemde daha yoğun biçimde tartışması gereken bir temel çelişkiyi işaret etmektedir: Hangi hayatlar haber değeri taşır, kimin acısı görünür olur, kimin hukuku konuşulur ve hangi sesler küresel “bilgi” olarak dolaşıma girer? Bu tez, bu sorulara tek başına nihai cevaplar vermese de, bu soruların ne kadar yakıcı olduğunu ve cevabın büyük ölçüde medya söylemi üzerinden şekillendiğini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

2024 Mobile Industry Impact Report: Sustainable Development Goals—Executive

Summary—September 2024. (2024). GSMA. <https://www.gsma.com/solutions-and-impact/connectivity-for-good/external-affairs/wp-content/uploads/2024/09/2024-Mobile-Industry-Impact-Report-Executive-Summary.pdf>

Abbasi, A. (2025). Proxy wars and Regional Instability: Israel-Iran conflict in the Middle East. *Advance Social Science Archive Journal*, 4(01), 1418-1427.

Abbasov, S., & Ercan, M. (2024). Tarihsel Perspektif Bağlamında, Siyonizm İdeolojisinin İsrail ile Filistin Arasında Yaşanan Çatışmalara Temel Etkileri. *Anadolu Strateji Dergisi*, 6(1), 15-28.

Abdulahakimoğulları, E. D. (2019). Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları Bağlamında Fotoğrafın Kullanımı. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 2(1), 27-42.

ABOUT CNN DIGITAL | CNN. (t.y.). Geliş tarihi 10 Ocak 2026, gönderen <https://edition.cnn.com/about>

Adorno, T., & Horkheimer, M. (1947). *Dialectic of Enlightenment*, tr. John Cumming. London: Verso.

Akin, A., & Kaya İlhan, Ç. (2017). Televizyon Haberciliğinde Küresel Etkileşim Örneği Olarak NTV-BBC İlişkisi. *Global Media Journal*, 7.

Almanya'da İsrail'i "kirli işleri yapıyor" diyerek öven Başbakan Merz'e tepki. (2025, Mayıs 20). BBC News Türkçe.

<https://www.bbc.com/turkce/articles/cy8g0ep04g9o>

- Al-Najjar, A. I. (2009). How Arab is Al-Jazeera English? Comparative Study of Al-Jazeera Arabic and Al-Jazeera English News Channels. *Global Media Journal*, 8(14).
- Althusser, L. (1971). *Ideology and Ideological State Apparatuses (Notes towards an*
- Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (A. Tümertekin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Artz, L., & Murphy, B. O. (2000). *Cultural hegemony in the United States*. Sage Publications.
- https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=_6SGnv0SC1YC&oi=fnd&pg=PP1&dq=Cultural+Hegemony+in+the+United+States&ots=R_rYynq1e7&sig=4mPZTwZVLpxVpSP1ME87NtOfHj0
- Badino, M., & Omodeo, P. D. (2021). *Cultural Hegemony in a Scientific World: Gramscian Concepts for the History of Science*. Brill.
- <https://books.google.com.tr/books?id=0gsOEAAAQBAJ>
- Bahry, L. Y. (2001). The New Arab Media Phenomenon: Qatar's Al-Jazeera. *Middle East Policy*, 8(2), 88-99. <https://doi.org/10.1111/1475-4967.00020>
- Barkho, L. (2021). Editorial policies and news discourse – how Al Jazeera's implicit guidelines shape its coverage of middle east conflicts. *Journalism*, 22(6), 1357-1374. <https://doi.org/10.1177/1464884919841797>
- BBC Annual Plan 2025/26*. (2025). BBC.
- <https://www.bbc.co.uk/aboutthebbc/documents/bbc-annual-plan-2025-2026.pdf>
- Ben Moussa, M. (2007). Al Jazeera: The Inside Story of the Arab News Channel That is Challenging the West. *Canadian Journal of Communication*, 32(1), 149-152.
- <https://doi.org/10.22230/cjc.2007v32n1a1731>

- Ben-Meir, A. (2010). ISRAEL'S RESPONSE TO A NUCLEAR IRAN. *International Journal on World Peace*, 27(1), 61-78. JSTOR.
- Berger, P., & Luckmann, T. (2016). The Social Construction of Reality. İçinde *Social Theory Re-Wired* (2. bs). Routledge.
- BILL, J. A. (1988). *The Eagle and the Lion: The Tragedy of American-Iranian Relations*. Yale University Press; JSTOR. <https://doi.org/10.2307/j.ctt32bmgp>
- Blumler, J., & Katz, E. (1975). The Uses of Mass Communications: Current Perspectives on Gratifications Research. Sage Annual Reviews of Communication Research Volume III. *SAGE*.
<https://www.semanticscholar.org/paper/The-Uses-of-Mass-Communications%3A-Current-on-Sage-of-Blumler-Katz/f28b0a4d51b8a48b984999637688435addca733d>
- Boyd-Barrett, O. (1980). *The international news agencies*. Constable.
- Boyd-Barrett, O. (2015). *Media Imperialism*. SAGE Publications.
<https://doi.org/10.4135/9781473910805>
- Braff, L., & Nelson, K. (2022). The global north: Introducing the region. *Gendered lives*. <https://milnepublishing.geneseo.edu/genderedlives/chapter/chapter-15-the-global-north-introducing-the-region/>
- Briggs, A. (1985). *The BBC: The First Fifty Years*. Oxford University Press.
- Calabrese, J. (2025, Temmuz 10). The 12-day Israel-Iran war: China's response and its implications. *Middle East Institute*. <https://mei.edu/publication/12-day-israel-iran-war-chinas-response-and-its-implications/>
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2. bs). John wiley & sons.
<https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=FihjywtjTdUC&oi=fnd&pg=PA>

- 1975&dq=Manuel+Castells+The+Rise+of+the+Network+Society&ots=15Zn4YEOeW&sig=a2o0kWgMOtnyyfNpSZ9R0qtOrWE
- Catalano, T., & Waugh, L. R. (2020). Symposium in Amsterdam, Formation of CDA, Work of the Founders. İçinde T. Catalano & L. R. Waugh (Ed.), *Critical Discourse Analysis, Critical Discourse Studies and Beyond* (ss. 71-154). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-49379-0_3
- Cemiloğlu, T. (2024). Louis Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları Bağlamında Şark Islahat Planı. *Ekonomi Yönetim Politika*, 2(1), 52-65.
- Chomsky, N. (1957). *Syntactic structures*. Mouton.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (2002). *Manufacturing Consent-The Political Economy of the Mass Media*. The Bodley Head.
- Chomsky, N., & Herman, E. S. (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politiği*. BGST Yayınları.
- CNN Worldwide Fact Sheet*. (2025). <https://cnnpressroom.blogs.cnn.com/cnn-fact-sheet/>
- Couldry, N., & Mejias, U. A. (2019). *The Costs of Connection: How Data Are Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*. Standord University Press.
- Cox, R. W. (1987). *Production, power, and world order: Social forces in the making of history*. Columbia University Press.
- Cox, R. W., & Sinclair, T. J. (1996). Gramsci, Hegemony, and International Relations: An essay in method (1983). İçinde *Approaches to World Order*. Cambridge University Press.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (4. Baskı). SAGE Publications.

- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2013). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (3. bs). SAGE Publications.
- Crisell, A. (2002). *An Introductory History of British Broadcasting*. Routledge.
<https://www.routledge.com/An-Introductory-History-of-British-Broadcasting/Crisell/p/book/9780415247924>
- Crisell, A. (2005). *An introductory history of British broadcasting*. Routledge.
<https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780203995006/introductory-history-british-broadcasting-andrew-crisell>
- Çağlar, A. (1989). Aydın Tipolojileri Üzerine Bir İnceleme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 16-35.
<https://doi.org/10.15285/maruaebd.1871>
- Çatı, M. O., & Çamlıdağ, S. (2023). REALİZM ve ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA İRAN-İSRAİL NÜKLEER GÜÇ REKABETİ. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45, 306-336.
- Çaykent, Ö. (2025). Epistemik Hegemonya ve İsyan: Modernliğin Karanlık Yüzüne Karşı Düşünsel Direniş. *Toplumsal Tarih*, 382(Ekim 2025), 20-25.
- Dados, N., & Connell, R. (2012). The Global South. *Contexts*, 11(1), 12-13.
<https://doi.org/10.1177/1536504212436479>
- Department for Culture, Media and Sport: *Annual Report and Accounts*. (2017).
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a81dee1ed915d74e340080b/DCMS_Annual_Report_and_Accounts_2016_to_2017_-_print_ready_version__excluding_cover_.pdf
- Devran, Y. (2011). *Siyasal İktidar-TRT İlişkisinin Dünü*. Başlık Yayın Grubu.
- DiLallo, M. (2025, Kasım 11). *Who Owns CNN?* <https://www.fool.com/investing/how-to-invest/stocks/who-owns-cnn/>

- Eken, İ. (2016). KÜRESELLEŞME BAĞLAMINDA KOBANİ OLAYLARININ CNN INTERNATIONAL VE CNNTÜRK'DE İNCELENMESİ. *Intermedia International E-journal*, 3(4), 196-212.
- El-Nawawy, M., & Iskandar, A. (2003). *Al-Jazeera: The Story of the Network that is Rattling Governments and Redefining Modern Journalism*. Westview.
<https://books.google.com.tr/books?id=xGe7jwEACAAJ>
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x>
- Erdal, S. (2018). *Uluslararası Hukuk Perspektifinden İran'ın Nükleer Programı* (1. bs). Adalet Yayınevi.
- Ersoy, M. (2013). *Çatışma Süreçlerinde Medya-Uluslar Arası İlişkiler Etkileşimi: Irak Savaşı Örneğinde El Cezire İngilizce'nin İncelenmesi* [PhD Thesis, Marmara Üniversitesi (Turkey)].
<https://search.proquest.com/openview/f5f8c551855be02c986a1328293ed5a4/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>
- Fahmy, S. S., & Emad, M. A. (2011). Al-Jazeera vs Al-Jazeera: A comparison of the network's English and Arabic online coverage of the US/Al Qaeda conflict. *International Communication Gazette*, 73(3), 216-232.
<https://doi.org/10.1177/1748048510393656>
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. Longman.
- Fernandez, N. T., & Nelson, K. (2022). *Gendered lives: Global issues*. State University of New York Press.
<https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=ntJFEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=>

PT6&dq=Gendered+Lives:+Global+Issues&ots=H5ZQ2hBsFN&sig=051DXXf
03U1784LCWgojEDCsRVs

Figenschou, T. U. (2013). *Al Jazeera and the Global Media Landscape: The South is Talking Back* (1. bs). Routledge. <https://www.routledge.com/Al-Jazeera-and-the-Global-Media-Landscape-The-South-is-Talking-Back/UstadFigenschou/p/book/9781138305830>

Foucault, M. (2001). *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi* (M. A. Kılıçbay, Çev.; 3. Baskı). İmge Yayınevi.

G7 Leaders' Statement on Recent Developments Between Israel And Iran. (2025, Haziran 17). <https://g7.canada.ca/en/news-and-media/news/g7-leaders-statement-on-recent-developments-between-israel-and-iran>

Galtung, J. (1971). A Structural Theory of Imperialism. *Journal of Peace Research*, 8(2), 81-117. <https://doi.org/10.1177/002234337100800201>

Galtung, J., & Ruge, M. H. (1965). The Structure of Foreign News: The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers. *Journal of Peace Research*, 2(1), 64-90. <https://doi.org/10.1177/002234336500200104>

Gasiorowski, M. J. (1991). *U.S. foreign policy and the shah: Building a client state in Iran*. Ithaca, N.Y. : Cornell University Press.
<http://archive.org/details/usforeignpolicys00gasi>

Geranmayeh, E. (2025). *Israel and Iran on the brink: Preventing the next war* | *European Union Institute for Security Studies*. European Union Institute for Security Studies. <https://www.iss.europa.eu/publications/briefs/israel-and-iran-brink-preventing-next-war>

Gerbner, G. (1973). Cultural indicators: The third voice. İçinde *Communication technology and social policy* (ss. 555-573). John Wiley & Sons.

- Gerbner, G. (1998). Cultivation Analysis: An Overview. *Mass Communication and Society*, 1(3-4), 175-194. <https://doi.org/10.1080/15205436.1998.9677855>
- Gilboa, E. (2005). The CNN Effect: The Search for a Communication Theory of International Relations. *Political Communication*, 22(1), 27-44. <https://doi.org/10.1080/10584600590908429>
- Gönenç, Ö. (2003). İletişimin Tarihi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal*, 0(18), 0. <https://doi.org/10.17064/iüifhd.39645>
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks* (Q. Hoare & G. N. Smith, Çev.). International Publishers.
- Gramsci, A. (2011). *Hapishane Defterleri: Cilt 1* (J. A. Buttigieg, Ed.; E. Ekici, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Gramsci, A. (2012a). *Hapishane Defterleri: Cilt 2* (J. A. Buttigieg, Ed.; B. Baysal, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Gramsci, A. (2012b). *Hapishane Defterleri: Cilt 3* (J. A. Buttigieg, Ed.; B. Baysal, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Gramsci, A. (2014). *Hapishane Defterleri: Cilt 4* (J. A. Buttigieg, Ed.; B. Baysal, Çev.). Kalkedon Yayınları.
- Grosfoguel, R. (2007). The Epistemic Decolonial Turn: Beyond political-economy paradigms. *Cultural Studies*, 21(2-3), 211-223. <https://doi.org/10.1080/09502380601162514>
- Groshek, J. (2008). Homogenous Agendas, Disparate Frames: CNN and CNN International Coverage Online. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(1), 52-68. <https://doi.org/10.1080/08838150701820809>

- Guo, L., & McCombs, M. (2011, Mayıs 25). *Network Agenda Setting: A Third Level of Media Effects*. <https://www.semanticscholar.org/paper/Network-Agenda-Setting%3A-A-Third-Level-of-Media-Guo-McCombs/18fadfe1965ebd6b897faf000700f3ff58451897>
- Günay, İ. E. (2022). AMERİKA’DA İLETİŞİMİN EKONOMİ POLİTİĞİNİN ELEŞTİRİSİ: SMYTHE VE SCHILLER’İN PERSPEKTİFLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE CNN INTERNATIONAL ÖRNEĞİ. *İletişim Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 202-219.
- Gündüz, U., & Kar, A. T. (2024). İTÜ-TV’den TRT’ye Türkiye’de Televizyon Tarihi ve Dijitalleşme. İçinde 10. *Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiriler Cilt I* (ss. 195-225). Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Gür, T. (2013). Post-modern bir araştırma yöntemi olarak söylem çözümlemesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 5(1), 185-202.
- Gürsoy, A. B. (1999). *TRT ve BBC’nin anahaber bültenlerinin kamu haberciliği açısından karşılaştırmalı analizi* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Harcup, T., & O’Neill, D. (2017). What is News?: News values revisited (again). *Journalism Studies*, 18(12), 1470-1488. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1150193>
- Hayes, A. F. (2007). Exploring the Forms of Self-Censorship: On the Spiral of Silence and the Use of Opinion Expression Avoidance Strategies: Opinion Expression Avoidance. *Journal of Communication*, 57(4), 785-802. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2007.00368.x>
- Heywood, A. (2016). *Siyasi İdeolojiler*. BB101 Yayınları.
- Hurst, S. (2018). *The United States and the Iranian Nuclear Programme: A Critical History*. Edingurgh University.

- Iran holds state funeral for top commanders, scientists killed by Israel.* (2025). Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/28/thousands-mourn-top-iranian-army-commanders-scientists-killed-by-israel>
- Iran Update Special Report, June 24, 2025 (Morning Edition).* (2025). Institute for the Study of War (ISW). <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-special-report-june-24-2025-morning-edition>
- İnceoğlu, Y. G. (2004). *Uluslararası Medya: Medya Eleştirileri*. Der Yayınları.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. NYU Press.
- Jervis, R. (1978). Cooperation under the security dilemma. *World politics*, 30(2), 167-214.
- Jin, D. Y. (2015). *Digital platforms, imperialism and political culture*. Routledge.
- Juneau, T. (2025, Haziran 19). *Iran–Israel conflict: Iran has run out of good options*. <https://www.chathamhouse.org/2025/06/iran-israel-conflict-iran-has-run-out-good-options>
- Kaess, K. (2018). The cross-Atlantic knowledge divide, or PISA for Development: Should one size ever fit all? *Atlantic Studies*, 15(3), 349-364. <https://doi.org/10.1080/14788810.2017.1370356>
- Kaptan, V. (2025). LOUIS ALTHUSSER'İN DEVLETİN İDEOLOJİK AYGITLARI EKSENİNDE DARÜLELHAN. *Eurasian Journal of Music and Dance*, 26, 314-325. <https://doi.org/10.31722/ejmd.1635642>
- Karabulut, M. (2018). DİSİPLİNLERARASILIK BAĞLAMINDA TRT VE ŞİİR (1968-2008). *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 18-45.
- Kazancı, M. (2002). Althusser, İdeoloji ve İletişimin Dayanılmaz Ağırlığı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(01). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001698

- Kellner, D. (2007). The Frankfurt School. İçinde T. Edwards (Ed.), *Cultural Theory: Classical and Contemporary Positions* (Vol. 1-0). SAGE Publications.
- Key players tangle at UNSC at 'perilous turn' of US-Israel-Iran conflict.* (2025, Haziran 22). Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2025/6/22/key-players-tangle-at-uns-sec-at-perilous-turn-of-us-israel-iran-conflict>
- Kıran, A. (2007). İran-İsrail İlişkileri. *Bilgi ve Bellek (İstanbul Bilgi Üniversitesi)*, 4(08), 119-134.
- Kırık, A. M. (2012). İNGİLTERE'DE KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI VE TOPLUMSAL FARKINDALIK ÇERÇEVESİNDE BBC'NİN TARİHSEL ANALİZİ. *IIB International Refereed Academic Social Sciences Journal*, 3(5), 60-71.
- Kress, G. R., & Van Leeuwen, T. (2001). *Multimodal discourse: The modes and media of contemporary communication*. Arnold.
<https://cir.nii.ac.jp/crid/1130000798172506880>
- Küçükcan, U. (2002). FRANKFURT OKULU VE KİTLE KÜLTÜRÜ ÇALIŞMALARI. *Kurgu*, 19(1), 247-259.
- Leapman, M. (1987). *The last days of the Beeb*. Hodder & Stoughton.
<https://cir.nii.ac.jp/crid/1130000796988658560>
- Lears, T. J. J. (1985). The Concept of Cultural Hegemony: Problems and Possibilities. *The American Historical Review*, 90(3), 567-593. JSTOR.
<https://doi.org/10.2307/1860957>
- Loft, P. (2025). *Iran: Impacts of June 2025 Israel and US strikes*.
<https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-10292/>
- MacBride, S. (1980). *Many voices, one world: Towards a new, more just, and more efficient world information and communication order*.

- Mattelart, A. (1979). *Multinational Corporations and the Control of Culture: The Ideological Apparatuses of Imperialism*. Transl. from the French by Michael Chanan. Harvester Press.
- McCOMBS, M. E., & SHAW, D. L. (1972). THE AGENDA-SETTING FUNCTION OF MASS MEDIA*. *Public Opinion Quarterly*, 36(2), 176-187.
<https://doi.org/10.1086/267990>
- McLellan, D. (2009). *İdeoloji* (B. Yıldırım, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. MIT Press.
- McQuail, D. (2005). *McQuail's reader in mass communication theory* (5. bs). Sage.
- Measuring digital development: Facts and figures 2024*. (2024). International Telecommunication Union. https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/d-ind-ict_mdd-2024-4-pdf-e.pdf
- Merz'in İsrail'e "kirli iş" teşekkürü Almanya'da tepki çekti*. (2025, Haziran 18). DW.
<https://www.dw.com/tr/merzin-i%C3%87sraile-kirli-i%C5%9F-te%C5%9Fekk%C3%BCr%C3%BC-almanyada-tepki-%C3%A7ekti/a-72966099>
- Mignolo, W. (2011). *The darker side of western modernity: Global futures, decolonial options*. Duke University Press.
https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=m_vnpxCkoZcC&oi=fnd&pg=PR7&dq=The+darker+side+of+western+modernity:+Global+futures,+decolonial+options.&ots=LNxzBn7Axp&sig=QU5TaN3C_3SA2swzzoYKaRH_9so
- Miladi, N. (2003). Mapping the al-jazeera phenomenon. İçinde D. K. Thussu & D. Freedman (Ed.), *War and the media: Reporting conflict* 24/7.
<https://www.torrossa.com/gs/resourceProxy?an=4913906&publisher=FZ7200#page=164>

- Morgan, M., Shanahan, J., & Signorielli, N. (2014). Cultivation Theory in the Twenty-First Century. İçinde R. S. Fortner & P. M. Fackler (Ed.), *The Handbook of Media and Mass Communication Theory* (1. bs, ss. 480-497). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118591178.ch26>
- Neuman, W. L. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches* (Seventh Edition). Pearson Education.
- New funding to protect BBC World Service language services.* (2023, Mart 13). GOV.UK. <https://www.gov.uk/government/news/new-funding-agreed-to-keep-bbc-world-service-on-air>
- Nkrumah, K. (1965). *Neo-colonialism: The Last Stage of Imperialism*. Thomas Nelson & Sons, Ltd.
- Noble, S. U. (2018). *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism*. New York University Press.
- Noda, O. (2020). Epistemic hegemony: The Western straitjacket and post-colonial scars in academic publishing. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 63(1), e007. <https://doi.org/10.1590/0034-7329202000107>
- Noelle-Neumann, E. (1974). The Spiral of Silence a Theory of Public Opinion. *Journal of Communication*, 24(2), 43-51. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1974.tb00367.x>
- Nordenstreng, K., & Hannikainen, L. (1984). *The mass media declaration of UNESCO*. Ablex Publishing.
- Nordenstreng, K., & Schiller, H. I. (1993). *Beyond National Sovereignty*. Bloomsbury Publishing.
- North-South: A Program For Survival (Brandt Commission)*. (1980). Independent Commission on International Development Issues [ICIDI].

O'Reilly, T. (2005, Eylül 30). *What Is Web 2.0*.

<https://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html>

Ostovar, A. (2025, Haziran 18). How Iran Lost. *Foreign Affairs*.

<https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-iran-lost>

Önen, S. M., & İmik Tanyıldızı, N. (2010). The Administrative Control of Broadcasting of the Turkish Radio Television Corporation (TRT): Can the British Broadcasting Corporation (BBC) provide a Model? *Amme İdaresi Dergisi*, 43(3), 125-152.

Özçağlayan, M. (2014). TÜRKİYE'DE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ GELİŞİMİ. *Selçuk İletişim*, 1(2), 41-52. <https://doi.org/10.18094/si.94296>

Özenir, M. (2025). Televizyon Kanallarının İçerik ve Yapılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: TRT ve ARD Örneği. *Simetrik İletişim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 17-35.

Painter, J. (2008). *Counter-hegemonic news: A case study of Al-Jazeera English and Telesur*. Reuters Institute for the Study of Journalism, Department of Politics and International Relations, University of Oxford.
<https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:f0d3146f-74ff-4db7-9ad2-c943f0b39356>

Pallosi, S. P. (2016). The Influence of the CNN Effect and the Al Jazeera Effect on American Foreign Policy. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 0.

Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. penguin Press.

Parsi, T. (2007). *Treacherous alliance: The secret dealings of Israel, Iran, and the United States*. Yale University Press.

- Powers, S. (2009). *The geopolitics of the news: The case of the Al Jazeera network* [PhD Thesis, University of Southern California Los Angeles].
https://www.academia.edu/download/2821866/Powers_Dissertation_Final_Nov_8.pdf
- Prashad, V. (2007). *The Darker Nations: A People's History of the Third World*. New Press. <https://books.google.com.tr/books?id=iPxsQGDri8MC>
- Reese, S. D. (2010). Finding Frames in a Web of Culture; The Case of the War on Terror. İçinde P. D'Angelo & J. A. Kuypers (Ed.), *Doing News Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives*. Taylor and Francis.
<https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2649785>
- Rugh, W. A. (2004). *Arab mass media: Newspapers, radio, and television in Arab politics*. Bloomsbury Publishing USA.
- Rushing, J., & Elder, S. (2007). *Mission Al Jazeera*. Macmillan+ ORM.
<https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=rGAoyk2p2yoC&oi=fnd&pg=P9&dq=rushing+Mission+Al+Jazeera&ots=1L3eWfFrCy&sig=VnhuJ8MtlzTo8qWYkDwXTTVYo3s>
- Said, E. (1998). *Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Yolu* (Çev. Nezh Uzel). İrfan Yayınları.
- Santos, de S. B. (2014). *Epistemologies of the South: Justice against epistemicide*. Paradigm Publishers.
- Schiller, H. (1976). *Communication and Cultural Domination*. International Arts and Sciences Press.
- Schiller, H. (1991). *Not Yet the Post-Imperialist Era* (C. 8).
- Schlesinger, P. (1987). *Putting "reality" together: BBC news*. Methuen & Co.
http://archive.org/details/puttingrealityto0000schl_f9q9

- Seib, P. (2012). *Al Jazeera English: Global News in a Changing World*. Palgrave Macmillan US. <https://books.google.com.tr/books?id=2mIYDAAAQBAJ>
- Semrush. (2025). www.semrush.com
- SimilarWeb Data. (2025). [Software]. Similarweb. www.similarweb.com
- Singh, H., & Fathima, A. (2025). We Write, We Resist, In Our Own: Decolonising Knowledge and Resisting Casteist Epistemic Hegemony through Dalit and Muslim Realities. *South Asia Journal for Minorities*, 1(1), 1-33.
- Soltani, F., & Amiri, R. E. (2010). Foreign Policy of Iran after Islamic Revolution. *Journal of Politics and Law*, 3(2), 199-206. <https://doi.org/10.5539/jpl.v3n2p199>
- Sucu, İ. (2012). Althusser'in Gözünden İdeoloji ve İdeolojinin Bir Taşıyıcısı Olarak Yeni Medya. *Althusser'in Gözünden İdeoloji ve İdeolojinin Bir Taşıyıcısı Olarak Yeni Medya*, 7(3), 30-41. <https://doi.org/doi.org/10.18094/si.98664>
- Sümer, B., & İlaslan, S. (2023). Uluslararası Televizyon Akışının Platformlaşması Bağlamında Avrupa'da Kamu Hizmeti Yayıncılığının Dönüşümü ve TRT. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 78(2), 333-355. <https://doi.org/10.33630/ausbf.1169879>
- Tamer, E. C. (1983). *Dünü ve Bugünüyle Televizyon*. Varlık Yayınları.
- Taşdelen, B., Eroğlu, D. T., & Taşlı, H. (2022). KÂR AMACI GÜTMİYEN TELEVİZYON KANALLARININ KURUMSAL İTİBARI: TRT ÖRNEĞİ. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 7(1), 32-55. <https://doi.org/10.47107/inifedergi.977244>
- The Royal Charter (2017-2027)*. (2016). https://downloads.bbc.co.uk/bbctrust/assets/files/pdf/about/how_we_govern/2016/charter.pdf

Thussu, D. K. (2003). Live TV and bloodless deaths: War, infotainment and 24/7 news.

İçinde *War and the media: Reporting conflict 24/7* (ss. 117-132).

Thussu, D. K. (2018). *International communication: Continuity and change*.

Bloomsbury Publishing.

<https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=RSplDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=International+communication:+Continuity+and+change&ots=KzhwWgCL5k&sig=PzbP3KIB51iCl4ifQdhuHWlGk-A>

Thussu, D. K., & Freedman, D. (2003). *War and the media: Reporting conflict 24/7*.

Sage.

https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=JVni49AOxZkC&oi=fnd&pg=P2&dq=War+and+the+Media+Reporting+Conflict+24/7&ots=KS7rmBoQVF&sig=u1iqobTpix3mZlRnEND_UOx_qqI

Tomlinson, J. (1991). *Cultural Imperialism: A Critical Introduction*. Pinter Publishers.

TRT Tarihçemiz—TRT Kurumsal. (2025). <https://www.trt.net.tr/kurumsal/tarihce>

TRT'nin Hikayesi—TRT Kurumsal. (2025). <https://www.trt.net.tr/kurumsal/trtnin-hikayesi>

Turow, J. (2009). *Media today: An introduction to mass communication* (3rd Edition).

Routledge.

Tyler, P. (2009). *A World of Trouble: The White House and the Middle East—from the*

Cold War to the War on Terror. Farrar, Straus and Giroux.

UN Security Council meets on Iran as Russia, China push for a ceasefire | Reuters.

(2025, Haziran 23). <https://www.reuters.com/world/middle-east/un-security-council-meet-sunday-over-us-strikes-iran-2025-06-22/>

- van der Meer, A. (2020). *Performing Power: Cultural Hegemony, Identity, and Resistance in Colonial Indonesia*. Cornell University Press.
<https://doi.org/10.7298/h0cn-4s91>
- van Dijk, J. (2020). *The Digital Divide*. Polity Press.
- Van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Hillsdale.
- van Dijk, T. A. (1989). Race, riots and the press: An analysis of editorials in the British press about the 1985 disorders. *Gazette (Leiden, Netherlands)*, 43(3), 229-253.
<https://doi.org/10.1177/001654928904300305>
- van Dijk, T. A. (1993). Principles of Critical Discourse Analysis. *Discourse & Society*, 4(2), 249-283. <https://doi.org/10.1177/0957926593004002006>
- Van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*.
<https://www.torrossa.com/gs/resourceProxy?an=5017503&publisher=FZ7200>
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359-383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
- Van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and power*. Palgrave Macmillan.
- Van Dijk, T. A. (2015). Critical Discourse Analysis. İçinde *The Handbook of Discourse Analysis* (ss. 466-485). John Wiley & Sons, Ltd.
<https://doi.org/10.1002/9781118584194.ch22>
- Van Dijk, T. A. (2016). Discourse analysis of racism. İçinde *Rethinking race and ethnicity in research methods* (ss. 43-66). Routledge.
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315420899-4/discourse-analysis-racism-teun-van-dijk>
- Van Dijk, T. A. (2017). *Discourse and power*. Bloomsbury Publishing.
<https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=piFHEAAQBAJ&oi=fnd&pg=>

PR1&dq=Discourse+and+Power+van+dijk&ots=dIrP2tCOR7&sig=KLdxVEPH
TcUOHIA2p9rrxBtxj9k

Van Dijk, T. A. (2019). *Macrostructures: An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction, and cognition*. Routledge.
<https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9780429025532/macrostructures-teun-van-dijk>

Verification and monitoring in the Islamic Republic of Iran in light of United Nations Security Council resolution 2231 (2015). (2025). International Atomic Energy Agency.

Wallerstein, I. (1974). *The Modern World-system: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-economy in the Sixteenth Century*. Academic Press.

Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge university press.
https://books.google.com/books?hl=tr&lr=&id=s2xjEd0ww2sC&oi=fnd&pg=PR13&dq=wendt+Social+theory+of+international+politics&ots=UGqHAcFdQy&sig=c4BE8C_rOqSJXkHO2iXTOHCdD-o

Wishnick, E., & Waller, J. G. (2025, Temmuz 8). *Russia and China Respond—Or Don't—To the 12-Day War in Iran*. Cna. <https://www.cna.org/our-media/indepth/2025/07/russia-and-china-respond-to-the-12-day-war-in-iran>

Yaylagül, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları. Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Dipnot Yayınları.

Yıldız, B. (2025, Temmuz 29). *İran Devrimi ve bir sosyal inşa projesi olarak Şii Hilali: Teo-politik bir analiz*. Independent Türkçe.
<https://www.indyturk.com/node/762550/t%C3%BCrki%C3%87yeden->

sesler/i/%CC%87ran-devrimi-ve-bir-sosyal-in%C5%9Fa-projesi-olarak-
%C5%9Fii-hilali-teo-politik-bir-analiz

Zhang, X., & Hellmueller, L. (2017). Visual framing of the European refugee crisis in
Der Spiegel and CNN International: Global journalism in news photographs.
International Communication Gazette, 79(5), 483-510.
<https://doi.org/10.1177/1748048516688134>

Zhaparaliev, S., & Atabek, N. (2021). 2018 Kudüs Olayları'nın Uluslararası Medyada
İnşası: CNN, Russia Today ve TRT World Örnekleri. *Uluslararası Medya ve
İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi*, 4(1), 1-27.
<https://doi.org/10.33464/mediaj.846603>

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı: Ali KAPTAN

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2009, Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü
- 2011, Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü
- 2012, Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Programı
- 2017, RTÜK Üst Kurul Uzmanı
- 2021-2025, RTÜK İzin ve Tahsisler Daire Başkan Yardımcısı
- 2025-RTÜK İzin ve Tahsisler Daire Başkanı

Yayınları ve/veya Bilimsel/Sanatsal Faaliyetleri:

- Kaptan, A. (2024). *Kıbrıs Adasındaki İngiliz Üslerinin Yönetimi ve Brexit Sonrası Avrupa Birliği ile İlişkileri*. Anadolu Strateji Dergisi, 6(1), 127-138.